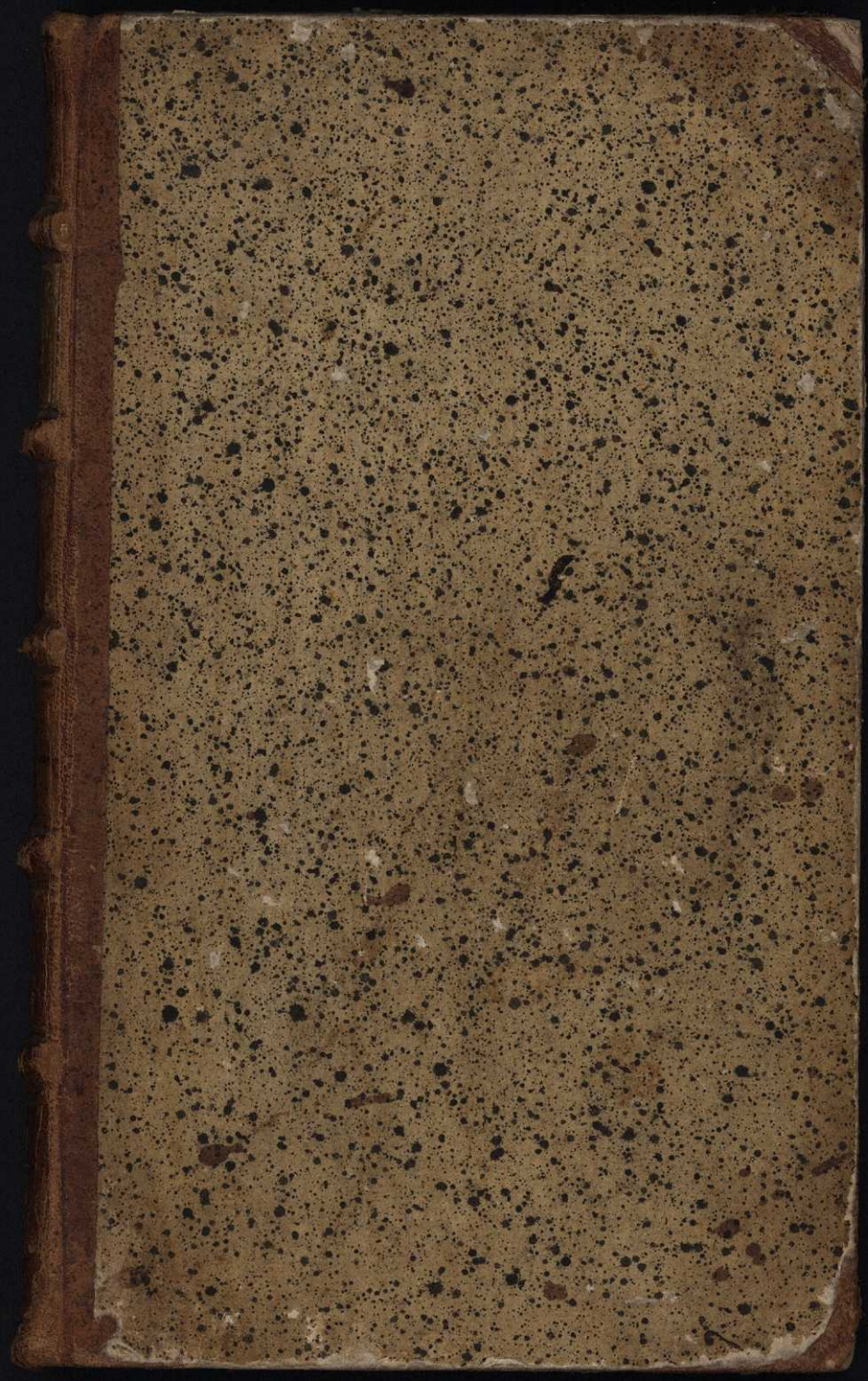

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Ek
~~N° 524~~

Stockholm d 10 Martii
1857.

Kostade i inköps 20 sk. bcs.

N° 16.

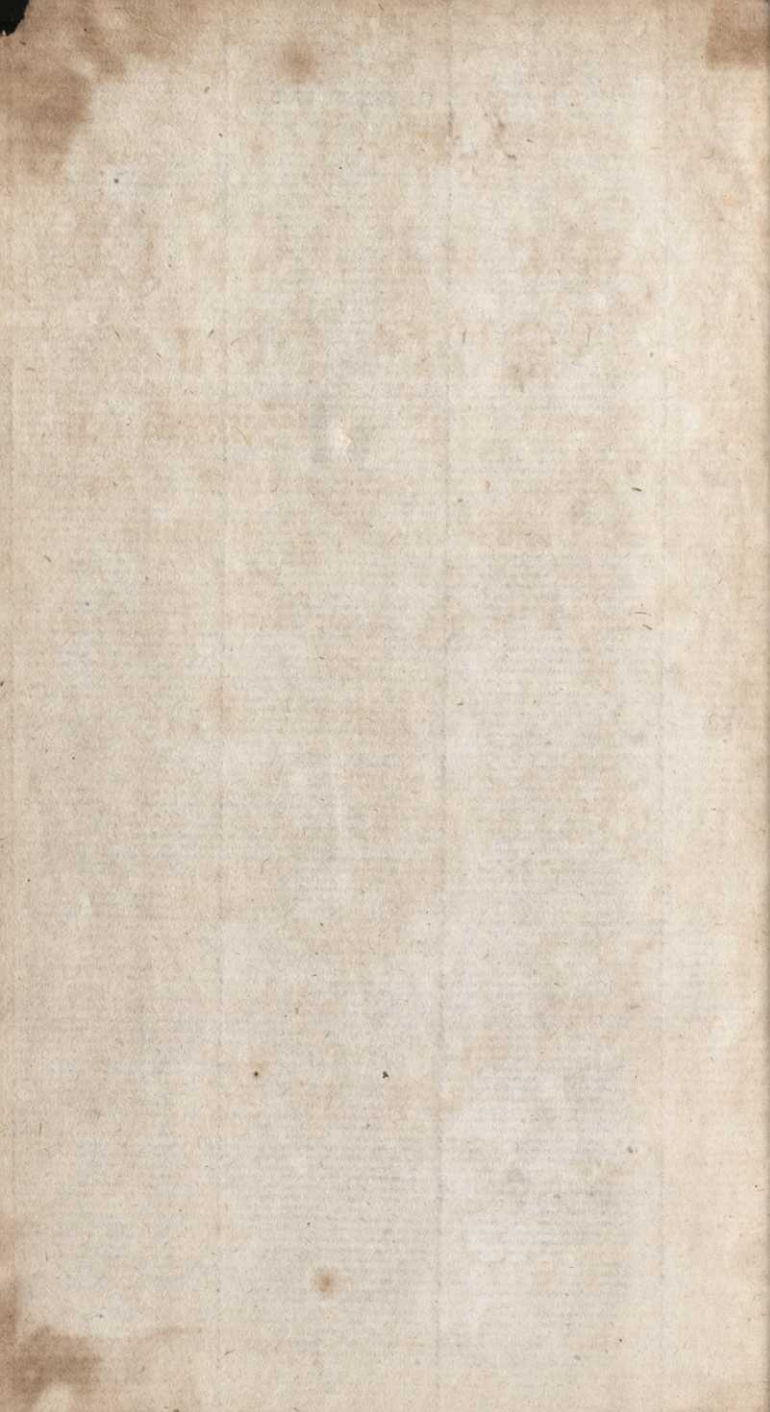
MEDICINSKA
FAKULTETENS BIBLIOTEK

GÖTEBORG

7
a. 1189.

7
a. 1189.

A. D.

Swenska
KONUNGARS
Olyfs = Sden,
Krops = skador, Sinnes och
Krops = stålning, Siukdom, Död,
Balsamering och Begräfning

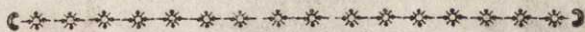
I förthet beskrefne:

Beledsagade med en föregående Afhandling
Om

Balsameringar,

Och utgifne af

H. SCHUTZERCRANTZ, M. D.
Kongl. Arch. och Lif = Medic. Ledamot af
Kongl. Sw. Wet. och Kejsersl. Natur.
Cur. Academier.

Stockholm, 1775.

Er. hos L. Sougt, R. af R. W. D. och Kgl. Boktr.

Stormågtigste Allernådigste
Konung.

För Eder Kongl. Maj:ts Thron
nedlägges i diupaste underdån-
nighet et arbete, uti hwilket
man sökt beskriwa de närmaste af
Eder Kongl. Maj:ts Glorwördige För-
reträ-

retrådare på den Kongl. Swenska
Thronen, på en sida, från hwilken de
hittills varit minst kände.

Store och berömda Konungars kä-
raste Minnes-wårdar äro ofstridigt lyc-
kelige undersåtares tacksamme hiertan,
och efterwerldens smickerlösa loford;
men så fordrar dock undersätelig pligt
och agtning för efterkommande, at åf-
wen bewara minnet af det ytre Maje-
statet, så mycket göreligt är, ifrån den
alt härjande förgångelsen.

På hwad sätt man här i Swerige
sökt förwara och hedra aflidne Konun-
gars kroppar efter döden, det finnes
här tilhopa dragit; hwartil man åf-
wen fogat någre anmärkningar af hwad
til min kännedom kommit, rörande
desse Konungars Kropp-stälning, Olycks-
öden, Dödsfall, med mera. Aller-

Allernådigste Konung!

Detta är af största wälmening i penman fattat, och har närmaste anledningen varit, at få framlägga, åfwen inför Eder Kongl. Maj:ts uplysta ögon, et ringa wedermåle af min trogna upwaktning hos de bägge senast med döden afgångne, nu Högstfärlige Konungarne, i synnerhet hos Eder Kongl. Maj:ts egen och af oss allom högst älskade Herr Fader, wår milde ADOLPH FRIEDRICH.

Mit hierta biuder mig, at icke säga mera; men i stället, at inom mig fördubbla de trognaste förböner! Mätte den Allsmågtige och Nådige Guden, som har både Förstars och folks öden i sin hand, göra Eder Kongl. Maj:ts dyra lifstid långwarig, Des Re-

gering alt mera säll, och Des Minne
för ewärdeliga tider ärofullt.

Med diupaste wördnad och oförän-
derligaste trohet framhårdar til döds-
stunden

Stormågtigste Allernådigste
Konung,

Eders Kongl. Maj:ts

allerunderdånigste och tropligtigste
tjenare och undersåte.

Herman Schutzererantz.

Företal.

Detta arbete, sammandragit utur åttskillige Auctoror, hwilka nedanföre skola upräknas, har man härmedelst och i all wälmening welat öfwerlemnna det Allmänna.

Det wisar hwad som förorsakat de Konungars död, som regerat i Sverige ifrån år 1523 til år 1771, hwad märkwärdigt funnits i de flestas inre delar efter döden, samt huru och på hwad sätt de trenne siste Regenterne blifwit balsamerade.

Mången torde anse et så beskaffat arbete för mindre nödigt; men estersinnar man andre Läsa- faves flit och upmärksamhet i hit hörande mål, lärer icke eller det böra räknas mig til last, som haft den nåden at balsamera twänne Swenske Konungars Lif, nemligen Högstsalige Deras Kongl. Majestäters, Glorwördigst i åminnelse, Konung FRIEDRICH I:s och wår senare Milde och Nådige Konungs, ADOLPH FRIEDRICHS; då jag härmedelst foljer deras esterdomme, i synnerhet som det synes egenteligen wara min skyldighet, och torde utom des kunna gifwa anledning

ning til Balsameringarnes förbättrande, samt tie-
na mindre Kunnige til esterrättelse.

Gå wi til längre tider tillbaka, än oswan
anført är, finnes ej en enda beskrifning om wår
ve fordne Regenters balsamering. Jag har an-
swänt all flit och möda hos wederbörande, som
kunnat esä hius härom, men ej ernått någon
annan underrättelse, än at somlige af dem blif-
wit balsamerade; men huru och på hwad sätt
sådant blifwit werkståldt, har icke blifwit an-
teknadt.

Efter Konung CARL XI:s tid har, på
Regeringens besalning, Kongl. Collegium
Medicum icke allenast skrifteligen författat or-
saken til Konungarnes död, utan äfwen, efter
skedd obduction, gifwit tillkänna hwad märkwär-
digt funnits i deras kroppar: hwilket alt, på
hög besalning, sedan blifwit trykt och Publico
meddelt.

Desutom har wäl Directeuren och Lifs-
Chirurgus Neuman lemnat efter sig en skrif-
wen relation på Tyfka, om Konung CARL
XII:s balsamering, den han på Högbenåtte
Konung i Uddewalla förrättat; men omtalar ej
det ringaste, hwad märkwärdigt funnat wara
at i äkttaga wid de inre delarne, ej eller hwad direc-
tion Kulan tagit, och hwilka delar den widrört
och

och träffat, då Högstsalig Hans Maj:it stupade för Fredrichshall.

I detta arbete har jag ej allenast uptagit nyhånade skrifter, utan äfwen tillagt et och annat, som under min underdånigste tjenstgöring hos de twänne senare Kongl. Majestäter kommit til min kunskap.

Jemte detta finner Läsaren, til någon närmare uplysning, här förut en kort beskrifning, och med så ord 1:0 Om den benågenhet til röta, som en lefwande kropp kan wara underkastad: 2:0 om den förvandling och corruption, en död kropp nödvändigt måste undergå, om icke stridande saker deremot blifwa nytjade: 3:0 om en del af de medel, som i nyhånade affigt brukas; och 4:0 om Balsameringars ursprung och ferskilda slag, ifrån och med Egyptiernas til närvarande tid. I öfrigt har jag ock för det 5:te, i anseende til den närmare sammansättning mit ämne eger med åtskilliga äldre folkslags sätt och anstalter med sina döda, ansett ej wara ur wägen, då jag gjort et kort utdrag af hwad i den delen bland spridde handlingar förekommit mig måst märkwärdigt; äfwen som jag, för det 6:te med några ord nämt sådana omständigheter af wåre i fråga warande inhemste Konungars, ifrån Konung GUSTAF I:s til och med

Secretal.

Ronung ADOLPH FRIEDRICHS olycks-öden, krops-skador, sinnes och krops-stålning, sjukdom, död och begrafning, som kunna närmare bana vägen til sielfwa hufwud=affhandlingen.

Ändamålet med Ronungars balsamering är ju at förekomma, dels röta och luft hos de Kongl. Liken, förän de jordfästas, dels at kropsparne ej så snart måge wara förwandling underkastade, dels ock, at efterkommande wid wissa tilfällen måge kunna se fordne Ronungars ansigtets skapnad och öfrige stålning, m. m.

Men, min Läsare, tillåt mig at fråga: monne det förre efter några års förlopp kan winnas, då ansigtet ej får widröras eller balsameras? det kan med alt skäl swaras, at om ej lineamenterna och sielfwa ansigtets stålning på annat sätt kunde blifwa til intet, så skulle det wist ske igenom balsamering. Jag är ock af enahanda tanka; men monne då icke sådant kunde hielpas och ändamålet långt bättre winnas, om man nytjade den af gips gjorde ansigtets formen, som gemenligen af alla Ronungar efter döden plågar tagas, och formerade derefter en annan tun, lik en masque, af någon hårdad composition med emallerad lik=färg! wiserligen: dock borde denne masque, som nu liknade Regentens ansigte, med alla des lineamenter, samt égonhår

Företäl.

hår och ögonbryn, passa sig, efter fedd balsamering, ganska tätt til ansigtet, så något up under peruken och neder om halsen under halsduken, samt et stycke bak om öronen, dock så, at öppningar wero för de samma der de kunde genomföras och synas. Det torde dock wara nödigt, at när något dylikt företoges och bewilljades, så personer weta deraf. På detta sättet kunde ansigtet, så wäl som den öfriga kroppen, trotsa tiden och förwaras efterkommande til förundran. Icke litet bidragande til längre conservation skulle det ock wara, om lifslifstan blefwe innan til med tunt bly öfwerdragen och förfedd; ty således hindrades lusten, hwilken härwid är skadeligast, at tränga sig igenom desporer.

Jordmonens beskaffenhet, hwari liket ligger begrafwet, bidrager icke eller litet til kropparnas tidigare eller senare förwandling. Är jorden kalkaktig och torr, eger kalksten eller många vittril-particlar i sig, har man funnit kroppar, de der legat i många år och sett så lifliga ut, som de nyss warit begrafne, men mycket uttorkade. Allt sådant synes böra i akt tagas, om rättta ändamålet wid balsameringen skal winnas; och då unga äfwen de, som förrättat bal-

sa-

Företal.

sameringen, flere omilde omdömen, hwilka of-
ta oskyldigt wis öfwer dem fallas.

Sluteligen wil man ock här, på et ställe,
upräkna de förnämste Auctorer, man wid detta
arbetes författande följt, hwad de Swenske
Konungarnes olycks-öden och dödsfall beträffar:
ty uti den förutgående afhandlingen äro källorne
på sina ställen upgifne; men hwilket man hållit
önödigt, uti den historiska delen, för at icke af-
bryta läsarens upmärksamhet. Man har dock
härwid äfwen följt de bästa och trovärdigaste,
och i fall ej alla små anecdoter hunnit estersö-
kas af en läkare, lårer det förmodeligen ursäg-
tas. Nog af, at huswud-sakerne upgifwas
enligt sanningen, åtminstone enligt berättelsen af
wåre måst kände och brukade, dels historie-skrif-
ware, dels handlinge-samlare. De, med
hwilka man, wid detta arbetes sammandragan-
de, förnämligast rådfört sig, äro följande:

Hof-Cancelleren von *Dalins* Swea Rikes Histo-
ria, Del. 3.

Professoren Doct. *Celsii* Historia om Konung Gū-
staf I. och Konung Eric XIV.

Professoren Doct. *Bergii* Inträdes-Tal i Kongl.
Wet. Acad. rörande Swenska Läkare m. m.

Ryt-

Företal.

Kyrkoherden *Göranssons* *Swea Rikes* Konungars Historia.

Antiquarien *Werwings* Historia om Konungarne *Sigismund* och Konung *Carl IX*, utgifwen af *Cansli-Rådet* von *Stiernman*.

Herrar *Hartes* och *Mauwillons* Historia om Konung *Gustaf Adolph*, och den förra med Herr *Böhmes* anmärkningar.

Baron *Sam. von Puffendorfs* Historia om Konung *Carl Gustaf*.

Doct. *Nordbergs* Historia om Konung *Carl XII*.

Kongl. Bibliothecarien *Gjörwells* *Svenska Mercurius* och *Svenska Bibliotek*.

Secreteraren *Lönboms* Uplysningar i *Svenska Historien*.

Kongl. Collegii Medici relationer sedan 1697 har jag likaledes följt; och berättelsen om de bägge sist afledne Konungarnes, *Friedrich I:s* och Konung *Adolph Friedrichs* död, är i mycket tillöft, til följe af den upwaktning och handläggning jag sielf derwid haft.

Den Aldrahögste Guden förlänge wår nu Regerande Allernådigste Konungs lifsdagar til senaste ålders mått, så wisst Hans Regeringsdagar

Företal.

Dagar blifwa krönte med allsköns ära och välsignelse, och komme den dagen sent, då andre skickeligare händer det blifwer ombetrodt, at äfwen i möjligaste måtto förwara GUSTAF III:s dyra öfwerleswor undan förgångelsen.

Stockholm den 24 Januarii 1775.

A f h a n d l i n g

Om

Balsameringar.

§. I.

Om den benågenhet til Röta, som en lefwande Kropp kan wara underkastad.

Su närmare en menniska är sin födelse-stund, af desto flere små och finare blod-kåril, estergifwande kött-trådar, samt tunnare och finare hinnor och hud består des kropp: blod-kåriken gifwa sig då lättare efter, wid de flytande delars påtryckande; och förhållandet är större af de inom hufwud-skålen upkomne nerber emot den öfriga kroppen. Hos et nyfödt barn äro alla delar mjuka, och med wättskor fylde; hela öfra huden är lika som öfwerströdd med öppna utdunsnings-rör; sielswa benen äro nästan så böjeliga som et war: detta är orsaken, hwarföre barn wåra fortare än äldre, och somliga til ansenligare längd än andre.

Hippocrates säger: Alla delar blifwa litet i sender föröföade, och den ena tütager ej förr eller senare än den andra m. m.

Herr Baron v. *Svieten* utlåter sig ännu närmare härom: Hos et spädt foster (embryon) ligga de fleste blod-rören inweflade och sammanpackade, hwaraf wäl förorsakas motstånd uti wätstornas fortdrifwande; men wätstorna åter bemöda sig, at utwefla och utdåna dessa rör, tillika med deras sido-grenar: derföre blifwer all ting förlängt, och fostrets tilwäxt sker.

Sedan människans kropp uphört at wäxa, blifwa alla des delar fastare och stadigare, och utdunsnings-rören, under de tiltågande åren, alt mer och mer sammandragne: ja, under sielswa ålderdomen finnes huden tiöck och torr, som förut warit len och miuk, lederna styfwa, som förut warit lätt böjelige; hiertat, som förut egt fulkempig styrka at drifwa blodet ifrån sig til alla kroppens delar, blifwer då så småningom mer och mer oförmöget, hwaraf de snårre blod-rör wära tillsammans: de större blifwa ofta brustaktige, ja äfwen benaktige: fettet bortsmälter, huden skrynklar sig, naturliga wärman förswinner, wätstornas och blodets constituerande delar skingras och uplösas, och hela den konstiga byggnaden lutar til undergång. Här af ser man, för hwar och en, en så naturlig, som oundwifelig död.

Alla hinna wäl icke hit, då den bråkliga kroppen, efter Skaparens lagar, öfwergifwer själen; och för.

förnekas henne sin boning, eller då menniskan, af wanmagt och orklöshet, ser sig icke längre kunna lefwa: somlige dö i mogen och manlig ålder, då man skulle tro, at icke något wäder omsifte af köld och hetta, eller tillstötande sjukdom, kunde göra så lätt någon werkan och förändring uti kroppens laggar och hushållning, eller förhindra och aldeles förstöra des förrätningar. Andre åter dö i förtid, antingen af wäldsamma utwertes isfrån tillstundade åkommor, eller mindre i agt tagande på läkarens wälmenta råd och förestälningar, då så wäl de fasta som ock de flytande delar warit i styrka, godhet och jemwigt emot hwarandra, och man hade kunnat, efter det naturliga loppet, hoppats et långwarigare lif. Så länge alla siälens och lifwets rörelser ordentligt gå för sig hos en menniska, så länge ega ock alla delar sin lifaktighet, wärma och känsla: en, som af naturen tillika är begåfwad med sunna och friska, fasta och flytande delar, och således wäl smälter sin mat, brukar ofkonstlad föda, tager måttelig rörelse uti behagelig och tempererad luft, och ej lider af de så kallade sex res non naturales, kan med rätta säga sig ega alla förmoner af helse. Den är ej oroad af anstötter, som syra och cruditeter medföra, behöfwer ej heller frukta för sjukdomar, som åstadkomma röta uti bloden. Men förgår någon sig emot lefnads-reglorna, och utan wal eller öfwerflödigt åter ofund spis, eller all slags kött-mat, eller sådana tilredningar, som ske deraf, med dertill nytjade starka krydd-saker, och brukar antingen för

liten eller omåttelig rörelse, alstras derigenom en närings-saft, som sluteligen går til róta uti wåtstorna, eller på annat sätt lägger grund til stufdomar.

Herr Baron van *Svieten* utlåter sig sålunda, rörande denna saken, uti förklaringen öfwer Boerhovens gode Aphorisme: När man efter 20 eller flere timar förtårt hwarken mat eller dryck, så är ej mera qwar af den rå föd-saftens natur, utan har den då redan antagit de *circulerande wåtstors* art och beskaffenhet.

Häraf finner man, at om en til róta benågen föd-saft blandar sig med blodet, så antager den samma böjelse.

Widare säger han: Alla våra wåtstor, in calore sibi relictæ, putrescunt, det är, sig stelfwe lemnade gå i wärmen til róta. Men sluteligen säger han ock: Uti en fast och stadig kropp blifwa wåtstorna icke fulkomligen rötaktiga: ty innan de komma dertil, afföres de *per vias excretorias*, såsom igenom swetten, urinen och stolgången. Härmed menar han arbetsamt folk, som igenom kropps-rörelse och naturens åtgärd kunna drifwa det onda utur kroppen.

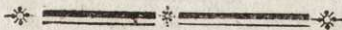
Doct. *Wedel* åter förklarar sig häröfwer på följande sätt: at den i blodet warande naturliga balsam (*sulphur sanguinis*) förekommer gåsningen (*fermentatio*), och således bewarar både diurs och mensstors kroppar från förrutnelse. Gåsningen, igenom sin uppösande och utwidgande kraft, gör en

bör

Början och är närmaste orsaken til förrutnelsen, som genom detta medel söker utgång. Eljest är åfwen detta swafwel, eller de fina swafelaktiga och oljaktiga delar, som finnas uti blodet, säger han, et band, som bibehåller desse och andre kroppar (concreta), at de icke förfalla eller gå til undergång: Sulphur illud est vinculum rerum omnium, quod particulis suis viscidis ac plicabilibus poros oblinnit, amicabili sua dulcedine frænum salibus injicit, ut pacate degant citra ullum aliquem tumultum. Det är: „Swaflet är alla tings band, eller sammanbinder alla kroppar, som genom sina limagtiga och böjeliga delar bestryker deras lönhål, och lågger, genom sin mildrande kraft, liksom et bersel på salt-particlarne, at de utan någon förstörelse kunna förblifwa i sin naturliga förening.”

Härwid anmärkes således, at detta uti blodet warande swafwel, hwarom egenteligen talas, är et verkande hos de lefwande, och wisar sig så länge motus vitales et spiritus animales äro i sin naturliga och jemna gång.

När själens närvaro eller lifwets rörelse upphör, afstanna åfwen alla kroppens naturliga förrätningar; hwarigenom den konstiga sammansättningen och det stora måster-stycket på en gång förlorar alt hwad som kan upplifwa, uti rörelse sätta och wid magt hålla.

§. 2.

Om den förvandling och *corruption*, en död kropp nödvändigt bör undergå, om icke deremot stridande saker nyttjas och brukas.

En död kropp kan gå, förr eller senare, til förrut-
 nelse, alt som myckenheten och bestäffenheten
 af wärstor finnas uti densamma, och alt som luften
 och värman komma at verka deruppå, äfwen också
 alt som jordmonen, hwari kroppen ligger och des
 partes constitutivæ äro bestäffade.

Den förening och det sammanhangana blodets na-
 tarliga delar, såsom watten, olja, salt (hwilket
 salt öfverenskommer med salmiaks natur), jord och
 luft fins emellan egt uti en lefwande kropp, börjar
 hos en död, sedan wärstorna kommit i stillhet och ej
 circulera, igenom luftens utwidgande och uplösans-
 de kraft, at arbeta och röra sig. Detta arbete eller
 gäsning uplöser och förstör aldeles wärstorna, så at
 de förwandla sig uti et alcaliskt flygtigt wäsende,
 hwilket den stinkande och wedervärdiga luften gifwer
 tillkänna.

At widare åter fullfölja den förut nämde Doct.
 Wedels egen hyste mening, då han talar om swaf-
 wel eller balsam, som skal finnas i vår blod, säger
 han widare: „Men när motus vitales och spiritus
 „animales, hwilka, såsom causa primaria, uti en
 „lefwande kropp bibehålla och ifrån förrutnelse bewa-
 „ra

„ra des fasthet, efter döden uphöra, förstöres all
 „och warar icke längre. Under fermentation åter
 „blifwa particulæ viscidæ förtunnade och uplöste,
 „deras rymd eller pori förökade: den wanliga vis
 „elastica, de förut egt, uphörer, hwarefter alla
 „particulæ sulphureæ få fri utgång. Hwad sker
 „då vidare? Jo, säger han: tillika upkommer en
 „collisio eller conflictus salium, då det ena söker
 „at utmatta och taga öfverhand öfwer det andra:
 „omsider går hwardera för sig sielst förloradt, blifwer
 „odugligt och flyndar til undergång och förrutnelse.

Med de fasta och öfriga delarne går det icke bät-
 re, helst människans kropp är en så förundrans-
 wärd sammansättning och blanning, hwilken består
 af olika delar, och hwardera af stridande natur och
 egenskaper, som, wid en tilstötande fermentation och
 förrutnelse, förfalla utur sin förening, det är, sön-
 dras ifrån hwarandra och förstöras.

Kroppar, som ligga diupt nergräfde uti torr
 och sandig jord, eller blifwa genom konsten med såda-
 ne saker smorde och balsamerade, hwilka emotstå rö-
 ta, samt sedan uti warduk inweklade, och kistorne
 väl försedde, samt stälde på tort och dragfritt ställe,
 kunna uti flere tider och hundrade år förwaras ifrån
 förrutnelse, och befinnas omultnade eller oangripna;
 men hwarest lusten icke finner motstånd, utan kan in-
 tränga sig, wirar sig säkert corruption, ehuru sent
 det ock må ske. Således är lusten, synnerligen den
 warma, förnämsta werkande orsaken til gäsning el-
 ler förrutnelse.

Lufsten är ofi icke vidare bekant, än at den är et tunt, lätt, igenomträngande och ganska rörligt wäsende, som eger en elastisk eller utwidgande kraft, hwilket man ofta erfår wid liks öppnande, som legat i warmet.

§. 3.

Om en del af de medel, som til Balsameringar tagas.

De medel eller rötta motstående safer, som wanligen brukas wid Balsameringar til kroppens bewarande från förrutnelse, äro: Naturligen flytande balsamer, såsom: Balsamum de Mecca eller Oppobalsamum; Balsamum Peruvianum nigrum et album, de Copaiva och Therebinthina Veneta; Åtskilliga kådor och hartsar, hwilka af naturen, genom solens werkan, blifwit bragte til et hårdt wäsende, såsom: Benzoinum, Styrax, Mastix, Olibanum, Myrrha, Elemi &c. Åtskilliga Aromatiska Rötter, Barker och Träslag, såsom: Radices Gentianæ, Angelicæ &c. Cortex Cinnamomi, Vinteranus och Cassia cariphillata; Lignum Aloës, Guajaci och Quassia &c. Knoppar och kryddor, såsom: Summitates Absynthii, Tanaceti och Herbæ menthæ crispæ, Thymi, Roris marini, Centauri minoris, Majoranæ, Ruthæ, m. m. utom åtskilliga andra aromatiska fruga

frugter och frön, såsom: *Nux moschata*, *Cardamomi*, *Cariophylli aromatici*, *Piper nigrum*, med flera.

Desse balsamiska och aromatiska sakers egen-
teliga och förnämsta natur och väsende (af hvilka
en del äro blott balsamica) består af resinösa och
oljagtiga delar, synnerligen hos de aromatiska sa-
kerne, som Apothekare bruka, genom maceration,
destillation och extraction; de utgöra äfwen så
väl det wälluktande, som illa luktande, ja också det
bästa, bitra och stinkande ämnet, såsom af Canel-
och Bernstens-oljan samt extracterne kan skönjas.

Camphertens förträffeliga nytta emot förrutnel-
se bör ej eller blifwa onåmd, ehuru des egenheter
och stora flyktighet äro mycket skilde från de förut-
nämde saker. Den nytta, han gör oß wid Balsame-
ringar, består deruti, at den lindrigt sammandrager
fött-trådarua, samt utorkar de fuktigheter eller wät-
stor, som äro uphof til förrutnelse: des alt för sna-
ra volatilitet kunde väl afhålla en at nytja honom;
men som den bäst nyttjas uplöst i bränwin, så blif-
wer ändamålet desto kraftigare: ty när kryddor och
saker af hartsaktig och swafwelaktig natur tilläggas,
eller sådane balsamer, som wid Balsameringar
nyttjas, hvilka äro waraktigare än Campherten,
så blifwa de, förmedelst den spiritus, som Cam-
pherten är uplöst uti, förenade med Camphertens
flygtiga väsende, och således bewara Campherten
osörflugen, samt qwarhålla honom.

Jag bleswe för widlöftig, om alla de förrätningar skulle anföras, som med blotta Campherten alena företagas, til at bewara böda kroppar ifrån röta och förrutnelse; icke mindre widstråkt skulle jag synas, om jag wille anføra alla de olika meningar, som hysas om des ursprung; men, at lemna de öfriga, wil jag allenast nämna de trowårde män, *Boerhaven* och *Hoffman*, hwilka kalla det et oleum volatile coagulatum, sådan som den är uti des fasta consistence: hwilket afgiorde försök är troligast.

Til kroppers bewarande ifrån röta råknas äfwen destilleradt brånwin. När spiritus vini destilleras flere gånger, så affstillas alla heterogenea, och man får en liquor, som består af det aldrasinste oleum essentielle, förenadt, förmedelst något acidum, med et fint watn, som icke är mer än hwad kan tjena til liqueurens flygtighet, och kallas spiritus vini rectificatissimus. Denna sammandrager ganska snart kött-trådarne, och igenom sina concentrate bestånds delar, är et lika så krafrigt Balsamicum, som alla de förut nämde. Wåra Naturaliekamrar, hwaruti foster, samt diur af flera slag och arter, stå förwarade, lemna det fulkomligaste bewis, när man wid wijsa tider nödsakas ihylla det rum, som igenom flygtheten af spiritus blifwit tomt.

Jugen lærer således neka, at ju Balsamica som naturen alstrat, eller med konst äro framdragne, genom sit balsamiska wäsende werkeligen emotstå röta och hindra förrutnelse, i det de tillägga delarna
den

den fasthet, som är nödig at förefomma gäsning och uplösning. Får man icke se, når til ex. Unguentum basiliconis citrinum, Colophonium, Styrax liquida et Gummi Elemi, hwaraf unguentum de Styrace består, med tilhielp af några aromatiska krydd-posar, såsom de förnämste verkande ingrediëntier hos en lefwande, läggas på et gangræneradt och sphaceleradt ställe, der förut tienliga incisioner blifwit gjorde, huru det döda köttet blifwer skildt ifrån det lefwande, denna werkan förrättas genom de pålagde Balsamer, jemte andra dertil nytjade lindrigt sammandragande medel, såsom Chinan, hwilka förtaga röta och de stämde lymphatiska och sereusa wätskors kraft, sätta den hämmade bloden uti bättre rörelse; styrka wasa och alla de fasta delar, samt sålunda befria sig ifrån det, som är odugligt och skadligt.

Hos en del af de förut uprepade saker, såsom Aloës, Quassia och Malört, uträttar den medfödda genomträngande bitterheten at måst fördrifwes.

Det är arrigt, hwad Galenus och andra anföra om Scordior *): at sedan soldaterna efter slaget hittat på denna ört, samt tillagat och ätit henne, hafwa de deraf blifwit friskare: och så wida denna ört NB beråft de döda kropparna, hafwa de varit utan förrutnelse. Scordium är en krydda, som i wiß grad är balsamisk och bewarar ifrån röta, hwilket des löfaktiga luft äfwen gifwer tillkänna.

§. 4.

*) Se Linnæi Flora Svecica: Teucrium Scordium 625.

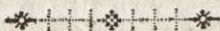
Om Balsameringars serstilda art och
ursprung, ifrån de ålsta tider til den
närwarande.

Om Persernes anstalter med sina döda.

Perserne hafwa ej nytjat Balsamering, icke el-
ler förbränt sina döda, af den orsak, at de
wördade elden. Utom des ansågo de som oanstån-
digt, at låta döda kroppar förtåras uti eld. Men
innan store Herrars kroppar blefwo begrafne, öfwer-
ströfos de med tilräckeligit wax, på det de länge skul-
le kunna bewaras för förrutnelse. Då en Konung
dog, höllos inga rättgångar på 5 dagar: den He-
liga Elden, som hwar och en hade i sit hus, och el-
jest ständigt underhöls, blef då utsläkt. De förnä-
mas begrafningar skedde med mycken ståt: Kong-
liga grafställen woro ganska prägtiga, sådana som t.
ex. de uti Persepolis. När Perserne sörjde en död,
reswo de håren ut på sig och skuro eller sletto sönder
sina kläder: andre åter kastade sig ned på jorden,
eller gingo med öfwertåfta ansigten och anlade sorge-
drågt.

Magerne deremot hade den egna wanan, at ej
begrafwa sina döda, förån wilbiuren sönderflitic
dem: detta skedde ock efteråt af somliga Perser: de
låto foglar och hundar upåta köttet, på det kroppen
måt-

mätte fortare uplösas och snarare förvandlas til jord igen *).

§. 5.

Om Egyptiernes Balsamerings-sätt och deras anstalter med de döda.

Balsamering är det säkraste medlet, at förwara döda kroppar ifrån förrutnelse: den är ock ifrån uråldriga tider brukad, och varit wanlig wid jordfästningar. Hon är i denna dag hos alla folkslag wedertagen, men brukas nu för tiden allenast för Konungars och stora Herrars lif.

Jugen lärer twifla, det icke Egyptierne, så wäl i många andra saker, som ock i Balsamer-konsten hafwa varit de förste som den utöfwat, hwarom *Plinius* **) *Cicero* Tuscul. ***) och *Plato* in Phædro lemna öf sina witnessbörd: äfwen som wi finne det samma intygadt utaf *Herodotus*, *Diodorus Siculus*, *Dioscorides* och *Strabo*.

Erfarenheten bestyrker änteligen det samma om Egyptiernes grundeliga insigter i Balsamer-konsten, när efter flere 100:de års förlopp, än i denna dag, uti de Egyptiska pyramider, stoder och underjord,
di.

*) Se *Moldenhauers* Einleitung in der *Alterthümer* m. m. Cap. 18. pag. 46.

**) *Histor. Nat. Libr. XI. Cap. 37.*

***) *Quæst. Tusc. Lib. I.*

disåa gångar, som oå i sand, hela balsamerade kropspar åro åfwerblefne, hwilka under namn af Mumier til oå i Europa blifwa åfwerförde.

Om egentliga orsaken och åffigten med denna Egyptiska Balsameringen finnas åtskilliga meningar: deribland år 1:0 At de warit på medel betånkte för sådana personer, som gjort sig af efterkommande förtiente, huru man kunde länge qwarhålla deras kåra åfwerleswor. Mumierne hos Egyptierne, och krukor fylde med de dödas åska hos de Romare, woro således et bewis af kårlek och högaktning för de döda. Utom des smikrade sig en och hwar med det hopp, at efter döden någre af des krops delar måtte blifwa qware, hwilka kunde wara nog kraftiga, och på wist sätt sätta dem i den åftning och hugkomst, i hwilken de hade warit då de lefwat.

2:0 At Egyptierne trodde, når en menniska war dödd, så flyttade siålen uti en diurisk kropp, hwilken igenom des ouphörliga flyttande ifrån det ena slags diuret til et annat, så i lusten som på jorden och i watnet, ånteligen efter 3000:de års förlopp skulle åter komma uti en mennisks kropp.

3:0 At de dermed welat förewiga den döde, emedan de, i likställighet med de Stoiske Philosopher, hållit före, at siålen så länge qwarblifwer wid kroppen, som denne senare finnes för handen; se *Servii Schol.*(*), eller at de trodt, det siålen wånde åter om efter flere års förlopp i deras förra kroppar, hwarst den hwarfen förtrutnar eller i stoft och åska för-

*) ad Libr. II. *Æneid.*

Den 6:te: at de icke så mycket togo orsaken til Balsameringen af någon wantro, som icke mer af en nödwändighet, at härmedelst undanrycka de dödas Kroppar för den öfverswämmande Nil-strömmens wäld, och at dertföre förwara dem i högre boningar.

Treggehanda sätt brukade Egyptierne at Balsamera sina döda, som efter personernes caractere och erforderliga omkostningar rättade sig. *Herodotus* *) tienar of i denna saken med en aldeles trolig berättelse: at man förde de döda kropparne til sådant folk, som hade lärt at umgås med balsameringen; då man kallade slägtingar eller, när icke tilgång på sådane finnes, då andra denna anstalt på sig togo, upwistes för dem trenne mönstier eller sätt at Balsamera: sedan mönstret blifwit uttagit, och betingat om betalningen, anställdes Balsameringen, som skedde på sådant sätt: at läkarne togo hiernan ut igenom näsborarna med et krockigt jern, och fylde hufswud=Stälens iholighet med specerier; derefter öppnade de underlifwet, eller buken, på wänstra sidan, med en Starp Ethiopisk sten, togo inelworna fram, och när de dem renat och med Palm-win wäl twättat, fylde de dem och caviteterne med wälluktande sönderstötte specerier, Myrrha, Casia eller Canel, och andra aromatiska saker; sedan sydde de huden tillsammans, och saltade kroppen i 70 dagar i nitro, längre torde de ej låta den ligga deruti, efter hwilkas förlopp afwäntade de kroppen snygt, och weklade den konstigt in med sidentygs-bindlar, som förut woro i en præparerad Fernissa doppade, och slutligen

*) Herodotus Lib. II. sect. 66 St. 88.

gen förvarade de den sorgfälligt uti den af tråd gjorde formen.

Det medlersta slaget af balsameringen bestod deruti, at tarmarne bleswo, medelst en clystirs-spruta, med en slags olja upfylde, utan at ännu öppna kroppen; derefter blef den likaledes i 70 dagar insaltad, och efter dessas förlopp blef köttet af saltpetern så uttorkadt, at utom hud och ben ingen ting war öfrigt: på den sista dagen låto de den insprutade oljan åter utrinna, då oljan emedlertid hade haft den kraften, at han förtärt och upsmält både tarmar och inelsvor, och utförde dem med sig tillika.

Det tredie slaget, som allenast för sämre folk tiente, bestod i blotta twåttandet och 70 dagars insaltande.

Wid desse af Herodotus beskrefne balsameringar har *Cläuderus* *) en och annan omständighet anmärkt, beshynnerligen wid det första och förnämsta sättet, som utan twiswel blifwit på sådant sätt tillagadt, at kädorna öfwer elden blifwit smälte och gjorde til en salswa eller balsam, hwarmed de följakteligen icke allenast upfylt alla kroppens iholigheter, utan ock som oftast öfwerstrukt den öfwer alt dermed, äfwen ock doppat lindorna deruti, ja ofta ock låtit hela kroppen ligga i samma balsam, til des de förment, at den balsamistte kraften trängt sig igenom alla stälten, hwilken förklaring bestyrkes af de ännu förhanden warande mumier: följakteligen är at sluta, det de förnämre kroppars iholigheter bleswo med kädor,

B

bal.

*) Method. bals. corp. Cap. 4 pag. 57.

balsamer, ceder-olja, myrrha, casia och andra wälluktande specerier, men de ringares med jord eller juden-beck fylde.

Diodorus ifrån Sicilien *) anförer åter Egyptiernas sätt at balsamera i följande måtto; han säger: at åtskilliga personer företogo sig detta werket, hwarwid den ena efter den andra förrättade sina göromål. Den förste kallades *Skrifwaren*, han tecknade ut stället på vänstra sidan af kroppen, hwarest öppningen skulle se; den andre hette *Öpnaren*, som genomskar det anmärkta stället; den tredje, och de woro flere, kallades *Balsamerare*: desse uttogo alla inelssworna, undantagandes hjertat och niurarne. En af dem tvättade och rengjorde icke allenast de uttagne inelsswor, utan äfwen caviteterne med palmwin och röfwerk; derefter blef kroppen öfweralt, först med den tjocka ceder-oljan och åtskilliga andra saker öfwer 30 dygn smord, balsamerades derpå med myrrha, canel och andra wälluktande saker, och derefter återstältes den Balsamerade åt des anhöriga. Sådan tilredning gjorde, at hela kroppens *skapnad* och utwertes anseende icke på minsta wis förändrades.

Dumont **) *Skrifwer*, det tyckes vara sannolikt, at man tagit aloe, asphatus eller juden-beck och

*) *Diodorus Siculus Bibliothecæ historix Lib. I. Sect. 91.* i den fransyska öfversättningen af *Abbé Terrasson.* Paris 1737. Tom. I. pag. 192.

**) *Voyage de Mr. Dumont en France, en Italie &c.* tryckt i Haag 1699 in 12. Tom. II. pag. 290.

och canel ibland specerierne, hwilka bliswit lagde i de dödas buk i stället för inelworna. Han ytrar sig widare, at desse kroppar blefwo, efter stedd balsamering, lagde i fistor, gjorde af sycomorus, eller Egyptiskt sikon-tråd, hwilket skal wara nästan oföränderligt.

Uti Museo, eller Catalogen öfwer de sällsamheter, som finnas i Kongl. Engelska Wetenskaps = Sälls = pets Natural = och Konst = Cabinet, låser man, at Herr Grew i nämde samling har anmärkt uppå en Egyptiskt mumia, at materien, hwaraf de sig be-tient til balsamering, hade trängt sig in i de hårda-ste delarne, nemligen i sielwa benen, hwilket gjort dem så swarta, at det syntes som woro de förbrände. Detta rön bragte honom på de tankar, at Egyptier-ne hade balsamerat sina döda sälunda, at de låtit dem kokas i en gryta, full med en slags flytande balsam, så länge, til des alla deras wårstor kommit ur krop-pen, och at den oljaktiga samt kådaktiga balsamen hade deremot wål trängt sig in i de andra ställen. Grew tager här af tillfälle, at föreslå en art af bal-samering, der man först låter kroppen ligga i blöt, och sedan kokas i nöt = olja *).

Man finner många andra berättelser om balsa-meringar: Af dem wil jag ännu nämna sättet, som stedd hos de så kallade Guanchée, tilsörene warande inwånare på ön Teneriffa. De ibland dem, som af Spaniorerne, wid denna öns intagande, blefwo

B 2

lems

*) Journal de Scavans af år 1682 p. 132. eller i Ama-sterdamska uplagan p. 276.

lemnade wid lifwet, gäfwro tilkänna, det konsten att balsamera de döda woro dem bekant, och at ibland deras folkslag hade de et slägte af prester, hwilka gjorde dermed en hemlighet, ja nästan en förborgad heligdom. Men emedan största delen af detta folk blef af Spaniorerne utrotad, så kunde man ej hellere erhålla någon rätt fulkomlig esterrättelse af nämde konst; dock hörde man til någon del berättas, huru dermed skal hafwa tilgått, nemligen sedan de hade uttagit inelworna, twättade de kroppen flere gånger: efter hwarannan med en stark lut af gran-bark, som förut om sommaren legat för solen, eller om wintren i en warm stuga torkad; hwarpå kroppen smordes med smör eller björn-fett, kokadt med wälluktande krydder, såsom wissa slag af lawendel, salvia och bylift: efter den första smörjningen låt man kroppen åter kalna: smörjningen reitererades så ofta nödigt war: profwet, at den tilshyllest fans beredd, war då kroppen kändes ganska lätt. Sedan blef den inweklad i garfwadt bock- eller gete-skin, på hwilket man wäl också, til kostnadens besparing, låt håren qwarfitta *).

Purchas **) förtäljer, at han i London sett 2:ne dyllika mumier. Han nämner ock, at Ribbaren *Scory* öfwerkommit många dyllika på Teneriffa, äldre än 2000 år. Så framt nu desse Guancher äro

*) Histoire de la Societé Roy. des Sciences par *Sprat.* pag. 209.

**) *Purchas* Pilgrims. Vol. V. el. Pilgrimage, Lond. 1626. fol. pag. 783.

äro Africanernes afkomlingar, hade de funnat låra konsten at balsamera sina döda af Egyptierna *). Pater *Acosta* och *Garcilasso de la Vega* **) hafwa ej twiflat, at ju inwånarne i Peru wetat konsten at kunna förwara de dödas kroppar i långliga tider. Bägge desse skribenter försäkra, at de sett kroppar af några Incas och Mamas i fullkomligt godt stånd: desse hade ännu haft sina hufwud-hår och ögonbryn i behåll, dock funnos ögonen wara af guld insatte: för öfrigt hade de haft sina ordenteliga kläder på sig, och efter Americanernes plågsed sutit med armarna på magen forswis lagde. *Garcilasso* rörde en gång på en sådan wid des finger, och kändes detsamma så hårdt som trä; men hela kroppen war ej tyngre, än at en swag menniska hade funnat med beqwemlighet bära honom.

Acosta är af den tankan, at desse kroppar warit balsamerade med et slags bitumen, kåda eller jordbeck, hwars kraft och tilredning warit Americanerne allena bekant. *Garcilasso* deremot skrifwer sig ej funnat förspörja af det ytre påseendet, at de haft et sådant jordbeck, och beklagar högeligen, at han ej efterfrågat medlen, som blifwit brukade til deras confervation.

B 3

För

*) *Histoire generale des Voyages*, Tom. II. pag. 251. eller *Holländska upl.* Tom. II. L. V. Chap. I. §. 2. pag. 3.

**) *Histoire des Incas, Rois de Peru*, trad. de l'Espagnol, Tom. I. pag. 161. el. i Amst. 1704 i 12. Tom. I. Liv. 5. Chap. 29. pag. 509.

För öfrigt kallades de; som med balsamerin-
gar omgingo, Rophim: desse skola ej egenteligen wa-
rit läkare, eller sådane, som vår tids Doctorer,
utan påstås af en del, det de snarare varit Apothe-
kare. Hos *Diodorus* kallas de *ταριχέωαι* (insaltas-
re) af *ταριχέωαι*, insalta sill; hos andra åter *ἐνταφιασαι*
(en som har anstalt om begrafning) af *ἐνταφιαζω*
laga til begrafning: dock bör härvid märkas, at
Rophim och läkarne icke woro den tiden från hwar-
andra åtskilde, emedan läkare-wetenskapen då ännu
icke war bragt til någon rätt systematisk kunskap.
En hel annan beskaffenhet har det sig med våra nu
warande tidens uplysningar, inrättningar och om-
ständigheter, då läkare, Chirurgi och Apothekare
utgöra sina särskildte grenar, classer och societe-
ter. Nu för tiden, och i hela Europa, förrättas
balsameringen måst af Chirurgis, eller sådane som
förut det varit.

Kostnaden med balsameringen af första slaget
steg til en talent silfwer eller 1250 Riksdaler: af
det andra 20 minen eller 250 Riksdaler; och af det
trede mindre.

Egyptierne kallade sina grafwar för ewiga bonin-
gar, och sina hus för herbergen. Grafwarne,
hwaruti de bisatte döda kropparna, woro efter deras
stånd på åtskilligt sätt bygde. De Kongl. grafwar-
ne woro så prägtiga, at man ej nog kan förundra sig
öfwer dem: de af ringare stånd, bisattes uti under-
jordiska hålor, som uti berg woro uthugne, och hwa-
rest de så kallade Mumiernes brunnar eller Catacom-
ber

ber äro til finnandes: ingången til dem är genom en enda öfning, som är fyra fot eller 2 alnar diup. Grafwarne äro til det minsta 18 alnar under ytan af kalk-berget, och på botnen är en lång gång, som leder til åtskilliga kamrar.

Doctor *Hasselquist* berättar oss i sin rese-beskrifning, huruledes han, efter halft annat dygns resa från gamla staden *Cairo* anlände til gropen åt Mumierne, at bese dessa jordiska gömor och Egyptiernas fordua graf-ställen. Med största fara och beswärlighet kom han på stege ned i gropen, hwarest på den sidan, som war åt ödemarken, ingången sågs til grafwarne, hwilka med obegripelig möda uti kalk-berget blifwit utgräfne. Detta kalk-berg anser Herr *Hasselquist* wara hela Egyptens grundwal. Det första, som förefom honom wid ingången, war en oräknelig mängd af coniska ler-kärl; och när desse äro wäl förwarade, finnes uti dem swart-grå aska, blandad med nåbbar och ben af foglar, hwilka ligga inom et konstigt hoplagt Medelgroft linne. Det berättades ock för honom, at uti somlige af desse krukor funnos foglar conserverade til sina fiädrar, hufwud, fötter och ben, ja ända til fårgorna, så naturligen, at man kunde urskilja af hwad slag hwardera warit. Sedan han betraktat de ofälliga diurens grafställen, gick han längre in i dessa underjordiska gångar til menniskornas. På båda sidor om gångarne äro uthugne nicher, i hwilka Mumierne uti sina kistor stå förwarade, stälde rätt up på sina fötter. Nichen är tilmurad,

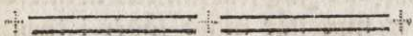
Så at ingen ting kan fönnas utan på. Desse Mumier äro omgifne med et bredt linne, hårdt tildragit, samt med en balsam öfverstrukit, och deröfver med hands-brede bindlar starkt omlindade, och åter med balsam öfverstrukne.

Doct. *Herlinus* anförer en annan resandes berättelse, at på en del af desse Mumier låg den samma bilden, som den döda i lifstiden wordat och tillbedit, antingen af ler, bly, jern, silfwer eller gull, i skapnad af den onda, en orm eller en fogel. Det war ock tillika lofgifwit, at så taga et stycke med sig af mumien.

Sielswa inwånarne skola i synnerhet tillskrifwa balsamen af cedern den kraften at måst förwara deras döda kroppar. Ceder-trädet skal wara det förnämsta, i anseende til des hårdhet och waraktighet at stå emot röta, och icke så snart underkastas tidens förändring. Af samma skal måtte detta träd blifwit tagit til Salomons tempels bewarande, som man af den heliga Skrift inhemtar.

När någon ansedd man dog af Egyptierne, smorde alla qwinnor sig uti samma hus med orenlighet öfwer hufwudet och uti ansigtet: de gingo ropande och skriande på stadsens gator och slog sig sielswa; hwarwid de af anhörige beledsagades. Männenerne utgiorde et särskildt sällskap och sörjde öfwenledes, hwarunder de afhöllö sig, så länge lifet war obegraswit, ifrån badande, win-drickande och all kräselig mat. När den swåraste sorgen war förbi, blef kroppen då först balsamerad.

Så snart alt war färdigt, fungiordes af närmaste anhörige dagen til begrafningen: då domare och andra männer blefwo dertil budne. Wid den tiden församlade sig 40 domare, hwilka satte sig i en half-cirkel wid sion, förmodeligen Moeris kallad. Derefter kom et fartyg med des styrman, på deras språk Charon benåmd. När fartyget war anländt til siöstranden, och innan den döda ditsfördes, stod en hwar fritt at anklaga honom: besants det, at han fört elak lefnad, wägrades begrafningen, och liket blef kastat på et orent ställe eller i en grop, som kallades Tartarus. Blef den döda falskeligen anlagad, straffades anlagaren; liket bars sedan i fartyget, och fördes då öfwer sion til grafwen *).

§. 6.

Om Judarnes plägsed med sina döda.

Det tyckes wara nog sannolikt, at Judarne hafwa sebermera fört med sig Balsamerkonsten utur Egypten til Canaans land; och änskönt det förra sättet icke egenteligen öfwerenskommer med någotdera af Egyptiernes, så är dock at märka, at denna skilnad hos Judarna, förhända, härrört deraf, at de med tiden wedertagit

*) Moldenhauers Einleitung über Cap. 9: pag. 21.

sig egna, i anledning likwål af Egyptiernes förut omsformålte trennehandas sätt.

Doct. Scheuchzer, i sin *Physica Sacra*, gifwer oss et godt exempel häröf, i det han estertänkeligen och i tydeliga ord omrörer den af Josephs läkare med Jacob företagne balsamering, då det heter i Mose-Bok *): Och Joseph befalte sina tienare läkarena, at de skulle smörja hans fader: och läkarena smorde Israel; til des 40 dagar woro förgångne; ty så länge warade smörje-dagarne; och de Egyptier begreto honom i 70 dagar.

Men Josephs affigt med Jacobs balsamering war med de Egyptiers ej enahanda, utan helt olika; ty han hade af sin fader fått uttryckelig besalning af detta innehåll: Jag skal samkas til mit folk; begrafwer mig när mina fäder i then kulle på Ephrons Hertheens åker **). Denna besalning kunde han icke ställa i werket, om icke Jacob bleswe balsamerad, besynnerligen uti Österländerna, dereft wårmen på kort tid förtärer kropparne. Utan twiswel hade Joseph utaf de åtskilliga slag, hwarmed Egyptierne plåga balsamera de döda, utwält det bästa och kostbaraste, hwilket är likmätigt med hans aldeles besynnerliga och wördnadsfulla kärlek, som han burit för sin fromme och gamle fader; det är ock aldeles at förmoda, det de, som omgått med balsameringen, måtte hafwa brukat de

*) 1 Mose B. 50: 2. 3.

***) 1 Mos. B. 49: 29.

aldrautwaldaste och kosteligaste specerier, på det de derigenom skulle å daga lägga den besynnerliga flit, konst och sorgfällighet, som de woro skyldige Joseph, sin Herre.

Nya Testamentet berättar oss et ännu märk-wärdigare exempel, som en Rådsherre, Joseph af Arimathia, och en Nicodemus sig företogo med wår aldradyraste Frelsares lekamen: Nicodemus, heter det, tog en blanning af Myrrha och Aloes wid hundrade pund: Så togo de Jesu lekamen, och svepte den i lintkläder med wälluktande krydder, såsom Judarne plåga begrafwa *).

Således se wi, at de döda hos Judarne blefwo ej upbrände, utan begrafne. Om någre hafwa för Moloch upbränt sina barn, stedde det endast i affigt af någre få afgudadyrkares förmentade gudstienst.

När någon af Judarne feck en naturlig död, blefwo ögonlocken och munnen af anhöriga och wänner tillslutne; håret på hufwudet stafs af, kroppen twättades, somlige balsamerades, och med hwita linne-dukar eller bindlar omvändades, lika såsom de spådade barn; ansigtet blef halft betäckt med en så kallad swep-haf-duf. Balsameringen hos Judarne stedde ej i samma ändamål, som hos Egyptierne, utan blott för at bewara den döda kroppen, så länge som möjeligt war, ifrån för-

mult=

*) Joh. 19: 39. 40.

multning: här til betiente de sig i synnerhet af myrrha och aloes.

Når Liket fördes til sin hwitokammare, församlade sig slågtingar och wänner uti forgehuset, hwarest åsven kommo siungare och pipare, hwilka för betalning antingen skulle skrifa, tiuta, siunga eller spela allehanda wisor til den dödas heder. Sorge-qwinnorna, hwilka endast winlagt sig derom, stålde sig högstbedröfwade och söngo med förändrade röster. Skulle Liket bäras, hwilket skedde om dagen, lades det på en bår utan kista, och bars antingen af wiså likbårare på arlarne, om den döda war af ringa stånd, eller af borgare, hwilket skedde med de förnämre, o. s. w. Efter Likets bisättning anställdes måltid, hwarom nästa anhöriga ej drogo försorg, utan wåsplågnung blef skickad af slågtingar och wänner.

Herobis lik blef burit, af de förnämsta bland Judiska folket. De förnämre buros til grafwen uti samma säng de dödt uti: så skedde ock med Herodes. Wid de förnåmas, och i synnerhet en Kongl. begrafning, uphrendes natt-flåderna, husgerådssakerne och dylikt, hwaraf den döde i lifstiden sig betient: hwarförutan et kosteligt rötwert antändes. Når enskild person dog, råkte sorgen i 7, men efter Konung och andra förnåma personer uti 30 dagar.

Hos Judarne ansågs intet orenligare, än en död kropp; och på det den ej skulle orena sig, som

rör-

rörde wid grafwen, hwitlimmades den ganska wäl med kalk. Judarnes grassällen woro dels i helleberg, dels upmurade kamrar: grafwarne i hellebergen antingen naturliga, eller konstigt uthugne såsom skåp: til de förre höra hålur och klyftor, hwilka mycket sunnits der i landet; och af de senare är Kongl. arf-griften i fästningen Zion af Jerusalem, som warit den dyrbaraste och förträffeligaste. De uthugne och ordentlige grafwar i hällebergen woro merendels så inrättade, at längden war 6, bredden 4 och högden 7 alnar: först syntes et fritt rum, och sedan 4 alnars diup grop: på bägge sidorne af groppen woro åtskillige kamrar, hwaruti liken förwara-des, och ingången til grafwen blef försedd med en stor sten. De upbygde grafwarne woro antingen under eller ofwan jord, med hwall, golf och wäggar inrättade: gick man uti den första, war det liksom at gå ner i en källare; men uti de senare gick man genom en dörr, och kom straxt in uti grafwen: uti de grafwar, som woro lika källare, hafwa ofta wanwettige och ursinnige Judar gömt och uppehållit sig: de anlade gerna grafwarne på något affildt ställe, helst uti sina trädgårdar, at således påminna sig den affomnades och sin egen dödd, och på det ingen måtte mistaga sig på den döda. Några förnåma personers grassällen woro med kostbara minnesmärken på åtskilligt sätt utfirade, til heders ämin-nelse.

Om Grekernes plågsed med sina döda.

De första tiderna blefwo kropparne begrafne uti jorden. Så snart någon war dödd, tryckte anhörige ögonen och munnen til, kroppen blef tvåtad, och några til Balsamering beredda. Balsameringen skedde med beaumer och wälluktande krydder. De som förrättade balsameringen, kallades *ἐνταφιασταί* och *νεκροκομοί* (det är, de som beprydde de dödas lif). Derefter blef kroppen påklädd, hwartil brukades en döds-skjorta och bindlar af hwit färg, den de satte måsta wårdet å. Lacedemonierne twert om nyttjade härtil den röda färgen, emedan deras soldater woro rödflådde. De Greker, som woro af stånd och wårde, flåddes uti purpur och beströddes med coraller och blommor. När kroppen war påklädd, lades en obulus uti likets mun, til belöning för Charons öfwerfart af Styx, tillika blef en honings-kaka bredwid lagd åt helfwetes-hunden Cerberus. Detta skedde allenast med den, som war utfirad med frans och med coraller beströdd. De rike och förnåme lades på en säng, som bars af 6 eller 8 betienter.

Ut låta någon ligga obegrafwen, höllo Grekerne för en stor skam; dershöre måste efter *Cecrops* förordning hwar och en, som träffade et lif obegrafwit, när det ej til straff enfom war bortkastadt, åtminstone häfwa jord på det samma. Ibland en
af

af Grekernas hufvud - omsorger, och den de ansågo för en lyfsalighet, war at hafwa grafställen, hwaruti de efter döden kunde bisättas, och med sina försäder blifwa hop-parade. *Lycurgus* har uti Sparta förordnat, at allenast de mäns namn skulle anteknas på grafwarne, som omkommit i slagting, och de qvinnors som dödt i barnsäng.

För store och berömde män, som affomnat utom fäderneslandet, och derstädes antingen blifwit begrafne, eller ock lågo obegrafne, uprättades tome graf-ställen, då deras själar ropades med stark röst 3 gånger tilbakars, på det de måtte blifwa rolige och tilfredsstälde: intagne af den tankan, at de själar, som ej hade graf-ställen, wandrade 100 år omkring.

I de senare tiderna hafwa Grekerne upbränt sina döda. Denna ändring skedde wäl deraf, at ingen skulle mistaga sig på den döda kroppen. Utom des tilskrefwo de elden en renande kraft: trodde således, at deras själar, som bleswo upbrände, skulle förr komma til himmelen än andra.

När et lif, i synnerhet efter en förnäm och rik person, på et bål blef upbrändt, lades tillika derpå des kläder, wapn, diur och dylikt, som den döda i lifstiden kært hållit, til och med lefwande menniskor, jemte allahanda wälluktande rökwerk, och på det elden skulle blifwa starkare, fastades deruti olja och honing, samt fett, slagtrade oxar och får.

När

När elden war medtagen, släktes det öfriga med win, och den dödas wänner samlade benen ihop, slogo olja derpå, och förwarade dem i gull- och silfwer krukor; eller sådane som woro gjorde af marmor, sten, trä, glas eller lera, hwilka senare woro de wanligaste. De krukor, som sattes ned uti jorden, förwarades med en sten: annars stälde de dem bredwid bålet, jemte en brinnande lampa. Wid militairens begrafning upbrändes wapnen, wid handwerkarnes deras werktng, och wid fruentimrens deras granlåt.

§. 8.

Om de Romares plägsed med sina döda.

Det gjorde icke Romarne lika mycket, hwarest deras kroppar stannade, utan de woro mycket sorgfällige derom, at de kunde komma uti jorden med heder, i synnerhet i deras fädernesland. Man trodde, at själarne hos obegrasne menniskor ej hade någon ro; hwarföre de ock icke kände så stor affky för annat dödsfatt, som at omkomma genom Stepps-brott. Hwarförutan det war en Skyldighet för den som såg et obegraswit lif, i det minsta at lägga några jord-torswor eller stenar derpå. I älsta tider hafwa Romarne begrafwit de döda, men sedan upbrände de dem, dock med något undantag; ty några så Römerska fami-

familier bibehålla sig den rätten, at, hwar de så godt funno, så begrafs wa och balsamera sina döda; men Sylla, ehuru han egde häruti frihet at wälja, har likwäl ej betient sig af denna rättighet, utan förordnat sin kropp at brännas, på det ingen skulle i lika måtto hantera hans, som det sedde med Marii.

Då någon låg i siäl-toget, kystes han, ej allenast af sina förnämsta wänner, utan anhörige lade tillika sin mun på hans mun, i agt och mening at uptaga hans siäl. Så snart han upgifwit andan, tiltryktes ögonen och munnen. Det troddes, at siälen for ut genom munnen, hwaraf det ock sades om dem, som lågo uti sista andetaget *animam in primo ore, in labris tenere.*

War den döda af förnämt stånd, forlade de, som woro uti sorg-huset, öfwerliudt, och ropade då och då den döda wid namn, i tanka at hemta siälen tilbakars, eller ock upmuntra henne, i fall hon ännu wore i kroppen qwar; härigenom blef tillika föröfkt, om han werkeligen war död, at förefomma den olägenhet, som ibland träffat, at anse en lefwande som werkeligen död och begrafs wa honom. Efter detta sista försök hette det: *conclamatum est*; all förhoppning är ute.

Efter föregången onyttig skrifning, blef liket lagdt på jorden och med warmt wate twättadt, samt derpå af en wiß man, som kallades Polinetor, med allahanda kostbara salswor smordt: denne satte sig neder på jorden (golfwet) och lade

den döda kroppen öfwer sina knän. Efter för-
 rätad balsamering, ställes liket antingen på marken,
 parade-sång, lif-bår eller ock uti kista: och i mun-
 nen stoppades en quadrans eller $\frac{1}{4}$ as, hwarmed
 Charon, efter deras tro, blef betald, för det han
 förde den döda öfwer helfvetes-floden.

De ansigten, som ej hunnit så serdeles förfalla,
 lemnades blottade; men de, som åsamkat sig någon
 hisfligare Kapnad, betäcktes med et klåde eller masque.

När den döda upbrändes, uppsatte de et bål, såsom
 et altare, af hwarjehanda wälluktande träd, tort
 och eldsångt, och det högre eller lägre, alt som den
 döda war förnam eller ringa til, der öfwan på stäl-
 des den döda, som låg i kista eller sång: ögonen,
 som förut woro tiltrykte, öppnades nu, hwarpå näste
 anhörige togo saklor, och med bortwända ansigten
 antände bålet, under önskan af godt wäder, på det
 den döda snart bleswe upbränd och sluppe sin plåga.
 Askan lades uti en kruk (urna), helst af ler: den-
 na sattes antingen i grafwen, eller bredewid i jorden,
 och betäcktes högt med sand; hwaras talesätten up-
 kommit: Sit tibi terra levis! molliter ossa cubent!
 molli tegaris arena! Lik procession utbrast i denna
 önskan, och teknades tillika som en inscription på
 urnan: bredewid urnan sattes, utom brinnande
 lampor, långa glas-kärl, fylde med tårar, och
 hette det dertfore: Lachrymas ponere, cum lachry-
 mis ponere, lachrymis condere.

När Romarne wille apothessera (förguda) nå-
 gon efter döden, som stredde med Julius Cæsar,

Au-

Augustus, Claudius, både Vespasiani, Nerva och Trajanus &c. och kallades Divi, gick det sålunda til, at kroppen straxt begrofs i mycken tysthet, och en bild af war gjordes, som aldeles liknade den döda: samma bild ströks öfver med blekböd färg, kläddes uti kosteliga kläder, och ställdes offentlig uti palatset på en parade-sång af elfenben: uti 7 dagars tid gingo näste anhörige, jemte läkarne, at besöka bilden som siuk, under förestälning at den siuke blefwe alt swagare, tills man änteligen sade honom wara död: efter detta barnsliga uptråg, drogo någre af de förnämste bilden på torget, hwarest förnämde qvinnor och barn, til den dödas ära, söngo lof-qwäden och klago-wisor: änteligen ledsagades bilden utan för staden på Campus Martius, och lades eller ställdes på et bål, som war beprydt med många pelare, utwaldt bildhuggare-arbete, samt wälluktande saker och rökwerk: derefter redo de förnämste familier rundt omkring stälningen och antände bålet: öfwerst syntes en lefwande örn, fastbunden med et swagt snöre, hwilken flög up i lusten, när eldslågan steg up åt, och skulle betefna för det widspeligare folket, at örnen flugit up til himmelen med den dödas siäl. Gäckriet gick så långt, at folk köptes, som skulle med ed intyga, at de sedt huru den consacrerade farit up til himmelen. Denna ceremonie gjorde honom til et helgon. Sken och lius målades omkring huswudet, med flere guda-sinnebilder. Tempel och offer-prester förordnades til hans dyrkan och ära.

Senare tiders plågsed med sina döda.

I de senare tider, såsom i vår tid, kunna flere riken och orter upvisa Regenters och Prinsars, samt andra förnåmas balsamerade kroppar, som jag wille anföra, om icke trykta afhandlingar och skrifter goswo nog underrättelse derom, och helst det så litet tienar til mit ändamål. Hvad angår det nu för tiden brukeliga balsamerings-sättet, plågar det ske, antingen på et kostbart eller ringa, widlöftigt eller kort sätt; äfwen så antingen öfwer hela kroppen och alla des delar gemensamt, eller några ferskilda, alt efter egen eller wederbörandes i lifstidens åstundade begäran.

Alla balsameringar ske i almånhet antingen torra eller wåta: det torra slaget är dock icke så enkelt, at icke något liquidum dermed tillika warder brukadt, men kallas så i relation til det wåta, som är mer enkelt, dock ej eller i den mon, at icke torra saker stundom äfwen dertil tagas.

Det torra slaget består deruti, at sedan viscera uti underlifwet, bröstet och hufvudet blifwit lossade och uttagne, twättas caviteterne med någon spiritueuse liquor, sedan bestrykas delarna med dertil præparerade balsamer; och upfyllas sluteligen med aromatiska kryddor: hwilket sätt nu för tiden är det brukeligaste, och kan efter åstundan och omständigheter göras mer och mindre kostsam.

Det

Det sätt jag betient mig af, wid de 2:ne Kongl. Lifens balsamerande här i Sverige, är nästan af enahanda slag med detta; dock wid sielswa tillämpningen långt åtskildt sins emellan, hwarom jag nedanföre får tala.

Kroppars bewarande från röta kan så wäl för-rättas på et enkelt, som mera sammansatt berednings-sätt. Detta skönjes klarligen af den camphert-aktiga balsameringen, som är aldeles torr, utan at några wåta eller flytande saker komma dertil, såsom *Petrus de la Valle*, en lärd Romersk adelsman, under sina resor uti Persien och Indien, låtit förrätta på sin afledna fru, i tanka at låta hennes ben hwila uti hans faders graf.

Denna de la Valle, som såg sig wara i misstning af det kåraste han egde, men wistades för öf-rigt uti Indien, icke långt ifrån fästningen *Mina*, hwarest han hwarcken hade några bekanta, kunde wånta någon tröst eller få några råd, och således icke eller låta henne derstädes begrafwas, fattade derföre det beslut, at föra den återstående kåra delen, kroppen, til sit fädernes-land *Italien*. Han letade til den ändan efter et tiökt och högt träd, hwilket han fälde til marken, och lät derutaf såga så många bråden, som behöfdes til en kista, at lägga kroppen i. Som nu hwarcken balsamer eller krydder då straxt woro til funnandes, fylde han så wäl kroppen som kistan med torr campher, som war nyligen kommen ifrån *Indien*: kistan beklåddes med warduk och öfwerdrogs ganska wäl med läder: han förde den un-

der hela sin resa med sig, som en kostbar skatt, uti 5 års tid, til des han kom til Rom igen. Men då uti denna berättelse ingen ting om detta concreto är anmärkt, hwad des effect angår, kan jag ej vidare derom utlåta mig.

Det wåta balsamerings-sättet, förrättas således: man tager några tienlika liquida, såsom rectificerad bränwin och terpentia-olja, som uplösa balsamica, såsom mastix, myrrha, aloës och venesiskt terpentin, eller bernsten och gummi copal, och preparerar antingen fälla solutioner, eller igenom lindrig värma eller kokning görs deraf tiökare och starkare fernissa. Efter egit wal och ompröfwande lägges kroppen hel och hållen uti en sådan förfärdigad solution eller besmykkes den ofta dermed. Til detta slag horer äfwen kroppers bewarande i spiritu vini, hwilket sätt med en fullwuren mennisko-kropp wore nästan odrågligt och nog kostsam; låter sig således icke gerna göra med andra, än späda foster och mindre barn.

Wid balsameringar har hiertat den beshinnerliga förmon framför kroppens öfriga delar, at det på et mera särskildt sätt handhafwes, och med finare och dyrbarare balsamer smörjes. I de Catholska länsberna händer ofta, at den döda i lifstiden, eller des anhörige efter döden plåga förordna, om det skal ligga på sit wanliga ställe uti bröstet, eller löst i kistan under den dödas arm, eller til någon kyrka eller kapell stänkas och der förwaras.

Under mit wistande i Paris år 1741, updrogs Regements-fältfärens wid Mousquetaires Noirs och Förste Chirurgus wid hospitalet la Charité, Herr Guerin, at balsamera Cardinalen *Polignacs* lif; men denna förrättning nödgades han af en tillståndande sjukdom affåga sig och förordna mig, såsom des eleve och pensionaire, i sit ställe. Cardinalen, som dog af wattusot, hade i lifstiden testementerat några af sina inelsswor, såsom hiertat, lefwer och lungor, til wissa kapeller och kyrkor, som han varit besyddare af. Desse delar balsamerades med kosteliga balsamer och fina wälluktande aromatiska kryddor, samt lades uti silfwer-formar, i skapnad ester inelsswornas rymd och skapnad, med en inscription derpå: den öfriga kroppen hade han befalt skulle ej balsameras, allenast bröstets och bukens iholigheter fylldes med beaumer och kryddor.

Franciscus Thomas, Prins af Carignan, den gamla Herrigens af Savojen broder, dog år 1656, och tog tillika en ung Prins med sig. Des gemål *Maria*, af Kongl. Franska huset, lät göra en silfwer-ast, i skapnad af et hierta, hwaruti bägges hiertan lades, utan twiswel at sticka det widare bort, med en latinsk påskrift, af följande innehåll: *Heu! quanta infelicitas, fuisse felicem! Thomæ a Sabaudia Carrignani Principis & Emanuelis filii simul erepti uxor et mater, hic desolata, Maria Bourbonia, Sveshionum Comitissa, amore olim concors nunc excors dolore earum, utriusque cor hic clausum detulit: et vivens intulit; itaque tria*

corda hic sunt. Duo tantum vides: imo unicum. Det är: „Ack! hwad olycka, at hafwa varit lyflig!
 „Maria af Bourbon, Arf-Grefwinna, efterlemnad
 „gemål och moder til Hertig Thomas af Savoien,
 „Prins af Carignan, och des son Emanuel, hwilka på
 „en gång ryktes ur tiden: fordom delaktig af bågges
 „kärlek, nu tröstlös af sorg, hafwer låtit föra bågges
 „kära hiertan til at förwaras, och äfwen infört sit
 „ eget då hon lefde. Således äro här 3:ne hiertan.
 „Du ser allenast twenne: ja, det som ännu är mer,
 „et enda.

Dyliga exempel finnas hos *Chytreus*, då Johannes Galeacius, vice-Grefwe af Majland, låt sig på 3 ställen begrafwa.

Wid balsameringar nytjas med mycken förmon vårt almånna brukeliga köks-salt, uti watn uplöst, at twåtta kroppen och alla des delar med, eller låter man den hel och hållen, en eller flere dagar, sedan inelworna äro uttagne, ligga deruti, hwilket otwifvelaktigt står emot röta: samma nytta kan man äfwen förwänta af victriol och alun, som ock saltpeter: hwilka salter, i anseende til deras skärpa och sammandragande kraft, förekomma röta och gäsning. Dock får jag härjemte säga, hwad nytjandet af desse salter angår: at, när man betraktar deras uprinnelse, det twenne af dem tillsammans blandade, til exempel, köks-salt och victriol, såsom stridande mot hwarandra, ingaledes passa sig: arbetet blefwe då felaktigt och ofulksomligt, och medlens kraft, at stå emot röta och förrutnelse, skulle förswinna; ty
 den

den balsamerade kroppen, i anledning af de lagar, som desse salter hafwa sig emellan, och deras förwandlande uti andra ämnen, kunde i den gifning aldrig trotsa tiden.

Uti Frenbergsta frönika berättas, at år 1568 den 20 September har en bergsman, Oswald Barthelu, uti Ehrensriedersdorf, för 61 år, nemligen år 1507, uti berget eller grufwan, Saurberg kalladt, blifwit omkommen; och när han igenfands, war kroppen ej förändrad och kläderna, som woro af skin, med all en bergsmans tilbehör, omulnade.

En dylik berättelse gifwer oss Herr Hülphers i sin rese-beskrifning genom stora Kopparbergs Höfdinge-döme och Dalarna år 1757: år 1749 på Thome dag, då det nya hospitalet öppnades, utbars der et lik, som i 30 år varit ofwan jord. Samma kropp igenfands 1719 i Wårdskins-schachten wid Fahlu grufwa på 82 famnars diup, då en öfning giordes emellan Wårdskins- och Brede-schachten, sedan den i 49 år varit under watern; 1670 hade samma karl, grufwe-arbetaren Mats Israelson eller Fet-Mats kallad, som tient hos bergsman Jon Persson i Disfar-backen, farit ensam i förgen och omkommit. Wid uptagningen ur grufwan, har han i början varit miut, som en liflig kropp, men så snart han blef torr, befands han hård som sten, hwaraf ryktet utkom at han war petrificerad. Imedlertid har samma karl blifwit förwarad i et glas-ståp och der sedd af många. Men då han omsider begynte sönderfalla, hwaraf kunde slutas, at han endast af det

victrioliska grufve-watnet och en ofullkommen sälta varit hårdad, blef han på bergslagens bekostnad med mycken heder begrafwen i stora Kopparbergs gamla kyrka, som vidare ses af 1749 års Post-Tidningar N:o 100, men han kallas der orätt Mats Ersson. Vetenskaps-Societetens handlingar 1722, pag. 250 förmlå vidare här om. Märkeligt är, at en gumma, som i lifstiden varit förlofwad med denne Mats, kände honom igen, efter de 49 års förlopp, då han igensants, och begärde då at honom så begrafwa.

Dageliga erfarenheten och oräkneliga sten-wandlingar, hwilka så inom Swea rike som hos utlänningar förekomma, witna, at alla små diur, insecter, fiskar, snäckor och musflor; alla frugter, trån, frön, örter kunna gå til sten och blifwa stenhårda. Denna stenwandling, eller fasta kroppars förbytelse til sten, leder sin uprinnelse ifrån en gansta sin kalk-änga, eller någor annan mineralist och kalkaftig utdunstning, hwilken, liksom en rök, tränger sig in i diurens och wärternas lönhol, fäster der sit säte, och medelst kraften af sin sälta tvingar alt at blifwa til sten. En hwarifrån skulle man annars hemta orsaken dertil, at de fleste så kallade sten-wandlingar, både inom- och utom-lands, blifwa i synnerhet funne och upgrafne uti kalkberg samt sådan jord, hwarest kalksten brytes? om hwilken sak Lithographernes skrifter, som utkommit i Tyskland och Schweiz, så wäl som i England och Italien, förtjena at läsas.

Denna werkelige och wäsentliga förwandling efterapas af en annan och ofulkomligare, som liknar den förra och fallas incrustativ (tillförpning), hwilken upkommer af et stenaktigt och til et fint slem uplöst wäsende, som med en sten-örpa bekläder den delen af kroppens yta, wid hwilken de kommit at hänga fast, icke annorlunda, än årtilliga slags frugter, frön och bark-plåga inläggas och fyllas med socker: flere slag här af förekomma i Böhmen, Tyskland, England och andra länder, men af sämre halt, än de äkta sten-wandlingarne.

Widare finnes, som wi redan omtalt, flere slags falter, såsom alun, kok-salt och victriol, begåfwa de med en dylik kraft. Desse förbyta wäl icke kropparna uti någon fast sten; dock göra de dem med sin salta och sammandragande kraft så tåta och hårda, at deras naturliga mjukhet synes wänd uti en stenaktig hårdhet. Men at victrillens, framför alla andra falters, ånga, måst är tienlig på detta sätt at gifwa hårdhet åt hwad för kroppar som helst wara måga, intyga, utom andra, flere menniskors lemmar, såsom händer och fötter, hwilka i victril-watnet wid Gahlu-grufwa då och då stola förekomma, och finnas af victrillens kraft så tilhårdnade, at de trotsa all förrutnelse och förwandling. Utaf dessa trowärdiga och säkra berättelser är klart, at desse kroppar icke äro petrificerade eller til sten förwandlade, utan genom victriol-watnets och ångans tilhielp allenast hårdnade. Nu mer, at ingen ting mindre strider emot victrillens natur och egenkap, än en sådan här-

Dan-

dande kraft, såsom den aldrig förvandlar något til sten, men genom sin fina ångas afsirande rörelse tränger igenom alt, binder och förvarar det ifrån förrutnelse.

Något besynnerligt är äfwen ock dersöve det, hwad *Morbofus* förtäljer om *Kerkringius*, at han har med solverad bernsten (*succinum*) öfwerstrukt hela mennisko-kroppen: således afhållit lustens influence, och följakteligen bewarat den ifrån snar förrutnelse.

En sådan incrustativ är eljest ganska simpel och lätt at förrätta; tyckes ock wara til en liten tid pålitelig, så framt det ej är en kropp, som förut hyser öfwerflödiga och rötaktiga wättskor: i en sådan händelse får man ej låta nöja sig med incrustation allena.

Herr Doctor *Bohn* erinrar sig, at i stället för bernsten hafwa andra tagit colophonium. Han säger sålunda här om: *Vegetabilia æque ac animalia colophonio incrustata, butyro oblita, oleo cooperta, corruptionem vix aut post longius demum tempus experiuntur*; det är: „de wärande „liflösa, så wäl som creaturen, hwilka äro med harts „eller tilarbetad kåda hårdnade, samt med smör och „olja öfvertäkte och bestruktne, undergå sällan, eller „åtminstone först efter lång tid förrutnelse.

Manu sålsammare låter det, hwad *Herodotus* om Morerne anföret, at de det samma med gips för-

förrättade: Postquam mortuum sive ægyptiorum, sive aliorum more arefecerunt, totum gypso inducunt &c. Det är: „Sedan de efter Egyptiernas „eller andras sed hafwa tillagat den döda kroppen, „läggat de honom i gips eller öfwerdraga honom dermed, och föreställa, så mycket möjligt är, med en skön målning des bild: sedan förwara de den döda under en wårdsten, som är ihelig, af glas, hwilken är i stor heder hos dem och kan utan möda uptagas; härigenom kan den döda ses och beskådas, utan at gifwa någon obehagelig luft ifrån sig.

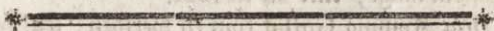
The first part of the book is devoted to a general history of the United States from its discovery by Columbus in 1492 to the present time. It covers the early years of settlement, the struggle for independence, the formation of the Constitution, and the growth of the nation to its present position. The second part of the book is devoted to a detailed history of the United States from 1776 to 1865, including the American Revolution, the War of 1812, and the Civil War. The third part of the book is devoted to a detailed history of the United States from 1865 to the present time, including the Reconstruction period, the Gilded Age, and the Progressive Era.

Swenske Konungars

Ölyks=öden, krops=skador, sinnes= och
krops= stålning, sturdom, död,
balsamering och begrafning.

GUSTAF I.

Konung *GUSTAF I*, äfwen *GUSTAF Eriksön* af inlänske, och *GUSTAF Wasa* af utlänske Historici kallad, war född på Lindholms gård i Upland den 12 Maji 1490: wal-des af Rikens Ständer i Strengnäs til Konung den 6 Jun. 1523; men fröntes i Upsala ej förr än den 12 Januarii 1528.

Denne dråpelige Konung dog den 29 Sept. 1560 flockan 8 om morgonen på Stockholms slott i des 71 år, och på det 40:de af des ärerika och berömliga regering.

Fadren war Erik Johanson Wasa til Ridboholm, Swea Rikes Råd: Modren Cecilia Månsdot-

dotter til Eka, som fördes sedermera fångslig til Kallundborg i Dannemark. Bägge härstammade af de äldre swenska Konunga-husen.

Konungen war trenne gånger gift: 1:0 med Catharina af Saren Lauenburg, hwilken Prinsessa war af et serdeles och icke det fogeligaste sinne; hwadän hon ock, af alla Hans gemåler, minst älskades af honom. 2:0 Med Margaretha Lejonhufvud, en deremot wacker, wettig och öm husfru, samt en ganska fruktsam moder. 3:0 Med Catharina Stenbock, som egde likaledes et behagligt utseende, blef gift med Konungen på hans ålderdom, och öfwerlefwde honom länge, eller alt til 1621.

När Konung Gustaf kom til werlden, skal han, efter fyra förnåma närwarande fruars intygan, haft lifsom en hjälm på hufwudet, eller så kallad Segerhud, och et rödt kors på bröstet.

År 1516 gafs han til Wislan åt Årke-Bisfopen Trolle på Ståkes slott.

År 1518 fördes wår Gustaf, med flere swenske Herrar, mot all tro och folks-rätt, försåtelligen til Dannemark i fångelse: ty Konung Cristiern II. wårwade aldrig de heligaste löften, som historien witnar.

Wår Gustaf hölts, wid ankomsten til Dannemark, i stort twång, och sattes på slottet Kallö i norra Jutland. Af Erik Erikson Baner, sin slågtinge, hade han dock fått lof, at då och då gå ut och förlusta sig i negden deromkring; men sedan Gustaf mer wunnit Banerens förtroende, lemnades han ledigare. En morgon, i första gryningen,
klåd-

klädde vår Gustaf sig i bonde kläder, smög sig tyst ur flottet, och gick den dagen 12 Danska mil till fots, genom obanade vägar kom han andra dagen, wid middags-tiden, til Flensburg, då han lopp fara at blifwa röjd; men utom staden råfode han några Sarska orhandlare, som med sina drifter kommo från Jutland, med dem gaf Gustaf sig vidare i sällskap, och anlände således lyckeligen til Lybeck 1519.

Under des wistande i Lybeck hade vår Gustaf tillfälle, at aldrärförst underrätta sig om den Evangeliska läran, som då af Doct. Martin Luther i Wittenberg, fring hela nedra Tyskland, hade börjat at sprida sina första strålar.

Wid slutet af Maji månad 1520, anlände Gustaf, på et Lybiskt köpmans-skep i swenska skären, och steg up på Stens-ö, et litet nås utan för Calmar. Gustaf kom hemligen in i staden, och blef af Fru Anna Thures-dotter (Bielke) med mycken fågnad emottagen. Här gick han ut på torget, at upmuntra menigheten, men fant alla egna och nedslagne: af besätningen på Calmare flott, som bestod af Tyskar, stod vår Gustafs lif i fara, om ej Fru Anna och borgarne böljt honom undan för deras wäldsamma händer.

Wår Gustaf flyndade sig dertfore från denna osäkra ort: hans återkomst hade blifwit bekant, och han efterspanades redan af Konung Chrislierns folk, som swäfwade allestädes omkring i Småland och Östergötland. Gustaf wandrade emedlertid förkladd

genom Fogar och lönwägar, och wägade sig stundom fram ibland folkhopen, serdeles om helgdagarna på kyrko-wallen, der han sökte uplysa de wilfarande och upmuntra de klenmodiga, men almogen i den orten liknade en kropp, der siukdomen tagit öfverhanden och hindrade all förnuftig estertanka. Någre af dem stöto efter honom med pilar, så at han med all swårighet kom undan, och änteligen anlände han til Tärna i Södermanland, der han af sin swåger Joachim Brahe, och sin syster Margareta, emottogs med stor glädie. För dem berättade han sit beslut och sade, at han årnade frelsa sit fädernesland från tyrannens wåld, om han ock derwid skulle upoffra lif och lycka: hans Syster bad honom med bitra tårar, at dermed afstå; men hielten war fast i sit upsåt, och Gud war med honom.

Gustaf uppehölt sig derefter i October månad för-dold på sin fädernes gård Råsnås, ej långt ifrån Gripsholm och Mariefreds kloster. Under denna sin dolda landslesnad, seck han höra, om det förskräckliga blodbadet i Stockholm, som timade den 8 November det Konung Christiern II anstålt, såsom en honom endast anständig högtidelighet wid des kröning. Hela Gustafs hierta och sinne blefwo håraf uprörde, i synnerhet när han bland de aflifwade, äfwen fick höra sin faders namn, och at hans moder blifwit ficksad i bojer och band til Dannemark. Wär Gustaf såg sig således i hast utan anhörige, utan wänner, utan all hielp, omgifwen af fiender: trolöshet och fruktan mötte honom på alla sidor: sielf war han et
ut

utseft offer til döden: stora penningar sattes på hans hufvud; men just under så grymma och en wanlig själ nedtryckande öden, fördubblades hos honom frimodigheten at frelsa sit fädernesland, och at tillika kufwa sin egen olycka.

Wår hjälte fattade nu det beslut, sedan han samlat hwad han hade til hands af guld och penningar, at resa til Dalarne, för at der upmuntra almsögen til ståndaktighet och bistånd: han gaf sig ock på wägen til håst mot slutet af November med en dräng, på hwilken han trodde sig kunna lita; men det war hans öde denna tid, at endast wandra emellan trolöshet och förfräckelse: drängen häpnade för sin herres farliga tillstånd, och seck derhos begärelse til hans egen dom: han tog tillfället i agt, när de foro öfwer Kolsund i målaran, och rymde bort med det han förde; men Gustaf Skyndade tillbaka med sådan snabhet, at denne bos nödgades lemna hästen med roset och lopp til Fogs. Han fortsatte då sin resa ensam, och kom wid Anders-mässan til Fahlun: der afklippte han sina hår på dalkars-wis, tog en trinder hatt, en stackot walmars-tröja och en yxa på armen, hwarmed han, som de andre drängarne, gick omkring bygden och sökte arbete. Hans första tjenst i det ståndet war på en gård i Wika sockn, Rankhyttan kallad, hos en bergsman Anders Pers-son, på hwilkens loge han tröstade för dagspenning: här gaf en bonde-piga noga agt på honom, och blef warse en silkes frage, som stack fram under jackan: mistanken kom straxt för husbondens öron: Anders

Pers-son tog sin nya arbetare affides, och kände honom igen, emedan de tillika bewistat Academien i Upsala. Han wisade honom all förtrolighet, och Gustaf sökte upmana honom til fäderneslandets råddning; men bergsmannen fruktade både för sig och sin wån. Han rådde honom at öfwer gifwa et ställe der han redan ådreg sig mångas ögon, och stynnda längre up åt bygden, der han bättre kunde wara förborgad. Gustaf for då bort, och hade så när, då han gick öfwer den nyß sammanlupne isen wid serjestaden emellan Wika och Forsångers soknar, förlotrat sit för Sverige så dyrbara lif, ty han föll i watern under armarna; men hans wighet frellste honom här, och han kom lyckeligen til Ornås gård, men här mötte honom en ännu större farlighet. Här gick wår Gustaf til Arendt Pers-son (Örneflygt) til Ornås, hwilken tient i den yngre Sturens tid under Gustafs fana: denne unfägnade honom så wål, at han want des förtroende, och lossade wilja göra honom all handräkning i en så råtfärdig sak; men han war så förrådelig som höflig. Under stien at röna sina wänners tankar, for han i hast til sin swåger, Brun Bengts-son på Sättra, som war Konungens befallningsman i orten och mycket nitist för Danske Regeringen: desse öfwerlade nu om Gustafs och Sveriges förderf; men Arendts hustru, fru Barbro Stigs-dotter, war et medel i Guds hand til wår hieltes råddning: hon hade gifat til sin mans onda och fördömda upsåt, och blifwit rörd af medömken öfwer Gustafs tilstundande öde; hon warnade ho-

honom och gaf honom häst och släda, at förfoga sig undan, det han ock samma afton gjorde. Om morgonen kom Arendt med sin swåger och 20 bewäpnade män at gripa honom; men fant, at han redan war unsluppen, hwaröfwer han mycket förtörnades. Ryrkoherden i Swerdsjö, Mag. Johan, en årlig man, som kändt Gustaf i Upsala, gömde honom 8 dagar i sit hus, och sedan, då esterspaningen tiltog, förde honom öfwer et sund til Isala by, der en Krono = Snytt Sven Elfs-son och hans hustru bewiste honom de tienster, som gjort deras minne hos oss så kårt och odödeligt. En gång då Gustaf stod i deras stuga i sina wanliga drång-flåder, infommo de Danske utskickade officerare och frågade efter honom med buller och stor hästighet: Snyttten stälde sig ofunnig, och hustrun, at betaga dem all mistänka, gaf Gustaf et slag (med en bröd-spada, bannandes honom för det han war säfång, och ej redan med de öfrige drångarne i arbete: han gick ut, och de Danske togo honom för en bondebrång. Sven Elfs-son trodde likwål icke längre denna konst; utan han förde sin gäst i et halm-las up til Warnås i Rättwicks sockn: de Danske höllo wakt wid åtskilliga pass: en af dem stack genom halm-lasset med et spiut, hwaraf Gustaf så diupt blifwit sårad, at blodet börjat wisa sig på snön; men den trogne Snyttten skal då straxt hafwa skurit sin häst i foten, at förtaga all mistänka.

Sedan war Gustaf med mycken möda, beswårighet och lifsfara änteligen samlat Dalkarlarne,

Helsingarne och Gestrikarne, med flere, utdref han på alla ställen de Danska, och frelste först Sverige från det Danska oket; sedan införde han den Lutheriska läran, och affstafade den Påwiska; omsider stadgade han inwertes rolighet i landet, och gjorde många dråpeliga storwerk i Riket, som Historien nog samt wittnar.

Sedan wår Gustaf blifwit wald, hyllad och frönt Konung af Sverige, hade Lybeckarnes förmån, Wollenweber och Mejer samt deras anhang anstält år 1536, et det grusweligaste och faseligaste försät emot honom. Under Konungens stol i Stor Kyrkan lades en fierding frut och derhos en koppar pipa med lunta uti, som kunde brinna från kl. 7 om morgonen til 10, då Konungen säkert skulle wara i gudstiensten, och under den samma omkomma. Ej nog härmed, en Anders Hans-son, Myntmästare, skulle tillika söka tilfalle på Stockholms flott i silfverkammaren, at mörda Konungen med en dart, eller ock en annan hos, at blanda förgift i Konungens mat; så at K. Gustaf på några dagar hotades med 3:ne dödsfätt; derpå skulle de sammansworne intaga Slottet, ihjälslå alt som gjorde motstånd, och lägga staden med hela landet under Hanse-städerne. Men förshnen tillät icke et enda af desse ohyggelige försät gå i werkställighet. Anläggningen yppades af en drucken Skeppare, Hans Windranck, som förtrodde det åt sin gran-hustru, hwars man Nils Jansson gaf det åter Befalningsmannen Germund Svens-son (som sedan blef Borgmästare i Stockholm)

til

tilkänna, då alle de brottslige bleswo fångslade, förhörde, halshugne och steglade. Sielfwe Herte-dien-
nen Lars Anders-son och Kyrföherden Olaus Petri sun-
nos häruti så wida inweklade, at de icke i rättan tid
nyppat hwad de hört af ofwannämde Anders Hans-sons
upsät, förmodeligen under hemligt Fristermål; men
detta blef ej förr än lång tid derefter beifrat.

Fram uppå ålderdomen, och i synnerhet 3 år
förr än denne dråpelige Konung slöt sin årerika 70-
åra lefnad, åkom honom en stark miålt-siuka (Hy-
pochondre): han önsfåde sig ofta ur denna onda
werlden. Under alt detta märktes hans kropps styr-
ka tid efter annan aftaga, hyen förfalla, minnet för-
swinna och tungan blifwa staplande. Men år 1560
d. 25 Junii bleswo Ständerne på Riksfalen upkal-
lade: Konungen satte sig på thronen: hans 3:ne ål-
dre söner stodo på hans wänstra sida, och den yngste
wid hans knån: han talade sielf: man hörde honom
altid med fågnad: hans wåltalighet war både manlig
och liufig: när stundom håndt, at han befalt nå-
gon annan föra ordet, hade almogen straxt ropat
och bönfallit, at han sielf wille göra det.

Nu tackade han Ständerne för den kärlek och
lydnad de honom altid wisat, kallade dem sina barn
och gladde sig, at deras Krona fallit på gamla Ko-
nunga stammen efter Magnus Ladulås och Carl Knuts-
son, som ännu icke blifwit förqwasd af utlånste ty-
ranner. "I gode Swenske män, sade han: I seen
"mig nu här i et Kongligt Palats; men förgåten ic-
"ke, at jag för inemot 40 år sedan gick i ödemar-

”ken, klädd i walmarstrasor, och närde mig med
 ”ömfelig spis: denna förändring har Gud allena
 ”gjort”. Han påminte dem ytterligare, huru de
 woro befriade från de aldratynngsta of, både i werlds-
 lig och andelig måtto; men det war icke honom, som
 et ringa werking, det war Gud som de derföre borde
 tacka. Den Allsmågtige hade uphöjt honom, lif-
 som David, från en Herde til en Herre öfwer sit folk.
 Han tilstod sina fel och swagheter, för hwilka han
 bad dem om förlåtelse. Mången hade hållit honom
 för en sträng Konung; men den tiden kunde komma,
 at de honom saknade. Han förmodade, at hans
 äminnelse warade längre än hans lif, m. m. Han
 märkte nu, at hans sista stund ej war långt borta;
 ty tog Konungen af dem et ömt afsked. Hela för-
 samlingen utbrast i tårar. Konungen låt derpå up-
 läsa sit Testamente, som straxt derefter af Ständer-
 na blef beswurit, underskrifwit och som grundlag
 antagit. Konung Gustaf låt af sine söner leda sig
 från Riks-Salen, och sista gången från Ständer-
 nas åsyn: deras gråtande ögon följde hans grå hår,
 så långt de kunde, med otaliga wålsignelser. Den-
 na Konungs wålprat war: Gud och Swerjes All-
 moge! Huru skulle då det Gustavianiska blodet nå-
 gonsin kunna wälja sig et annat: Gud och Swerjes
 Herrar?

Sedan Konung Gustaf således i Junii månad år
 1560 hade fått afgöra sit testamente, tyktes sinnet få
 mera lindring och ro; hwilket dock ej längre wara-
 de, än til Augusti månads början, då Prins Eriks
 til-

tilårnade Engelska resa förorsakade ny oro. Derpå följde hans Maj:ts sjukdom, som börjades med diarrhée, hwilken den 13 Augusti så förswagade kras-
terna, at Konungen ej kom mer utaf slottet. Den 14 Augusti om eftermiddagen wisade sig rysningar med påföljande feber. Den 15:de lät han kalla til sig Mag. Johannes, som war nu bleswen des Doctor: denne flöt af urinen, at en hetlig feber war för hand-
den, förknippad med diarrhée, och gaf ej godt hopp. Den 16:de stannade ordinarius i det beslut, at cholera war orsaken til hufwud-werken, emedan
Hans Maj:ts ansigte med alla lemmar war infallit, tungan ständigt torr, och all sömn hade bortwikit. Den 17:de började med hosta och en odräglig kräf-
ning. Den 18:de en söndag, hölt Magister Jo-
hannes predikan, hwarpå Konungen begärade Her-
rans Natward, som han ock, efter någre fångars frigifwande, och nitiska förmaningar til sina Kongl.
barn, med gudelig andagt af ordinario annam-
made. Den 19:de klagade han sig öfvermåttan om både mage och hufwud, fruktandes, at detta senare skulle spricka sönder. Nu wille Hans Maj:t intet
mera taga in, utan sade nej til alla deras tillagade confectioner, syruper och drycker, hwilket förökade
de sjukdomen och de närwarandes bekymmer. Fram på middags-tiden fick Konungen en liten hwila och låg ganska tyst, hwilket åter gaf något hopp. När
Hans Maj:t waknade, grep han sig an med åtskillige förmaningar at tiltala sin son Magnus, som då til-
stådes war. Den 21:sta öfwerkom en så grufwelig

bleka, at andedrägten långa stunderna förtogs, så at man med möda kunde skönja något lif mer.

I medlertid när ordinarius den 22:dra om morgonen instälde sig, sans wäl Hans Maj:t af inner-tes plågor illa ansatt, men tillika upsyld med hopp om en förestående himmelsk krona, den han trodde sig ernå den följande dagen. Den 23:die hade den osmannämde hickan ännu icke uphört. Den 24:de ångslades Hans Maj:t öfwer åtskilliga ting: om natten försökte han stiga up ur sängen, och lät leda sig hit och dit uti Kongl. rummet; men under det-samma blef han så matt, at han började frysa och skållwa. Den 25:te hade en ankommen Dansk Doctor sökt at förwissa Konungen om des helsas återfående, och derigenom gjort, at werldsliga bekymmer åter förefommo, men de förswunno snart: under de hwarjehanda samtal, han höll med Årke-Bisfopen Laurentius Petri och kyrkoherden i Upsala, Mag. Märten, hwilka, under andeliga förmaningar och tröst af Guds ord, wäl ej försummade at bedja Gud förlånga Hans Maj:ts lifstid; men sådane böner tyckte nu Konungen föga om, långt heldre nöjd, at de anropade Gud om en snar förlosning härifrån.

Nu började Konungen klaga sig om den höggra armen och sidan, hwaraf ordinarius fick nytt bekymmer, räknandes ut, at denne tilstöt skulle betyda en Paralysis, icke någon sådan, som han trodde wara wanlig, nemligen *ex crudis et superfluis humoribus*, utan en annan *ex colica affectione nimia*
præ-

præcidente; hwarföre han ock, efter Hans Maj: ingen ting felte til sinnen eller förståndet, lät göra fomentationer, såsom det såges, med Lavendelwatt och andra sådana simplicia, samt lindade wål om Konungens siuka arm och hand. Journalen säger: När wij således hadom lindat Hans Nåde: så säg Hans Nåde på vårt wårck; Sade Hans Nåde: O Tu Barmhertige Gud låte all min Ledamot med hela min Leffamen wara pyntat och prydd til min begrafning, såsom thenna ena lemman är, så woro min Själ när Christo minom Herra!

Om aftenen klockan 7 syntes denna hand blåafsig och urin grön, hwaraf ordinarius tykte sig än ytterligare kunna med wisshet förutse Hans Maj:ts död.

Wid detta laget anlände Mag. Guilhelmus Lemnius, som äfwenledes hade winlagt sig om medicinen, och gaf mycket hopp om en önskelig förbättring. Den 26 ömsade Konungen rum, och lemnade den stora försalen, der han i de 14 dagarna legat, flyttandes in uti det innersta, der han förut warit wan at ligga, och der Hans Maj: nu årnade afbiida döden. Man fortsfor nu med de så kallade fomentationer och lindandet om arm och hand, som dagen förut hade blifwit började, och hölte man i en hel wecka dageligen dermed ut, hwaraf den goda werkan följde, at den då befarade anstöret lyckeligen wardt förekommen. Huru imedertid Konungens andra sjukdom, ej allenast under desse 8 dagar, utan

ock

och inemot hela 3 weckor efteråt, sig förhöll, och hwad botemedel under den tiden försöfkes, finnes wara förbigångit af Magist. Johannes, som til äfwenthrs ej lærer hafst så stort at slyla, sedan Lemnius anlände. Han anförer allenast några wakra förmaningar och tal, som han imedlertid då och då höll, synnerligen til Hertigarne, berättandes helt kort, at Hans Maj:t låg ganska stilla, och på de 2 sista weckorna hade god sömn, til hugneligt hopp för alla de närwarande. Den 23 September klockan 2 eftermiddagen kom befallning til denne ordinarius, at genast infinna sig hos Konungen, som då war hårdt blefwen betagen. Så snart han upkommit, gjorde Konungen med uplysta händer en ganska härlig tros-bekännelse; och lät sedan ordinarius åter gifwa sig Herrans Mattward, yrandes genast den gladaste förnöjelse i Gud, med förgåtande af alla werldsliga bekymmer, hwaraf han nu aldrig wille mer blifwa oroad: derpå följde en tåmmelig mathet, så at Hans Maj:t wid et samtal, han kom at hålla med sin son, Hertig Johan, om sin ståndaktighet i den Christeliga tron och Evangeliska läran, icke orkade sulsölja talet, utan seck sig en penna, och med den handen, som lam warit, tecknade på papperet och gaf åt sin son Johan denna afbrutna mening: Ena gången bekänt och therwid blifwit, eller 100:de gånger talat. Denne Hertig befalte då ordinarius, at både natt och dag blifwa hos Konungen tillstå-

des,

des, och lät upfatta en sång åt honom utmed Konungens rum, at deruti hvilat när han tröttnade wid at waka; den 24, 25 och 26 Sept. låg Konungen helt stilla och klagade sig icke det ringaste. Och i de dagarne ankom den af Konung Erik utfände Licentiaten, Mathias Paludanus, som smikrade Konungen och Drottning Catharina (Stenbock) med den tröst, at Hans Maj:t skulle ännu kunna komma sig före, hwar med Lemnius instämde. Men när ordinarius den 27 Sept. åter besåg urinen, tyckte han sig säkert deraf märka tilräckeliga döds-tekn, at han nu ej kunde ungå at förkunna Drottningen Hans Maj:ts snart instundande fränsälle. Den 28:de låg Konungen ganska stilla, såsom tilföre, och wille hwarfen förtära wätt eller tort, nekandes med handen til alt hwad man böd honom. Den 29:de om morgonen bittida kom Mag. Guilhelmus Lemnius in, och gick sakt til Konungens huswud, för at inhämta des tilstånd; men såg icke rättare, än at han redan war utfloknad, hwarföre han ock utan betänkanse drog des myssa ned för ögonen, och ropade något högt, at Hans Maj:t redan aflidit; men Konungen, upwäckt af sorlet, strök då sielf myssan tillbaka igen, och tyktes undra hwad man hade för händer. När nu ordinarius sedan infom, och man berättade honom, at Konungen nu sof, lutade han sig när intil, och flöt af andedrägten, at han låg uti siäl-toget; föll dertföre på knä med de andra när,

närvarande, under böner til Gud at anamma des siäl, och med uprepande af åtskilliga tröste-språk. Ester en liten stund och flockan wid påß 8, steg Herr Sten Eriksson Leyonhufvud up igen, och hölt det för fåfångt, at vidare oroa Konungen, som han nu mente aldrig skulle höra något mer i werlden. Jo, swarade ordinarius, menniskan hörer så länge andan är i henne; och det wil jag nu straxt bewisa: hwarpå han tiltalade Konungen med dessa ord: Allernådigste Konung och Herre! Tron J på Jesum Christum och hörer mina röst, så gifwen oss något teken! Til allas förundran och glädje swarade Konungen, med hög röst Ja! men drog icke sen mer än 2 eller 3 ande-drag, innan han sluteligen affomrade.

Dagen derefter öpnades och Balsamerades Högst salig Hans Maj:t; men huru och på hwad sätt det skeddde, finnes ej igen i Journalerne.

Emedlertid hade Konung Eric anmodat Hertig Johan, at låta tilreda hwad som fordrades til Konungens begrafning. Den 28:de December hemtades bägge Konung Gustafs Drotningars lik, neml. Catharinas af Saren Lauenburg, som dog, år 1535. d. 23 Sept. och bisattes d. 1 Oct. i Stor kyrkan, och Margaretha Lejonhufvuds, som dog d. 26 Aug. 1551, åsven i Stor kyrkan bisatt, til flottet; och den 17 Dec. fördes de, tillika med Konungens, til Upsala, dit de anlände d. 21: sta i följande ordning:

Först gick en tropp af fotfolk, sedan Konungens hästar; derpå Dieknar, Prester och Biskopar, som alla instämde med sång; på vägen woro 4 natt-läger, då liken insattes i Kyrkor, der 3 Biskopar med 30 Prester hwar gång wakade: sedan kommo Provinsernas Wapen och Fanor, som fördes af wisadertill utsedde Herrar: derpå följde Herrar Riksens Råd, med Hufwud=Paneret, Wapen=kiortelen, Hielmen, Kryziet och Swärdet: Riktan, som war prägtigt utzirad, bars af det förnämsta Presterskapet. Näst efter liket kom Riks Rådet Roos med Konungens häst, och strart derpå Konung Eric sielf, ledsagad af sina Bröder Hertigarne, Gref Edvard af Ostfrisland, Riksens Råd och de ypperste af Ridderskapet; derefter Enke=Drottningen med hela Fruentimret: sedan Adels och Krigs=besäl, Borgare och Almoge. Strax wid ankomsten til Upsala gick man i kyrkan, och Gudstiensten begyntes: lik=predikan hölts af Petrus Anders Niger eller Svart, Biskop i Westeras. När jord=sätningen war förbi, satte Svante Sture Swärds=udden 3 gånger i golfwet, och ropade wid hwar gång alt högre och högre: Konung Gustaf är död. Sedan öfwerlemnade han Swärdet åt Konung Eric. Sorge=Acten slöts med Koppar=trummor, Basuner och grofwa Styrke=flott.

Konung Gustaf war af en ansenlig och stark frops stålning; och temperamentet cholericomelancholiskt. I sine yngre år war han tillika en ganska wacker Herre, men sedan åren tilstogo, och

Re-

Regements befymren fingo mera trycka, blef ock ansigtet mer alswarsamt och utmärkte liksom en strång-
het i characteren. Han war af en hårdig natur, och
lika så fast war sinnet. Hans dristighet och oförskräkt-
het woro dock just de egenheter, som satte honom i
stånd at frelsa Riket. Arelystnaden war ofelbart hos
honom en rådande böjelse, hwilken dock, helst med
åren, ej sållan war beledsagad af wijsa hårdheter.
Han war icke så lätt, det man kallat försonlig, och
skönte ej gerna Statsförbrutelser, hwilka icke hel-
ler truto under hans regering, ehuru råttwis och
lyflig för Riket den ock i almånhet war. Ju äldre
han blef, desto mera blef han fallen för mistankar,
och hwilka ej war lätt at hos honom utrota. Hans
hierta war dock ömt, och ingen ting mindre än kallt
för kärleken. Den kolnade dock mycket för des första
Gemål af Saren Lauenburg, men som ock ifrån sin
sida hade et underligt och ogent sinne, och hvars hus
egde et gemensamt interese med Lybeck. Deremot
älskade han oförnykt sin andra Gemål, Margareta
Lejonhufvud, som ock wiste med all möjelig lämpa
och foglighet gå sin Herre och Konning tilhanda.
Med sin sista Gemål, Catharina Stenbock, tilbrag-
te han ock en så förnöjelig ålderdom, som hans höga
år wille medgifwa. Han drogs dock til slut af swåra
befymmer öfwer sin älska son Prins Erics egenfinni-
ga upförande, hwilken han fruktade skulle alt för
mycket slågtas på sin moder, den Lauenburgiska Prin-
seskan, och huru han skulle med säkerhet så Succes-
sions-werket så stadgadt i sit hus, som han önsade,
(emot

utrikes företogos: afböja alt hwad i Småland kunde wara Konungen mishagligt, hwilken province hade senast wisat sig misnöjd med Wasiska styrelsen: upbygga och förbättra alla der belägne flott, m. m. inga påbud utsärda utan sin faders wilja, inga embeteman tillsätta, ingen adel göra, ingen flatt minsta och inga nya gårdar pålägga.

År 1558 den 4 Martii tog Prinsen detta sit Hertigdöme i besittning. Erik war eldig, hurtig, behaglig til wårt och flagnad, gambla wäl upfostrad efter den tidens bruk, färdig i språken, och sticketlig i alla ridderliga öfningar. Det berättas ock, at han denna tid giort et högt språng i en sal på flottet, och derwid så hårdt stött hiesan emot en linsfröna, at han deraf hast mycket meen, hwadan man ock tilskrifwit denna händelse de underliga sinnes räkningar, som honom derefter tidets åkommo. Såkert är ock det, at hans fader, för hans lymne flul, mindre älskade honom, än hans bröder, hwilket ej annat kunde än öka hans falskinnighet emot dem: serdeles emot Hertig Johan, den han sig niuta besynnerlig vnnest, och hwilken utom des war den älsste i ordningen til regementet efter honom samt, medelst sin inlänska moders skyldskap, egde et starkt stöd inom sielwa riket. Han fruktade, at en Storsurste i Finland, at hwilken jemwäl nu årnades en Konglig Polsk Prinsessa, kunde snart göra honom kronan osäker; och som han, til följe af sit oroliga eller häftiga sinne, ilskanades at snart lemna i besittning af densamma, förgic han sig ock sluteligen så högt

högt i wördnaden för sin store fader, at han ej hade försyn at söka öfwertala honom til at astråda åt sig regeringen ännu medan han lefde, och, det som wårre war, då han fick afflag, at förebrå honom hans ålderdoms swaghet, hwilket ej annat kunde, än högeliäen bedröfwa den gamle wördade Konungens och Herrrens hierta.

Knapt war han ankommen til sit nya Hertigdöme i Småland, förrän han handlade twert emot sin försäkran: han lät Ridderskapet och Adeln med lifflig ed swärja sig huldskap, höll almänna möten och samlade penningar, allt utan Konungens sin Herr Faders wilja och bifall: detta sista utesågtades mål af de föregifne omkostningarne, som woro nödige wid hans tilårnade frieri, hwilket dock aldrig blef utaf. At sådant geef den wördnads-wärde Konungen mycket til sinnes war ej underligt: ålderdomen är til mistankar benågen; och han wistte ej hwad detta upförande kunde betyda. Han lät fördenskul i Småland anställa en undersökning, då åtskillige af Prinsens anhängare blefwo straffade: för Herrtigen sielf såg det illa ut.

Konungen hade alla skal i händerna at göra honom arflös, hwartil Ständerne snart skulle hafwa samtykt. Om denna Absalon, sade Konungen, ej blyges at sådant företaga under mina ögon, hwad skal han icke göra, då jag är död? Serdeles kunde ej Konung Gustaf tola hans mykna fåfånga och gycfelaktighet: Eriks bollar, sade han, blifwa en gång hans betienters gull.

gull-äplen. Kort sagt: beslutet om denna Prinsens öden war i Konungens sinne fattat; men Hertig Johan, ehuru hatad och afundad han war af sin broder, sålde dock för honom så trånga förböner, at han blidkade fadrens sinne. Erik blef til nåd uptagen, men döjde harmen i sit hierta öfwer sin broders ädelmodighet: ju mer han fant sig wara honom förbunden, ju mindre kunde han honom tela: sådant är ofta menisfliga kynnet; men han förstälde sig i sin faders lifstid.

Konung Erik, som war stadd på resan til England, för sit tilkommande frieri hos den namnkuniga Drottning Elisabeth, hade ej hunnit längre, än inemot Elfsborg, när han fick tidningen om sin faders död: han ändrade då sit upsåt, och lusten at regera insöfde en tid hans kärlek. Han antog nu Konungnamnet, och kallade sig Erik den XIV:de. Han gjorde kring landet en omväg, lifsom en Eriks-gata, och lät allestädes hylla sig af adel och almoge; och den 30 November hölt han i Stockholm sit intog i sorge-drägt.

Konung Erik begynte sin styrelse inrikes med en estertänka, som gaf hopp om en lycklig regering; förde den ock utrikes med den styrka och heder för de swenske wapnen, at han länge hade kunnat föra spiran med ära, om icke wissa sinnes-swagheter öfwerfallit honom, under hwilka olyckliga stof han begick åtskilliga oordentligheter, men sedan han sluteligen lät anställa det grusweliga mordet på åtskilliga af de ypperste Herrar i riket, i synnerhet Sturarne,
samt

samt sökte bringa sina bägge bröder, i synnerhet Hertig Johan, på fall, blef han, år 1568 den 19 September af desse sina bröder, Hertigarne Johan och Carl, uti Stockholm til fånga tagen, och sattes först in på Stockholms flott. Han nödgades då, at affäga sig all rätt til thronen, och för at bringa detta til et lagligt utseende, sammankallades Riksens Ständer 1569. De företogo sig straxt den olyckelige Konung Eriks sak, han stälde för rätta i slots-capitlet, och talade sielf til sit försvar; men sluteligen sade Ständerne til honom, sedan de uprepat alla hans brott, det de woro nu derföre samtelige nödsakade, at upsäga honom huldskap, ed och förpliktelse: hållandes honom för deras förföljare, affättande honom ifrån regeringen til en fångslig, dock tilbörlig och Förstelig, förwaring, så länge han lefde, och dömande honom, tillika med hans egne lifs-arfwingar, för dessas föraktliga härkomst skul, ifrån all arfs-rätt til Swea rike i ewärdeliga tider. Man gjorde dock sedan med den olyckelige Herren alt hwad man wille. Han sattes, twert emot låfwen och all anständighet, i et mörkt fångelse, der han utstod många swårigheter: hans klagan blef icke hörd, och hans wilkor blefwo alt widare försämrade, så at han blef å nyo hufwudswag. I denna sin nöd började han poeka, och tillita sina hemliga wänner; och änteligen beslöto någre personer i Stockholm, dock måst af gemene man, at sätta Konung Erik, ej allenast på fri fot, så snart Konung Johan war rest ner åt landet, utan också på thronen; men denna

sammangaddning blef i tid uppåd, och hade ingen annan werkan, än at någre olycklige dömdes til döden, och den affatte Konungen några dagar derefter, med gemål och barn, öfverfördes til Åbo slott under noqa uppsigt. Man framsatte då den frågan i en urtima rådplågning i Westeras den 13 Septem-ber 1569: om icke hans lif borde förfortas, i fall ännu något upror för hans befrielse skulle upkomma: detta bisölls af de fleste röster, men wedertades af Riks-Rådet Johan Bielke. Men det märkeliga-
ste är, at Årkebiskopen samt Biskoparne i Strängnäs och Westeras utfärdade och medelst både hand- och signete bekräftade et slags försäkrings-bref, at Konung Johan ej syndade härutinnan, och hwilket bref ännu i sielfwa originalet står at läsas. Det är lifaledes af den 13 September 1569.

År 1571 i Junii månad flyttades Konung Erik från Åbo til Castelholm på Åland, och om hösten derpå til Gripsholm, i sin broders, Hertig Johans, fångelse-rum, der han jemwål hade sällskap af sin älsfäde Catharina Måns-dotter, som altid sökte göra honom hans lesnad lätt. Han fördes derifrån wid midsommars tiden 1573 til Westeras, dit hans gemål wål äfwen fick göra honom sällskap, men icke ständigt bo med honom tillsammans: Från Westeras fördes Konung Erik, om hösten år 1574, til Orbyhus i Upland och Wendel sohn, der han 1577 den 26 Februarii ömkeligen af daga togs, som vidare skal berättas. Nu hade Konung Erik, til sin olycka, åter sökt rädda sig, genom sin gamla wäns-
Gil-

Silbert Bafours hjälp, som i Mornayssa samman-
gårdningen varit inweklad; men han blef derunder
yppad, och hans hjälpare utan dröjsmål afslivad.
Konung Johan beslöt dertfore straxt, at i största hem-
lighet låta verkställa domen. Han skickade sin Se-
creterare Johan Hindriks-son, i Jan. månad 1577
til Orbyhus med et förgift, som hans sältfår Philip
Kern tillagat, och et bref til kökemästaren Erik An-
ders-son til Biurum, huru saken borde anställas:
den fångne Konungen skulle dö, antingen af detta
gift, eller ådrornas öppning, eller förqväkning emel-
lan bolsfrar, alt efter omständigheterna, och, om
han gjorde motstånd, tvingas dertil eller bindas med
hand = klåden *).

¶ 4

de,

*) Det stället i Konung Johans bref, som rörer sielf-
wa döds = sättet, förtienar at här, til sin bokstaf,
intagas. Det lyder således: „Eå hafw: wi,
med vårt ålsfellige Riks = Råds samtycke, så besluttit,
at nu härmed gifwa wåre ruf. rordnade fulkomlig
fulmagt och befallning, at förkorta hans lifstid;
i så måtto, at de skola låta tilreda honom en
dryck af opium eller mercurium, så stark, at han
icke öfwer några timar kan lefwa. Swar han el-
jest icke wil taga samma dryck til sig, skola de
tvinga honom dertil. Icke skola heller wåre för-
benålte undersåtare och tjänare fördröja dermed,
til deß någon sådan förrådelig hov, som honom
förtöfka wille, kommer dertil för slottet, utan så
snart de förnimma, at i så måtto någon upres-
ning eller församling wore å färde, det dock Gud
afwånnde, då skola de straxt göra af med honom,
genom hwad medel det bäst och snarast ske kan.

de, det han sig godwilligt undergaf; hans prest Anders Erici och kyrkoherden i Wendel Mag. Johan bistodo honom i hans beredelse. Den 22 Januarii begick han den heliga Natwarden, och den 26 om middagen, en onsdag, ingafs honom förgiftet i en ärtsoppa, hwaraf han dog efter halftredie tima.

Konung Johan lät den i Martii af predikstolarne i Stockholm förkunna Konung Eriks död, och gaf äfwen strart derom Hertig Carl underrättelse, men aftade sig noga at tala om sättet: han skref så wäl til honom *), som til Biskop Erasmus i Westeras, at Konung Erik efter en långlig sjukdom aflidit: antyndandes den senare, at Liket i hans Domkyrka skulle begrafwas, sedan balsameringen förutgått **). Det blef

Och hwar han sådan bryck ingalunda skulle wisja til sig anamma och sådan lägenhet, som förberö:dt är, wore för handen; så skola wære tilordnade sätta honom på en stol och låta stå honom åder, både til händer och fötter, så at blodet löper honom af til des han dör: wil han eljest intet tillåta sådant åderlåtande, då skal man antingen wara så stark, at man kan hålla honom med wåld, eller binda honom med handkläden, så länge det wore bestått, eller ock med gewalt toga och lägga honom på sin säng och qwäfwä honom med bolster eller stort örnegått: dock så, at de först låta honom bekomma presten och det högtwärdiga sacramentet.

*) I bresiwet til Hertig Carl skrifwer Konungen blott, at Konung Erik efter någon tids sjukdom dödelligt affomnat.

**) Huru den blifwit anstald, förmåles ej i handlingarne.

blef också af några Riksfens Råd, en del Adel af Upsala, Erke-biskopen, en hop prestes, studenter och dieknar, samt en tropp ryttare, ledsagadt til Westeras, der grafwen war giord i choret på södra sidan när in til muren, af ganska slätt ansende och med ohöflade bräder inhägnad: begrafningen skedd den 13 Martii. Skiftets presteskap war der församladt och Biskop Erasmus höll en kort predikan, hwarpå liket nedsattes; och ringningen uphörde, sedan den ej påstått mer än en wecka, en tima om dagen. I wäggen öfwer grafwen uthögg man desse ord på latin af 1 Kon. B. 2: 15. Riket är förwändt och wordet min broders: af Heranom är det hans wordet.

Uf Hertig Carls swar på lungörelse = breswet, kan ses, at han varit rörd: han twiflar icke, säger han deruti, at Konung Erik genom en rätt naturlig död affomnat, men hade dock önskat, at hederlige män af Rådet eller andre varit närwarande, sedan han börjat siukna och sett hans dödskamp: nu fruktade han, at många ombömen derom kunde fallas både in- och utrikes, den dödes anhörige til wänåra, som skulle hans lif af onda menniskor blifwit förfortadt.

Konung Johans förklaring deröfwer skal wara nog haltande, då han säger i sit bref til Hertigen af den 24 Martii: at han gerna skulle ha någre tillförlätelige personer at bewista Konung Eriks Krankhet, om han den i tid och icke så sent fått weta: hwilket icke synes rimligt med oswan-

nämde långliga sjukdom, som han föregifwit. Eljest war Hertigen mycket mislynt med en så plöfelig begrafning, så wäl i anseende til orten, der ingen Konglig låge-stad tillförne warit, som til Skyndsamheten och de derwid gjorde ringa anstalter: „Wår broder, säger han i samma bres, har likwäl warit en smord och krönt Sweriges Konung; som jemte det onda han, Gud bättre, gjorde, åfwen mycket godt och manligt i sin regering uträttadt: alt fiendskap bör wara förlåten så snart själen skildes wid kroppen; det wore ingen åbra, at försölja en död in i grafven.„ Han begärer i samma bres, „at Liket åter måtte uptagas och med anständig heder i Upsala eller Gråmunkeholm begrafwas; men Konung Johan war långt ifrån at dertill samtycka.

Konung Erik XIV hade åfwen den olyckan, at göra et nefligt giftermål. Han friade til flera och de yppersta Prinsessor i Europa, såsom til Drottning Elisabeth i England, och den sedan så olyckeliga Drottning Maria i Skottland, men fick allestädes förigen. Hans största hug låg dock åt Drottning Elisabeth, och war den så stark, at han 1562 befalte sin Ambassadeur i London, Nils Gyllenstierna, at lönligen stå efter sin förmente Rivals, grefwe Robert af Leycesters lif, och beweka dertill någon Fransos eller Tysk; det måste då antingen ske med rör eller wårja; och skulle han sedan här i riket så besydd och 10000 daler til på köpet. Af Konungens icke mindre

dre mislyckade frieri til Prinsessan Renata af Lotrin-
gen, dotter-dotter af Konung Christiern tyran,
ser man dock Konungens smak i kärleks-saker: ty
uti Instructionen af den 14 Julii 1565 til sit sände-
bud, Lars Knauts-son, beskriswer han wilkoren, hu-
ru Prinsessan eller Fröken skulle wara bestaffad, neml.
"helbregda och sund, icke mycket mager och
sperlemmad, utan wål wuxen, dåglig, hwit-
lätt och med oförfalskad färg; dock singe
det ej hjelpta, om Frökens hår skulle wara
swardlätte, blott hon eljest wore begåfwad
med goda åthåfwor, warandes icke sportst,
utan lustig och lätt Sinnad." Men denna skön-
het gick honom också utur händerne. Han beslöt der-
före at sluteligen ägta Catharina Måns-dotter, en bon-
deslicka från Medelpad, som warit gemenienst-piga
hos hans syster, Prinsessan Elisabeth, och med hwil-
ken han lefwat i flere år, som med en maitresse;
men då hon 1568 födde honom hans son Gustaf,
hölt han ännu samma år med henne i Stockholm et
solent Biläger, och lät kröna henne derstädes til Ri-
kers Drottning, förnemligast för at bekästa kronan i
sit hus emot sine bröder, hwilkas upsåt han mer än
wål kände. Hon war eljest en ganska skön menniska,
och egde mycket wett, stillande ej sällan Konungens
sinnes oroligheter, och hade hon afböjt många olyc-
kor, om hennes Herre altid stått at styra, och om
icke anläggningarne emot honom warit alt för starka.
Hon lefde många år efter sin Gemål uti all stillhet,
och dog uti Finland 1612. Hennes son, Prins
Gu-

Gustaf, wandrade emedlertid werlden omkring, som en swenskt Kron-Pretendent, uppehölt sig måst i Pohlen och Ryßland, samt dog på senare stället 1607.

Konung Erik XIV war en Herre af wanlig och wacker trops stålning, och af et languinée melancholiskt temperament. Til utseendet war han ganska behagelig, och hade en owanlig färdighet uti alla ridderliga öfningar. Modig och tiltagsen i medgång, nedslagen och bönfallande i motgång. Han egde af alla Konungar på sin tid den största lärdom *), och hade wid sit Hof ständiga lustbarheter, införandes först wid det samma den Grefliga och Fri-Herrliga wärdigheten, och hållandes de präktigaste riddar-spel. Men när sinnet tog honom, blef han mieltsiuk och mistänksam i högsta mätte, och begick då de största grymheter, hwilket dock, sedan sinnet lagt sig och blodet swalnat, hieteligen ångrade honom.

Den=

*) Men tillika drogs han af serdeles griller, af hwilka man här wil meddela följande exempel. Två af Konungens tienare, som togo wara på des pauluner, dömdes af Konunga-nämnden i Stockholm den 26 Nov. 1566, såsom de wer förwerkat lifwet, emedan de, ånständ wäl wetandes, at Kongl. Maj:t icke kunde lida uppå wägar, der H. R. Maj:t drog fram, något granris, halm, spånor eller annat sådant, dock lagt för H. R. M. på et hemligt rum 3 täljde kappor forswis, och deruti satt en kanna, en kappe, et halster och något annat mera, beröfwer H. R. M. år worden

Denna Konung har efter döden det öde, at både lastas och berömmas, at både anklagas och förswaras. Härutinnan må jag ej döma, wil dock til slut anföra den caractere, som en nyare Håfdeteknare om samma Konung upsatt, så lydande: Denna Sveriges Konung war en stor och wacker Herre, af et ganska godt wett och stort mod. Han anträdde regeringen 1560 med mycken Stats-klofhet och all lustre. Han ålste prägt, och war hans fröning den prächtigaste af alla, som för hans tid i Sverige varit. Han war wällustig och ålste wakra fruentimmer. Han war tapper, wiste profderutas emot Dannemark, och blef helt förbitrad, då Ständerne et par gånger nekade honom, at wåga sin person mot fienden och at sielf anföra arméen. Han war wäl upfostrad. Han war ganska lärdd och ända uti de wetenskaper, hwilka icke fordras af en Prins. Han egde sin måsta styrka uti astrologien. Han hade stor insigt uti historien, och slöt et accord med Petrus Marsilius, at han skulle försatta swenska historien uti 5 böcker. Han war wältalig, som då war nödigt för en Konung: ty han måste sielf tala för menigheten wid riksdagarne och för sin armée i fält. Han war för sin person prächtig klädd, och hade altid et Kongl. följe med sig. Han regerade med beröm, utom det sidsa året, då en swaghet kom öfwer honom, så at han intet rådde om sig sielf, utan

ganska illa tillsids, och hafwer icke annat kunnat tänka, än at sådant skulle hafwa blifwit der sats til at bruka något trolldom med.

begick grymhet emot ärligt folk och det statsselet, at han trodde sina bröder, Hertigarne Johan och Carl för mycket, på hwilka han wid sunda tänke-krafter hade et waksamt öga. Han hade religion och samwete, som nogsamnt synes af hans ödmuika bref och tackfäijse til Gud för sin hälsas och auctoritets återwinnande 1568. Då han egde sit fulla wett, war han dygdig. Han hade et fel litfom ärst, förmodeligen af sin moder, at wara mistänksam och godtrogen, hwilket wärlade om hos honom, alt som han war til sinnes. Han war af naturen intet grym eller tyran, utan nådig och belönade förtienster. Det mord, han i Upsala 1567 begick på Nils Sture och sin egen Informator Dionysius Burreus, skedde i hans frånwettighet, och bör honom så mycket mindre tilräknas, som han sedermera deröfwer betygade en så utmärkt ånger. Hans korta regering war en af de måst lysande, som någon af våra Swenska Konungar fört. Den börjades med den fredliga eröfringen af Newel och Estland. Hans segrar emot Dannemark, helst til siös, woro så stora, at Swerige aldrig haft den lycka til siös, som under honom, och aldrig har Swerige haft det herra-wälde i Östersjön, som denna tiden. Förut spelte altid lybeck mästare; men Konung Erik gjorde rent hus. Från Narwa til Travemynde och in åt Dresund wiste han sig som en Seger-Herre på Östersjöns farwatn. Baron Clas Christerson Horn war en sådan hielte både til lands och siös, at han tåflar med de yppersta, så i äldre

dre, som nyare tider. Han har haft så fina likar i Sverige, och kan med ingen bättre jämföras, än med Grefve Carl Gustaf Wrangel, den namkunnige Fält-herren på båda elementerne under Drottning Christina och K. Carl Gustaf. Wår Horn, säger Auctorn, war dock större; ty han lefde i en äldre tid och gjorde dater på egen hand, då Grefve Wrangel såktade måst under sin Konungs ögon, hwilkens namn på slutet blef Europens fräck. K. Eriks store Fält-herre hade ock den utmärkta och ewanliga hedren, at han 1565 hölt et offenteligt seger-intog eller triumph efter Romerska wiset uti Stockholm. Konungen hade stor lycka til londs, såsom i Ustland, Blekingen, Halland och Norrige, och hölt han i egen person flere år å rad de prägligaste intog öfwer Stockholms gator uppå sit slot, förandes fram för sig en stor mängd af fångar och segertekn. Nederlaget wid Swarterå i Halland, om man med sanning kan kalla det sålunda, war intet så betydande, som de Danska göra det til: hade en Horn gjort de 2 infall i Norrige, som Collart och Johan Sigesson gjorde och lemnade, hade hela detta Riket säkert blifwit eröfradt.

Uti hwad för et förträffeligt tillstånd K. Gustaf I. lemnade Riket, syns nogsamnt deraf, at K. Erik kunde sticka ut öfwer 60 Drlogs-Kepp i Österfion, hålla efter den tiden talrika arméer uti Estland, Westergötland, Småland och wid Norrsta Igränssorna på en gång, och uti flera år segra
 mot

mot flera allierade fiender; såsom Pohlen, Curland, Dannemark och Lybeck. Han fant efter sin Fader, wid antrådet af regeringen, en rik Skattkammare, och gjorde sielf rika byten uti Österstön, hvarsföre man Tipper läsa om honom, at han belagt sina undersåtare med stora skatter. Han stod i stort anseende utomlands, och åtskillige Tyfke Förstar sökte at blifwa hans swågrar. Med Czar Jvan Basilowitz höll han som en statsklof Konung et beständigt godt förtroende. Han gynnade handel och hushåls inrättningar i Sverige, och det kriget han måste föra med Lybeck war et handels krig, och det första och endaste af det slaget Sverige någonsin fört. Skada war, at han lät intaga sig af så många onyttiga mistankar och elaka rådgifware, såsom Jöran Pehrson och andra, samt intet wiste at med nog maner uti sin ohöfsade tid omgås med sina bröder. Han bestyckes för ostadighet i anseende til sina många frierier: men här war det intet; ty at de intet blefwo fulbordade, war intet hans skul. At han intet seck Drottning Elisabeth, war hon sielf skul til, som intet war hugad för et sådant giftermål. Til Maria af Skottland friade han intet för sig, utan för sin broder Hertig Magnus. At ingen ting blef utaf med Prinsessorna af Hessen och Lothringen, war Konung Fredrich af Dannemark orsaken til genom sina intriguer. At han til slut tog en nedrig, men dygdig och wacker swenssk flicka til Gemål, och lät kröna henne til Drottning, bör ingalunda läggas honom til last, som dock ge-

men

menligen Her, helst som denna hans Gemål Catharina egde stora egenstaper. Hon war menniska, och gick genom alla de steg som andra hennes likar gått, innan de hunnit up til den högd, på hwilken hon setat. Denna uphöjelse bör wara henne til så mycket större heder, som hon ej genom födelse och på årsde förtienster, utan aldeles genom sina egna bragt sig up til thron och spira. Ingen lastar uti wår uplysta tid Kejsar Peter I af Ryssland för at hafwa ågtat Menzikoffs fånge. Med få ord: Erik XIV war en from och hurtig Konung; men hade ej diup sinnighet nog, at utwälja sig redeliga gunstlingår och årliga rådgifware.

Konung JOHAN III.

Konung Johan III war Konung Gustafs andre son med Drottning Margaretha (Leyonhufvud) och föddes år 1537 den 21 December på Stegeborg: hyllades af Rikens Ständer å nyo den 26 Januarii 1569: fröntes i Upsala den 10 Julii samma år; och dog på Stockholms flott den 17 November 1592 klockan 3 eftermiddagen på sit 55:te år; sedan han regerat i 23 år, dem han tilbragt i många inrikes oroligheter och ständiga frig med sina granar.

De öden Konung Johan, såsom Hertig, af sin broder Konung Erik utstod, woro följande: år 1563 tiltog Konung Eriks gamla hat och mistankar emot Hertigen för des giftermål i Pohlen med Prinsehan Catharina, och serdeles för des penninge-lån til Konung Sigismund, des swärfader. Hertigen som då wistades i Åbo, kallades af Konung Erik til Stockholm, men kom ej: Rikens Ständer woro här åfwen församlade. Konung Erik anlagade derpå sin broder wid riksdagen, at han rubbat sin faders testamente, brutit sin försäkran af den 14:de April 1561, fört åfwog sköld emot sit fädernesland och bistått des fiender, m. m. Ständerne dömdo honom efter 8:de och 9:de Cap. Högm. Balk. från lif och wälfärd, men hemsköto det dock under Konungens nåd. Straxt öfwerfände Konungen til Hertigen denna dom: med dessa utskickade följde en hop frigsfolk, som skulle föra Hertigen, antingen han wille eller ej, öfwer til Sverige. I början försworade sig Hertigen modigt öfwer 2 månader; men Åbo flott kunde ej göra längre motstånd: han nppgaf det i sin broders wäld den 12 Augusti hwarpå han med sin Furstinna och hela betieningen fördes til Stockholm.

När han kommit til Warholmen den 27 Augusti mötte honom der Jöran Pers-son, hwilken med nog hårdhet begynte honom tiltala. Han swarade i början frimodigt och med någon iswer, sågande: Om min sak skola Kessarne, Konungen och Förstar döma, men icke du din präste-klåpp:
för

förmenandes med godt Fål, at en regerande Prins icke hörde under hans domstol. Men då Hertigen sluteligen såg alla tekn til et swårt fängelse, blef han rörd til tårar, serdeles för sin Furstinnas Skuld. Man gaf Hertiginnan tvåanne wilkor, antingen at leswa Skild ifrån sin Gemål, med all Furstelig upwaktning, eller följa honom i fängelset allena med tvåanne tienarinnor och bo med lika underhåll i samma rum. Catharina utwalde det senare, och wisa- de i det samma Jöran Pers-son sin förlofnings-ring, hwaruti han kunde läsa: ingen utan Ödden. Hon följde då sin Herre in på en jakt: de fördes derpå den 29 Augusti under någre Herrars förwar, med 100 knektar til Gripsholms flott: det skeddde genom söder ström i Stockholm, der folket på bägge sidor war hopsamladt at se Hertigen, som derföre måste sita uppe på däcket, at wisa, det han ej, som ryktet gick, unkommit til Pohlen. Detta Hertigens fängelse på Gripsholm warade i 4 år, stundom under båt-re, stundom under samre upwaktning: på hwilken tid hans Furstinna gaf honom först en dotter Isabella och sedan en son Sigismund. Konung Erik hade ock öfvertalt sina bröder, Hertigarne Magnus och Carl, at gilla detta sit företagande, med många löften, men den förstnämde Prinsen, som war af et fromt och blödiget sinne, ångrade sedan högeligen, at han låtit sig förleda: hans broders ofärd stod alltid för hans ögon: han föll i et sammwets-qual och blef sedan aldeles rörd til sina sinnen: han satt här- uppå länge på Nyköpings flott, och handterades gan-

Åa oförståndigt af dem, som Skulle hafwa uppsigt på honom. De stängde honom in uti mörka rum och ifrån alt folks umgänge, gifwandes honom ej annan spis, än gammalt ox-kött och spis-öl til at dricka, som Konung Erik sielf klagar i et bref af den 5 Martii 1568, samt at de, då han så enständigt bad, at få komma til tals med Hertig Johan, hwars olycka ständigt låg honom på sinnet, hade de fört honom sin broder förbi och til Upsala, hwarest han Skulle tröstas medelst Guds ord af Årke-bisshopen Laurentius Petri. Han förblef dock alltid något swag til sinne, och det alt til sin död, som tinade på Kongsbro den 21 Junii 1595.

Men ingen ting kan jemföras med det infall Konung Erik sedermera fick, at bortlöfwa sin fångne broders Gemål til Storfursten i Ryssland. Iwan Basilowitz hade för detta til henne friat, men af Polackarne fått et skymfeligt swar: häraf wille nu Konung Erik betiena sig, för at hålla Czaren under friget wid et godt lynne. Underhandlingen stedd, och Czaren gaf tillkänna, at om han erhöle Hertig Johans Gemål, Konungen i Pohlen hennes broder til förtret, så wille han med Konung Erik, utom den förra freden, ingå alla de förbindelser han åstundade. Men Rikens Råd ogillade aldeles denna anläggning: de trodde ej, at man kunde rycka hustrun från sin man eller modren från sit barn; ty beslöt man at göra til Ryssland en wänlig beskickning, för at enskylla detta afslag, såsom grundadt på Guds och menniskors lag.

Wid denna tiden började Konung Erik fatta et grundadt men dödligt hat til wissa stora Herrar och deras familier, dem han framhade för Jöran Persons domstol: de anflagades med hwarjehanda listiga besyflningar, såsom at de årnade stöta Konungen från thronen. Ständerne företogo sig änteligen denna sak med mycken upmärksamhet; men ehuru gerna de wille göra Konung Erik och den wäldiga Jöran Person til wiljes, sunno de dock, efter lag, ej annat med de anflagade, än oskuld och et tilbörlikt förhållande. Af detta beslut föll Konungen i en ganska stor förwirring, och gjorde han derunder en annan swår gerning, som omsider slutades med ånger och tårar: i synnerhet upwäktes hans försonlighet af et bref från den gamla Urke-bisfopen Laurentius Petri. Men sluteligen och genom Enkedrottningens samt fleras bemedling, bragtes det så wida, at bröderne, mot lejdebref på både sidor, skulle komma tillsammans och förlikas. Näppeligen sågo de hwarannan, förrän de omsamnade hwarannan med mycken utwertes wänlighet. Konungen geff straxt bort, men Förstarne och Råds-Herrarne fullbordade förlikningen, som redan war upsatt. Hertigen understref alt, allenast han erhöit sin frihet; och den 22 October öppnades änteligen aldeles för Hertig Johan Gripsholms portar til en fri utgång. Efter någon breswärling blef åswen beslutit, at Johan med sit hof skulle bo på Kungsör, med ansånligt underhåll, och tilstånd at i nejden deromkring få förlusta sig med jagt och annat tids-fördrif. Den-

na förlifning blef redan den 13 October för Borger-
skapet i Stockholm, och den 17 för frigs-folket als
männeligen fungiord.

Den 20 October anflagades Jöran Pers-son på
Stockholms Rådhus wid öppna dörrar för en Månd
af 48 ojäfaktige domare, då han som en förrädare
dömdes från lif, ära och gods: man fant, at han,
Konungen owitterligen, låtit omkomma 120 ofyl-
dige personer, och at äfwen hans hustru welat för-
gifwa Konungens Gemål; men domen förseglades
under Riksens Råds förwar, och kort derefter lät
Konung Erik återställa denna onda mannen i sina
förra wilkor. Så snart denna gudlösa mannen kom
på fri fot och i nåd igen, fattade Konungen åter hat
til sina bröder Hertigarne: Czaren hade ock nu åter
hittfänt en Ambassade, och fordrade af Konung Erik
et cathgoriskt swar på öfwerenskommelsen, rörande
Hertig Jobans Gemål, men det afböjdes å nyo,
och Konung Erik fick snart andra omsorger at syffel-
sätta sig med.

Catharina Måns-dotter hade, under Konung
Eriks frånvaro på Skånska tåget gifwit honom en
son, kallad Gustaf; ty wille han nu låta sit gisters-
mål winna en full laga kraft, och med henne hålla
sit biläger. Hertig Magnus af Saren war äfwen
förlofwad med Konungens syster Sophia. Konung
Erik wille då, på Jöran Pers-sons iurådan, at det
skulle firas på samma dag som hans eget, på det
han måtte wara så mycket säkrare, at hans bröder
det skulle bewista. Hemliga affigten war dock den,
at

at då på en gång rödja dem och deras wänner ur wägen, och efterkomma sit löfte med Czaren. Han bød dem wänligen til sig genom wanliga bröllops-bref, och at insöfwa Hertig Johan, affärdade han ätskilliga Herrar, at med detsamma begära, det han hos sin swäger wille utwerka en fri handel emellan Sverige och Danzig samt de orter i Lifland, som lågo under Pohlska Kronan; men Hertigarne bleswo warnade af deras systers Sophia och i synnerhet, som någre mena, af sielswa Catharina Måns-dotter, hvars blödiga hierta wille förekomma deras olycka; så at, fast de först låfwat insinna sig, gjorde de lifwål deras unskyllan, och tänkte nu endast på at stöta Konung Erik af thronen. De woro werkeligen redan i neiden af Stockholm, när de underrättades om faran. Wilågren kunde dock icke uppsiutas, utan de fulbordades bägge på Stockholms flott den 4 Jul. 1568. I medlertid slöt Konung Johan, som wid denna slipriga conjunctur behöfde sin yngre broders Hertig Carls hjelp, med honom et det förtroligaste förbund af beständig wänskap, til följe hwaras de skulle gemensamt regera riket, så at Johan wäl skulle bära Konunga-namnet, men Hertig Carl jemte honom förestå riket, och regementet föras med bägges lika dignitet. Til at göra detta löfte så mycket heligare, trädde bägge Hertigarne, warande på sit tåg ifrån Östergötland til Stockholm och i fullt uppsåt at afhända Konung Erik riket, under bar himmel och en stor ek, der de försäkrade hwarannan om en beständig trohet, samt i närwaro af bägges deras hof-

betiening, som deraf tog sig tillfälle, at en tid bära eke-löf i deras hattar.

Den 8:de Julii kom et rykte til Hofwet, at Hertigarne flytt ur riket: på stunden sticfade Konung Erik några ut, at hemta dem til Stockholm, men straxt kom en annan tidning at de ej wikie så långt undan, utan den 12 Julii redan intagit Wadstena flott, och lätie hylla sig ej allena uti Hertig Carls Furstendöme, utan ock af hela Göra rike med alla der befinteliga troppar.

Konung Erik grep nu til swärdet, samlade de troppar han egde hos sig, och ryckte til Nyköping, derifrån hade hans höfdingsman måst wika wid Hertig Carls ankomst, nu sticfades denne tillbaka med förstärkning, han lågrade sig wid Åbro, men der upbrändes hans läger af en Furstelig partigångare. Konung Erik anlände med mera folk, och hela hans magt tog sin plats wid Stenbro den 24 Augusti. Hertig Carl wågade den söljande dagen en Färmytsel på Helgoneberg med hans förtroppar, som ock blefwo slagne; hwarpå Konung Erik återwände til Stockholm, lemnandes besälet åt Iwar Måns-son (Stiernkors). Hertig Johan kom i detsamma genom Wingåker med hela sin styrka, och straxt beslöt Hertigarne at anfälla de Konglige, som stält sig på Swarta ångar, hwilket sedde den 28 Augusti. Iwar Måns-son blef slagen ur fältet, han fattade wäl stånd wid Hölö, men den 29 woro åter Hertigarna öfwer honom och jagade honom på flykten. Emedlertid fulföljde desse Prinsar deras framgång: den

den 3 September inlade de besätningar på Hörningsholm och Gripsholm: derefter gingo de öfver Qwickfund och fringwärfde hela målaren, intagande Örebro, Westerås och änteligen Upsala den 12 September. Nu togade de til Stockholm, och lågrade sig den 17 följande på Rörstrands egor, som sträkte sig långt inpå Norrmalm. När Konung Erik från det höga tornet på Stockholms flott, som kallades tre kronor, såg sine bröders fanor, sade Jöran Pers-son til honom: *Haden I följt mit råd, Nådige Herre, och lagt Hertig Johans huswud för hans fötter, så hade icke detta händt.* Men den onde rådgiswarens mått war nu upsfylt. Man började tala om förlifning, men Hertigarne wille dertil icke taga minsta steg, innan Jöran Pers-son war lemnad i deras händer: Konungen stod länge deremot; men änteligen sedan borgerskapet och besätningen lifaledes om det samma anhållit, nödgades han dertil samtycka. Den 28 September led han en pinsam död, sedan han befänt många grofwa gerningar, och jemwäl at Konung Erik årnade plundra staden, sätta den i brand och segla bort på de största Skeppen til Narwen; så mycktet mera flyndade sig Furstarne at bringa belägringen til ända, sedan han påstått i 11 dagar. Omfider öppnades portarne för dem på Michels-mässodagen om morgonen klockan 8, just samma dag och tima, som 8 år tilförene Konung Gustaf upgifs wit sin anda, hwars förmaningar hans son, Konung Erik, så ofta föraktat.

Den 30 September hölt Hertig Johan i Stockholm et segrande intog (sedan Konung Erik war fångslad och affatt, som redan är omtalt) med 1700 ryttare och några fanor iorfolk: han blef i detsamma af närwarande Riksfens Råd och Ständer för Konung utropad, under namn af Johan III. Hertig Carl, Riksfens Råd och Ständer förnyade Konung Johan enhälleligen deras trohets-ed den 26 Junii 1569, och erkände hans son för laglig Thron-följare.

Det dröjde dock icke länge, förr än Konung Johan sielf blef et mål för de wädeligaste försåt. År 1573 hade Konungen, genom Mornay, förskrifwit krigsfolk ifrån England och Skottland, och 3000 Skottar anlände nu til Sverige under Grefwe Annibal af Ruthvin, hwarwid äfwen Mornay sielf hitbragte 2000 Engländer. Med detta folk war Konung Johan i förstone mycket nöjd, och sparde ingen ting til deras betalning och underhåll; men han fick snart orsak til misnöje. Mornay, dels af egen drift och dels af Drottning Elisabeth i England uphetsad, som wille hielpa sin gamla friare Konung Erik ur fångelsset på thronen, sammangoddade sig med Ruthvin, en Gilbert Barfour och flere Skottiske Höfwidsmän, at antingen sän:na Konung Johan, eller aldeles taga honom af daga i största salen på Stockholms flott, der han, under sken at roa Konungen, anstälde en Skottsk dans med blotta wärjor, hwarwid han sielf skulle sulborda detta iaseligga uppsåt. Någre säga, at en sådan dans med
ba-

bara swärd icke tillåts, hwilket ock är troligast, och någre, at han werkeligen gick för sig; men at hwar gång Mornay uplyft wårjan at göra hugget, blef honom armen lifsom lam och wanmågtig. Ehuru dermed är, säger Herr Hof-Cantzleren von Dahlin, så wiste de sammangaddade i början så wäl dölja sig, at en Kunningham, som af samwets-ånger wille den yppa, måste tillsätta lifwet, och en Peter Berg med någre flere rymma ur landet: genom denna Berg besants anläggningen hafwa rötter ända ned i Småland.

År 1584 hade en benämnd Anders Lorich, som blifwit brukad wid en beskickning til Pohlska Hofwet, at utfordra Konung Johans barns mödernens-arf, blifwit otrogen, rymt bort med de penningar, som warit årnade til tropparnes besoldning i Lifland, och ingått med fremmande magter i skadeliga öfwerläggningar: serdeles hade han stämplat med någre Jesuiter, at bringa på swenska thronen Gustaf, Konung Eriks son, som troddes kunna åter införa Påtwiska läran i Sverige: de hade i synnerhet anhållit hos Konung Henric III i Frankrike om några wäl utrustade skepp, 12000 goda soldater och någre hundrade Ingenieurer, bygmästare, styrmän, med mera; hwaremot de på wissa tider wille betala 2 millioner riksdaler, dock at derpå måtte afstånas deras ansenlige fordringar hos Connetablen Montmorenci, hans son och Vidamen de Chartres: deras drifwande orsak til detta företagande war, sade de, at utkräfwa hämd för Konung Eriks sarelige mord,

be.

begångit af en förslig broder, som trängt den olyckelige Konungens barn ifrån svenska thronen: desse skulle sedan til tacksamhet erkänna Konungen af Frankrike för Skyds-Herre: men Konung Hinrik III war för ädelmodig och långt ifrån at ingå i desse Jesuiters affigter: de hade nu blott til ändamål, at med wåld och blods utgiutelse härstades i Sverige och emot sieltwa Konung Johans person winna hwad de icke genom konst och smikran förmått. Lorich blef omsider ertappad i Danzig, hwarifrån han fördes til Stockholm och led sit wålförtienta straff.

År 1592 siuknade Konungen i Stockholm kort för Påst af en feber, som gjorde honom orolig. Han hade på Skeps-holmen låtit upbygga et lusthus, der han tyckte at lusten war sundare än på flottet, och lät derföre föra sig dit; men blef derföre icke muntrare til sinnes. Han åstundade ännu byta om lust och med Drottningen göra en resa til Upsala; han for då siöledes genom söder-ström in i målarén och til Drotningholm, der han i diurgården förlustade sig af en hop nyss ankomne hiortar, men samma afton blef han åter siuk, at han måste lägga sig til sängs och låg der således i 8 weckor: den 19 October fördubblades siukdomens hästighet: han fördes til Stockholm, der han ännu i 4 weckor plågades. På hans yttersta frågade man honom, huru han tänkte om Lithurgien? ”Som han märkt, swarade Konungen, at så många deröfwer förargades och blefwo uproriske, så wille han ej widare hafwa med den
at

at göra,,. Anteligen afled han, efter en gudelig beredelse, den 17 November klokan 3 eftermiddagen på sit 55 år.

Wid Hertig Carls ankomst til Stockholm, som först skedde den 19 November wisade han sig ganska misnöjd, det man ej svept liket så prägtigt, som en Konung höfdes.

Många af Adeln och Presterskapet woro nu i Stockholm, på Hertigens befallning, församlade, at Konung Johans lik med så mycket större wärdighet i flotts-fyrkan måtte bisättas: det skedde den 31 December. Liket bars af 20 förnåme män, ibland hwilka woro 4 Rikens Råd, och himmelen deröfwer, jemwäl af 4 Rikens Råds-personer. Hertig Johan, som nu war på 4:de året, leddes af sin morbroder Axel Bielke, derpå följde Hertig Carl, och sedan Rikens och Hertigdömens Råd, Enke-Drottningen ledsagades af Grefwe Johan af Ost-Friesland, Konung Gustafs dotter-son, och Riks-Rådet Clas Bielke: den andra Enke-Drottningen, Catharina Stenbock, af sin broder Arvid Gustafs-son och Christopher Skenk v. Tautenberg; Furstinnan Sophia, af Grefwe Erik Brahe och Riks-Rådet Johan Oxenstierna; Hertig Carls Gemål af Fursteliga Råden Axel Rynning och Ludbert Kauer. Biskopen af Westerås Olaus Stephani Bellinus hölt derpå en predikan til den afledna Konungens äreminne.

Hertig Carl bröt up den 31 Januarii 1594 från Gripsholm, at i Upsala den 1 Februarii bewista Konung

nung Johans begrafning: han hade med sig sin Furstinna och hela sit Råd: desutom 3 sänikor swens-tienare, anförde af sine herrar, jemte 3 fanor knektar, hwardera af 3 a 400 man. Hertigens nattläger war i Enköping, och middags-måltiden sielfwa begrafnings-dagen åt han på Wit hos Riks-Rådet Clas Bielke: estermiddagen inträffade han på stora-ängen utan för Upsala med hela den Kongl. Lif-färden, som kom från Stockholm och bewistades, jemte Konungen och Drottningen, af bägge Enke-Drottningarna Catharina Stenbock och Gunnila Bielke, Prinsessan Anna med hennes half-broder Prins Johan, som då war allenast på 5:te året, Hertiginnan Sophia af Saren och hennes son Gustaf, som nyligen återkommit ifrån Italien. Om morgonen den 30 Januarii hade Ceremonien begynt i Stockholm: Ständerne hade samlat sig på flottet (Riddar-huset war då wid svartbrödra-kloster i den nejden der nu är Tyska kyrkan). Lifet utbars klockan 2 estermiddagen: först gick Presterskapet, sedan kommo 2:ne Hårholder; derpå 30 hästar, klädde i svart tast och med alla swenska Provinciernas wapn utstofferade: de leddes af Adeln, och emellan hwarbera gick en adelsman med en landskaps fana: Riksbanneret fördes af Erik Gabriel-son Oxenstierna. Sedan kommo åter twänne hårholder, och derpå Förstliga Rådet Nils Thures-son Bielke til häst i förgylt fyrits, han red fram för Kongl. Lifet, som war mycket utzirat: det bars af Sveriges förnämste Ädlingar och 24 landshöfdingar; derefter följde Rik.

Rådens Råd, i sina swarta kappor, hwarpå regali-
 erne blefwo burne af 4 Råds-Herrar: Swärdet af
 Erik Stenbock i stället för Marsken Clas Flemming:
 Äpplet af Erik Sparre: Spiran af Hogenskild Biel-
 ke: och Kronan på et grönt sammets-hyende af Nils
 Gyllenstierna. Framledne Konungens häst kom der-
 efter, och öfwerflädd med swart; och derpå hela den
 öfriga processionen. Uplands regemente och Ko-
 nungens hejduker slöto troppen. Man hölt stilla
 på St. Clara gårde, der lifet sattes på en släda,
 hwarpå man begaf sig til Upsala, dit de kommo tre-
 die dagen derefter. Begrafningen skedde der i Dom-
 kyrkan med all anständig forgo-pragt. Legaten och
 Jesuiterne blefwo ej allenast ur processionen bort-
 wiste, utan och af de 3 Stånden hotade med döden,
 om de wågade sig in i kyrkan. Lif-predikan hölts
 af Urke-bisfopen, som i lifstiden af den framledne
 Konungen varit dödeligen hatad: texten war af
 Hiobs 19: Jag wet at min förlossare lefwer ic.
 Så hölts och på en mindre predikstol i hög-choret et
 tal til den dödas beröm på latin, för de främmandes
 skull, af Jacob Typotius, hwilken äfwen varit i
 Konung Johans onåd, så at denne Konungs mull
 den dagen hebrades af hans owänner. Hela Kongl.
 Familjen intog derefter på flottet sina rum, undan-
 tagandes Hertig Carl och des Furstinna, som herber-
 gerade sig in på gamla Kongs-gården i staden,
 hwaromkring hans troppar och hans egne bönder ha-
 de deras borg-läger.

Man

Man finner ej någon bekräftning och berättelse, om denne Konung blifwit öpnad eller balsamerad.

Konung Johan III war twänne gånger gift, först år 1562 med Pohlska Prinsessan, Catharina Jagellonica, Konung Sigismund I dotter, som dog 1583; hwarefter han gifte sig 1585 med en inländsk Jungfru, Gunnila Bielke, dotter af Riksrådet Herr Johan Axels-son Bielke. Hon öfwerlefde honom och dog år 1597. Sin första Gemål älskade han hierteligen och styrdes af henne, ty wårt! alt för mycket, så at man icke utan orsak tilskrifwer hans tilgifwenhet för henne alla de skadeliga uptog, som han förhadde i landet, hvilken religion hon war tilgifwen; och som Konung Johan war en Herre af et swagt begrep, en älsfare af ståt och alt det som rörde de utwertes sinnen, så föll och den Påswiska massan honom behagligare, och Jesuiternas lämpeliga aflösningsmethod tröstfullare. Hade han fördenstul fått rå efter godtycko, och Drottning Catharina lefwat längre, samt den ifrige Hertig Carl icke warit i wägen, så hade han förmodeligen åter infört munke-wäldet här i landet.

Med henne hade han den bekante sonen, Konung Sigismund i Pohlen, en Herre af et ståtligt och manhaftigt utseende, och som regerade et par år, eller näst efter sin faders död, i Sverige; men blef efter sin trolöshet, så i andeliga som werldsliga ting, drifwen utur riket, och sin arfsrätt

rätt til kronan förlustig. Med all sin strånghet i caraktären hade han dock en stor sensfärdighet i sit wäsende, så at så snar han war at besluta en sak och tala stort, så trögt gick han til wåga med werkståligheten, och bör det äfwen tilskrifwas hans stora långsamhet och många uppstöt med sit tog öfwer til Sverige, för at hindra Hertig Carl, des farbröder, at sätta sig så fast i sabelen, som han gjorde, at han förlorade detta sit fädernes rike; och såsom han nästan i alla saker uppstöt sine resolutioners werkstålighet til morgondagen, så öfmer morgondagen och så widare, kallades han fördenstul Rex crastinus eller morgondags = Konung. Han måste således åtnöja sig, för sin öfriga lifstid, med Konunga = riket Pohlen, förändes derifrån många och olyckeliga krig emot Konung Carl IX, och hans son, Konung Gustaf Adolph, alt för swenska kronans skul.

Han war gift twänne gånger, och med twänne systrar, Prinsessorna Anna och Constantia af Österrike; och woro hans bägge söner, Uladislau och Johan Casimir, efter hwarandra, Konungar i Pohlen, med hwilken senare den utrikes grenen af Wasla-stammen år 1671 utgick. Sielf dog han i Warschau den 30 April 1632.

Med sin andra Gemål, Drottning Gunnila, hade Konung Johan och en son, eller Hertig Johan af Östergötland, en ganska from Herre, liten och oansentlig til kroppen, och äfwen så ensaldig til sinnet, at han, utan betänckande öfwerdrog sin öfriga arfs = rätt til swenska kronan efter Konung Si-

gismund, som förwerfat densamma, åt sin farbroder, Konung Carl IX: åtnöjandes, för all sin lifstid, sig med sit Hertigdöme, och dog den 7 Martii 1618, samt utan barn, ehuru han war gift med Prinsessan Maria Elisabeth, sin cousine, eller Konung Carl IX:des syster, men som dog samma år med sin Herre, eller den 7 Augusti 1618. Bägge ligga de i Lindöpings dom = kyrka begrafne.

Konung Johan ålffade sin senare Gemål mindre; men riket hade deremot det stora gagn af deras sammanlesnad, at Konungen kom, medelst henne, efterhand ifrån sin tilgifwenhet för Pohlska interessen och Påswiska gudstiensten, så at Konungen sluteligen kunde lägga sina ögon tilhopa, som både god swenskt och Lutheran.

Konung Johan III war af et cholericco-sanguiniskt temperament. Til kroppen war han af en reslig wårt och et wackert utseende, hade dock inga serdeles höga eller starka lineamenter: såg from och god ut, ehuru han war det ej ostare, än efter interesse och tilstyrkande. Han war hämdgirig, som nog synes af hans hårda medfart emot sin broder Konung Erik XIV, och han war det med ganska stor öfwerlägning och kaisinnighet, hwilket synes wara det wärsta i denna Konungs caractére, så at näpneligen upwisar vår historia et exempel af en grymhet, som blifwit så länge calculerad och så methodiquement exequerad, som den med nyssnämde Konungs aflifwande. Med alt detta sökte han dock, som alla swage Förstar göra, at förbinda denna
 swå

swära gerning med sit eget samwets bifall, som skul-
 le winnas genom Presterskapets först wunne sam-
 tycke, så at strafbarheten af Konung Eriks död så
 således wisse af den tidens Biskopar och Hof = Her-
 rar dela sig emellan. I sin enskilda lefnad hade
 han eljest något godt och behagligt i sit wäsende, al-
 skade nöjen, hade smak efter den tidens sätt och war
 en stor bygmästare, så at många af rikens flott
 och kyrkor förskrifwa från honom, dels sin anläggning,
 dels sin prydnad. Han war för ingen del hatare af
 könet, och lefde i det förtroende med en wacker adelig
 Jungfru, (Natt och Dag) kallad Catharina Hans-
 dotter, at han med henne aflade twänne Gyllenhiel-
 mar. Et sådant galanterie hindrade honom dock
 ingalunda från at wara widsteplig, tro alt hwad
 som sades med någon slags högtidelighet, och taga
 alteration åt sig af de naturliggaste fast owanlige hän-
 delser. Sålunda föreges, at hans döds sjukdom ej
 titet ökats derutaf, at han under den samma såg twän-
 ne solar på himmelen, hwilket förenämde undertekn
 i hans ögon bebodade intet godt, ökade sjukdo-
 mens anfall och påskyndade hans död, sågandes:
 Gud ware mig nådelig, det gäller mig.

Konung CARL IX.

Konung CARL IX war den makalöse Konung Gu-
 staf I:stes yngste son med Drottning Margare-
 tha

tha (Leyonhufvud). Han föddes den 4 October år 1550, emellan 1 och 2 om natten. Konungen dog 1611, den 30 October på Nyköpings flott, wid middagstiden emellan 11 och 12.

På Konung Sigismundi förordnande, som war Konung Johans III son, och nu jemväl Konung i Pohlen, wart Hertig Carl, såsom des Herr Fars broder, antydd at år 1592 antaga riks-styrelsen så länge, tills Konungen sielf skulle til Sverige hirkomma. År 1594 i Februarii månad tilbödo Riksens Ständer Hertig Carl kronan, den han afflog. Wid Riksdagen i Stockholm år 1599 förklarade åter Riksens Ständer Hertig Carl för Sveriges Konung. Men år 1607 den 17 Februarii lät Konung Carl i Stockholm förkunna sin kröning; hwarpå hans tog til Upsala stödde följande dagen på det prächtigaste sätt; men verkställdes ej der förr, än den 15 derpåföljande Martii.

De farligheter och öden bemålte Konung, som Hertig och Konung, utstått, äro följande. År 1594 kom Konung Sigismund til Stockholm, at låta kröna och hylla sig äfwen til Sveriges Konung, twert emot den försäkran han gifwit Hertig Carl, Riksens Råd och Ständer, at förut antingen affsäga sig den Catholska läran, eller åtminstone icke tillåta at införa eller påtruga någon den samma, med mera. Konungen gafs åter af twänne Riksens Råd en skrift, författad af Riksens Ständer, af innehåll: det Konungen wille utan uppstos bekräfta deras förra underdåniga begäran; men Konung Sigismund lät

sig

sig ändock härwid ingen ting märka; hwaremot åter Konungens Jesuitiska tiensze-andar sattes i en stark rörelse deraf: twänne hans Secreterare, Huggot och Bruno gingo omkring i staden til bönderne, och lockade dem med win och skänker at blifwa från de andre Ständerne affällige. Pohlske Vice-Cancelleren Tarnowski, som i Stockholm blifwit qwar för en opaslighet, så snart han fick höra, at Hertigens parti tagit öfwerhanden, stundade sig til Upsala at göra Konung Sigismund bistånd: han öfwerlade då derom med Woywoden Laski, men icke at skaffa Konungen röster och anhang, utan at undertrycka hans motståndare med wåld: de beslöto, at när Hertig Carl en wiß dag skulle komma uppå slottet med sit wanliga stora sälskap, skulle man, under namn af försvar emot hans öfwermagt, angripa honom och taga honom af daga; men detta faseliga upsåt wågade sig icke ur sit första mörker: desutan war Konung Sigismund icke grym; och Typotius skrifwer, at Sigismund ej wille samtycka til Hertigens mord, innan han dertil fått Påswens tilstånd och aflösning. Hertigen, då han märkte, at allogen började förledas, gick den 7 Februarii up på slottet med Riksens Råd, Ridderskapet, en del af Ständerne och sit Hof-folk, omgifwen både framför och bakom sig af sine soldater, som stannade utan för slottet. I medlertid hade Tarnowski wåpnat alla Konungens Heidufar, Polacker och Ungrar, dels under sit eget befäl uppe i rummen, dels under Laski nedre på borggården: de skulle på första wink göra

deras syfta: man war mycket sorgfällig, sedan Hertigen och Ständerne wore inkomne, at tillsluta flötets portar och dem wäl förwara. Tarnowski gaf sig då med Hertigen i tal om hans widlöftiga medfölje, hwaras en del måste uteslängas, af den orsak man hade at frukta för stämplingar emot Konungens person, men i det samma kom Konung Sigismund, som på Tarnowskis begäran hållit sig i de inre rummen och nu fruktade något buller, det han, i anseende til Drottningens wälsignade tillstånd, icke wille tillåta. Hertigen talade til Konungen oförskräkt, och bad honom icke längre fåsångt uppehålla Riksfens Ständer. „Det är deras alswar, sade han, at aldrig tillstådja kröningen, innan Eders Maj:it fullgiort hwad de skrifveligen begärt.„ I öfrigt gaf Konungen wänligt swar och goda löften, men åstundade litet rådrum: hwaremot kröningen utsattes til den 19 Februarii så framt imedlertid alla stötestenar borttröjdes. Hertigen kom lyckeligen tillbaka, och fant sedan, at han unsluppit en stor farlighet.

Sedan alt hopp nu war ute för Påswiska läran, til Malaspinas och Jesuiternas högsta bedröfwelse, tänkte de på sådana medel, som af dem wid slike tillfällen varit brukelige. Hertig Carl war deras afsigters kraftigaste motståndare; ty skulle han upofras. För Legaten war detta icke nytt; han hade på samma sätt i Siebenburgen röjt Andreas Bathori ur wägen: Jesuiterne tyktes icke eller i slike mål wara okunnige; det syntes detta år i Frankrike: **Henric IV** hade genom sin arfs-rätt och sin tapperhet

Het stigit der på thronen, men icke, jemte Roms lära, antagit alla des tänkesätt; hans öde war derföre beflutit, och han hade dödt af Jean Chatels hand, om ej försynen honom den gången bewarat. Jesuiterne bleswo då, genom en almän dom, ur riket landsflygtige, fast de sedan sig åter instälde, men äro nu måst i alla Riken förjagade: nu skulle i Sverige et lika verk företagas. Set-tisdagen den 12 Februarii hölt Konungen fastlags-gåstabad, som om aftenen skulle lyftas med en Italiens Comedia af en Salvator Fabritz: wid middags-måltiden war Hertigen tillstädes, men från Påde-spelet warnades han af Grefwe Hieronimus Strozzi, som sått kunnkap at något stämpades emot hans lif: detta satte wäl mördarne i någon förwirring, men ändrade icke deras upsat. Följande dagen, eller den 13, lät Konungen beströ sig med aska, och hela des Hof begick Mathix-dag, den 14, med stor andagt; men icke des mindre blef natten derefter utsedd til Hertigens död, då han af alla Konungens heiduker skulle öfwerfallas. Hertigen fick likwäl äfwen härom tidig underrättelse, och drog sig ut i skogen emellan Upsala och Näs, at mönstra sit krigs-folk: på slottet dit lyftorne i mörkret syntes, blef deraf en stor bestörtning; och ännu mera dagen derpå, då Hertig Carl ej allenast med ed betygade at han sielf reste bort, om icke Konung Sigismund inom 24 timar fulbordade sina förbindelser, utan gaf ock Ständerne lof at göra detsamma. Konungen sant således ingen annan utväg, än at rent och entydigt undertekna sin

försäkra, dock gjorde han det icke förr, än han erhö-
lit tillstånd dertill af den Påsweliga Legaten, som nu
drog til Stockholm, sedan han tröstat Konungen
med den wanliga Romerske axiom: Man bör
ej hålla kättare tro och läfwen. Imidlertid
förorsakade Konungens understrikt sådan fågnad hos
Ständerne, at om söndagen den 17 Februarii blef
sungit Te Deum i domkyrkan, hwarpå kröningen
til tisdagen almant utlystes, och dagen derefter
fjedde hylningen på flots-borggården med mera.

Men Konung Sigismund tänkte inret mindre
hålla, än detta sit löfte; utan gaf Ständerne tillän-
na sin resa til Pohlen, och at Hertig Carl med Rik-
sens Råd Palle i hans frånwaro Riket förestå; och
at han wille återkomma til Sverige, så snart ho-
nom görligit war, och så widare. Han kom ock wer-
feligen tilbaka til Sverige år 1598, men med en ut-
lånst frigsbår af 18000 man; tänkte dermed öswer-
ända kasta alla de löften han förut gifwit, samt in-
föra den Catholska läran, och underkasta Sverige
som et lån til Pohlen. Men Hertig Carl war ej
senfärdig, at samla troppar, och lefwererade den
namfunnige bataillen wid Strängebro.

Efter detta slag, som fjedde den 25 September,
fickades til Hertigen en smålånst Adelsman, Ar-
vid Svan, at på Konung Sigismundi wågnar tillblu-
da Hertigen en underhandling om säker förlikning:
denne blef af Öswersten Samuel Nils-son anmält
hos Hertigen, som då låg affides på knå och tackade
Gud för sin seger. Hertigen red derpå sielf neder til
stäl-

stället wid stranden, hwarest Sifersten talt med Svan, och, under Hertigens samtal med honom, kom et bly = lod utur en råffel = bössa öfwer strömen flygandes, som träffade Hertigens harnest för bröstet, så at i harnestet syntes märke derefter: Hertig Carl frågade Svan, om något förråderi wore å färde; men då denne betygade, som han ock fullkomligen trodde, at alt war upriktigt, gaf han sig tillfreds. Man fant sedan at detta skott kommit ifrån Konungens Hof = junkare, Henrik Nykirk, hwilken straxt hos sin Herre berömde sig deraf, at hafwa dödat des fiende; men Sigismund swarade, at det med hans wilja aldrig skulle skedd.

Hertig Carl war ganska nöjd med Svans ärende, och lät straxt utblåsa stillestånd: wiljandes dermed wisa en icke mindre ädelmodighet, än Sigismund wid Stegeborgs = slaget emot Hertigen och hans frigshår: han ytrade sig, at om Konungen tåktes komma til häst ut på fältet, wille han honom der upwakta; det skedd ock en stund derefter medan tropparne på bägge sidor ännu stodo upstälde. Hertigens Råd Nils Bielke bad honom för all ting icke wäga sig i denna saran, men han swarade: Konungen må då se, at jag icke warit hans fiende.

När han kom så när, steg Hertigen af sin häst, at betyga sin wördnad; men Konungen nödgade honom at sitta up, de redo då en stund tillhopa längre bort, utan sällskap at talas wid, och följdes derpå in åt staden.

Man tänkte nu at alt war wål. Konungen sade, det han wille siöledes resa til Stockholm; men i stället för at taga kofan ditåt, seglade han til Dansig, och reste sedan derifrån til Pohlen, hwar-
est han samlade troppar och anföll Lifland. I anse-
ende til detta försarande och flere andre orsaker, som
historien förmåler, upfode Rikens Ständer Ko-
nungen all tro och huldhet, och förklarade Hertig
Carl samt des efterkommande, för ewärdeliga tider,
til efterträdare på Kongl. Swenska Thronen.

År 1605 den 17 September wid det olyckelige
Kerckholmska slaget, några mil ifrån Riga, med
Sigismundi Gältmarskalk Kodkevitz, feltes föga at
Konung Carl sielf antingen lefwandes eller dödd fal-
lit i fiendens händer: hästen war Konungen undan-
stuten: han stod igenkänd och onwärd af Polac-
kar, när Henric Wrede, en Liflänsk adelsman,
trängde sig, med wärjan i handen, fram til honom
i hepen, gjorde rum för sig med stor mandom, ka-
stade sig af hästen och bad Konungen sätta sig derpå,
at rädda sit dyra lif. Konung Carl nytjade en så
ädelmodig tienst och kom lyckeligen undan, sedan
han lofwat denne wärdige undersäte, som i stycken
sönderhögs, at wårda sig om hans hus: han hölt
och detta sit löfte, och begåfwade hans enka, Ger-
trud von Lingen med Elime gods i Rymmene-
gårds län.

Den til Kejsaren affärdade Petrus Romano-
witz war länge sedan hemkommen; men år 1606,
röjdes först hans otrohet. Med honom hade följt
hem

hem til fäderneslandet twänne swenske, Lars Borlangius och Carl Nils-son, som bewistat utlänske Universtiteter och woro nu hemlige Catholiker, liksom många flere den tiden i Sverige woro. Af desse hade Romanovitz förmodeligen tänkt sig at betiena; men hans dolba underhandlingar med Pohlsta Hofwet blefwo imedlertid upptäkte, och man fant på honom et lejde-bref, som han fått af Konung Sigismund: ännu mer, han öfwertygades, at med egen hand hafwa welat mörda Konung Carl: hans brott ransakades nu wid Riksdagen i Trebro, der han ock med en wål förtient döb affstraffades. Hans medföljare utfördes med honom til döds-platsen, men insattes åter i fångelse, der de förblefwo så länge Konungen lefde.

År 1609 den 11 Augusti hade Konungen några weckor förut haft känning af slag, då han midsommars-dagen, i gladt sällskap med Hertig Johan och någre af Rådet, ingen ting mingre påtänkt än förtretligheter; men blef sedan bättre, och återwant hälsan. Nu sammankallades Ständerne: Konungen förstälde dem rikets nödtorft, med mera; men som han af Ridderskapet och Adeln fordrade drygare understöd, än de trodde sig kunna åstadkomma, så blef det mindre tillräkligt än han förmodat. De gjorde sin unskyllan: Konungen uptog detta ganska onådigt, och blef några timar derefter åter rörd af slag, hwaraf han i sin öfriga lefnad hade mycket meen, både til sinne och uttal; blef dock något bättre.

År 1611 begaf sig Konung Carl med Hertig Gustaf Adolph ifrån Calmar, der de förut varit i en skarp drabning med Danske Konungen Christian, hwilken han ock der utmanat til ewige, det Konung Christian med mycket plumpa utlåtelse afflog *). Den 16 October for Konung Carl ifrån

*) De dem emellan hårom wäplade bref finnes inryckte i Baron Hollbergs Danske Riks-historia, del. 2:dra, sidan 634, och lyda der sålunda: „*Caroli IX cartel til Kong Christian. Wi Carl med Guds nåde Konung til Sverige oc. låter dig Christian IV, Konung af Dannemark, weta, at du hafwer icke gjort som en christelig och årlig Konung, i det at du utan orsak har brutit den Stettinska freden, som är besluten emellan Sverige, Dannemark och Norge, och at du har belågrat wår fästning Calmar, hwilken stad du hafwer öfwerumpladt, och med förråderi eröfrat slottet, tillika med Sland och Borchholm, hwarigenom du har gifwit orsak til stor blods-utgiutelse. Men wi hoppas, at den alsmågtige Guden, som är en rättfärdig domare skal straffa och hämma desse gerningar, som du utan orsak har föröfwat: och såsom wi hitintil hafwa brukat alla löfliga medel, för at tilwåga bringa en förlikning, och du altid har förkastat dem, så willje wi föreslå den kortaste wägen til at göra ända på tråtan, efter du äst här så när. Instäl dig derföre, efter de gamla Grekers maner til en kamp med oss, ut på fria fältet, här, med 2 af dine betienter; och wi skola likaledes möta dig uti kollerren, utan hielm och harnesk, allenast med wårjan i handen; hwad de 2 andre angår, som skulle följa oss, så kunna de*

ifrån Nyßby, tillika med Kron-Prinsen, som straxt
reste til Drottningen sin fru moder, hwilken då wi-
sta-

twara uti full harnis, och må den ena hafwa 2
pistoler och en wårja, och den andre en musquet
med en pistol och en wårja. Dersom du icke mö-
ter, hålle wi dig icke för en årlig Kung, ej heller
för en soldat. Gifwit af wårt läger Nyßby den
12 Augusti 1611.

Christiani IV swar derpå åter lyder som följer: Wi
Christian IV Konge til Dannemark och Norge ic.
lade dig Carl IX Konge af Swerrig wiide, at dit
grove og uhöflige brev er os overleverert ved en
trompetter. Vi have ikke kunnat forvente et sa-
dant brev af dig; men vi merke, at hundedage-
nen ere icke endnu förbi, og at de endnu af all
magt virke i din hjerne: derfor have vi besluttet,
at rette os efter det gamle ordsprog, at echo gi-
ves tilbage lige som man taler. Til genswar paa
dit brev maa tiene dette. Hvad det förste an-
gaaer, som du skrifver at vi icke have giort som
en christelig och årlig Konge, i det vi have brudt
den Stettinske fred, da siger du derudi icke sand-
hed, men som den der wil forsware sig med sliks-
ord, efterdi han drister sig icke til at udføre sin
rett med swärdet. Den yderste nöd har drevet os
til denne kriig, hwilket vi kand widne for Gud paa
den yderste dag, som er udöset, og for de haarde
gierningar, som du har öwet mod dine fiender og
andre fattige mennesser. Du skrifver i ligemaade,
at vi have overrumplet den staden Calmar, og at
vi ved förräderie have erobret slottet tillige med
Öland och Borkholm; saadent er usandt; thi vi
have indtagit slottet med åre, og du borde skam-
me dig, saa ofta du tänker paa, at du icke haver

stades på Braborg wid Norrköping; men sielf, som sjukdomen under wågen håstigt tiltagit, och Konungen således ej tålte stark rörelse, satte han sig den 22 wid Mönsterås, 5 mil ifrån Calmar, på en flårbåt, hwarmed han, i swagt tilstånd och nästan måtlös, den 26 anlände til Nyköping: man ledde eller snarare bar honom ur båten til flottet. Drottningen, som strart fått bud efter sig, kom dit den 28, tillika med Prinsarne Gustaf Adolph och Carl Philip,

forsynet det med fornödne ting, og at du dog alligevel vil have navn af en god soldat. Hvad den ewie-kamp angaaer, som du tilbyder, da synes saadant os meget latterligt; efterdi vi wiede, at du est skröbelig, og at det er dig tienligare, at blive bag en varm kaffelovn, end at figle med os, at du har meer en god medicus fornöden, der kand curere din hierne, end at möde os udi en duel. Du burde blyes ved, du gamla giäf, at angribe en ärefiär-mand. Du har maaskee lärt saadant blant gamla kjerlingar, som ere wante til at bruge munden. Lad af at skrive, medens du endnu kand giöre noget, og jag haaber med Guds hielp, at du skal have alla dine krafter nödige. Imidlertid erindra vi dig, at du löslader wor herold og 2 trompetter, som du mod frigs-brug haver ladet arrestere, hwarved du har givet din ringa forstaand til kiende. Men du maa troe, at hvis du tilfoger dem minste skade, at du derved ikke har wundet Dannemark og Norge. Sag dig vara, at du herudi ikke giör andet, end hvad du hör. Detta er wort svar paa dit grove og uhöwige brev. Givet paa wort flott Calmar den 14 Augusti 1611.

lip, samt Hertig Johan af Östergötland. Konungen kände dem alla wäl, men kunde icke tala; han gaf dock alla teken til en gudelig beredelse. När man, efter säkra tidningar ifrån Ryssland, berättade om de la Gardies framgång, och at Ryssarne ästundade en svensk Prins til Storfurste, tyktes han wäl sådant gerna höra, men dock aldeles wände sine tankar ifrån werlden til det ewiga. Konungen dog den 30 October wid middags-tiden klockan emellan 11 och 12, i Drottningens och Furstarnes närvaro; trenne Rikens Råd, Bo Ribbing, Nils Liliehök och Axel Oxenstierna, jemte Hof-Cancelleren Chesnephorus och M. Philip Bensteman, woro jemwäl tilstädes.

Konung Carl blef hwarken öpnad eller balsamerad.

Kongliga liket bisattes i Nyköping. Den 16 April nästföljande året begrofs högfislig Hans Maj:t i Strengnäs Dom-kyrka med mycken ståt och pragt.

Konung Carl IX war twänne gånger gift, 1:0 år 1579 med Maria, Churfurstens af Pfalz, Ludvig VI:tes dotter, som dog 1689; och 2:0 år 1592 med Christina, Hertig Adolph af Hessen Gottorps dotter, som dog 1625. Bägge Gemälerna, af hwilka den senare blef krönt til Sveriges Drottning; ligga jemte honom i Strengnäs dom-kyrka begrafne. Med den förra hade han Prinsessan Catharina, gift med Pfalz-Grefwen Johan Casimir och moder til Konung Carl Gustaf; och med den senar

Konung Gustaf Adolph, Hertig Carl Philip och Prinsessan Maria Elisabeth, gift med Hertig Johan af Östergötland.

Konung Carl IX war af et starckt öfwerwågan-
de choleriskt temperament. Hans wårt war,
som alla Konung Gustafs söners, reslig och stark:
han hade et manligt och nog skarpt utseende, så
at då Konung Erik och Johan III med fål-
kunna kallas för wakra Herrar, såg denne de-
ras yngste broder altid något ond ut. Han eg-
de ansenliga kropps-krafter, och war ganska sär-
dig i alla den tidens ridderlige öfningar, hvil-
ket ock kom honom wäl til måtta, så wäl wid
sine flere utlånsta resor, serdeles i Tyskland, som
på sina många frigs-tog, dem han alla i egen
hög person bewistade. Han förde en tarfswelig
Hof-lefnad, och hatade all yppighet. Han an-
tog i alt gerna motsatsen af Konung Johans stic-
och lefnads-sätt. Til slut war han ganska håstig,
och tålte platt ingen gensägelse, och den han war
ond på (och det war han på många) med ho-
nom strädde han aldrig ord, hwadan ock uti he-
la swenska historien ej finnes så många onådige
strifwelser af våra Konungar samfält, som af
Konung Carl IX ensam. Mot rikets ypperste
Herrar och familier war det dock egenteligen,
som han wåste både sit swård och sin pennig;
ty han hölt dem stäligen mistänkte, först at de
buro en gammal ilwilja til hans eller Wasa-hu-

set, för det at Kronan blifwit fastad wid det samma, och sedan at Rådet med flit eloignerat Konung Sigismund til Pohlen, samt wille hålla honom der qwar, för at få regera efter godtycke här hemma, och inskränka honom och hans hus så mycket de wille: ja wäl sluteligen stänga honom ifrån thronen. Ut de ock gjorde Hertig Carl et uppenbart motstånd, under förebärande af trohet emot Konung Sigismund, är äfwen så bekant som det, at Hertigen lade den ena herren efter den andra under bödelsyran, til des swenske Adeln blef så spåkt, som han wille, och trodde wara för sit hus förmonligt. Man kan ej neka, at han försor öfwer höfwan och behofwet strängt til wåga; och at swenske Herre-män kunna winnas med andra medel och wara riket til största åra och gagn, syntes aldrabäst under sonens, Gustaf Adolphs regemente, och hade Konung Carl IX ej haft den sonen, som så wäl wistte at försona de öfwer hans faders hårdheter uprörde sinnen, så hade han ock aldrig funnat ungå, at i wår historia få et ganska obehagligt minne. Under swenske Konung har ock aldrig så mycket swenske blod runnit för swenske ware sig frigs-knektar eller bödlar, som under denna Konung; men så kan ock deremot til hans ursågt det sägas, at det efter Konung Johans död införde herra-wäldet icke kunde bestå, hwarken med Hertigens eller rikets bästa: at så hans som Rådets regerings-lystnad war stigen til sin högd, och kunde ej utan enderas undergång brytas: at sinnena öfwer hela landet woro på det högsta delte och upretade,

5

och

och at wåre grannar ingen ting högge önsfæde, än at underhålla en så högst förderfwelig inrikes conjunctur.

Man såg nog, huru Konung Sigismund i Pohlen på en, och Konung Christian IV i Danne-
mark på en annan sida, sökte at sista i detta grum-
liga watnet; men huru leken lyftades så bar dock
Hertig Carl en Kongl. krona utur spelet. War han
ej nog granloga om medlen, at låta affätta Konung
Sigismund, at Pilja Hertig Johan af Östergötland,
sin brorson ifrån des arfs-rätt, och at kropha Rå-
dets och Adels tiltagsenhet, kort sagt, at inkräkta
sit eget fadernesland, och at sätta kronan på sit eget
hufvud; så war han dock deremot en af de nyttiga-
ste Konungar, som riket haft; och hade han sårt re-
gera i fullkomlig säkerhet för inrikes stämplingar och
utrikes krig, som dock alt til hans död följde honom
och werfeligen förkortade hans dagar, hade han ock
öfelbart gjort wida mera för rikets inwertes förkof-
ran, än han kunde göra, då han städse måste hålla
wapnen i händerna, för at förswara sig sielf och sin
ätt wid thronen.

At han egde en Konungs förstånd, synes nog
af hans gjorde många och wälbetänkta förfatningar,
rörande regerings-wäsendet, som han å nyo stadga-
de efter sin faders grundläggning wid Riks-sty-
relsen, men af hwilken han gaf fast hela öfwerwig-
ten åt sig sielf, och flyttade arfs-föreningen eller
successionen in på sit eget hus: uti frigs-wäsendet,
infördes först reglerade swenske troppar och en stå-
en-

ende rusttienst; uti bergs-saker, som under honom kommo märkeligen up, så at wåre berg-werk började almånt drifwas af inkallade försarne utlänningar: och handelens bättre inrättande til städernes förmon, hwilkas antal han ökade med flere nya; serdeles Götheborg. Drift at bewaka och fullfolia at detta fattades honom ingalunda, åswen som systeme uti hela förvaltningen. Sin stats-flohet satte han egenteligen deruti, at af alla krafter afhålla Konung Sigismund ifrån rikets gränser; hwadan han helte upoffrade rikets förmoner emot Dannemark, ån han wel ifrån sit upsåt at inkräkta någre läkar i Lifland, samt at här hemma hålla sig i alt rikets almoge tilhanda; hwilken senare regerings-maxime han ärft af sin fader, och tyckes hafwa lemnat åt ingen af sine efterträdare i den mon, som til Konung Carl XI, med hwilken han utom des, på sinnets wågnar, hade närmaste likheten af alla de Konungar, som i denna samling finnas beskrefna.

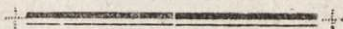
Nu til slut wil man meddela af många, blott et par exempel af Konung Carl IX:s egna moner, at stylifera sina onådiga bref. I et bref til Landshöfdingen i Östergötland, Baron Johan Gabriels-son Oxenstierna, af den 17 Januarii år 1600, skrifwer han: „Wi kånne eder intet god dersföre, at wåra reformerade af eder utan kunne wi regera eder och flere andre efter tilbörlichkeit, som lag och rätt wela vara undergifne, och behörwa intet köpa någon wisdom utaf eder. Och der I wela hafwa något af oss, då skole I weta, at bruka der annat sätt til.

Ty med edra Skottkolfswar, hwislande och tafslande, som J och flere af Adeln hafwa, uti hwarje vrå och winkel tilsamman, där Skole J, med Guds hjelp, hafwa liten botnad utaf. Och hwar J handlade upriktigare nu mot oss, än som utaf någre och måste parten skiedt år, och än fler i miugg, då woro det fast berömligare, och i riket bättre enighet, än som nu är, Gud bättre! och en lång tid varit hafwer".

J detta bref synes dock, som hade Konung Carl IX gripit sig an at wara moderat i sine utlåtelser. Annorlunda skrifwer han i twänne sina bref til Generalsen Arvid Stålarin af år 1599. J det ena af den 11 Januarii heter det: „Hwad du förmåler, at du med den andra på den sidan wele hålla eder stilla och fredliga, och icke något fiendeligt företaga, eller dertill orsak gifwa, så känne wi wål dina och dina medhållares crocodile-gråt och tårar, och wete wål hwad som bygges och stålles i werket = = = ändock oss hoppas til Gud alsmåttig, at där skal blifwa Klo för Björnstin före, som man säga plågar,“. J det andra af den 19 Augusti åter skrifwer den uprörde Konungen: „Det är vår befallning, at du begifwer dig til oss, och affstår med otillbörliga handel, som du dig företagit hafwer, och nu en lång tid drifwit, så framt du icke will bekomma samma lön, som Johan Sparre fick wid Calmar. Och skal du weta, at så snart wi hafwe följt den andra hopen af dit parti til herberge, så skal du och intet blifwa förgåten, utan så din kål kofad. Rätta dig derefter".

När han så litet complimenterade med sine egne

undersjätare, war det ju helt naturligt, at han expedierade mycket fortare fremmande, som han hade något ondt til. Således gaf han Samuel Nil-son, som war i Usland, den 9 Julii 1605 följande Instruction: „Widare är vår wilje, at J se til, det J uti stillhet och hemlighet så någre Ryssar wid hufwudet, och låta Skarpe examinera dem, så at man får wißt weta, hwem som Storsurste är, och hwart den andra hopen är tagen wägen; om de äro om halften bragte, eller ock ännu i lifwet. Och sedan skole J sända samma Ryssar til sin himmelske fader, eller dit han intet kommer igen. Detta må J nu behändig och uti stillhet beställa”.

Konung GUSTAF ADOLPH.

Wär i hela Europa widt bekante och store Hielte, Konung GUSTAF ADOLPH, föddes år 1594 den 9 December klockan 7 och 23 minuter om morgonen, uppå Kongliga flottet i Stockholm: trädde til regeringen på sit 18:de års ålder, wid slutet af år 1611, då han fant riket i et förvirrat tilstånd; men fröntes ej förr än den 17 October 1617 i Upsala med stor solennitet: och dog i fäkningen wid Lützen den 6 November 1633.

Fadren war Konung Carl IX, och Farfadren den wise och tappre Konung Gustaf I. Modren

var Christina, Hertig Adolphs dotter af Holfstein Gottorp.

När vår store hielte ännu ej war öfwer 5 år gammal, hade des Herr fader, då warande Hertig Carl, tagit honom med sig til Calmar, at få se flottan, som skulle utrustas emot Lybeckerna. En förnäm officerare, som stod bredewid den unge Prinsen, skal då frågat honom, hwilket Skep han måst tykte om? och han då swarat, i det han tillika med fingren pekade på et, som kallades swarta Riddaren, at det wore det samma, hwarester officeraren vidare frågat: hvarföre just det? jo, (har den lilla Prinsen swarat) emedan det är så wäl garneradt med så många canoner. Det skal ock warit det största och starkast monterade Skeppet. Vår Prins förstod således redan, at urskilja effecten af sådant.

En gång, då kammar-frun bar honom på sina armar och på wägen blef uppehållen af en annan Fru, skal Prinsen deraf blifwit förtörnadt, och sagt til dem bägge: Gån eder wäg, weten I icke, at jag är en stor Herre.

En bonde från Gland hade bragt vår lilla Prins en liten Glands-häst: efter noga bestådande derpå, sade Prinsen til bonden, som wille gå bort: Wänta, jag skal betala eder för hästen; ty twiswels utan har Ni wäl intet stänkt mig honom; kan ock hända, Ni behöfwer pennningar; tog således up sin lilla ducat-pung, och öste alla ducaterna i bondens hand.

En dag då Hertig Carl spaserade på en wacker äng wid Nyköping, war wår lilla Gustaf Adolph äfwen ock der. Det befaltes, at man skulle låta Prinsen springa, och roa sig bäst han wille; men då han sluteligen kommit til några törne-buskar, sökte man at hindra honom derifrån, i fruktan at han af dem kunde stada sig; man sade honom, at under buskarne woro många ormar til finnandes. Prinsen skal derpå swarat, dock med mycken falskinnighet: *Nå så gif mig då en kåpp, at jag må dråpa dem.* Swer detta Prinsens swar skal Hertigen ganska mycket roat sig, med utlåtande: *menen I at han är rädd? nej, ingen ting mindre.*

Desse uprepade små händelser synas ej wara af någon serdeles wigt, men de kunna tiena, at gifwa tillkänna caractéren af denne store Konung, redan i des spåda år; desutan är ingen ting ringa, at anföra om en hielte, som wår Konung Gustaf Adolph war: de aldraminsta actioner i sig sielfwa blifwa betydelige hos en Prins, så berömlig som han.

På sit 6:te år måste han följa sin Herr fader och Fru moder til Liffland och Estland, på det han i tid skulle bli hårdad at utstå fatiguer och onda dagar. Året derpå företogs åter samma resa, men i en tid, då flöppet af en hastigt åkommande strång köld, blef på wägen inrusit: wår unga och spåde Prins måste då, lika med alla de andra, gå til fots öfwer isen, hwilket alk han med falskinnighet och ståndaktighet utstod, och beklagade sig icke deröfwer. Af dessa och

flera dylika fatiguer hårdades des eljest naturelle och medfödde starka kropps-constitution allt mer och mer, så at wår Gustaf Adolph wid tiltagande åren, kunde utstå de swåraste marcher och fatiguer, utan synnerlig känning deraf, som historien nogsamnt derom wittnar.

I kriget med Dannemarf war han 1611, ännu som Kron-Prins i stor farlighet, då han med storm intog Christiansstad. Under det han nalkades staden med mycken iswer, ernandes, på Com-mendantens skrifweliga anhållan om förstärkning af 500 ryttare, låta så många swenskar i dansk uniform dit åt framrycka, hände sig, at hans häst plötsligen föll ner uti et icke nog tilfruset moras, och såfångt stretade at komma up igen. Prinsen, som, ehuru i så oläglig stälning, likwål fågtade emot fienden, fresthes änteligen af en Capitaine Baner, som sedermera blef Riks-Råd.

Sedan han blef Konung, har han icke mindre å daga lagt en tapper mandom, än han derjemte ytrat et mildt, sagtmodigt och friskostigt sinnelag, såsom han gerna förgåtitt och til et ewigt mörker förwistt allt hwad man honom, som Prins och Furste motbrutitt, men noga låtit efterfråga, om falska angifwares berättelser öfwer med-undersätares förhållande woro sanna eller ej, på det den oskyldige icke skulle oskyldigt lida.

Krigen emot Dannemarf, Rhysland och Pohlen fortsatte han med mycken framgång. Han marcherade först til Skåne, och sedan han lagt
plat-

platta landet under contribution, gick han emot Helsingborg, och tog sit hufvud-quarter i Wäshede. Här kommo de Danske natte-tiden i mörkret oförmodeligen, attaquerade Konungens läger, massacrerade många af hans sold, och wår unga hielte räddade sig med största möda ur fiendens flor; men han kom lyckeligen på sin häst, och med tillhielp af några få officerare slog han sig dock igenom, unslippande således denna ögonstelliga lifsfara. Freden med Dannemarf slöts anteligen år 1613, och med Ryssland år 1617.

Nyfnämde år 1617 war Konungen med sin trogna Oxenstierna i stor farlighet, för en på et des slott yppad elds-wåda: de sågo sig bägge nödsakade, at kasta sig ut genom fönstren. Konungen sielf hade wäl ingen skada deraf, och Oxenstierna fick allenast några små contusioner; men sedan måste de jenuwål wada öfwer en stor graf, som omgaf slottet, hwarwid gytjan ofta stod Konungen up til arlarna.

Men Konung Sigismund började snart åter sitta til sit förmenta arf-rikes eröfrande. Kriget öppnades först i Lifland; och fortsattes sedan i Pohlska Preussen.

I belägringen för Riga 1621, den första ordenteliga, som han bewistat, och hwarwid han aldeles blotstälde sit dyra lif, war det flere gånger i fara at förloras. En gång slog en kula igenom hans tält midt åt hans hufvud, som hade hon just åt desamma blifwit rigtat. En annan gång,

dödade en canon-kula Öfwersten Stackelberg tått bredwid hans sida, så at des blod bestänkte hela Konungens klädning; och en annan gång, då han trängde sig fram emellan sina soldater i löp-grafwen, blefwo många af de närmaste omkring honom stående dråpne. När man i underdånighet förestälde honom farans hufwelighet för hans lif, swarade han med falskhet. At Konungar dö sållan i slagtningsgar och wid belägringar.

I belägringen för Mewe 1626 war Konungen tvåanne gånger i fara at blifwa fången. Huru han första gången blifwit befriad, wet man icke med wisshet; men andra gången frelstes han af en swenssk ryttare, som ropade til Polackarne, hwilka han såg föra honom fången: agta er, ty strax komma wi at frelsa bror min; och det gjorde han åfwen hurtigt, biträdd af några sina kammerater. Besynnerligt war det, at Konungen fort efter, i samma drabning, fick tillfälle at wisa samma ryttare en lika wålgerning.

Den 30 Julii 1627 war wår Gustaf Adolph åter i fara, at af en Pohlsk huszar blifwa ihjälhuggen. Huszaren hade trängt sig in midt i en swenssk esquadron, der Konungen war, lyftade up sin sabel och wille klyfwa Konungens hufwud, men i det samma parerade Konungen huggen, dock sket de det med sådan styrka, at kasten på Konungens närja högs trwert igenom, och wårjan gaf en stark stöt mot Konungens hufwud; men då huszaren åter wille hugga til, seck han desförinnan eswer 40 stätt, och dog på minuten. Den

Den 11 Augusti följande, då hans Kongl. Maj:st om morgonen var på en högd, at undersöka fiendens rörelser och stälning, blef han anfallen af två nio tåltagsne Pohlackar, som, förborgade ned uti en dal, med den hastighet klängde sig up för högden, at de så när öfverrastat wår hielte, som ingen ting mindre wäntade, och som förmodeligen icke fått tid at draga wårjan, men han blef i tid lyfligt hulpen, genom någre officerare, som woro för hand. Kort efter, samma dag, då han stöledes wille recognoscera styrkan och swagan af Danzigs fästning, och han i en eschaloupe kom stansen höft för nära, träsfade en af de många kulor, som surrade honom rundt omkring, Konungen på det sättet, at den gick in i högra sidan under de korta resbenen på buken, men lopp något snedwärts ut på andra sidan åt ryggen, så at den icke städade inelworna. Dock knappast war han curerad, förån han åter sågs i spetsen för åtskilliga sina esquadroner. Pohlske Generalen Koniecpolski kom i det samma med en stor här at recognoscera Konungens läger; men wår hielte angrep honom straxt och slog honom på flykten, så at han måste draga sig undan til byn Rokitle, der han ånteligen fattade stånd, och i des smala ingång planterade några canoner. Då Konungen det förnam, wille han först noga låra känna stälningen af byn, innan han widare angrep honom. Under det han alt närmare nalkades densamma med perspectivet i handen, feck denne wår stora hielte och Konung et stott af en musquet = kula, som gick igenom halz

halsen, öfver nyckel-benet, och stadnade emellan axel- och skulderblads-musclarna *). Vid det samma skal Konungens arm blifwit så håstigt framstutten, at han stelf trodt, at en canon-kula borttagit hela armen, och bloden ur näsa och mun utrusat. Sedan Konungen blifwit förbunden, föddes han tillbaka til Dirschau, och soldaterna drogo sig tillbaka, helst

- *) Hårom skrifwer Joh. Adl. Salvius, i sit bref til Riksens Råd, dat. Dirschau den 16 Augusti 1627. „Lodet thermed Hans Kongl. Maj:t, ty Gud båt-tre, är sargad, hafwer gått in strax ofwan uppå bröstbenet (som latini kalla claviculam) två tum-mar brett ifrån strupen (trachea artina) på högra axeln och sitter nu bak på ryggen inemot spinam dorsa, nästan opå det öfra hörnet af homoplatta dextra, eller det högra skulder-bladet. Ty ther synes en liten hygel, lika som ther lågo en fjerdedel af en bäll under huden: så efter thetta mous-quet-lodet ligger och comprimerar den nervum, genom hwilken vis animalis gifwer högra armen al sin motum och sensum, thesfore äre hans Kongl. Maj:t the tu minste fingren på högra handen något stupide, dock skadar thet motui eller sensui brachii intet mer. Hans Kongl. Maj:t kan ock fuller skrifwa någorlunda grann-styl, men efter Hans Kongl. Maj:ts namn Gustavus Adolphus måste skrifwas med en hug af hela armen, kan Hans Maj:t thet intet giöra för lodet skull, sine magno dolore. Eljest är Hans Kongl. Maj:t Gud ske lof! frist och sund och fri från alla andra accidentier. Wi hoppas ock, at lodet skal antingen per putrefactionem, eller eljest, snart kunna komma at tagas ut på ryggen. • • •

helt de ej wiste, huru med Konungen aflöpa skulle. Den ypperlige Riks-Cancelleren, Axel Oxenstierna, och många Generaler med honom, skola wid detta tillfälle jemwäl erinrat Konungen, at han något mera borde skona sit dyra lif och sin för riket omistelig person; men han dertil swarat: at han wäl tackade dem för deras wälmenta påminnelser; men dock trodde, det han icke wore så angelågen för riket, som de wille låta honom förstå, och at han hade den förtröstan til Guds godhet, i fall det behagade honom at kalla hans person härifrån, skulle han derför ej förgåta Sverige, utan likwäl i nåder tänka derpå, och wäl gifwa det en annan försvarare. Då fältskären ej kunde uttaga kulan, sade Konungen: låt henne då sitta, och må hon wara et *monument* uti en kropp, som aldrig warit lårjefull eller wällustig. Och vidare: det klåder en Konung, at hafwa stort mod uti en kropp, som aldrig kânt wekligheten. Då Hans Maj:ts lif-medicus wille likaledes framkomma med en öm och wälmenande warning i samma ämne, seck han blott til swar detta minnes-språk: *Ne futor ultra crepidam*. Denna blessure war så swår, at Konungen nödgades hålla sig inne i 3 hela månader.

Sedan Konungen år 1629 i Junii månad slagit låger wid Marienwerder i Pohlen, träffade han de Kejslerlige, som kommit de Pohlske til hielp; hwarwid Konungen flere gånger blef af fienden
 qwar-

qwarthållen, men slog sig lyckeligen igenom och blef wid eller annat tilfålle underbarligen räddad. Då Konungen en gång under drabningen blef warse, at Baron Sirot, en Fransos til börden, hvars förnam war Claude de Lestouf, ernade bemågtiga sig et af de swenske standarerne, gaf han honom et carabin - Skott i högra axeln, som ofelbart genombrat honom, om han icke warit försedd, med et Skottfrit harnest under rocken. Sirot gick då på Konungen löst, lossade pistolen emot des hufwud, men swedde allenast litet håren, och i wändningen föll hatten af Konungen, hwilken en Sirots betient up-
tog och frambar til Generalen Arnheim, som åter öfwerfände den til Wallenstein. En annan gång, då Konungen war omringad af en hop Pohlackar, som icke kände honom och af hwilka en redan satt honom pistolen under örat, kom en trogen swenskt Erik Soop, just i det samma dertil, sköt Pohlacken af hästen, och förskingrade de öfrige *).

Under det de Kejserslige 1630 i Augusti förskansade sig wid fästningen Garz, red Konungen med
en

*) En annan berättar, det en swenskt ryttare wid detta tilfålle warit och lycklig nog, at frella sin Konung, då han sett honom fången bortföras emellan några Pohlackar, på det sättet, at han skyndat sig fram, såsom en af deras felle, rått fram sin carabin och derwid sagt: hålt kamrat! jag ger dig denn; hwilket Konungen genast begripit, tagit emot gewäret, skutit dermed först ned den ena af sina håftare, slagit den andra för pannan med böf - stocken, och sedan jemte sin ryt-

en öfwerlöpare, som til börden war en Italiänare, wid namn Quinti del Ponte, hwilken wunnit något förtroende, och fort förut blifwit utnämnd til Öfwerste Lieutenant, dit åt til sidan af Landsberg, för at recognoscera, beledsagad allenast af 20 ryttare, dock på siemare håll efterföljd af 70 finnar, under en liflångt Öfwerstes commando, som skulle observera Konungens marche. Sedan war Konung ridit et stycke, fant öfwerlöparen Quinti del Ponte någon utwäg, at följa sin kallelse och åter echapera från Konungen, som icke gaf aft derpå, långt ifrån at mistro honom, och skyndade sig til sin landsman Torquato di Comti, som icke långt derifrån hade sit commando, och med hwilken han war i hemligt förstånd, begärandes allenast 100 man af hans folk, då han loswade lefwerera Konung Gustaf Adolph fången i hans händer. Torquato, glad öfwer et så godt tilfälle, affärdade 500 ryttare, anförde af förenämde Quinti del Ponte, den andre kalla Quinti Aligheri, som gömde sig på bakhåll i Stogen, och då Konungen, med sina 20 ryttare, ridit dem förbi, rusade de fram, kringrände och angrepo dem. De swenske försvarade sig wäl länge och ganska fåkt, men efter handen måste de dock naturligt wis bita i gräset för en så öfwerlägsen magt, och massacrerades: sedan ock hästen

flus

tare råddat sig med flykten: den senare som skulle få begära hwad han wille, för sin trohet, begärade allenast litet driks-penningar, fick genast 100 ducater och löste om widare nådig ihugkomst.

Slutligen blifwit Konungen undanfluten, togo de honom til fånga och förde honom et godt stycke wäg med sig bort, utan at weta hwilken han war: Liflånste Öfwersten, som til återtogets besvärjande war lemnad tillbaka på et wist håll, och började snart oroas öfwer Konungens långwariga bortobliwande, Flyndade sig efter med sin tropp, at blifwa förwiffad om des belägenhet, hant up Neapolitanerne, nederhögg 200 af deras följe; och glad at således hafwa befriat sin tapre Konung, agtade han onödigt, at vidare sätta efter dem på flykten, hwarmedelst de öfrige med anföraren räddade sig, hwilken ock gick i Kejsarlig tjenst. Så snart Hans Maj:t kom tillbaka i sit läger, lät han anställa ranssakning med en annan Italianare, hwilken ock war en öfwerlöpare, och nu stod i Konungens tjenst, såsom Capitaine, wid namn Jean Batiste. I des papper funnos öfwertygande bewis, at de förehast grofwa och mordiska stämplingar emot wår Konungs person. Denne qwarblefue måste omgälla dem med sit lifs förlust.

Någre dagar derefter tog man i håkte en munk ifrån Amberg, hwilken dref omkring uti Konungens läger med en bok i handen, för at draga til sig Konungens upmärksamhet, och således komma närmare til tals med honom. Af hans bekännelse blef man förwiffad, det han endast sökte tilfälle at få mörda Konungen.

Under den tiden Konungen war i Frankfurt am Mayn, tildrog sig, då de waktswande gosiwo nogare

gåre ägt på dem, som nalkades Konungens person, emedan Hans Maj:ts nådigt tillåt, at alt folk, utan tillnad eller asseende på personer, fick gå in i rummen och se honom, det en prest, född i Antwerpen, sent om en aften smygt sig in i Konungens innersta rum, men wid sängkammaren anhölls af ståndbrabanterne, som, efter anstald ransakning, funno en dolf hos honom; han togs då genast i fångsligt förvar, förhördes och bekände, at han haft det uppsätet, at med dolken afhända Konungen lifwet.

Kort efter gafs och Konungen tillänna, det 6 Jesuiter i Augsburg edeligen förbundit och sammangaddat sig, och sökte allenast tillfälle, at på hwad sätt som helst bringa Konungen utur werlden. Man bad honom fördensful, at bättre taga wära på sin byra person; men vår modige Hielte swarade, at affairerne ej tillåto en Konung, at wära innestängd i en ast, och at de illsinlige ej altid förmå werksätla hwad de gerna wille; man kunde säkrare förtrösta på Guds försyn, än all annan wakt: sluteligen bad han dem, som gjorde dessa föreställningar, icke göra sig så mycken möda, för at bringa honom til miströstan.

Wid slottet Marienberges eröfrande 1631, träsfade et stort Konungens handsk, den han hölt i handen *); ändå wille Konungen intet taga sig til

3

wa-

*) Harte beskriwer härwid 3:ne särskilda farligheter för vår Konung. Först, då han bakom en gammal Tornväggs-lämningar emellan bryggan och slottet, genom någon öfning, åskådade första stor-

wara, ehuru mycket man ock bad honom derom; utan red allt närmare fram, och tog platsen fullkomligen i ögnamärke. I andra stormen blef flottet intagit.

I Würtsburg har Konungen blifwit betagen af en hetlig feber, hwilken, näst den Högstas bistånd, läkarens skickelighet snart och lyckeligen hant fördrifwa.

Samma år 1631 i December, då Mayns belägrades och intogs, war Konungen i den fara för sin egen dyra person, wid det han kallades fästningswerken at recognoscera, at en des page, Cratzenstein, af en musquet-kula träffades til döds, just då han öfwerlemnade et bref til Konungen.

1632 den 20 Maji, sedan Konungen i Augsburg tagit sine mått och steg til frigets fortsättande, marcherade han ifrån Lechausen med hela sin armee, at leverera Churfursten af Bayern, som camperade under Ingolstadts fästning, en bataille. Här war

Ko-

mandet af Skottarne; en canon-kula har då, wid det Konungen sträkt kroppen något utan för, at desto bättre blifwa hörd uti sina ordres, kommit honom så när, at den öfwerhöljt honom med ler och kalk. När han derpå vidare trädte fram, at förordna något, har en musquet-kula slagit spetsen af hans läder-handste och ryckt den af handen; och om man bör tro Professor Scheffer, har han äftwen fått et diupt sår uti bröstet, hwarom en wäst, besprängd med Konungens blod, ännu i hans tid, burit fosterlandet och estertwerlden witne.

Ronungen åter i stor lifsfara. En stycke-junkare af de Kejserslige, som tykte sig kanna igen Ronungen, rigtade sin canon direkte åt honom, yrändes följande ord: Se der en *quidam* af *distinction*! jag skal dela honom midt i tu; men skottet träffade allenast hästen, tätt bredwid Ronungens lår, så at han dog, och Ronungen föll ner på jorden, öfverfull med blod, men steg genast up igen, med utlåtelse: Denna faran unflydde jag ganska wäl, men kan hända åplet är ännu ej rätt möget *).

I 2

Strax

*) Harte berättar här om på följande sätt: Då linierne och batterierne woro fullkomligen färdige til anfall, och Ronungen red omkring på sin lifhäst, (en liten tiger, som gjorde honom nog kånbar) för at observera och söga nödiga anstalter, hvar en swåra tung canon-kula träffat hästen i sidan, så at han några gånger tumlat om, och Ronungen äfwen fick et sned-skott på benet. Samma kula drabbade jemwäl, i sin snälla flygt, Fransyska officeraren Gassion, som stod rätt fram för Ronungen, så at han ock föll omfull, utan at taga någon widare flada (dessa lärer twifwels utan flede medelst luftens tryckning af kulans force). Alla trodde Ronungen wara aldeles sönderkrossad; men när Gassion kom ifrå före, och skyndade sig fram at undersöka härom, war Ronungen redan uppe på benen, understödd af en sin lif-knekt, som först kom honom til hjälp; Öfverhöll af smuts och blod, hade Hans Maj:tt blott herat sig: Så war det ändå möjligt, at fiendens kunde träffa mig? Jag trodde mig wara utan all fara; den besynnerliga hästen skal sedan blifwit upstoppad, och förwarad på arsenalen i Ingolstadt.

Straxt efter blef den unge Marg-Greswen Christopher af Baden-Durlach, en Herre af utmärkt tapperhet, träffad af en annan kula för pannan, at han föll död ned på stället. Somlige berättas, at han då ridit tätt bredewid Konungen; andra, at skottet råkade honom i des tält, då han satt och talte med någre officerare. Desse händelser wäkte emedlertid oro och bekymmersamhet öfwer Konungens egen höga person. De som omgöfwo honom, förnyade här åter på det bewefeligaste sina böner och förestälningar, at han dock bättre wille taga sin dyra person i agt, och icke wäga sit lif på de farligaste ställen. Sedan Konungen med all upmärksamhet lånt sina öron härtil, swarade han: Mine Herrar! min *cousins*, Marg-Greswens död förtienar mer at af oss beklagas; han lärer billigt saknas af alla som kände honom, såsom en Prins af dygd och förstånd, och en råtskaffens christen: detta canon-skott, som ännu ryker, påminner mig, at jag är dödelig och underkastad samma fara, som en den minste af mina soldater. Denna gamla naturens lag frikallar mig ingalunda, för det at jag är af hög börd och Kongl. wärdighet, eller för mina stora segrars skul, nej, aldeles intet. Detta är och skal blifwa för mig en påminnelse, at jag wid alla tilfällen och händelser bör öfwerlemnna mig åt den Högstas försyn, m. m.

I den Färpa drabningen på det så kallade gamla Berget wid Nürenberg, den 24 Augusti 1632, träffade et Rott Hans Maj:t wid höggra stor-tån, och tog bort et stycke af stöfvel-solan; och en canon-kula tog bort en af hans hof-män tätt wid des sida.

Men samma år 1632 den 6 November blef denne vår ärerike Konung Gustaf Adolph, uti drabningen wid Lützen, änteligen, til Sveriges stora afsaknad, aldeles förlorad. Han blef först Ruten genom wånstra armen, at arm-pipan gick af och sönderkrossades, under det han, framsför Stenbockska regementet, som skulle följa honom, wågade sig för långt fram, efter wanligheten, endast beledsagad af Hertig Frants Albrecht af Sarsen Lauenburg, en Hertigens officerare, den somlige kalla Falkenberg, samt tvåanne stalldrängar. Och ehuru Hans Maj:t en stund icke lät sig märka, som wore han så illa skadad, utan lika fult, med hurtig röst upmuntrade sine Soldater til tapperhet, och sielf, efter sin wana, föregick dem med manligt efterdöme, måste han dock omsider, sedan blodet nästan förrunnit honom, swedan tiltagit och krafterna astynat, anlita samma Hertig af Lauenburg, at hielpa sig undan til något säkrare ställe, sägandes sagta til bemålte Hertig på Fransiska: Jag har fått nog så mycket jag behöfwer: jag lider en obestriswelig smärta. Men i samma ögnablick fick han åter et Rott emellan bägge Fulder-bladen; och, oaktat Konungens bemödande, at ännu komma derifrån, togo dock krafterne således af, at denne dråpelige Konung och ädel-

modige Hielte slutligen föll af hästen, men blef någon stund fasthängande i stegbögeln, då han åter fick några stott och hugg, och derefter på sielfwa walplatsen upgaf sin hieltemodiga anda.

Om denne store och dråpelige Konungs dödsomständigheter äro historie-skrifverne nog oense. Somliga hålla före, at han blifwit död på förefrefne sätt; andre åter, at Konungen omkommit af en mördare, som Cardinalen Richelieu utspickat: andre, at General Pappenheim stutit honom, åter andre, at han kommit om lifwet, då han för hastigt förföljt Piccolominis regemente. En annan wil berättat, at 2 Kejserslige officerare, wid namn Franckenberg och Schneberg stutit honom. Den almännaste meningen har eljest varit den, åtminstone bland de swenske, at Konungen blifwit på så mordiskt sätt af daga tagen af en Prins, som Konungen i ungdomen, wid et wißt tilfälle skal gifwit en örfil, och det skulle just wara förenämde Frants Albrecht af Saxon Lauenburg, hwilket ock af flera skal kan synas troligt; ty han gick straxt derpå öfwer til de Kejserslige: han har ock, under drabningen, ridit måst bakom Konungen, och som märkeligt är, haft en grön echarpe om lifwet, den han förut icke burit; men nu gjorde honom nog öfänd: han fick ock ingen blesure, men dog sedan i uselhet *).

Chu-

*) I anseende til så många olika berättelser här om, lärer wäl twiflan blifwa ewärdelig om rätta sammanhanget af Konungens affidaude. Ut jemka

Churu härwid må wara tilgått, så kan man dock wäl säga, at Sverige tyckte sig då mer förlorat,

J 4

än

de upgifne berättelser fins emellan, för at så något sannolikt, lärer dock äfwen blifwa et föremål för hans Biographie. Salvii bref til Rikens Råd af den 25 November 1632 tyckes wäl här förtiena främsta rummet, såsom han, naturligt wis, sökt skaffa sig de bästa underrättelser. Af Secretæren Grubb har han fått följande upgift. „I det Kongl. Maj:t, wid påf klockan 1 på dagen, Stenbockens regemente anført, och thet sig med fienden meslerat, är Hans Kongl. Maj:t i den tiocka anfalna dimman först wänstra armpipan rent afftuten, så at stängen hafwer syntes utan om kläderna, theruppå hafwer en satt Kongl. Maj:t pistolen midt oppå ryggen och stutit Hans Maj:t tvårt igenom, och ändock Hans Kongl. Maj:t sig äntå hafwer welat salvera, har likwäl fienden, alt för hårt anträgt, och Kongl. Maj:t hästens gallopp intet kunnat utstå, utan af wannigtighet fallit af hästen, then Hans Kongl. Maj:t något litet släpat hafwer, til des Hans Maj:t är bleswen liggande under fienden, och hafwer fuller Hans Maj:t äntå något litet lefwat, men når anteligen en tilkom och frågat, hwem Hans Maj:t wore? så Hans Maj:t skal hafwa swarat sig wara Konungen af Sverige, hafwer han welat slåpa Hans Maj:t bort; men efter wåre ryttare hafwa sedt Hans Maj:t's häst löpa Herredös, och theröfwer treffligen furieusement anfallet, hafwer denne en pistol stutit Hans Kongl. Maj:t igenom hufwudet och är therifrå lupen. Therefter är Hans Maj:t af fienden in oppå skortan asdragen och spolierat worden, och hafwer äntå et dö-

än alla de orter de redan intagit. Lif-hästen, som
burit Konungen, kom löpandes tillbaka med tom sa-
del,

beligit stung fått i lifwet af en petard, och är för-
pannan deslikes något stucken. Öfwer en half ti-
ma eller något mera hafwa wåre Liket salverat". I
et annat bref på latin til bemålte Grubbe, daterat
den 10 December 1632, ytrar han sig dock, det
ryktet gick, at en wif Prins i samråd med både
Churfursten af Saxen och sielfwa Kejsaren med
flere afhänt Hans Kongl. Maj:ts lifwet. . . . Af
föregifne åsyna wifuen har man 3:ne serfkillta be-
rättelser. Det ena, som erkänt sig sielf brottslig,
at hafwa lagt mordiskt hand på Konungen, skal
warit en borgare i en Frankisk by, tilhörande
Herrarne af Craitsshaim, hwilken då han i förre
seculo och wid en ålder af 96 år afidit, på sin so-
tesång med hiertelig ånger uptåkt för en andelig
man, det han för penningar på et mordiskt sätt
förgripit sig på denna oförlifneliga Konungs lif,
med hwilken han såsom en wål liden wakt, ridit
sielf tredje. Det andra witnet, är en så kallad
Hans von Hektensdorf, hwaras berättelse, dels i
bunden, dels i obunden stil, finnes tryckt: han
säger sig warit sielf 5:te med Konungen, då han
red utom lågret, för at bewista striden, men sielf
tredie, sedan Konungen affärdat twånze annorstä-
des bort. Som de således redo i starkaste elden,
kom en canon-kula, som bortförde både Hans von
Hektendorf och hans häst, hwarwid han genast
förlorade det ena benet och blef således liggande.
50 steg ifrån stället, der han låg, skal Konungen
hafwa blifwit sluten af en förrådare i hufwudet,
så at blodet strömmat öfwer ansigtet, och synen så-
ledes hindrades på honom, dock stöt han då af

del, och ständigt gnåggande til swenska reserve
Corpsen, och fördes fram til Hertig Bernhard af

35

Wei-

bägge sina pistoler, fast mistom. Derpå har Konungen tumlat om någre ock 20 gånger med sin häst, hwaremot förrådaren satt helt tranquil på sin häst, och förbidade utgången. När Konungen ej längre kunde sitta på hästen, har han stigit af, låtit honom gå, och lagt sig sielf neder på jorden, besallandes Gud sin själ med hög röst, och befalt de närliggande göra det samma: då har förrådaren åter kommit fram, huggit och stött ännu 9 sår i Konungens kropp, hwarpå Konungen ropat förrådaren wid namn och derjemte sagt: Gud omwände dig, och förlåte dig dina onda gerningar; såsom jag förlåter dig dem! Skåder alla, som här ännu lefwa, huru jag blifwit för min goda tro bragt om lifwet. Konungen har ock haft sin wärja dragen, besprängd med blod, äfwen som des kläder, häst och sabel. Om man jemförer denna berättelse, som skal wara Strifwen i Lyßen den 10 J. 1633, med andras, tyckes den icke allestädes observerat sannolikheten. Måra tro tyckes den ärlige Hof-trompetarens, Jöns Måns-son Theets märkelige berättelse om sina fälttog med högst salig Konung Gustaf Adolph förtiena. Slaget wid Lyßen bestrifwer han omständeligen, och deraf torde följande här få anföras. Sedan Konungen upmuntrat sin här, tagit affled af alla och wålsignat dem, har han utwalt fyra, som skulle wakta uppå hans person, nemligen Hertig Frans Albrecht af Saren Lauenburg, Hof-Marskalcken Bernolf von Kreitsheim, en Frankisk adelsman, en Mechelburgisk adelsman wid namn Molck, som war Major, och Hans Majests Lif-knekt, wid

Weimar. Då denne Herren besant pistolerne wara affskutne och helt blodige, utcommenderade han, så snart den tiocka töknen åter svingrat sig, 1000 man at uplöka det Kongliga liket. Desse funno först den ena stall-drängen, som ännu litet lefde, och berättade hela sammanhanget, derefter Konungen sielf, helt plundrad och aflädd, full med blod och af hästar jämmerligen trampad. Intelligen funno de jemwäl den andra stal-drängen, som ock war död. Efter almänna berättelsen skal denna bedröfliga händelse til-

namn Anders Jöns-son. Straxt efter slagets början, har Hans Maj:t commenderat ifrån sig Hof-Marskalken Kreitsheim och Majoren Molck, som sedan icke kunde träffa Hans Maj:t för den tiocka dimman, samt röken af staden och krutet. Således beledsagad af Hertigen och lif-wakten allena, kom Hans Maj:t til Småländska rytteriet eller Fred.Stenbocks regemente och emedan Öfwersten för regementet war skuten i foten, träffade Hans Kongl. Maj:t personligen med regementet och anförde det obewäpnad, klädd i en slinn-föller och läder-strumpor. I denna träfning med Småländske rytteriet, har Hans Maj:t kommit om listvet, och hans häst war skuten i halsen; den kom tillbaka med pistolerne, och den ena pistolen war blodig. När då hästen återkom, giffades, at Hans Maj:t war fallen. Swå timar derefter fant man Hans Kongl. Maj:t's kropp och kläderna afdragna, skuten, huggen och särad med 10 sår, samt iklädd 3 blodiga sfiortor. Wid det Hans Kongl. Maj:t stupade, förlorade solen sitt sken, och lyfte icke mer alt til på 4:de weckan, och den tiocka dimman blef jemwäl några wecker beständande.

tilldragit sig icke långt ifrån den stora stenen wid landsvägen utan för Lügen. Kongl. Liket blef med största bestörning och bedröfwelse uptagit, lagt i en wagn, fört til nästa by Meuchen, och derifrån til Weiffenfels, hwaräst det af en apothekare, Mag. Casparus, blef öpnat och balsamerat: huru och på hwad sätt han förrättat denna balsamering, har man ingen skriftelig underrättelse af honom; allenast det finner man af hans anteckningar, at alla Konungens inelsswor hafwa warit ganska sunna och friska, hertat skal hafwa wägt 1 mark och 10 unts, och hade således war store Konung, efter mennisklig uträkning, funnat leswa mycket länge, om icke denna stora olycka träffat honom. Eljest wil berättas, at högst salige Konungen altid hyst en sarhåga, at låta öppna sin kropp efter döden, och derfore i lifstiden det uttryckeligen förbudit; men som tid och omständigheter nu intet tillåto, at sådant efterkomma, företogs både öppningen och balsameringen. I bemänte apothekares Mag. Caspari relation berättas äfwen, at han wid Likets besigtning, funnit 9 blesurer, nemligen 5 stutne stador, 2 diupa hugna sår och et wärje-slyng, utom den sönderkrossade arm-pipan: de fleste hafwa warit aldeles dödelige.

På sådant sätt ändade denne store Konung Gustaf Adolph sina dagar, uti des blomstrande ålder, då han war allenast 37 år, 11 månader och 27 dagar, just i segrens stöte och i sin bästa lesnads-tid: hans hastiga och snälla eröfringar, hans diupa insigt i alla sina föresatser, upwakte afund emot honom

hos

hos hans närmaste allierade, hos dem, som woro honom måst tackskyldige: hans godhet, hans wänlighet emot hwar menniska, hans jemna wäsende, måtlighet, gudsfruktan och oegennyttighet tilwunno honom folkets kärlek, ja, afkning af sielfwa des fiender: Fransyska, Tyska, Holländska och Engelska Protestanter begreto honom med upriktighet; ja, de funnos som ock dogo af sorg öfwer hans död. Hwar och en sökte, at hafwa hans portrait i sit hus (til åminnelse); och man gjorde verser til hans beröm på allahanda tungomål. Sielfwa Påfwen förjde honom allwarligt, under det at Hofwet i Madrid öfwermottan och otillbörligen glädde sig.

Ferdinand, hwars thron han hade skafat, och för hwilken han hade sönderbrutit de bojor, som han smidt åt Europa, i afctog härwid mycken allwar-samhet och kånbarhet: han sålde tårar, då han fick höra fränfallet af en fiende, som war så wärdig hela werldens högaktning.

Han war en öm fader, får maka, god Konung och den bästa Herre. Wid hans död woro de swenske herrar öfwer mer än två tredie-delar af Tyskland, och äfwen 130 befästade städer i denna del af Europa. Om han ej är den ende, som gjort sig odödelig igenom stora eröfringar, är han dock förmodeligen den ende, som igenom dygd befästat sin thron, och förstått at utöfwa densamma i all sin widd, at förknippa den, med stora gerningar, och at förtiena den sålsynte titeln af en öfwermottan stor och dygdig menniska. Hans tankar i religions-mål

woro fasta, och långt ifrån, at någon gång lemna dem tygelsfria på Christendomens och des heliga sanningars depense eller bekostnad, hade han altid en öm och uplyst gudsfruktan, hwaraf wi hafwe oundersägeligas prof i hela hans lefnads-lopp. Fritänkaren war således föraktad i denna Hieltes själ, som war beprydd med så många moraliska och christeliga bygder.

Hans noggranna förstånd och billiga hierta hade befäst honom i den mening, at sorgfälligt förswara Statens regerings-art och undersåtarnes rättigheter, ehuru de hade inskränkt hans myndighet.

På det högsta besatt han den konsten at känna människor. Och det är åt denna Fickeligheten, som Sverige bör tillskrifwa den fördelen, at alt bibehölle sig efter hans dödd. Ingen ting kom i oordning under Stor-Cancellarens styrelse. De swenska wapnen fingo en ny glans under Hertig Bernhard af Weimar, Banér, Thorstenson, Wrangel och Königsmark, som alle woro walde och tildanade af denna stora Konung. Efter de Romare har ingen egt så djup insigt i frigs-wäsendet, som Konung Gustaf Adolph.

Han älskade sit folk hierteligen, des åra och wät woro de förnämsta drif-städrar til hans förhållande öfwerlygad derom, at hans lyckeliga regering, hans åra och styrka, som i sanning förtiente afund, herrskade i des undersåtares hiertan, som wördade honom på det högsta.

Han war en stor fiende til ofanning och bedrägerier, och hans Hof war aldrig en stådeplats för lismare, för konstgrip, försmådelser, förföljelser, försörare och owärdiga företag, hwilka nyttjas af nedrige och trållaktige själar; utantill det war alltid et hemwist för stora män, et gömställe för wigtiga saker. För högfärd, weklighet, ståt och öfwerflöd i kläder, hyste han framför allt et stort förakt.

Han upmuntrade wetenskaper; och ofta tog han i sit beskydd wälmenande och arbetsamme undersätare, helst då, när han förmärkte, dem wara förföljde och hatade af afundsuke och lätjesulle själar: på det de och andre ej skulle blifwa afsträkte, at widare fortfara, betygade han dem offentliggen sin Kongliga nåd och belöning.

Efter han war hårdad af beswär, hwilade han lika så gerna på litet friskt halm, som andra på en siäder-bädd: hans fält-läger war hans palats, och aldrig låg han annorstädes än midt ibland sina soldater. Detta sätt at lefwa hade gjort honom oändeligen älskad hos sina troppar, och tillika hårdat hans temperament och kroppsstålning i den grad, at han aldrig derigenom led någon olägenhet, utan städse åtniöt den fullkomligaste helsa: han lemnade det öfwerflödiga, på det han icke skulle betaga sine undersätare det nödwändiga.

Han war omgångsam, men utan twång och med wärdighet; gudfruktig, utan frymtan och
där

däraktiga inbilningar; wänlig, utan fruktan eller swaghet; modig, utan öfwerdåd och grymhet, statsklof, utan falskhet och bedrägeri.

Han war en öm fader och försvarare för alla trogna betiente wid des Hof; icke mindre emot dem som tient des Herr Fader. Ingen suckade, så länge han lefde; och blefwo de alla wäl försörjde efter hans död.

Med et ord: hans snille uplyste hans tidehwarf, stadgade et wißt systeme i stats-saker uti Europa, uphielpste frigs-konsten och gjorde Emerige wördnadsfullt och wördat; och hans äminnelse blifwer wissertligen wälsignad til de senaste efterkommande. Alla tide-skiften af hans lefwerne äro utmärkte af något stort: hela målningen af hans gerningar är uphögd af dygd och wälwilja. Han war werkeligen nitist för sin religion, och wisade likwäl ställig aktning för andras guds-dyrkan och fördomar.

Efter sig lemnade han icke mer än en enda ägta dotter, som war den namkunniga Prinsessan Christina; hwilken blifwit så berömd af somliga, och så illa utmärkt af andre; men för hårdt dömd af den Engelske Auctoren til Fadrens historia, Herr Hart. En naturlig son skal och Konungen hafwa haft, som studerade i Wittenberg, då Konungen blef slagen; och som då war 16 eller 17 år gammal.

Kongliga liket fördes ifrån Weiffensels til Wittenberg, derstädes blef det af hela Univer-

tetet, Magistraten och borgerskapet, med sång och ringning i alla klocker, ifrån Elben uphemsadt, i slots-kyrkan beledsagadt, och natten öfwer af söldaterne bewakadt. Den följande dagen om morgonen blef, på enständig anhållan, Kongliga ansigtet, för hwilket en serskild öpning war gjord på kistan, någre ståndspersoner wisadt. Klockan 8 blef Konglige Liket med samma ceremonie, som det inhemtades, åter en god fierdedels wäg utom slotts-porten beledsagadt: här gjorde och Herr D. Fabricius, Högst salig Hans Kongl. Maj:ts, för detta Hof-predikant och Bikt-fader, en bewefelig taksägelse, hwarpå Herr Hülleman i Wittenberg swarade.

Ifrån Wittenberg kom det til Wolgast, hwarest det lades i en silfwer-likkista såsom et fouteral, och affördes den 15 Junii 1633, med följande procession til Sverige. Sedan bemålte Herr D. Fabricius förenämde dag hållit en sorgesfull Lik-predikan uti slots-kyrkan i Wolgast, hwarest Kongl. Liket stod, öfwer 16:de versen af 5:te Capitlet uti Jerem. Klago-wisor, Kronan är af hufwudet fallen, m. m., begyntes deruppå klockan 5 processionen från Fursteliga slottet således: 1) red öfwersten Axel Lillie; 2) efter honom följde 85 leder, bestående hwardera af 8 musqueterare, alla swart-flädde, med långa tafts-band omkring hattarne; 3) sedan 36 par Skole-gossar tillika med 6 Colleger; 4) 50 studenter ifrån Greifswald; 5) 100 Tyska och 14 Swenska prester, alle med långa sorge-kappor;

6)

6) derpå följde 2:ne med svart tng öfwerdragne hår-
 pufor: 7) åter tvåanne hår-pufor och 6 trompeter,
 beklädde som de förre: 8) nu kommo tvåanne hårhol-
 der, den ena en Öfwerste-lieutenant, den andra en
 Major, hållandes hwardera i handen en wål utarbe-
 tad spira af silfwer rätt up: desse woro klädde i lån-
 ga swarta sammets-råckar, broderade med Kongl.
 wapnet på bröstet och på ryggen af fint gull. 9) Der-
 efter red Marskalken Erik Gyllenskierna, och ester
 honom följde hans Churfursteliga Durchleuchtighet
 af Brandenburg och bägge Hertigarnes af Mechlens-
 burgs Råds-Herrar. 10) Åter hårpufor och trom-
 petare, fanorne på trompeterne woro af dammast,
 och derpå Kongl. swenska wapnet med guld brode-
 radt. 11) Ester desse följde et stort antal Adel. 12)
 Näst dem bar Generalen Leonard Torstenon en
 röd dammast fana, som kallades blod-fanan. 13)
 Sedan Generalen Pelgeten, Fri-herrar och office-
 rare, bårande 33 kostbara atlas-fanor af årtillige
 färgor, och uppå hwilka swenska Provinciernas wa-
 pen woro med guld broderade: ester hwar och en fa-
 na fördes en häst, beklädd ända ned til fötterna, med
 samma wapn å båda sidor som woro på fanorna,
 16 hästar leddes hwardera utaf en, men 17 dito
 hwardera af tvåanne utaf ofwanbemålte stånd. 14)
 Widare bar Kongl. Riks-Stalmästaren, Bengt Oxen-
 skierna, en svart fana, och emedan hela swenska
 wapnet war uppå denna fanan å båda sidor mycket
 stort, prägtigt och ganska tiöckt, af finaste guld broderadt,
 och således uphöjdt samt rundt omkring beprydt med

alla Provinciernas wapn, så föll denna kostbara fanan Oxenstierna för swär at ensam bära, derföre hade han andre cavailerer bakom sig til hjelp, at understödja honom. 15) Deruppå följde högstsälig Konungens Lif-häst, med gula, swarta och hwoita fläddar på det bästa utskrad, uppå den samma satt Carl Horn, som varit Hans Maj:ts Kammar-Herre, iflädd et kostbart harnest, öfwerhängt med en stor guld-kedja af 2000 ducaters wigt: derunder war han flädd i et swart sammets storm-täcke med gula fransar omkring, i högra handen förde han framför sig Högstsälig Hans Maj:ts blottade wärja, och i hölsten samma pistoler, med hwilka Högstsälig Konungen i slaget wid Lützen, uti det då warande tiöcka wädret, som förbemält är, tappert stridde mot det Kejslerliga partiet, som han råfode i handel med, och hwilka, til et bedröfweligt teckn, med det Kongliga, för det sanna Evangelium utgjutne blodet woro besprängde, haswandes hanarne ännu nedersläane: Sadelen, i hwilken Kammar-herren satt på Konglige Lif-hästen, samt hölsten och remsyget, woro med guld prägtigt broderade. 16) Sedan gingo åter twänne herholder, lika flädde med de förr omtalte, med silfwer-spiror. 17) Bredewid desse följde på sidan en, som utkastade penningar. 18) Näst framför Konglige Lifet gick Konglige Hof-mar-Salken helt ensam. 19) Derester kom det Konglige Lifet. Ristan war hel slät, och rundt omkring intet uphöjd; men deruppå alla wapnen, som woro på den swarta fanan. Bak wid hufwudet war hela
 swen-

Swenska wapnet med Krona och Riks = Äplet, och derunder hela Gustavi Adolphi Magni titul, tillika med födelse- och döds = stunden, men wid fötterna dödens ihugkomst konstigt utgraswen. Denna festbara lista, hwarest Kongliga Liket hwilade, war beklädd med et täcke af det aldrakostbaraste Persianska klåde: 20 Adelsmän buro henne under en kostbar himmel, hwilken åter dertill förordnade Öfwerstar buro öfwer henne: bredewid på båda sidor gingo ännu 40 andre Adelsmän, at under processionen 3 gånger med hwarandra omwärla; widare gick omkring Lik = kistan och de förordnade bärare, Capitaine af Gardet Stenbock, med 60 uppaffare, de der alle woro klädde i swarta kläder, långa kappor och öfwerdragne hellebarder. 20) Näst efter det Kongliga Liket gingo åter twänne Marskalker. 21) Häruppå följde hans Churfursteliga Durchleuchthet af Brandenburg samt bägge Hertigarne til Mechlenburg, en på hwardera sidan om honom. 22) Hans Högh = Fursteliga Durchleuchthets Pfalts = Grefwen Calimirs Gemåls Abgesandt, Herr Johan Salvius, såsom ock Pfaltz = Grefwens, Öfwersten Anton Monieur, samt Mechlenburgiska Enke = Furstinans Sändebud. 23) Den Furstelige Pommerste Envoyén, med den unga Prinsen af Cron. 24) Bägge Enke = Furstinornes af Wollin och Neu = Stettin utskickade, tillika med de närwarande Swenske Konglige Råden. 25) Näst desse kommo åter twänne Marskalker, Herr Adam Spens och Calimir Gyllenskierna. 26) Derpå Enke = Drottningen, i en

swart öfverklädd wagn, med 6 lifaledes med swart klåde öfverhängde hästar. Denne Konglige wagnen beledsagade på ömse sidor Konglige Råden Gabriel Oxenstierna och Mathias Soop. 27) Churfurstinnan af Brandenburg och Pfalz-Grefweliga Prinsessan Christina följde Enke-Drottningen. 28) Deruppå Hertiginnan af Braunschweig, och bägge Hertigarnes af Mecklenburg Durchleuchtiga Gemåler. 29) Chur-Brandenburgiske och Hertig Johan Albrechts Durchl. Prinsessor. 30) Hertiginnan af Croy och 5 Prinsessor af Anhalt, hwar och en af dessa Damer beledsagades serfält af tvåanne förnåme Stånds-personer. 31) Ester dem följde åter 2 Marskalkar, Herr Otto Kyhn och Carl Dettlof Schwerin. 32) Sedan Hennes Maj:ts Enke-Drottningens, och de öfrige Adelige Fruntimren. 33) Widdare städernas Stralsunds, Alt-Stettins, Greifswalds och Anclams Sänninge-bud, tillika med Konglige Råden, Presidenter, Agenter, Secretarare, med mera. 34) Änteligen et stort antal af Konglige Hof-betieningen.

Fastån denna widlöftiga Kongl. Lif-Process således war prägtig, så hade den dock blifwit mycket prächtigare, om flottan, som lögerdagen deruppå ankom ifrån Sverige, desförinnan hade anlant; ty med den samma kommo tillika 100:de swenske Adelsmän, och et icke ringa antal swart-klädde soldater, Kongl. Regalierne, samt helt förnylta harnesken, förutan flere kostbara saker. Lif-processen sträkte sig en fjerdedels wäg ifrån Wolgast.

Sedan nedersattes det Kongliga lifet, då Kongl. Rådet och Legaten i Pommern Sten Bielke, i den högt bedröfwade Enke-Drottningens och Kronan Sveriges namn, hölt et wäl författat taksägelse-tal, til den närwarande Churfursten och Hög-Fursteliga medföljer.

Härpå uplystes åter det Kongliga lifet, och bragtes tillika med Enke-Drottningen och Hof-Damerne om bord på skeppen, som strart lade ut ifrån landet under canonernas lossande och en dubbel salva af mousqueterne: hwarmed denna Kongl. procession på Lyffa botten och på denna ort beslöts.

Den 21 Junii 1633 om Lögerdagen anlände Enke-Drottningen med Kongl. lifet til en by i Brånkyrka sockn, en fierdedels wäg ifrån Stockholm. Den 22 klokan 2 eftermiddagen gick åter en prägtigare lif-procession och mer ordentelig än den förra för sig. 1) Redo 2 Esquadroner wäl monderade ryttare. 2) Häruppå följde 8 canoner, som under wägen, i Nyköping, blifwit tagne til convoy. 3) Sedan bar man standarterne och fanorne, som man tagit af de Kejsserlige wid Lützen, i triumph. 4) Deruppå följde et swart-flädt Regemente fotfolk. 5) Vidare Skol-gossar och Informatorer, Predikanter och Biskopar, som alla härtil blifwit förskrifne, i et stort antal. 6) Efter desse kom Hof-Marskalken med en swart Marskalks-staf. 7) Honom följde trompetare, här-pufare och trummeslagare, hwilkas spel woro öfwerdragne, dels med swart flåde, dels med swart sammet. 8) Så gingo Stadsens

Magistrat, Kongl. Hofwet, såsom och hela Riksfens Adel, i en gansta lång rad. 9) Härefter kom Öfwerste Stenbock med Blod-fanan. 10) En annan bar den store forge-fanan. 11) Sedan kommo några och 30 fanor, utzirade hwardera med et wapen af hwar och en Swerige tilhörig Province, och bak ester hwardera leddes en häst af twänne Adelsmän; men hwar häst war betäkt med swart takt, hwar på snutes samma wapen med guld och silfwer broderadt, som sånts i fanan, bak ester hwilken hästen fördes. 12) Nu kom den store Riks-fanan, på hwilken alla Provincernes wapen woro likaledes med guld och silfwer broderade. 13) Derester kom Lif-hästen, på hwilken Friherren Carl Horn red, ifklädd en för-guld kyras. Bemålte Cavailler förde i handen Högstfällige Konungens blotta wärja, hwilken ester Haget wid Lügen, full med blod, återfunnen blifwit, och bägge pistolerne med nederflagne hanar i höfstrén. 14) Härpå följde twänne härholder med silfwer-spiror. 15) En af Konglige Råden bar et sammets-hyende, hwaruppå låg Högstfällige Konungens frönings-klädning. 16) En annan bar Rid-dare-klädningen. 17) Äter en annan Engelska Rid-dare-orden af Strumpebandet. 18) Kongl. Rådet Banér bar Riks-Öplet. 19) Riks-stalmästaren, Gabriel Bengtson Oxenstierna, Riks-Meckelen. 20) Riks-Amiralen, Carl Carlsson Gyllenhielm, Kongl. Spiran. 21) Grefwe Jacob de la Gardie Riks-Swärdet. 22) Herr Gabriel Gustafson Horn Kongl. Kronan. 23) Ester dem följde twänne härhol-

hol-

holder med silfwer = spiror, hafwande Rikets wapen med guld och silfwer, bak och framman, broderadt. 24) Härefter bars det Kongliga lifet af 66 Adelsmän, hwilka åtskillige gånger kunde omwärla, så at hwar gång 22 buro. 25) För lifet utkastades åminnelse begrafsning = mynt: omkring lifet war et stort antal drabanter. 26) Nu kom Hof = Marskalken med stafwen. 27) Härpå följde Enke = Drottningen Maria Eleonora, beledsagad af twänne Kongl. Råder. 28) Derester Kongl. Prinsessan Christina, åfwenledes beledsagad af twänne Kongl. Råder. 29) Sedan hans Hög = Fursteliga Durchl. Pfalz = Grefwen Johan Casimir. 30) Des älsste Prins. 31) Hennes Durchl. Pfalz = Grefwinnan. 32) Des Prinsessor. 33) Derester Kongl. Adelige Fruntimmeret. 34) Riks = adeliga Fruntimmeret. 35) Nu följde Deputerade från Städerna i riket, från Liffland och Pommern. 36) Sluteligen beslöts processen af twänne starka Esquadroner ryttare och knektar.

Uti Nyköping war likaledes en procession wid Kongl. lifets bortförande. Der hölt Kongl. Rådet Johan Skytte et wacker tal om Konungens hieltebedrifter, och derpå Biskopen i Strengnås en lif = Predikan.

Utän för tull = porten, innan man kom in i staden Stockholm, woro på ömse sidor 100 canoner stälde, hwilka i åtskilliga träfsningar blifwit af fienden tagne. Twänne tält, hwari Adelige Fruntimmer, som ej warit med på resan, sig besunno, woro och straxt utom staden upplagne. Då lif = proces-

fen kom, war en häye upståld ifrån tull-porten til Riddareholms-fyrkan. Wid ankomsten in i fyrkan hördes sorge-musiquen: Biskopen Johan Bothvidi hölt lif-predikan. Efter lif-predikan då Kongl. Råden satte det Kongl. lifet neder i grafwen, den Högstsalig Hans Maj:t siels anlagt, gåfwo alla canonerne och soldaterne twånne saltwor. Alla stora örlogs och andra skep lågo, under Riks-Amiralens Carl Carlson Gyllenhielms föranstaltande, i god ordning och för ankar i hamnen, med flygande flaggor, wimplar och rödt flåde, det ena skeppet efter det andra lossade alla sina stycken på en gång, hwilket warade i 2 timar.

Följande epitaphium är på grafwen uprättadt:
 In Angustias intravit, Hostes prostravit, Pietatem amavit, Regnum dilatavit, Svecos exaltavit, Oppressos liberavit, et Moriens triumphavit.

År 1744 den 24 November utkom af trycket en Anonyms berättelse om Högstsalig Konung Gustaf Adolphi lif uti den Kongl. grafwen i Riddareholms-fyrkan, som då blef besigtigadt, i närvaro af Hans Excellence Riks-Rådet med mera Högwälborne Herr Grefwe Tessin och flere Herrar Rikens Råd, samt Hof-Cancelleren Herr Grefwe Piper, jemte flere åskådare, då man funnit Konung Gustaf Adolphi döda lekamen swept i drap d'or med brokig botn, som af tidens ålder war aldeles nederfallen, och ganska lågt in uti kistan emot botn med bart hufwud liggande och händerna jemt tillsammans för bröstet lagde, dock swepningen af guld til des
 glans

glans tåmligen conserverad, samt til sina fällar och weck aldeles i sin riktiga form, med en rad små hwita emailerade knappar tätt wid hwarandra fram på bröstet igenknäpte, och skägget åfwen til sin naturliga gula färg och längd samt moustacherne, som de synas på des portraiter hafwa varit i lifstiden, woro ännu oförändrade och helt synbara; hwarjemte åfwen i kistan igenfants en violet sammets-pung ofwanpå swepningen lös liggande, hwaruti hiertat med grönt taft omweklad, och med en grön silkes=snod ombundet, samt öfwerdragit med gul balsam, är förwaradt; uti hwilket knyte, som til anseende, form och storlek war som et i fyrkant flit fortblad, lærer en ganska tun gull=dosa, wid pass om 4 ducaters wigt, legat inswept. Kistan, tillika med locket inuti, fants öfweralt med sammet beflädd, hwarmed den åfwen utantill är öfwerdragen, är 14 quarter lång, och ligger uti et foderal af Engelsk ten.

Ronung CARL X GUSTAF.

Ronung CARL X war född i Ninföping år 1622 den 24 November: fröntes 1654 den 6 Junii: dog 1660 den 23 Februarii under Riksdagen i Götheborg; och begrofs den 4 November samma år i Stockholm: war en son af Johan Casimir, Pfalz=Grefwe af Pfalz=Zweybrücken, med des

Gemål Catharina, Konung Carl IX:s dotter: hade til Gemål Hedvig Eleonora, Hertig Fredric III:s af Holstein Gottorp dotter.

De olycks-händelser denne Konung hade wero följande:

År 1656 den 25 Martii, då Konungen skulle med sin armee gå öfwer Weichsel-strömmen, at angripa Lithauerne, som stodo i sina förskansningar wid Sendomir, och hwilka årnade sig Pohlackarne til hielp, kom en stycke-kula på marken tilrändes, just emellan Konungens fötter, utan at skada honom, blott at ansigtet och hela kroppen blefwo öfwerhöljde med sand och smuts; dock blefwo des fötter en tid deraf något matta.

Samma år den 14 Maji red Konungen en gång med Grefve Stenbock nog nära til den så kallade Stibelo-Gotlander-Sansen, hwarwid fienden rif-tade och lossade twänne stycke-skott på Konungen, hwilka lika så förorsakade ingen olycka, allenast dam och smuts betåkte des ansigte.

Åter den 19 Julii, dagen efter träfningen för Warschau, råfode Konungen i affaire med 7 Tartarer, de der anföllo honom på ryggen; han tillika med Rytmästaren Trafvenfeldt, wände hastigt om, redo strax emot och emellan dem, oaktat deras lantsar och spiut. Af dem dödade Konungen sielf med pistolerne twänne, den tredie dödade han med sin wärja; för Trafvenfeldt stupade twänne af dem, och de öfrige twänne togo til flykten. På detta sätt umwet Konungen en ögonstänlig fara.

1658 i Februarii, under träfsningen med de Dan-
ska wid Zwernås, slog en canon-kula ner, rätt
fram för Konungens häst, så at Konungens ansigte
blef med snö betäckt, och des wänscra öga deraf nå-
got skadadt.

Samma år i October, sedan Hans Majest be-
giffwic sig ifrån ön Usak, satte han sig i en julle,
och wille låta föra sig öfwer ifrån Seland til Skåne,
då jullen oförmodat af en fregat, som af wädrets
stränghet stötte på densamma, wardt omkullkastad;
alla, som i båten woro, föllo i sion, de fleste af
dem drunknade, dock igenom Guds försyn och Mäc-
kelse blef Konungen bergad.

Äter i slutet af samma månad satte Konungen
sig i en båt för Landskrona, at recognoscera Hol-
ländarnes och de Danskas belägenhet och flottor, men
för en stark mistig wäderlek kunde de ej så snart Pön-
jas; sedan solen stignat tåknet, blefwo de warse si-
endens stöp på et mousquets-skotts afstånd, då de
hastigt wände om, och i det samma kom en mängd
kulor som hagel flygandes omkring Konungens slup;
dock utan at skada någon, blott at kulorne kastade
mycket wadm på Konungen och dem som i slupen
woro.

År 1659 war Konungen i Öresund åter i lifs-
fara: han sätter sig i en slup, under en hästig storm,
för at besigtiga några af swenska örlogs=flotten, då
slupen olyckligt wis stötte på et stöp, Morian kal-
ladt, i fulla farten, slupen kantrades och bröts i sty-
cken; många officerare, som deri woro, drunknade;
men

men Konungen åter hade hållit sig fast på achter delen af steppet, då man med tågwerk och andra anstalter kom styndsamt til hielp, och drog honom lyckeligen up i steppet.

Samma år upståktes en ny sammangadning, som de Danske hade anställt emot Konungens höga person; men den samma blef, medelst et bref, som flöt på wänet, upträtt. Af innehållet sants, at Konungen en wiß dag skulle förgifwas med förgift af en student, som dertill blifwit köpt.

Omsider utfattes år 1660, den 11 Januarii Riksdag i Götheberg, dit Konungen också kom, men blef der ansatt af en häftig maligne catharre-feber och bröstvärk. (andre åter skrifwa, af en febre catharrali maligna cum petechiis, som troligast ruckes wara) hwilken i början syntes något wilja lindra sig, at det til den 2 Februarii tyktes wara bättre; men den 8 föll Hans Majst in på nytt igen, och bekom då en stark och nästan oafbruten feber, hwilken alt mer och mer tilltog, tills floctan half tu om natten emot den 13; då Konungen omsider, på Riks-Marskalkens, Grefwe Gabriel Oxenstiernas, och Grefwe Nils Bielkes armar, helt stilla saligen afsonnade: sedan de sålunda honom, ifrån floctan 9 om qwällen under döds-kampen hållit hade, uti Riks-Rådens, Axel Sparres och Johan Rosenhannes, samt Doctor Eric Emporagrii närwaro.

Riks-Marskalken, tillika med de närwarande Herrar Riksens Råd, någre af Högstsalig Konungens-Kammar-herrar och andre Cavalierer, lyfte

sedan det Kongl. Lifet ur fången, lade det på et klädt och dertil beredt bord, hvarpå det sedan bars i en liten kammare, der det blef af Kongl. fältfärer tvåtadt, balsameradt och i warduk insindadt. Til at göra kroppen under förandet fast i kistan, gjordes årtilliga hnyenden af hwit atlas, fylde med wälluktande aromatiska krydder: tvåanne lades på sidan wid hufwudet, et neder på lifwet intil fötterna, et bak för hufwudet at hålla Kronan fast, och tvåanne under armarne.

Den 4:de Maji fördes Kongl. Lifet ifrån Götheborg, och anlände den 13 Maji til Stockholm, ställes sedan i Kongl. Slots = Kyrkan på en prägtig Lit de Parade, och begrofs den 4 November uti Riddareholms = Kyrkan, i den Carolinska grafwen, på följande sätt: 1) Geck hans Excellence Riks = Rådet H. Horn. 2) Red Grefwe Gust. Banér för det Adeliga Cavalleriet. 3) Kom Axel Posse med Uplänningarne. 4) Gingo Skol = gossar, Studenter, Informatorer, Prestes, Professorer, Probstar, Biskopar och Årke = Biskopen. 5) Derefter följde pufslagare och trompetare. 6) Öfwersten Peter Hammarschöld anförde 360 fanor. 7) Kommo tvåanne Marskalkar. 8) Hof = Adeln. 9) General = Majorer. 10) Deputerade från de conquererade länderne. 11) Ridderskapet och Adeln. 12) Herrar Deputerade från Pommern och andre Provincer. 13) Nu följde blod = fanan, alla Provincernes fanor och standarter, och bak ester hwar sana fördes en häst af tvåanne Adelsmän af Cavalleriet, men hwar häst war

be

betäckt med et täcke, hwarpå syntes samma wapen å båda sidor med guld och silfwer broderadt, som wer uti fanan, bak efter hwilken hästen fördes. 14) Nu kom hästen ifrån Hertigdömet Norra Finland. 15) Utländska Provincers fanor och standarter, Swerige tilhörige. 16) Wendiska fanan. 17) Götiska fanan. 18) Sveriges fana; och sluteligast 19) den förnämsta eller lif-fanan. 20) Nu red Kammar-Herren Gyllenstierna, och hade på sig en förgylt kyrast. 21) Derefter följde Högstsalig Konungens lif-häst. 22) Rytmästaren Cronenberg till häst, som utkastade begrafnings-penningar. 23) Nu kommo twänne wapen-hårholder. 24) Derefter Chefen af Kongl. lif-Drabanterne med 80 swartklädde Drabanter, med up- och nerwände bardisaner med flor försedde, hwilka gingo jemwäl på båda sidor om Kongl. lifet. 25) Riks-Marskalken, Grefwe Gabriel Oxenstierna. 26) Efter honom kommo alla Riks-Elenodierne, hwilka buros af de högste Sweriges Magnater: Kronan bars af Baron Gustaf Bielke, i stället för Riks-Drotsen: Swärdet af Riks-Marskalken, Grefwe Lorentz Kagge: Spiran af Riks-Amiralen, Grefwe Gustaf Wrangel: Riks-Äplet af Riks-Cancelleren, Grefwe Magnus Gabriel de la Gardie: Nyckelen af Riks-Skatmästaren, Baron Gustaf Bonde. 27) Nu kom det Kongl. lifet, som bars af 40 Öfverstar. 28) Hwart hörn af bårtäcket bars af et Riksfens Råd, såsom Baner, Kurck, Flemming och Creutz. 29) Först kom Konung Carl, beledsagad af twänne Riksfens Råder, Båth och Rosenhane: flå-

släpet af mantelen upbars af twänne Kammar-
 Herrar. 30) Sedan följde Högsfälig Hans
 Maj:ts Herr bröder, Adolph Johan, äfwen be-
 ledsagad af twänne Riksfens Råder, Bielkenstierna
 och Linde. 31) Derefter gingo 15 Riksfens Rå-
 der, Posse, Stiernschöld, Bened. Horn, Christ.
 Horn, Brahe, Soop, Rosenhane, Steno Bielke,
 Erik Flemming, Axel Sparre, Ben. Oxenstier-
 na, Tott, Pet. Ribbing, Axel Lillie och Thuro
 Sparre. På båda sidor, ifrån Konung Carl än-
 da til Råden, gingo Drabanter. 32) Twänne
 Marskalkar, Fr. Horn och Balthasar. 33) Offi-
 cerare, Adels och Hof-betienter, som gingo för
 Drottningen. 34) Twänne wapen-hårholder. 35)
 Sverste-Marskalken, Grefwe Wilhelm Taube.
 36) Enke-Drottningen Hedvig Eleonora, beled-
 sagad af twänne Riksfens Råder, Gustaf Banér
 och Carl Mörner: släpet bars af trenne Kam-
 mar-Herrar, en Grefwe och twänne Baroner.
 37) Högsfälig Konungens Syster, Maria Eu-
 phrosina, beledsagad af twänne Riksfens Råder,
 Phorbuss och Sparre: släpet bars af en Kammar-
 Herre. 38) Sedan kom Drottning Christina be-
 ledsagad af Fransiska Riddaren och Extraordi-
 naire Envoyén, Herr Tertou: släpet bars af
 Grefwe Cacarani och Signor Adami. På båda
 sidor om dessa Kongl. personer gingo Drabanter.
 39) Nu kom Marskalken, Baron Arvid Ivari.
 40) Derefter Riksfens Råds Fruar, Grefwinnot
 och andra förnåma Fruar, 64 par. 41) Marskal-
 ken

ken Baron Liliehök. 42) Sedan Enke Drottningens Fruntimmer, 12 par. 43) Stockholms Borgerskap med full mundering framför Upländska Cavalleriet. 44) Friherrinnor och Adelige Fruntimmer, 172 par. 45) Stockholms Borgerskap. 46) Derester följde Assessorer och andra Embetsmän i Collegierne, som ock Deputerade ifrån städer och Provincer, 370 par. 47) Twänne härholder, Kylander och Biugg. 48) Öfverste-Lieutenanten Dahlberg förde an 500 man af Södermanlands regemente. 49) Härefter kom Öfverste-Lieutenanten Lindeberg med 500 man Westmanlänningar. 50) Öfversten von Arensdorf anförde en del af Upländska Cavallerie-regementet. 51) Nu kommo twänne Referendarier. 52) Efter dem följde Borgare-Fruar och Jungfrur, 73 par. 53) Nu kommo twänne Actuarier. 54) Sedan Bonde-ståndet. 55) Öfversten Samuel Sach stöt processionen med 500 man af Östgötha Infanteriet.

Efter predikan, då Kongl. Råden satte Kongl. Liket i grafwen, gåswo soldaterne Svenska lösen, med salswor, och alla canonerna lossades på de Steppen, som lågo på strömmen wid Steps-bron och på Mälaren, äfwen twänne gångor: Steppen woro flaggade och ganska wäl utzirade. Efter begrafningen gingo de i lika ordning tillbaka åt flottet igen.

Konung Carl Gustaf war af stor och massiv frops stålning; men det oaktadt ganska färdig i
hwar-

hvarsehanda ridderliga öfningar: han hade en ganska widsträckt ambition, och war mycket begifwen på frig. I anseende til personliga studier, war han den lärdaaste af alla Konungar, som varit i Sverige, han war tillika ganska ädelmodig, så at om hans äre- och frigs-lystnad kommit at mera inskränkas af hans öfrige berömlige egenfaper, och han fått längre lefwa, hade ock Riket under honom fått öfverlefwa et ganska sält tidehwarf.

Konung CARL XI.

Konung CARL XI. föddes på Stockholms slott, emellan klockan 10 och 11 om aftonen den 24 November år 1655: anträdde med all ståt och pragt sit Arf-Rikes styrelse och regering, först den 18 December 1672; men kröntes i Upsala ej förr än den 28 September 1675.

I början af 1675 blef Konungen förlofwad med Prinsessan Ulrica Eleonora; Konung Friedrich III:s dotter af Dannemarf; men Bilågret skedde först den 6 Maji 1680 på Skottorp i Halland, ett Hof-Cansleren Franz Joel Ornstedt då tillhörig sätes-gård. Konungen dog på Stockholms slott den 5 April 1697, inmot klockan 10 om aftonen; sedan han uti 37 år, til Rikets största förkofring, suttit på den swenska Thronen; men endast upnått en ålder af 42 år.

År 1676 den 4 December, då Konungen under kriget med Dannemarf marcherade med sin armee öfwer Käflinge å och fram til passet wid Stora-Har-rige, hwarest bästa lägenhet war at gå öfwer, tog-gande derpå sedan i full slag-ordning emot de Dan-ske wid Lund i Skåne, blef, under action, en Konun-gens häst, den han red på, stuten fram i pannan; Konungen satte sig straxt på en annan, fulföljande striden utan uppehåll, och war altid främst i spetsen; omsider kom Hans Maj:t aldeles ifrån de sina, och råfode midt ibland fienden: då han det märkte, stäl-de han sig, som wore han en af fiendens officerare och anförare, (han fäl då hast på sig en grå råck) up-manade de Danske med sin wanliga falskinnighet til et tappert motstånd, och förde dem sielf an, emot sit eget folk; men när Konungen war dem så när kommen, at han med säkerhet kunde röja sig, så ro-pade han til sit eget folk, at de skulle gå på: träf-ningen warade intil mörka natten, och Danske blef slagen, samt förlorade bataillen.

Sedan Konungen snart i 4 år tumlat om på de Skånske fälten, slöts freden den 26 November 1679.

Något förut hade Konungen den olyckan, at wid Lund, då han red at besigtiga några batterier och förskansningar, stupade hästen med honom, då han i fallet bröt högra benet af: han war i förstone illa plågad deraf, men omsider, medelst Guds bistånd och twänne regements = fältskräfers skickelighet, wardt han til helsen återstald; dock behöft Konun-gen

gen sedan, af en annan tilstött händelse, et något fro-
fugt ben.

Jag kan ock här icke underlåta at anföra en be-
synnerlig och, af en trovärdig hand, mig meddelad händ-
delse med Högstbemälte Konung, i Skåne.

Då Hans Maj:t war kommen til Åhus preste-
gård, at der litet hwila, hade de Danske sådant ut-
forskat: de Skyndade sig således dit i största hast:
Kringrande hela gården och huset, och tänkte säkert
få Konungen til fånga; men Kyrkoherden derstä-
des, Mag. Casten Rönnow, då han det förnam,
geck hastigt med Konungen i en annan byggnad
uti prestegården, bad honom stiga up i en spis-stor-
sten, och slog spillet til, så at Konungen derpå fun-
de stå. De Danske officerare, som woro i mycken-
het, gjorde et hastigt skri och wäsende, och sökte
Konungen öfweralt; men då de omsider, efter myc-
ket letande i hela huset, så wäl i windar, som källrar,
ståp, sängar och alla rummen i prestegården, ej
funno honom, gingo de in i en kammare, Presten
sielf tilhörig, och begärde mat och dricka af Pastorn:
denne ofwägnade dem på det bästa och kraftigaste sät-
tet, så at de Danske officerare blefwo rätt rusige
och druckne. Under det de ännu suto och pocalisera-
de, geck wår trogne prestman hastigt ut, in i den
kammaren, der Konungen war, öppnade spillet,
bad Konungen stiga ner, flådde på honom en ge-
men skinpåls, med en forg bränkol på ryggen, och
stötade Konungen dermed åfwen i ansigtet, bediande
honom således laga sig undan. Konungen gjorde

så, gick midt igenom hela Danska wakten, som omkringrunt huset eller prestegården, och kom slutligen lyckeligen til sit hög-qwarter Kiungby tillbaka igen: unslippande således en ögonstänlig fara *).

Då Skånska friget war slutadt, lät ostabemålte prest sätta, öfwer samma spis och i samma kammarer, följande inscription, som än i denna dag, men renouvellerad af den nu warande Kyrkoherden, Mag. Aulin, står der at läsa.

Frustra

Quæritis Inquisitores!

Nihil videtis nihil invenitis.

Latet hic Svecorum, Gothorum et Vandalorum
Thesaurus et Salus;

Latet inimicorum Sveciæ terror;

Latet Scaniæ, Blekingiæ et Bohusii

Conservator & Triumphator:

Summus ille Borealis Monarcha

Gloriosissimus REX CAROLUS XI

In hoc camino fictili et vili,

Sed gratia DEI perillustri

Regnoque Regi et huic loco

Maxime Salutari.

Antiquam Fidem

In Regem et Regnum

Habitatores præstabant

In Sempiternum.

Swad

*) För denne prestens trogna tjenst emot sin Konung, lät Hans Maj:it anslå til detta Åhus pastorat tvåanne socknar, såsom Annexer, och gjorde

Hwad Konungens sista sjukdom och död angår; så blef han i Julii månad 1696 hastigt angrepen af en swår sjukdom, hwilken förerbodade Konungens död. Tienlige läkemedel brukades, at den någorlunda lindrades. Under alt detta skonade Konungen sig icke: några små resor gjordes då och då. Ut så mycket mer göra sig ledig ifrån regerings-omsorgerna, och äfwen at få någon starkare krops-rörelse, reste han den 8 Februarii 1697 til sina lust-slott Kongsör och Strömsholm, der han aldrabelst plågade wistas. Detta alt oaktadt tiltog sjukdomen, så at Hans Maj:t nödgades den 8 derpå följande Martii begifwa sig til Stockholm tillbaka, hwarest han kunde hafwa all ting närmare til hands, hwad til des helsas återställande kunde tjena. De flere

§ 3

hård-

det til fidei commiss at dem af prestens söner eller afföda, som blefwo hans efterträdare i pastoratet: kort derefter blef bemälte Ryrkoherde Casten Rönnow Probst i Halmstad, sedan i Örebro, och feck löfte om et Biskops-döme; men dog år 1691 i Örebro, innan något Biskops-döme för honom hant blifwa ledigt. Swånne af denne Probstens söner, den ene, den bekante och namkunnige Poeten, Magnus Rönnow, och den andre Johan, hafwa på Konungens bekostnad rest på utrikes orter: den tredie sonen blef Rytmästare wid et Skånst Cavallerie regemente och wardt fången wid det olyckeliga Pultawiska slaget, samt förb til Siberien. Den nu warande Ryrkoherden derstädes är Mag. Aulin, som härstammar i råt nederstigande linie, från framledne Probsten Rönnows dötrar.

hårdheter och obstructiones glandularum meseraicarum, hwilke besunno sig i underlifwet, förorsakade Hans Maj:t en långsam tårande feber och stora beswårigheter: genom tienliga medel söktes wäl at dem til fördelning befordra: det lyckades ock til en del: hoppet om Konungens förbättring wisade sig wäl litet; men glädien deröfwer warade ej länge. Konungens sjukdom tog åter til: tyngd i underlifwet, matleda, upkastningar och sömnlösa, med flere swåra symptomata insunno sig igen: all menskelig hielp tyktes wara förlorad. Hans Kongl. Maj:t såg således sielf, at des tinglas snart war utrunnit. Wan wid åtankan af sin dödlighet, förfråktes icke Konungen för dödens annalkande, utan gick honom frimodigt til mötes. At så mycket mer förena sig med sin Frelsare, anammade han den 24 Martii om morgonen den heliga natwarden. Detta har skedd med en oförlifnelig devotion. Sjukdomen hade emedlertid flere omskiften: man lesde således emellan fruktan och hopp; men den stadiga och tårande feberren och de upbrutna hårdheter gåswo sluteligen tilkänna, at Konungens lifsdagar snart skyndade til slut. Under alt detta war Konungen ganska tolig, bekräftade än widare des förra testamente och gjorde en och annan nödig anstalt om riket. Ibland annat befältes åswen, at des Kongl. Lekamen skulle efter döden öppnas och skårskådas, på det man sedan kunde se, hwad egenteliga orsaken varit, som tilskyndat des hastiga frångålle. Sedan entledigade Konungen sig aldeles ifrån alt werldsligit, och tänkte endast på

på det ewiga och waraktiga. Hela dymmel-weckan predikades i Konungens sängkammare. Om Fär-torsdagen förmärkte Konungen at des förwandling alt mer och mer nalkades: han låt derföre falla sin Fru Moder, Hennes Maj:t Enke-Drotningen, Hans Kongl. Höghet Prins Carl och de Kongl. Arf-Prinsessorna in til sig. Konungen tog då af dem samtelige et ganska ömt och kärligt affsed: han tackade och wålsignade Hennes Maj:t sin Fru Moder, för det moderliga hiertelag och stora omsorg hon för honom haft, alt ifrån des födslostund in til sit sista: han erkände det nu både inför Gud och menniskor, bediandes om tilgift för alt det han i sina yngre år henne hade funnat emotbrutit. Sedan anbefalte Konungen, under Hennes Maj:ts trogna och öma wård, des Herr Son Kron-Prinsen Carl, deras Kongl. Högheter Arf-Prinsessorna, samt hela Swea land och folk. Konungen påminte tillika Hans Kongl. Höghet Prins Carl, at framsför alt hålla sig til den gode Guden, och beslita sig om christeliga och en Konung anständig dygder; med åtvarning at icke hålla sig allenast wid werlden, den wore bedräglig, flygtig och owis: hoppet och förtröstan uppå den Usmågtige, wore det endaste, hwar på Prinsen borde bygga sin lycka.

Dagen derefter, som war långfredagen, låt Konungen för sig komma deras Excellencer Kongl. Råden, och sedan efter hand flere des närmaste betiente. Konungen tackade dem samtelige för all bewist trogen och underdånig tjenst. Hans Maj:t

gaf dem så, jemte sin Kongl. hand, et ganska ömt och bewefligt affsked. Sedan fortsfor Konungen uti sin wanliga andakt: ämnet dertill war rikt, helst den dyra dagen ledde Konungens åtancka på Jersfarens blodiga död och försoning. Anteligen inföll den mörka dagen den 5 April 1697 eller andra Påskedagen. Konungens Öfwer-Hofpredikant, Doctor Wallin, gjorde då en kort predikan öfwer Evangelium: sedan gaf han Hans Kongl. Maj:t åter Herrans heliga natward: denna dyra himla-måltiden anammade Konungen icke på sotesängen, utan stående på sina utmattade och darrande knän, och unfick den med en ganska stor andakt: synda-bekännelsen och de flere böner läste Konungen sielf öfwerliudt: sedan denna heliga förrättning war til slut, intog Konungen å nyo sängen. Doctor Wallin satt ständigt hos Hans Maj:t, den wänstra armen skal Wallin hållit under Konungens hufwud, men den högra på bröstet: gent emot Wallin satt Archiat. och Doct. Urban Hiärne: wid fötterna suto Kammar-herren Cronhielm på den ena sidan och Doctor Ziervogel gent emot. Wärf och ångst tillåto icke Konungen, at alt stadigt ligga ordentligt stilla, utan satte sig stundom twärs öfwer sängen, och sade: J skulle weta, döden är hård pågå. Emot astoneu, sade Konungen vidare: Huru länge skal jag så låta? på Doct. och Archiat. Hiärne swarade: inom två timar har Jesus gjort förlofning. In til sista lirsstunden egde Hans Maj:t et rent förstånd och en noga känsel: wedermåle deraf är tydeligit, at då skal-

må-

mästaren Gustaf Hård kom stigande fram till Skärmen, som stod för Konungens säng, uträkte Hans Maj: sin hand, och sade: *Sarwål Gustaf Hård, tack för hwar dag wi warit tillsammans; Gud låte oss räkas i Guds rike: Konungen tryckte med det samma stalmästarens hufwud til sit bröst. Kongl. Rådet Grefwe Johan Stenbock och någre flere af deras Excellencer wiste sig äfwen wid Skärmen; men Konungen winkade åt dem med handen, at han nu wille wara i ro. Inemot flockan to om astoneu affomnade Konungen på Wallins arm, då han med högra handen tillstod Konungens ögon, och med tårar fuktade en så stor Könungs kal-la fropp. Sedan gick Wallin ut i salen, der deras Excellencer Konglige Råden woro: Kongl. Rådet Grefwe Diedrich Wrangel blef först Wallin warse, och frågade: huru nu tilstod? han swarade, at det med Konungen woro bestålt. Alla Kongl. Råden stego då in i Konungens kammare och med rinnande ögon och blödande hiertan sågo deras store och nu affomnade Konung.*

Dagen derefter, eller den 6 April 1697, i närwaro af deras Excellencer Kongl. Råden och Grefwarne Hans Wachtmeister, Diedrich Wrangel och Axel Wachtmeister, blef det Kongl. lifet öppadt; hwarwid följande märwårdigheter uti Konungens döda fropp blefwo anmärkte, och af underskrifne Herrar Medici upsattes en til Kongl. Regeringen ingiwwen Skriftelig berättelse derom, sålunda lydande.

Såsom Hans Kongl. Maj: uti glörowördigst äminnelse hafwer sine Lif-Medici åtskilliga gånger anbefalt, at de efter döden skulle öppna des kropp, til at se, hwad för sällsamme och underliga saker woro til finnandes uti buken, der den största plågan och wedermödan altid kändes; altså til underdånigst följje af sådan Kongl. befallning, som ock sedermera derom gifne ordres, är denna öppningen af oss under-teknade på behörigt sätt förrättad, och efterföljande ting fundne, som notable woro.

1:o War buken til en tämmelig högd upswullen, i anseende til den öfriga af långlig sjukdom utmagrade kroppen.

2:o Så snart musculi och integumenta woro igenomskurna, syntes peritonæum och omentum wara aldeles angrepne, och nästan rutne til en del, som ock hela buken öfwerfwämmad med skarpa wätskor, rinnandes der först et gult och sedermera blodswatn, med warug materia förblandadt, wid pass 3 kannor.

3:o Sielfwa peritonæum, som är eljest en tunn och fast membran, war goda två två fingers bredd tiockt, blodrött och några stans mörkbrunt; uti des duplicatura war det framman til upfyldt med et slemaktigt blodwatn likasom et gallert stadgat inom hinnorna, hwilka här ock der woro hel murkne, så at wid den ringaste rörelse, föll det i stycken från hwart annat, lika som slem.

4:o Den derunder liggande ister-hinnan eller nätet, som eljest plågar wara hel igenom klar och tunn,

tunn, fants hår tvåanne fingere tiock, upfylld och genomwuren med 1000:de små förtelaktiga wårter, wattu-blåsor (hydalides) och fet-flimpar, stora wid pass som små hassel-nötter och stora ärter; hwilka allesammans när de öppnades woro hel hwita innan til, af en gråaktig materia, och gåswo största dels et tunt wål moget war från sig, eller et blod-watn, andre woro hårda, som några speckaktiga förtlar.

5:o Lefren war större än som wanligt, igenomwuren af många onaturliga wårter, eljest kallade atheromata eller melicerides, någre store som gås-ägg, andre smårre som hwal- och hassel-nötter, mera än som 100:de i allom, hwilka genomsturne höllo uti sig en hwit tiock materia, som en gröt, och måstadels begynt at suppurerä: andra woro inneslutne innom sina hinnor; men någre fants öppna, hwarur runnit hwitt war i caviteten af buken. Öfwantil war lefren fastwuren wid tvårhinnan (diaphragma) och de korta refbenen (costæ nothæ): midt uppå lefren, strart öfwer gall-blåsan, syntes de största wårter helt hårda och hwita, men på bägge sidor hade hon något när sin naturliga färg och fäpnad; dock in uti des substance, sedan hon blef korswis upsturen, syntes der många swulster ofwan och under, som förr är sagt; och wog lefren 5 goda skålpund.

6:o Tarmemalen, (mesenterium) hwarmed tarmarna äro naturligen fastbundne, och eljest är en tunn igenomsturnande hinna, full med hwita klara
miölk-

miölk- och blod-ädror, war här tiock, af bara fett bestående, lika som niurtalg, och upfylld med 100:de tals wårter, som ofwan förmålt är, större och smärre, de största som hwal-nötter, de andre som hassel-nötter, måst allesammans igenomskurne, gåtvo war ifrån sig, och någre hårda som förtlar; andra höllo blod-watn uti sig, hwilket wid första öppningen utran, lika som hydalides eller wattublåsor.

7:o Gall-blåsan war af owanlig storlek och stod fram utur lefren mycket utspänder, derest han eljest plågar ligga täkter inom lefren.

8:o Magen i sig sielfwer war mycket liten, utans på med åtskilliga lika wårter, men inuti med en svartbrun slem omfladder, och sielfwa hinnorna mycket ihopskrumpna, hwilken så wål af sig sielf, genom des starpa wåtfor, som ock af så onaturliga swulsters tryckande, har altid lidit retelse til wåmjelse och upkastningar.

9:o Tarmarne allesammans woro ock utwertes anwurne med ofwansagde mångfaldiga wårter, men serdeles stortarmen (colon), hwilken med sin begynnelse, som fallas botn-tarmen (cæcum intestinum) och ej långt ifrån valvula coli, hade stora steatomateula swulster, hwaraf twånne derstädes woro igenombrutne och suppurerade; så at twånne stora hol, som en dubbel carolin hwardera, tre twårfingers bredt ifrån hwarannan woro igenomfråt-na inuti stortarmen: warandes des bråddar helt svartblå, warfulla och murkne, likasem gamla abscesser plåga se ut, när de begynna at gangranera.

10:0 De andra tarmarne, dock aldränäst ileum, woro här och der swart anslupne af den skarpa och waraktiga materia.

11:0 Pancreas war hel ihopskrumpet, och mycket mindre, än som det plågar wara.

12:0 Mielten liten och ihoptorkad, men eljest af naturlig färg.

13:0 Niurarne och de öfrige deraf dependerande delar woro naturlige til färg, storlek och skapnad.

14:0 Såsom uti hela sjukdomen hiertat aldrig stort lidit, altså tyktes ej heller wara af nöden at öppna bröstet; icke desto mindre skedd sådant för större säkerhet skul, och sants hiertat hel friskt och ofskadt med des hiertthinna (pericordio) innelyste watten, skillichinnan (mediastinum) och lungorna.

15:0 Hufwudet öppnades intet, emedan som sjukdomen dertill ingen anledning gaf.

Uf allt detta är noggsamt til at se, huru som magen, den ifrån barndomen varit mycket swag, och födt af sig många cruditeter och skarpa wätskor, ej gifwit bättre nutriment åt de andra i buken liggande delar, utan at så mångehanda förstoppelser äro ifrån långwariiga tider deraf förorsakade, hwilka til desse onaturliga wårter gifwit första begynnelsen: sedermera hielpandes naturen dessa swulster til suppuration, och utkastandes sina skärpor, af förstoppelserna genererade in viscera abdominis, äro deraf så många swulster, hårdheter, febrar, apostemer, sweda och wårk, coliquer, wåmjelser, upkastningar, tyngd och spänningar i buken causerade, hwars

om, wid tilfälle, en utförlig beskrifning och grundel-
lig deduction göras skal, om Högstsalig Konungens
egenteliga sjukdom och död uti en särdeles tractat *).

1:o Hwad som Högstsalig Konungen i sin lifstid
sielf många gånger sade, då han begärte at efter
hans död en besigtning anställas skulle, at twifwels
utan många salsamma och fremmande saker woro
i hans buk tilfinnandes.

2:o Hwarföre denna sjukdom af Medicis ej kunde
cureras, i betraktande, at hela werlden, genom
sin wisdom och konst, dessa swårigheter omöjeligent
funnat bota och hielpa.

Urban Hiärne.

Joh. M. Ziervogel.

Michel Hayn.

Valentin Emrich.

Sedan öppningen och besigtningen war förrättad,
blefwo inelsworne wäl rensade, och all ting på behö-
rig ort igen inlagt, med wälluftande kryddor och ol-
jor kroppen balsamerad och integumenta nått och
rentligen igensyddde, som sig borde. Men huru den
egenteligen blifwit förrättad, derom finnes ingen
skrefwen relation.

Es

*) Desse Herrar Medici hafwa sedan, til Högst-
salig Hans Maj:ts Fru Moders och Kongl.
Husets tjenst, på tyska upsatt en berättelse, om det
Kongl. Lifets inwertes beskaffenhet, beledsagad
med en afritning öfwer de skadade delar, hwilken
finnes i original ibland Hennes Kongl. Maj:ts
wår nu warande allernädigste Ekte-Drotningis
samlingar, uti des Bibliotek på Drotningholm.

Efter Högstsalig Hans Maj:ts egen höga be-
 falning och åstundan, blef des lif utan serdeles pragt
 swept: alt sådant ansåg den store Konungen för
 idel fåfånga.

Sedermera giordes efter hand anstalter til Ko-
 nungens Bisättning, hwilken på det högtideligaste ske
 skulle. Den 13 derpå följande Maji skulle den ske
 neder i Kongl. flots - kyrkan. Emedlertid medan
 man arbetade på alt det som til denna solenne act
 erfordrades, afbrän Kongl. flottet den 7 Maji. El-
 den kom ut eftermiddagen flockan inemot tu. Den-
 na olyckeliga eldswådan märktes af ingen menniska,
 förän lågan bröt ut igenom koppar - taket, så at in-
 om en tima stodo alla 3 de gamla flots - flyglarna i
 brand: den fierde, som Högstsalig Hans Maj:t ifrån
 grunden låtit upföra och nyß war bleswen färdig,
 itändes ej förr än emot astone. Det första bekynt-
 ret war, at rädda det Kongl. lifet: härtil fordrades
 all omtänka: en behiortad Drabant wid namn
 Mocklin, skal hafwa sprungit midt igenom elden,
 och fressit Konungens lif. Men såsom något bekynt-
 nerligt får man anmärka, at ibland de få rummen,
 som bleswo obrände, war jemwäl den kammaren,
 der Kongl. lifet hade stått; ehuru eljest alla de an-
 dre både ofwan och nedan om den samma afbrändes.
 I en sådan hast skal Kongl. lifet blifwit nedsatt i
 Kongl. stallet; men äfwen derifrån undan elden räd-
 dadt, och sluteligen insatt på reductions - bordet.

Den 24 November, på hwilken dag ock Högst-
 salig Konungen 42 år förut blifwit född til werlden,
 för-

förrättades den Kongl. begrafningen. Til den ändan war Riddarholms-Kyrkan hel och hållen innan til beklädd med svart klåde, som war garnerat med silwer-spetsar. Uti Kyrkan war et kostbart Castellum Doloris, som mycket liknade det å framledne Drottningen i England tilredde, under en prächtig himmel uprättadt, på hwilket åtskillige sinne-bilder och figurer af hwit sattin samt med silwer och guld i stickat arbete, woro at ståda; och under himmelen Kongl. Liket, hwaromkring lågo Riks-Elenodierne samt den Kongl. Engelske Riddare-Orden af Strumpe-bandet. Sielfwa Kyrkan war beprydd med stöna målningar, hwilka förestälde åtskillige frigs-bedrifter och wakra tänke-språk, samt med ganska kostbara pyramider, omkring hwilka brunno lampor rundt om såsom ormar, slingade, åfwen som några hundrade försilfrade war-lius brunno uti icke mindre wakra lius-kronor. Åfwen planterades 500 stora canoner här och der i staden, och 2 stora skepp woro ditsförde från Carlskrona, för at wid Kongl. Likets nedsänkande i grafwen gifwa salsvor. Häruppå församlade sig bemålte den 4 November om morgonen 2 Compagnier af BorgerSkapet, alle svartklädde; likaledes upställes Kongl. gardet på sin plats, och en del deraf fördes til Hospitalet på wägen å Carlberg. Omkring flockan i instälde sig i Kyrkan de utländske Ministrar och de flere som ej åtföljde processionen, i långa sorge-mantlar, samt med deras Fruntimmer, hwilka hade nästan beråft sina sorge-kläder med hwit linne, och fördes af Ceremonie-mästaren

til

til de för dem anordnade ställen. Wid klockan 3 kommo Hans Maj:te Konungen, Kongl. Fru Farmodren och Prinsessorna, i wacker ordning, til Kyrkan, beledsagade af Adelen, Preste-Borgare- och Bonde-Stånden, alla i lång förgebrägt. Derupå hölts lif-predikan, utur 2 Krön. B. 31: 20. 21. Altjä gjorde Giffias = = = och derföre gick honom wäl; efter hwars slut 12 Kronans höge Embetsmän uptogo lifet af Caltrum Doloris, buro det samma rundt omkring uti kyrkan, som war uplyst med en myckenhet wax-lius och faklor, och bragte det sedan ned i det tilredda hwalfwet, i en kostbar kista, och satte det bredewid Höghsaliga Drottningens; då wid nedfänkningen tekn gafs åt officerarne wid artilleriet, hwilka genast lossade canonerne, först dem omkring kyrkan, och sedan de i staden och på Steppen, hwarpå följde sakwor utur handgewären af BorgerSkapet och gardet, både til fot och häst, under klockornas ringning, hwarmed denne sorge-act beflöts. Många ståde-penningar i guld och silfwer, och af åtskillig storlek, woro jemwäl slagne, på hwilkas ena sida war Konungens bröstbild, och på den andra en nedgående sol med öfwerkrift: toto mirabilis orbi: de större utdeltes til ut- och inlånste Ministrer samt Adelen, men de minste kastades ibland folket.

Konung Carl XI war en gudfruktig, nådig men derjenite alswarsam och rättwis Konung, och i sanning en huld landfens Fader. Under hans regering fattis Swea rikes inwertes hushållning i ot förträffe-

ligt stånd, och denne Konungs förfatningar äro de, som til större delen ännu följas. Den rena Evangeliska läran war i sit bästa flor: handelen i et märkligt tiltagande: alla fästningar och frigsmagten til lands och watn i bästa måtto försedde: alla embeten höllos i anseende och aktning, och alla embetsmän, så högre som lägre, kunde lefwa af deras dem i staten tillagne löner, och således göra hwar man rätt; de woro ock trogne och lydige undersåtare: på förtienst följde belöning; men twärtom, på orättdighet, förtryck, förförljelse och laster, följde swårt straff och nåpst. Han satte wäl stundom lit på favoriters berättelser och angifwande; deremot åter, utforskade han sedan noga, om angifwandet war sanfärdigt eller ej, fant han wederspelet derom, ändrade han straxt sit förra beslut, och lät hwar man niuta rätt och billighet, sedan fick angifwaren nåpst och troddes aldrig mera: kort sagt, hade det behagat den store Guden, at förlänga denna Konungs dagar, under åtniutande af en jenn fred, så hade ock Sverige, efter all liknelse, under honom blifwit det lyckeligaste rike på hela jord-flotet.

Konung CARL XII.

Denne tapre och store Hielten, Konung CARL XII, föddes den 17 Junii 1682, flockan tre
fier

fierbedelar på 7 om morgonen, på Kongl. Slottet i Stockholm: kröntes den 14 December 1697 i St. Nicolai kyrka, då han sielf satte Kronan på sig: dagen förut hyllades han på gamla Kungshusgården. Wår Hielte dog den 30 November 1718 wid belägringen för Fredrichshall.

De öden och blesluter denne Konung utstått äro följande: 1700 den 30 November, då han wille unsätta Narwa, och war i sällskap med Kammarherren Axel Hård, nödsakades Konungen at rida öfwer et moras; hästen sank då så diupt ner deri, at man med största möda kunde hielpa Konungen derutur, omfider blef Konungens ena stöfwel qwarsttande deri; men Konungen kom slutligen lyfligen derifrån, fortsatte straxt ritten lika hurtigt med en stöfwel på sig, til sie fotsolk, upmuntrade dem til tapperhet, slog Ryssen och unsatte Narwa. Uti sielwa slaget föts en af Konungens Adjutanter, som satt Konungen aldranärmast, til döds, wid namn D. Knut Leyonhufvud, öfwer hwilken sedermera slogs en skön medaille.

1702 den 27 Julii red Konungen wid Bochnia i Pohlen, tillika med Gref Stenbock och 21 officera-re, at recognoscera fiendens stälning och förhåwande: här blef han oförmodeligen omringad och anfallen af en mängd Cossaker och Wallacher: han och hans medfölje slogo dem twånne gånger til rygga, men i det samma han wille rida til sit läger tillbaka, kommo flere af fiendens Cossaker mot 500:de, de der sökte at affkåra Konungen öfvergången af

en bro: omsider, efter håftig drabning, kom Konungen, Gref Stenbock och någre officerare lyckeligen och ofskadde deröfver: härtil bidrogo mycket Öfversten Dahldorf, Capitaine af Lif-Gardet Nils Rosenlierna, Konungens Kammar-Page Carl Klincowström och Lif-knekten Halling.

Den 20 September bröt Hans Maj:st vänstra lår-pipan af, något ofwansför knäet, i det Konungens häst stupade på et tålstref wid Cracau, då han estersatte et Compagnie af sina egna Tomascher, dem Gref Stenbock, på Konungens befallning hade af hurtige och wäl beridne men fattige Pohlske Adelsmän i Pohlen uprättat, och wille i största hast rida deras linier förbi.

1703 den 29 Martii wid Prag, ej långt ifrån Warschau, bekom Konungen en swår tertian-feber, hwilken medelst des goda diets hållande och starka krops constitution, efter 7 brytningar, af sig sielf förgick.

Den 18 Maji, då Konungen war i begrep, at bestorma Thorn, warnade han General-Lieutenanten Liewen, at akta sig för fienden med sin gullbroderade klädning, som han på sig hade, hwilken torde inbilla sig, det han wore Konungen, och således rikta sina stycken mera åt honom: knapt hade Hielten sagt dessa ord och Liewen dragit sig något från Konungens sida, förän en stycke-kula tog Liewen högra benet bort, hwaraf han samma dag dog. Konungen regreterade mycket denne fåcke officerars förlust. Under samma Thorns belägring war

Ronungen flere gånger i stor lifsfara: en och annan gång, då han satt til bords och spisade middag, slogo stycke=fulorne igenom tåltet, och slogo ner i maten på bordet: änteligen sade Ronungen, med leende mine, på tyska, här är något swårt at äta i fred (übel zu essen): häraf har samma ställe, der tåltet stårt, fått namn af übel essen.

En annan gång, då Ronungen red at bese posterna, stöts åt honom, så at sanden på marken slog honom i ögonen: man hade sedan mycken möda, at få den utur Hans Maj:ts ögon.

Då de Sachsiske fångarne höllos i förwar på en holme midt i Weichseln, kom en öfwerlöpare, som war en Adelsman ifrån Schleswig, Myhlenheim wid namn, ut ifrån Thorn til Swenska lägret, och gaf sig ut för en fändrick: han sökte nu at komma i swenskt tjenst, och til et prof af sin redlighet, lofwade han anwisa de ställen, der fästningen Thorn war swagast och lättast kunde attackeras. Denna blef i förstone så liden, at han stundom seck följa med Ronungens suite, dit Hans Maj:t red. Omsider berättade en annan öfwerlöpare, som nu stod i swenskt tjenst och såg alt detta, at han seuktade, det denne Myhlenheim måste wara af Commendanten utskickad til någon expedition, som han icke just sielf wiste, men rådde likwål, at Ronungen skulle akta sin dyra person för honom. Härpå blef Myhlenheim straxt förd til samma holme. Wid ditskomsten begynte han, utan upskof, gifwa de andre fångarne der på holmen det förslag, at öfwer-

falla wakten, slå dem ihjäl, och sedan skulle alla löpa sin wäg; men en af dem uptråte i tid för waktswandande officeraren altsammans: Myhlenheim ställdes under strängt förhör: omsider bekänner han, at Commendanten och Generalen Röbel i Thorn sändt honom ut, och öfwerenskommit med honom, at söka tillfälle antingen at poignardora Konungen, eller at fära honom så under fästningsstyckena, at man kunde träffa honom, eller ock på något annat ställe, der man kunde hafwa et bakhåll, och således få Konungens person i sina händer par surprise. Efter några weckors förslopp, pardonerade Konungen honom ändå, och låt honom gå sin wäg.

En annan gång stod Konungen i löp-grafwen, at upmuntra folket til arbete: han hölt i detsamma en knippa lös eller en sachine i handen; då en kula kom flygandes, och tog henne honom ur handen bort, utan at eljest göra den minsta skada.

Efter en gång stod Konungen bakom en halffylld stans-forg; en stycke-kula kom då flygandes på Konungen och kastade forgen samt honom öfwerända, så at han låg hel med jord betäkt: i förstone trodde hwar och en, at kulan tillika träfsat Konungen, innan man seck gräfsa up honom ur mulden igen, då man fant Hielten lika munter.

1704 den 18 October hade Konungen befalt Gref Stenbock, at låta slå en brygga öfwer
Weich=

Weichsel-strömmen; när nu Konungen, Prinsen af Württemberg och flere andre skulle rida deröfver, gick bryggan sönder: alla woro i största lifsfara, helst Konungen, som fattat det stycket af bryggan, hwilket tillika med honom följde med den hastiga strömmen; men medelst Guds underliga försyn och hielp blef Konungen, jemte de fleste, räddad.

1705 den 2 Januarii red Konungen från hög-qvarteret Rawis til Wielun, på sidan åt Cracau: i förstone stredde ritten, emot all wana, ganska makligt, men sluteligen så hastigt i galop, at alla de andre, som woro med honom, blefwo efter, undantagandes en enda: några dagar der-efter, seck Konungen af en Pohlsk adelsman, som nyligen rymt ur fångenskapen i Rawis, weta, det Smiegielski då stätt i stogen med 1200 hästar, at upsnappa Konungen; han hade ock sett Konungen med flere rida der förbi, men som Konungen då ridit från Rawis helt sakta och långsamt, kunde Smielgielski aldrig tro, det wara Konungen, som eljest aldrig red långsamt, hwarföre han ej wille göra någon faulle alarme, utan hölt sig ganska stilla i stogen. Men sedan han förnummit wederspelet, at det warit Konungen, sål han så högeligen hafwa förargat sig, öfwer sin esterlåtenhet, at han af otolighet gått strart med sit manskap tillbaka, utan at afbida Konungens retour eller återkomst. Då man häruppå gjorde Konungen den förestälning, at

Han borde mera agta sin dyra person, swarade han, at han hoppades, at Gud skulle bewara honom; men hända hwad som wille, skulle dock äldrig någon få honom leswande i sina händer.

1706 den 8 Martii hade Konungen befalt Gref Stenbock slå en brygga öfwer Niewa-strömmen, en mil från hög-qwarteret och byen Oliwa. Konungen red dit för at bese arbetet, steg af hästen, och gick på den tillfrusna strömmen: knapt hade han hunnit gå 40 steg, förrän isen gick under des fötter undan; han föll i strömmen ner til halsen, men hölt sig med armarna fast på isen, tills Prinsen af Württemberg, Öfwerste-zientenanten Siegroth, och en ung Grefwe Hans Wachtmeister, som wero Konungen närmast, lade sig på buken, och krälde hwar på sin sida fram at hielpa Konungen ur faran, änteligen seck Prinsen Konungens hand fast, flere kommo til hielp, och drogo wår Hielte lyckeligen up igen. Så snart han war åter kommen på landet, satte han sig til häst igen, och årnade rida tillbaka til hög-qwarteret; men på wägen stupade wår Monark med hästen så häftigt, at han en lång stund låg utan all sansning och andedrägt, steg sluteligen up igen, och fullföljde ritten, utan at låta det ringaste märka, hwad sig tildragit.

Samma år emellan den 23 och 24 Julii om natten, på ritten ifrån Radom til Pionteck, som war 18 mils wäg, blef Konungen med Prins Carl Leopold af Mecklenburg, Prins Maximilian

han Emanuel af Württemberg, General-Majoren Mejerfelt och General-Adjutanten Caniser, samt Konungens wanlige wält, sielf 15:de, af 300 Pohlacker, under Jarusinskis besäl, angripen: desse Pohlacker stodo på ömse sidor om Stogen, och gafswo stark eld i mörkret på Konungen och hans medfölje, Konungen trodde i början, at de woro hans swenske Wallacher: fienden åter på slutet, at de swenske woro af deras folk, så wida Caniser ropat dem an på Pohlska, och de beswarat honom med et par stott: mörka natten war Konungen til mycken hielp: de stigrade sig omfider i Stogen ganska tyst: fienden åter fruktade för et bakhäll, och torde dersöre ej längre förfölja dem. Konungen och de andre redo nu i mörkret i Stogen: här stupade han med hästen, men til lycka hölt han fast betslet och kom på hästen up igen; deremot Prinsen af Mechlenburg hade samma olycka, men olyckligt wis släppte han betslet, då hästen sprang bort, och han nödgades gå til fots och söka et säkert ställe i Stogen för sig: Prinsen af Württemberg och Gref Mejerfelt åter, höllo sig på rätta wägen: de trodde äfwen det Konungen ridit förut: då desse kommit riktigt fram, och sunno ej Konungen der, kan hwar och en lätteligen föreställa sig, i hwad bestörtning och oro de sattes. Gref Piper sogade straxt anstalt, och lät Öfwersten Burenschöld, som låg närmast hög-qvarteret, rycka ut med 300 ryttare, och fördelte dem på åtskilliga wägar, at uppsöka Konun-

gen, men förgäfves: omsider mötte Bu-enschöld Prinsen af Mecklenburg, den der nu red barbak, på en bonde-häst, den han i skogen tagit i stället för sin: han kunde ej eller ge något besked, hvar Konungen war. Intelligen wid solens upgång, samt Konungen rätta vägen, och mötte Burenshöld. Af denna escorte, Gref Piper utskickat, tog Konungen allenast Capitaine-Lieutenanten Gref Wrangel och 50 ryttare med sig, wände strart om igen och red til Radom tillbaka.

1708 den 11 September, då et starkt partie af Rysska Generalen Bauers Cavallerie och flere andra woro på marchen från Milikowa til torpet Rajouka, en half mil från Rysska och Smolenski-ka gränsen, de der fattat posten wid et pass, mente war Hielte i början, at de woro Calmuck-er; beordrade derföre sina Wallacher at skyndsamt rida dit, och drifwa dem derifrån; men Wallacherna kommo hastigt tillbaka med berättelse, at manskapet der bestod af wäldswade troppar 16000 man starka. Då Konungen det förnam, tog han strart sit Östgötha Cavallerie med sig, och i full galoppe högg sig in i fiendeliga hoppen, i dersamma blef hästen honom undanskuten; men hans tapre arm frelste honom, näst Guds bistånd, så länge, til des Öfwersten Dahldorf med 1000 man, utom andra troppar; huggit sig igenom til unsättning: Hielten seck sig en annan häst, fullföljde drabningen, och dref fienden på flykten.

1709 den 17 Junii slog han wid Pultawa et stort partie Ryssar (som han ofta gjorde) och det på sin egen födelse-dag; men då han skulle rida tillbaka fram för sina troppar, seck vår Konung et skott i vänstra fothålen af en carbin-kula, som gick ut wid stortån, hwaraf benen tarli och metatarli blefwo smuttrade och krossade: åtskilliga benstycken uttogos samma aften, och många andra gingo tid efter annan ut genom bulning. Han skal härwid wisat så liten känsla af ömhet och otolighet, at han sielf hölt foten fram, och lät fältstjären Martin Rolfs göra der så många incisioner, som han fant nödiga, för at kunna uttaga stafsborna: den 19 tilkallades Lif-Chirurgen Neuman, som berättar sig hafwa sunnit Hans Maj:t i et slätt tilstånd, behäftad med en mund-feber, och skadan angripen af kalbrand. Straxt derefter eller den 28 Junii ryckte swenska armeen an emot Pultawa: under canonaden och attacken satt Konungen, såsom nu blesserad, på en bår emellan twänne hästar med wårjan i handen, och upmuntrade sit manskap til tapperhet, då i detsamma den främre hästen blef ihjälsluten, och kort derpå sköts den vänstra bårstängen af, alt gick olyckligt, och de swenske ledo det stora nederlaget: Öfwerste-Lieutenanten wid Drabante--Corpsen Hierta tilstyrkte Konungen at sätta sig til häst och rädda sin dyra person, hwilket han ock ånteligen gjorde: han hade ej ridit långt, förrån hästen träffades af en canon-kula och stupade under honom. Hierta, som sielf war illa blesserad, lät hjälpa sig af sin häst, och

gaf

gaf den åt Konungen, hwarmed han lyckeligen undankom fienden, och red håruppå natt och dag directe til Bender. Förbemälte Neuman berättar, at han der den 26 Julii bortskurit mycket haveust och förflämdt kött, samt en led af medeltån, och näst Guds hielp lyckeligen curerat honom. Sedermera har han ock betat de blesserer, som Konungen fick i Calabaliken wid Bender den 1 Februarii 1713, då wänstra handen emellan tummen och pek-fingret blifwit sonderstakt, och Hans Maj:it äfwen blifwit särad af en kula bak på halsen och wänstra örat. Konungen stäl deraf hafwa varit nödsakad at hålla sig til sängs i 11 månaders tid på 17 dagar när, och då han änteligen uppstätt, knapt kunnat gå eller stå, utan varit lifsom til halfs förlamad.

Wid Timurtasch (Demotica) i Turkiet, bekom Konungen en swår feber, som hwar tredie dag war häftigare och warade i 3 weckor, sluteligen förwandlade den sig til hwardags-frosta, och continuerade i 19 dagar: denna febren hade så när gjort ända på Konungens lif, medan han ej wille nytja någre läkemedel deremot; dock bles han änteligen af såltflären och Direct. Neuman lyckeligen curerad. At här upräkna alla de farliga äfwenlyr och olyckor war store Hjelte, Konung Carl XII, ej långt från Bender, i des hus och qvarter Warniga utstätt: huru han med en hand full folk af 300 man, sågtade emot många tusende Janitscharer, Tartarer och Turkar med mera: huru ofta hans dyra person sattes i otroliga öden och farligheter, at blifwa både upbränd eller ock
mas-

massacrerad, wore här alt för widlöftigt; men wid alt det blef han ej mer stadd, än at han seck några små legere hugg i handen och på hufvudet: omsider togs han til fånga.

1715 den 9 November sedan wår Hielte lemnat Turkiet, kom han tillbaka til Stralsund i Pommern: här seck han åter at göra med Preussarne, Sachsar och Danstar: desse woro upstålde wid torpet Stresou i Pommern, under attacken fastnade Konungens häst uti fiendens Pallisader, då Hielten seck et ståt af en kula på bröstet, hästen blef äfwen tillika af en canon-kula til döds stuten, Konungen sielf, blef under hästen liggande, så länge tills Sversten Baumgart kom ridande, fick af canonernas blirande så mycket lius, at han kände Hans Maj:t igen, steg straxt af hästen, halp Konungen undan hästen åter up, och gaf honom sin häst.

Den 16 November, under det fienden belågrade Stralsund, stod Konungen på öppna torget, wäntade på ånskillige sine officerare, som hade fått befallning at samla sig der, och afbida vidare ordres: i det samma slog en bomb midt emellan Konungen och dem ner, hwar och en af Herrar officerarne drogo sig til rygga och fastade sig neder på marken, men Konungen åter sprang med leende mine til bomben sparkade honom fram för sig uti en grop, der han några steg från Konungen creverade, utan at stadda Hielten.

1716 den 10 Maji. Sedan han nu återkommit til sit kære fädernesland, eller inom Sveriges egna grän-

gränser, wände Hans Maj:t sina wapen egenteligen emot Norrige. Då han derwid war kommen til Sandsund, red han de Danstas förskansningar för nära: hästen hwarpå Konungen red, blef då af en canon-kula til döds skuten, och i fallet bröt Konungen högra foten ur led.

Den 24 November, efter sielfwa staden Friedrichshalls intagande, gick Konungen up i et hus, der han i fönstret ganska wäl kunde se alla fiendens rörelser, i dersamma föll en bomb ner i samma hus och rum der Konungen war: bomben kastade bielfkar, murar och alt hwad der i rummet war i splittor och öfwerända, hwaraf Konungen och alle de, som derinne woro, lågo til halfwa lifwet emellan bielfkar, stenar och grus nergräbde: Konungen befom derwid ej mer skada, än at ansigtet blef här och der litet skrubbadt.

Sedan detta års campement war slutat, gick Konungen tillbaka til Skåne, öfwer Strömstad, Uddewalla, Wenersborg och först til Wadstena, at aflägga en visite hos Urs-Prinsessan des Fru Syster Ulrica Eleonora: der förblef han några dagar, sedan begaf han sig til Lund i Skåne. Här fick wår hielte Jul-tiden en ganska swår bröst-feber med en odråglig hosta, som warade öfwer en månads tid.

Nu inföll den sorgfulla och för hela Sverige högstbedröfliga dagen, nemligen den 30 November 1718, klockan emellan 9 och 10 om qwällen, då wår hieltemodige Konung, wid belägringen för sielfwa Friedrichshalls fästning, uti löpgrafwen med en falko-

net-

net-kula blef til döds skuten; kulan hade träffat högra tinninge-benet och gått ut på den vänstra deremot svarande sidan, tätt wid ögat.

Det Kongl. lifet bars i stilhet derifrån, insvept i en blå kappa, under föregifwande att det war en officerare. Den 6 December commenderades 200 man af Kongl. Lif-gardet, hwilke buro det Kongl. Lifet på en bår ifrån Listerdalen til Sundsberg, sedan til Hwetlanda, Lanum, Kabsie, Bråke och så vidare til Uddewalla; dit det anlände den 13 December: här förblef det til den 7 Januarii 1719. Under hwilken tid eller den 25 December flockan 7 om astone börjades balsameringen, som förrättades af Kongl. Såltskären och Directeuren Neuman. Framledne Neuman har på tyska författat en berättelse, den han mig sielf meddelat, om denne store Konungens balsamerande; hwilken berättelse, den han uti egen handskrift lemnat ester sig, jag här oförändradt på swenska wil låta inflyta.

Sedan jag öpnat Högstsalig Hans Kongl. Maj: Carl XI:s lekamen, och uttagit alla inre delar, hwilka alla woro rätt friska och sunna; blefwo de med warmt salt watn wäl sköljde och renade: derefter lades de uti et fäsil, fylldt med godt franskt brännwin, hwilket i twänne dagar förnyades hwarannan tima. Caviteterna så wäl bröstets som bufens, befriades wäl ifrån alla blod- och watnaktiga wättskor, samt twättades åtskilliga gånger med brännwin: sedermera beströks och twättades hela kroppen, så wäl utan som innantil, med spiritu vini rectificatissimo, starkt

starkt aqua apoplectica och spiritu carbunculi; hwar tima tills middagen eller den 26 December. Eftermiddagen beströfs alla caviteterna, då och då, med tinctura myrrhæ et aloes, hwilka med andra balsamicis N:o 3 & 5 woro blandade; härmed fortfors til den 27, klockan 7 qwällen. Klockan 8 samma qwäll warkades ytre kroppen ganska wäl med servietter ren, sedan smordes de inre caviteterne åter med balsamen N:o 1, och derpå ingneds det balsamiska pulvret N:o 4, så mycket deraf som balsamen kunde qwarhålla. Gemte detta balsamerades tillika hiertat, som war skildt ifrån de andre inelswor och lades på sit ställe uti bröstet igen. Bukens och bröstets caviteter upfylldes sedan med aromatiska krydder N:o 2. Huden och musclerna af bröstet och buken, som öppnade blifwit, syddes åter igen. Sedan alt detta war giordt, twättades åter hela kroppen utan på med aqua apoplectica: efter des intorkande, smordes ytre kroppen med balsamen N:o 1, derpå ströddes de aromatiska krydderna. Slutligen lindades hela kroppen, armar, lår och ben, efter konsten, med Hollands-lärsts bindlar, som förut woro i hwitt wax, blandadt med wälluktande oljor, idoppade.

Inelsworna, som under denna tiden legat i bränwin, uttogos och astorkades ganska wäl. Sedan twättade jag dem både med den starka spiritus, som balsamiska tincturen N:o 3 innehåller, beströf dem åter med balsamen N:o 1, och öfwerströdde dem med balsamiska pulvret N:o 2. Desse lades uti en dertil giord

giord låda; som widare fylles med balsamiska frö-
der; hwilken låda sattes sedan i lif-
kistan, under
Högstsalig Hans Maj:ts hufwud.

De medel, som til Balsameringen nyt-
jades, woro följande.

N:o 1.

Rec. Moschi orientalis. unc. I., Zibethi. unc.
sem., Ambræ Griseæ. drachm. II., Olei Ligni
rho l. unc. I., Ol. Anthos, Majoran. & Origan.
cret. aa. Crachm. dimid., Resinæ Styrac. unc.
I. Styrac. Liquid. unc. sem., Bals. apoplect. et
Indici nigri aa unc. I., Olei Nuc. Moschat.
express. unc. XVI. M. F. Balsamum.

N:o 2.

Rec. Herb. Anthos. Libr. II. Herb. absynth. pon-
tic. et vulgar. aa Libr. I. et dimid., HB. Aristo-
loch. long., Basilic., Calaminth. m., Levistic.,
Major., Menth. Crisp., Meliss. citr., Origan.
cret., Ruthæ, Salviæ, Lavendul. opt. & Ro-
sar. aa Libr. II. Baccar. Lauri et Juniper., Lign.
Sancti Citr., Radic. Irid. florent. aa. unc. vj.,
Radic. Cyperi rutund., Caryophill., Angel.,
Abelmoschi, Amomi veri, Fœnicul., Apij et Se-
feleos aa. unc. ij., Semin. Angelicæ unc. j. M.
F. Species S. Species Aromaticæ.

Desse Species fuktades med Tinctura Balsamica,
Aqua apoplectica och Spiritus Carbunculi.

N:o 3.

Tinctura Myrrha balsamica completa.

Rec. Tinctur. Myrrh. Tartar. Libr. II, Tinctur.
Benzoin. Libr. I., Oppobalsam. veri, Essent.
Succini. aa. Libr. dimid., Essent. ambræ. unc. I.,
M. F. Tinctura. Sign. ut supra.

N:o 4.

Rec. Aloes Succotrin., Myrrh. electæ, Mastichis,
Olibani, Benzoin. Styracis aa Libr. Sem., Suc-
cin. et Gumm. Copal. aa unc. iv. Balsam. de
Tolu. unc. II. M. F. pulvis subtilissim.

N:o 5.

Tinctura Aloes et Myrrha Composita.

Rec. Tinct. Myrrhæ Tartar., Aloes aa. Libr. I et
sem., Balsam. Peruvian. nigri Libr. I. M. Sign.
ut supra.

Desse åro de saker, som til denne store Konungs,
Carl XII:s, balsamering åro brukade och af mig för-
ordnade.

Melchior Neuman.

Chirurg. Reg. et Direct. Soc. Chir.

Dagen efter trettionde dagen bars det Kongl.
lifet til Wenersborg, sedan til Särsta Probste-
gård,

gård, Lidköping, Enbacka, Mariestad, Hofwa, Laffona, Bretstorp, Örebro, Jellingsbro Probste-gård, Arboga, Köping, Strömsholm, Westeras, Målhammar, Ekholmsund, Örnäs och kom den 27 Januarii til Kongl. lust-flottet Carlberg. Samma dag utfattes begrafningen i Riddarholms-Kyrkan. Dagen förut blef sådant, genom en Hårhold, med pukor och trompeter, för och eftermiddagen, på de wanliga ställen i staden och på malarna affunnadt; och som Rikens Ständer woro nu församlade, så blef det jemwäl hos Ridderskapet och Adelen, Clereciet, Borgare- och Bonde-Ståndet, genom twänne Hof-junkare, fungiorde med anmälan, at infinna sig på de ställen, som woro för dem i Kyrkan utsedde.

Sielfwa begrafnings-dagen samlade sig Kongl. Lif-gardet fram för Riddarholms-kyrkan och uppå kyrkogården: Gref Gustaf Oxenstiernas regemente uppå platsen framför Marskalken Baron Hugo Hammiltons hus: Borgerskapet til sots på norrmalms-torg. Af alla dessa formerades en haye i från sielfwa kyrko-porten, Storkyrko-brinken upåt, så öfwer bågge norr-broarne, förbi Kongl. stallet, öfwer norrmalms-torg, freds-gatan, ända längs drottninge-gatan uppföre. Uti denna hayen woro å båda sidor lius-eldar af 5 alnars högd, 15 alnar från hwarandra, hwilka uptändes då Kongl. Lifet war kommit för Carlbergs grind. Borgerskapet til häst samlades wid Barnhuset och redo til Riddarhus-torget: Lif-esquadron war samlad på rånna-

re-banan och följde på Borgerskapet, ifrån ofwannämde Hamiltonska huset, til Kongl. Rådets och Öfwerste-Marskalken Gref Pipers hus.

Kongl. Hof-staten, Hans Kongl. Höghet Urs-Prinsens af Hessen Cassels och Hans Durchl. Hertigens af Hollstein Hof-herrar, alla med långa swarta kappor, woro uti fordom Kongl. Rådets och Kammar-Presidenten Fabian Wredes hus på drottning-gatan församlade. Så snart nu Lif-esquadron ridit der förbi, kommo först twänne Hårholder, sedan Hof-marskalken Baron Gustaf von Düben med swart öfwerdragen Marskalks-staf, efter honom följde Hof-staten efter rang och ordning, efteråt kom Landt-Marskalken Baron Pehr Ribbing med Ridderskapet och Adelen, kommandes utur Riks-Rådets och Presidentens Gref Gustaf Cronhielms hus, dock utan långa kappor. Nu kom den Kongl. Lif-processen ifrån Carlberg.

Först foro twänne Hårholder, så Riks-Rådet och Öfwerste-Marskalken Gref Tessins wagn med 6 hästar, öfwerhängde med swarta täcken; dernåst Kongl. Lif-wagnen, öfwerhöljd med swart sammets-täcke, och 4 par hästar före, wid hwarje häst gick en stall-betient, med lång swart mantel på sig, och remtygen woro med swart boj öfwerdragne. Kongl. Lif-kistan war betäckt med purpur-sammets-täcke, öfweralt beströdd med små broderade gull-kronor, men på de 4 hörnen woro 3 kronor på en blå glob af guld påstickad, deröfwer en stor broderad guld-krona, men inunder palm-qwistlar: desse 4 hör-

hörn upbars af 4 de älsste Kammar = herrar, men himmelen, som war af swart sammet stieckad med gull = kronor, bars af 8 de älsste Herrar Capitainer af Kongl. Lif = gardet. Capitaine = lieutenanten och General = Majoren Johan Hierta gick på höggra sidan wid hufwudet af det Kongl. Lifet, och Öfwersten Michael Törnflycht å wänstra, jemte twänne de älsste Höghstfälig Konungens General = Adjutanter, som woro Öfwerstar: de andre följde med Kongl. Hof = Staten i långa kappor: på båda sidor om Lif = wagnen gingo Kongl. Hofwets laqueyer, och 30 Stånd = drabanter med sina bardisaner. Härefter kom förnämsta sorge = wagnen, hwari suto Hans Kongl. Höghet Urs = Prinsen af Hessen = Cassel, och Hans Durchl. Hertigen af Hollstein: dernäst följde 5 span med swart klåde betäckte hästar, et span för hwarje wagn, hwari Riksens Råd foro: åter 3 span med swarta öfwerdragne remtyg, för lands = höfdingar och Presidenter, och sist 16 wagnar med et par hästar före, hwari icke allenast de 12 Öfwerstar, hwilke burit det Kongl. Lifet neder ifrån salen eller flottet och stält det på Lif = wagnen, utan äfwen andre af lika rang suto.

När Kongl. Lifet kom midt för Gref Cronhielms hus, stego 4 ut, som äkte näst efter Riksens Råder, och togo emot de 4 hörnen af här = täcket, som Kammar = herrarne tillförene burit hade; likaledes stego 8 de älsste General = Majorer och lands = höfdingar ut och togo emot himmelen, i stället för de 8 Capitainerne.

Wid Ridderholms kyrko-port steg Riks-Rådet Gref Gustaf Cronhielm fram, och tog emot Huswud-Baneret af tvåanne Sswerstar, som det honom öfwerlemnade: de samme understödde honom tillika, at hålla de tvåanne framstängerne. Sedan togo 5 af de älsste Riksfens Råder Regalierne emot af de 5 Kammar-Råder, som förut ifrån Carlberg dem afhemtat hade, och nu på behöriga swarta sammets-hyenden ifrån sig lefwererade: Riks-Rådet Gref Nils Gyllenstierna bar Kronan: Riks-Rådet Gref Carl Gustaf Rehnshöld, Spiran: Riks-Rådet Gref Arvid B. Horn, Uplet: Riks-Rådet Gref Jacob Spens, Swärdet: och Riks-Rådet Gref Nils Stromberg, Nyckelen. Derefter kom Riks-Rådet och Sswerste-Marskalken Gref Tessin såsom Prestaf med tvåanne Hårholder framför sig.

Emedfertid, då desse Herrar Riksfens Råder stälde sig i ordning, uplystades det Kongl. Liket från Lik-wagnen af 20 Sswerstar, hwilke lade det på en lik-bår och buro det, beledsagadt af dem, som buro himmelen i Kyrkan.

Nu kom Hans Kongl. Höghet Arf-Prinsen Friedrich, dernäst Hans Durchl. Hertigen af Hollstein, sedan de öfrige Riks-Råderne, och sist de som varit i sorg-wagnarne från Carlberg.

Clericiet, Borgerkapet och Wönderne gingo långt förut, stånds-wis i kyrkan, och fingo sina rum på nya för dem dertil bygde låktare. Ridderkapet och Adelen deremot placerades neder i Kyrkan.

När processen trädde in i kyrko-porten, och sorg-wagnarne farit bort, satte sig Kongl. Råntemästaren Eric Råfeldt til häst, och kastade ut de af guld och silfwer slagne Begravnings-penningar; honom följde 6 ryttare och 10 infanterister, at hindra lys-eldarnas rubbande af folkets tillopp.

Då alla woro i kyrkan och suto på sina behöriga ställen, begyntes först sorgemusiken: derefter söngs Psalmen N:o 79. O! Herre Gud af himmelrik oc. och sluteligen versen, Tu helige eld hugnelig tröst oc. under hwilken Årke-Bisopen Doct. Mathias Steuchius steg up på predikstolen, och förrättade lif-predikan öfwer Patriarch. Jacobs ord Gen. 47:9. Liten och ond är min eländes tid, och råcker icke til mina fädrens eländes tid. Efter predikan uplästes Högstsalig Konungens personalier, och sluteligen bönerne; hwar efter sorgemusiken åter börjades, och slöts med Psalmen: Med glädie och frid far jag oc. Då Psalmen wid påß war half-sungen, trädde Gref Tessin fram, med tillsägelse at de andre Herrar Riksfens Råd, at bära det Kongl. lifet ner i grafwen. Så snart det war nersatt, steg Årke-Bisopen in, och förrättade jordfästningen: i det samma gaf General-Gält-Tygmästaren Baron Henn. Rudolph Horn tekn til Piutningen: först lossades Artilleriets canoner, som commenderades af General-Majoren ou) Öfwersten af Artilleriet Carl Cronstedt; sedan lossades de som stodo wid munklägers-bron, på brunkeberg och Stjepsholmen, 150 skott tillsammans;

sedan canonerades på Kongl. Steppen, åfwen 150
 Skott: derefter gafs wos falsborne, först af Kongl. Lif-
 esquadron, 2:0 af Borgerskapet til häst, 3:0 af
 Kongl. Lif-gardet, 4:0 af Gref Oxenliernas rege-
 mente och 5:0 sist af Borgerskapet til fot, alla i två
 omgångar.

Efter jordskästningen, söngs wälsignelsen, af Bi-
 skopen i Linköping Torsten Rudeen, för altaret.
 Processen gick åter utur kyrkan och i samma ord-
 ning som förut: de blefwo eclairerade med faklor af
 Kongl. Laqueyer up til gamla Kongs-huset: Slutli-
 gen canonerades åter som förut.

År 1746 den 12 Julii, klockan emellan 5 och 6
 om morgonen, gingo underteknade neder uti den så
 kallade Caroliniska eller Pfalsiska grafwen wid Grå-
 rånke- eller Riddarholms-kyrkan här uti Stock-
 holm, at låta öppna Högstförlig Hans Maj:ts Ko-
 nung Carl XII:s kista, då wi besunno densamma
 inuti tillika med kroppen uti följande stånd och ord-
 ning. En matelas eller hyende af hwitt lärst, up-
 fylldt med aromatiska krydder, öfwerhöjde Konungens
 hufwud: derunder och närmast til ansigtet en duk.
 Hufwudet war bart och utan mössa, men i det stäl-
 let omgifsit med en lager-frans. Håret war alde-
 les oförändradt af en hel liusbrun färg, långt som et
 till-finger, raft upstrukt på bägge sidor; men hies-
 san och öfre delen skallota. På högra sidan, strart
 w. Dan för tinningen, fans en plåster-lapp så starkt
 fästad, at man med möda den kunde uplysta och af-
 draga; då derunder syntes och kändes en aflång öp-
 ning

ning på tvåren, lutande neder bak åt hufvudet, lång 7 linier, bred tvåanne: å wänstra sidan, under en annan plåster = lapp af lika storlek, war hela tinningen bortdrifwen och kanterna af benen så spade, at skottet derigenom nödwändigt måste hafwa utgått. Öfrigt war ansigtet nog förfallit, munnen något öppen, och några tänder synlige. Under hufvudet woro flere hwita lärsts = hyenden, upfylde med ofwannämde krydder. På sidorna och på armarna lågo långa hwita posar på lika sätt fylde: armarne långs ut åt kroppen, och händerne emot hwarannan lagde med hwita skin = handskar betäfte: skiotan af gröfre slifing, sweptningen af Holländskt lärst.

Carl Hårleman, A. Ekeblad. And. Job. v. Höpken.

Konung CARL XII war en Herre, som Gud hade, ibland andra naturliga förmoner, också gifwit et godt utwertes anseende: han war lång til wårten och arelbred: begynte de sista åren taga til, at kroppen fick en proportionerlig stadga och tiocklek, som swarade emot längden: hans ögon woro svartblå, qwicka och brinnande: ansigtet något koppårrigt och brunlått, hwilket senare kom wäl måst af hans sålt = lesverne, der han war alt stadigt uti hetta och köld; och så snart han steg utur sadelen, war ock hatten under armen.

Ordinairt geck Hans Maj:t något lutande; men det antingen af en liten negligence och efter sin fria wilja, eller när han hade något synnerligt at på-

tänka. Deremot, då han wid andra tillfällen wille wisa sig annorlunda, både gick, stod och satt han til häst, så rak i kroppen, som någonsin af en må begäras, at der war något Majestäteligt, utan at han det ringaste affecterade.

När Hans Maj:t år 1700 reste ifrån Sverige, brukade han peruque, efter hufwudet war ifrån barndomen want derwid, och håv-wårten desutan ej serdeles stark; men under första expeditionen til Bernau, lades peruquen aldeles af: håren blefwo forra Sturna, och dem kammade Hans Maj:t sedan upåt: det klådde honom otroligt wäl, beshynnerligen när kammar-tienaren oförmårkt pudrade servietten, hwarmed håren då och då skulle rengöras af swett och dam. Märkwärdigt är det, at Hans Maj:t i sin bästa ålder, började det sista året otroligen gråna, så at håren föriorade, å både sidor wid öronen, sin eljest naturliga mörkbruna färg, och blefwo merendels hwita.

Hans Maj:ts klädning war rät och slät: råcken öfwer och under af fint blått klåde, små upslag, förgyllda måsings-knappar: Störten bar han altid upfästade: wåsten af gult chamoi-klåde, åfwen med förgyllda knappar: Böxorne af samma färg: en swart crepons-halsduf: hiortläders handskar, med så stora fragar af elgs-hud, at de tåkte armen, merendels til armbogen: gehänget af hiortläder, utan ringaste krus af söm och stickning: en stor wårja med måsings-såste förgylldt: styfwa stöflar och et par stora jern-sporrar. Wid denna Hans Maj:ts ha-

bite

lite är märkwärdigt, at han, ifrån år 1700. aldrig bar något pelteri och skinn-foder, aldrig någon under-tröja eller liffstycke, eller bröst-lapp, än mindre harnest, aldrig muff eller wante på sina händer, ehuru brännande kölden war; allenast då och då i Pohlen brukade han, i wintertiden, en utterskins-mössa.

Kräslighet i mat och dryck war intet Hans Maj:ets werk: måltiden wid Kongl. taffeln war gemenligen afgjord på en half tima: åt gerna stadig mat och mycket bröd: af träd-frugter ålskade han citroner, apelsiner, bergamotter: af jord-frugter winruta, persilja och spinat: win, öl eller swagdricka smakade han aldrig från år 1700, utan rena watnet, ja och uppå murg och niur-sett af kalf=får= eller lam=stef.

Tidsfördrif med kort- och bråd-spel wiste han ej af, men lät likwäl såsom ometandes passera, at han hörde det andre spelade. Det enda, som man märkte, at han någon gång, serdeles i Turkiet, lade för ro skul handen wid, war Schack; men och det mycket sällan, der icke så war, at et och samma spel fordrade längre tid, då han wågade en stund derpå, dag efter annan. Folkfrygg war Hans Maj:et aldeles intet; men undwek gerna Fruntimmers sällskap, der möjeligit war. När i Kamis år 1705, och i Sachsen 1707, några Grefwinnor och Fruar kommo ifrån Swerige, at besöka sina Herrar, gaf han sig wid tilfalle patience at tala med dem, men icke länge: wille de bewise guds-tien-

tiensten wid Kongl. Hofwet, lemnade han dem sin kammare, men blef sielf utanföre i salen, til des de woro borta.

Sömnens och hwilans tog Hans Maj:t som det kom: hans sält-säng bestod af en siden-matelas, och et par örnegått med et blått siden-täcke; men han kunde ock ligga på granris, på en halm-kärfwa, ja ock på bara bänken, när så bar til. När han lade sig klockan 9, war han klockan 1 a 2 uppe igen, hel munter, men sof ock de stunderna så tungt, at han ej hörde, hwad i rummet utan före skedde: då han, såsom ofta skedde i sält, fatiguerade sig nätter och dagar, och tog icke sina wanliga sofwestunder, war intet underligt, om ögonen tyngde honom följande morgonen under predikan; men man har ock exempel, at han mången gång blundade och satt såsom sofwandes, då han likwäl hörde hwart ord, ifrån begynnelsen til ändan.

Äf denna hårda dieten kunde ej annat följa, än kroppen måste med tiden och åldren stelna. I yngre åren war Hans Maj:t capable, at til häst taga up sin nåsduk, handse, eller hwad han råfode falla på marken; men på slutet kunde man märka, at honom wille fela den förra wigheten, då han skulle stiga til häst. Eljest, efter hans död, fants hiertat, lefren, lungorna och alla intestina sådana, som de hos en människa kunna intaga en stark och sund complexion.

Hwad Hans Maj:ts snille och sinnes-gåfwer anbelangar, hade han et ogement förstånd, at rai-
so-

sonera i allahanda, som förefom, det mången fullt tro, at han aldrig hört utaf, eller någonsin tänkt uppå. En penetration, som war oförlitnelig, at icke allenast fatta et tydeligt begrep, när saken blef honom rätt föreståld, utan sedan approfondera hettene så, at han, med grund och stål, kunde uptaga andras infast, ehwad de pro eller contra blefwo fatte.

Hans Maj:ts minne war makalöst, at behålla hwad han en gång hörde, til exempel: namnen af tafel och tog på et flöp, termini technici i allahanda wetenskaper: ord och hela meningar i främmande språk, allenast man tillika sade hwad de betydde: namnen på den och den officeraren, som han hört i barndomen nämnas, och på hurudan häst den samma paraderade i münstringen wid Upsala år 1695, och mera dylikt; så at den, som wille berättat något, gjorde bäst, at han blef wid rena och blotta sannin- gen, ty eljest, när sådant kom å tal en annan gång, kånste några månader eller år efter åt, kunde Herren genast påminna sig den minsta omständighet, som antingen selte eller varierade.

Hans Maj:ts sinne war ganska fromt, at så souverain Konung, och så oförskräkt han eljest war emot sina fiender, så omöjeligt war det honom, at säga åt någon et ondt ord, som skulle marquera passion af iswer och wrede. Skedde något, som honom mishagade, war det endaste, hwaraf man kunde märka det, at han drog läpparna tilhopa up åt näsan: gjorde han det tre gånger å rad, och rodna-
de

de i det samma på kinbenet, wille det så mycket säga, at han war rätt ond, men sade aldrig derwid det minsta. Liberal och frukostig, at när han wille gifwa en present, måste densamma wara Konglig. Ydelmodig, at han wågde intet alt på guldwigt. Hörde han af någon händel, som officerare haft sig emellan, tystade han det neder, så wida görligit war, men blef det lagligen angifwit, war deremot ingen pardon. Märkte han något tillfälligt fel hos någon, som eljest war dugtig karl, laddes han intet märka det; men kom den tredie och wille tala derpå, til den andras förfening, då tog han partie för den frånwarande, och försvarade honom, och tydde alt til det bästa. Nådig och medlidande, dock icke med en qwinlig blödighet: man har exempel, at han, efter öfwerståndens action, gaf Hollands-lärsts-läkan af sin säng och sina egna lintyg til bindslar åt de blefferade drabanter och andre, som det behöfde.

Hans Maj:ts lynne war altid gladt och mildt, at då han gaf sig i förtroligare samtal, som ofta sedde med ringa folk nog, wille der wara stor beskedlighet, at icke öfwerstrida sina gränser och bruka för mycken familiarité. Skedde, at någon med plumpa och oansständiga ord, gick vidare än han borde, så lät Hans Maj:it honom tala fritt, torde och le deråt; men hwad han tänkte, seck den samma igen wid annat tillfälle, då Hans Maj:it i andras närvaro, gaf sit sentiment

timent öfwer grofwa och förargeliga historietter, så at den, som nu wiste sig wara skyldig, måste skämmas. Hans Maj:ts höflighet war emot alla menniskor så stor, at när han promenerade til häst, gjorde aldrig någon förbigående honom sin skyldiga reverence, at han icke rörde sin hatt igen; och när han war til fot, talade han sällan, och så godt som aldrig wid någon, med tåkt huswud.

Meningarna, i Hans Maj:ts tal och discourser, woro gemenligen korta, men sjuwika; derutaf man skulle kunna gifwa alt för många och wakra exempel; och hwad han sade ja eller nej, det war Kungs-ord, som man kunde säkert lita på.

Men öfwer alla andra Hans Kongl. Maj:ts höga och Kongl. dygder bör hans Guds-fruktan ega första rummet, och det så mycket mer, som deruti war intet bigoterie, at han hwarken wille blifwa sedd, eller derföre berömd utaf andra. Bibelen läste Hans Maj:t gemenligen först om morgonen, när han stod up: ibland ock sön- och helge-dagar, efter aftonsången, när han war allena. Til år 1708 om hösten hade Hans Maj:t i sält läst Bibelen 4 gånger igenom, och med egen hand upskrifwit dag och datum, när han begynt och när han slutat; men sedan tog han det bladet bort, af orsak, som hans egen utlåtelse war: Någon skulle kanske tänka, at jag wille skryta dermed. At der war en oskrymtad wördnad för Guds Majestät i hans hierta, wil jag bewisa med tu exempel, som äro mig bekanta. När Hans Maj:t hade, år 1704, den olyckan
i Heilsa

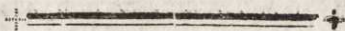
i Heilsberg, at af oförsigtighet, wid en rercering, Piuta Kammar-herren och Stalmästaren Axel Hård, biktade han det icke allenast in för Gud och sin Kristfader med största devotion, utan förjde och beröfwer i stilhet för sig sielf, at man ögonstänligen såg honom, hela långa tiden bedröfwad. År 1708, samma morgon, som armeen gick öfwer Weichseln, berättade en officerare, som under förra kriget tient i Frankrike, det hans General = = = haft et ordspråk, när någon action skulle gå an: Om Gud wil vara neutral i dag, så skola Messieurs få stryk; men Konung Carl swarade: Thuru stor General han eljest war, talade han då som en narr, när han så tilmätte sig alt ihop, at Gud skulle göra ingen ting. Om Hans Maj:ts åhoga för religionens enhet och renhet i Sverige kunna de emot alla skadeliga noviteter utgifna allvarsamma edicter tilfyllest witna. Utomdes är almant bekant, hwad sorgfällighet Hans Maj:t, under sit wistande i Sachsen, betygade för de i Slesien förtrykta Evangeliska, hos hwilka hans namn derföre leswer, och lærer leswa, barn efter barn, så länge någon Evangelisk är til finnandes, i oförgäteligit minne.

Korteligen at säga: Konung Carl XII hade ingen ting mera, som någon kunde med skäl tala på, än at han som oftast exponerade sin dyra person i sådana tilfällen, som han kunnat vara ifrån; men hwar och en den minsta blods-droppa, som han hade i sin kropp, war en modig soldat; hade han derutaf

kun-

kunnat gifwa bort, hwad han sielf hade för mycket, så hade många flere kunnat så mer än de behöft. Han brukade aldrig säga åt sina officerare och soldater: Går åstad och slåß; utan han sade: Kom; och då gick han sielf med de främsta. Eljest woro alla hans egenstaper så store, at de egde eu dråpelig öfwerwigt emot alt som hos honom kunde wara menstlighet och swaghet.

Wår Skyldighet är, at, såsom redelige swenske, behålla hans äreminne i diupaste undersätelig wördnad, och lemna hans stora namn, til efterwerlden och de senare tider, i högloflig åtanka och wälsignelse.

Konung FRIEDRICH I.

Konung FRIEDRICH I. war född i Cassel, år 1676 den $\frac{28 \text{ April}}{8 \text{ Maji}}$ klockan 11 om natten.

Des Herr Fader war Regerande Landt-Grefwen Carl i Hessen-Cassel, och Modren, Maria Amalia, född Hertige-dotter af Curland. År 1699 företog Landt-Grefwen Carl en resa til Italien, under hwilken tid han lemnade styrelsen uti denne sin Son Friedrichs händer, den han ock med mycken försigtighet och klofhet förestod. År 1700 trädde Prins Friedrich i ägtenskap med Kongl. Prinsessan Lovisa Dorothea af Preussen, Konung Friedrich I:s dotter,

ter, som dock affomnade 5 år derefter utan arfwingar. 1715 den 14 Martii förmålde han sig åter med Kongl. Swenska Prinsessan Ulrica Eleonora, Konung Carl XI:s dotter, eller Konung Carl XII:s Syster. 1720 den 28 Martii updrog denna hans ädelmodiga Gemål, Drottning Ulrica Eleonora, ehuru med Rikens Ständers samtycke, honom Swenska Kronan, anträdandes häruppå regeringen, sedan han dock förut affagt sig souveraineteten, och bekänt sig ifrån den Reformerta til den Evangeliska Lutherska läran. Samma år den 3 Maji skedde Kröningen i St. Nicolai kyrka i Stockholm; derwid hände dock den olyckan, at et stort bestyckadt köpmans-skep, prägtigt utziradt med alla nationers wimplar och flaggor, som låg på strömmen wid castellet, flög up i lusten, under canonaden, af folkets wårdslöshet med elden i frut-kammaren, hwarwid öfwer 100 menniskor tillika upflögo och ömkeligen omkommo.

År 1730 blef Konungen, efter förenämde des Herr Faders död, tillika Regerande Landt-Grefwe af Hessen-Cassel: regerandes ifrån denna tid så wäl Konunga-riket Sverige, som nyhånnde Landt-Grefweskap, det förra i egen hög person, det senare genom des Herr Broder, Landt-Grefwen Wilhelm, alt til sin död, som timade på Kongs-huset i Stockholm, år 1751 den $\frac{25 \text{ Martii}}{5 \text{ April}}$ 20 minuter efter klockan 8 om qwällen, af kalbrand i höggra benet; sedan han

han, med mycket beröm och stor mildhet, regerat i 31 år och några månader.

Jag wil i forrhet uprepa de farligaste blesurer, Högräfalig Hans Maj:t under sina fälttog, såsom Alf-Prins af Hessen-Cassel, bekommit; hwarester de qwarlemnade ärren, wid des Lif's öppnande, ännu buro de tydeligaste wedermålen.

1703 den 15 November blef Hans Maj:t, såsom då warande General-Lieutenant öfwer Hessiske tropparne i Holländsk sold, wid Spejerbach af en fi-entellig esterjagande husar twänne gånger huggen med sabeln öfwer nackbenet, twårs före: bägge huggen hafwa penetrerat igenom bägge tafforna af nämde ben. Hans Maj:t räddade sig denna gång för flere sådana farliga hugg, på det sättet, at han i flykten wände sig på hästen hastigt om, och med pistolen sköt husaren för pannan til döds. De qwarlemnade ärren, woro så långa och diupa, at jag kunde nästan inrymma mit lilsfinger deri: emot elak wäderlek, war Hans Maj:t oroad med stikning och kliande på samma ställen, då de ibland fuktade sig och lemnade små rugor qwar.

1704 den 13 Augusti blef Hans Maj:t, uti slagtingen på Schellenberg wid Donawerth, med falkonet-kula skuten något öfwanföre wänstra wärtan af bröstet, som gått ut på sidan af ryggen, då Konungen genast tagit kulan ur barmen: Hans Maj:t trodde i lifstiden och många med honom, såg också ganska lift ut, det kulan tagit sin direction genom bröstet, i synnerhet som Konungen derwid hostat

up mycken blod; men wid lifets öpnande, fants at kulan halkat utan på resbenet och följt samma ben tätt efter: man kunde tydeligen känna cicatricen näst resbenet utan på, när man med fingret åtföljde densamma: på lungan, som war lös och ledig, kunde ej eller förmärkas något vestigium eller ärr deraf. Wid samma tilfälle har Hans Kongl. Maj:t af en annan kula fått et skott på scrotum, dock af ingen den ringaste betydelse.

1716 den 27 Februarii blef Hans Maj:t med tvåanne rån-kulor skuten utan på högra låret, en hands-bredd ifrån knäet, hvilka med förladningen samt lintyget och tyget af böxorne stannade up uti ron af samma sida. Denna blessure fick vår Hielte under et inbrott med Konung Carl XII uti Norrige emot de Danske, wid en bondby Isfer kallad: Konungen war så hårdt deraf ansatt, at almånna förböner gjordes uti kyrkorne öfwer hela Sverige.

Genom desse och flere unfångne blessurer samt många andre utståndne farligheter, synnerligen wid björn-jagter här i Sverige, som jag sielf varit åsyna witne til, ledsagade dock den högste Guden vår älskans-wärde Konung altid wäl och lyckeligen derutur. Ingen kan neka, at vår Konungs mod och oförfräkta hierta wid tilstötande farligheter och olyckor, altid woro beledsagade med en presence d'esprit och största falsinnighet, hvilket utwisar et rätt heroiskt hierta: fort sagt, tid och

och omständigheter satte honom sedan ur alt stic, at vidare wisa, det wår Hielte war lik fordne Swenske Konungar.

Under den tiden Hans Maj:t war Swea Rikets hulda Konung, hade Sveriges inbyggare den oståtbara glädien, at merendels se Hans Maj:t wid god helsa, undantagandes det han stundom nog swårt plågades af sten-passion, och födde större och smärre stenar.

Men sedan Hans Maj:t snart hunnit til en ålder af 72 år, infant sig 1748 den 23 Februarii wid middags-tiden, då Hans Kongl. Maj:t skulle låsa til bords, (wid hwilket tillfälle den Casselste Kongl. Lif-Medicus, Hof-Rådet Kuhn, och jag woro närwarande) en känning af slag på högra sidan af ansigtet, högra armen och låret; hwilket på stunden igenom prompt åderlåtning, lavements och andra tienlige medicamenter til en god del öfverwans. Detta warade icke långre än til den 2 Martii, då slaget hästigare ansatte, och ännu i starkare mon wisade sig den 19 påföljande Maji med lamhet uti hela högra sidan, så at Hans Maj:t, ehuru lamheten åtog, altsedan icke kunde leda eller föra sig sielf: åfweledes förlorades minnet wid alla tilnamnens utnämmande af personer, undantagandes Hans Excellences Riks-Rådet Grefwe Tessins namn, det Konungen tydeligen gaf tillkänna, eljest hette alla Doctorer, så wål mans- som qwins-personer.

Helsan war från denna tiden nog wälflyttad, tills om sommaren år 1750, då lamhet uti tungan och swalget yppade sig, hwilken lamhet, genom den Höghets wälsignelse, så dagar derefter synligen astog. Den påföljande hösten och wintren såg man Hans Maj:t med större styrka och sinnes munterhet, än tillförene, i synnerhet 8 dagar för sista sjukdomen.

Men då alla hoppades fortgången af et så fågne- samt tillstånd, påkom den 21 Martii 1751, straxt eftermiddagen klockan 3, då jag kort förut hade den nåden at upwakta honom, en mattighet, som warade en tima: klockan fyra infant sig kyla uti händerna, som något derefter stråkte sig öfwer hela kroppen, med hårtig skakning och darrande, hwarpå hetta följde och ganska orolig sömn om natten. Andra dagen wille Hans Maj:t ej hålla sig wid sängen, ehuru allerunderdånigst man honom derom bad, utan war uppe, då emot aftenen wisade sig ros-aktig röd- na med swulnad uti högra smalbenet, jemte beständig feber. Dagen derpå war benet rödare och mycket swullit: alle läkares underdånigste förestälningar, til lindrig swetnings afbidande och benets uprätthållande, woro förgäfwes, och oakadt de bästa botemedel så wäl in- som utwertes med all sorgfällighet bleswo brukade, kunde kalbrand ej förhindras, som nu slog dertil: krafterna förminskades: kalbranden ytbredde sig allt mer och mer, så at inom 24 timar röda inflammations-strimor stråkte sig up öfwer knäet och halswa låret. På Hans Kongl. Höghets Adolph Friedrichs, befallning at rädda Konungens lif, om
menst-

menst = möjligt wore, gjorde jag til öfverflöd 4 a 5 långa incisioner längst efter hela benet, ända til ben = pipan eller periostrium, då allenast tunt stinkande blod = watten derutur flöt. Hans Maj:t hade söga eller ringa känsla deraf: alt hopp war nu ute, til helsans återsäende. Den 25 begärte Hans Kongl. Maj:t Herrans heliga Natward, hwilken han ock, af Doctor Schröder, Kyrkoherden i St. Nicolai kyrka, med all devotion anammade; wille ock sedan icke det ringaste mer niuta. Klockan 4 eftermiddagen lät Hans Maj:t falla deras Excellencer Herrar Rikens Råd, och sedan efter hand flere närmaste betienter. Konungen tackade dem samtelige för all erwisst trogen och underdånig tjenst, gaf dem så, jemte sin Kongl. hand at kyssa, et beweckligt afsked: klockan 6 kommo bägge Deras Kongl. Högheter Adolph Friedrich och des Gemål Lovisa Ulrica, och togo af Kongl. Maj:t et ganska ömt och rörande afsked: detta at anse, war ganska rörande. Sedan frågade Konungen efter Kongl. Prinsen Gustaf; men som hwar och en, med största billighet, fruktade, at den lilla Prinsen, som högeligen älskades af Hans Maj:t, äfwen som Hans Höghet Prins Gustaf Konungen tilbaka, kunde derwid taga en känbar alteration, ty affyrktes sådant. Klockan 7 gick Hennes Kongl. Höghet Kron = Prinsessan bort, men Hans Kongl. Höghet satte sig wid Hans Maj:ts säng, och med innersta sinnes = oro afwaktade Konungens förlosning: fluteligen började oron hos Hans Maj:t at uphöra, och roplandet uti bröstet

afstanna; då Hans Maj:t, under en stilla och sagta sömn, upgaf sin anda, 20 minuter efter klockan 8 samma afton.

Högstsalig Hans Maj:ts andelösa bekamen blef i fången liggande, efter egen nådigst förut gifwen befalning, tils dagen derpå klockan 2 eftermiddagen; då jag emedlertid, hela natten öfwer och följande dagen, ofta twättade de scarificerade ställen af det gangrænerade benet, med starka spirituosis, och med flere gånger hårdt tildragne bindlar utpräffade de stockade och förrutnade wårtskor, på det luften icke skulle taga öfwerhanden, och wid obduction beswåra någon.

Jag bör ock berättat, at på samma ben och på des inre sida, ifrån fotleden til tiockbenet, war huden i Hans Maj:ts lifstid altid af en mer eller mindre mörkbrun färg, hwilket Haas Maj:t ådragit sig på en par force-jagt i Hessen, medelst klåmmande och krossande emot et tråd: stundom slogs der blåsor up, stundom beswårades Hans Maj:t af ros-aktig smulna med nog rödna derstädes, ja ofta elaka röt-sår, hwilka af tienliga medel, ibland tidigare, ibland senare fördeltes och läktes.

Store Herrar och Regenter, som hafwa andras wälfärd om hiertat, gifwa sig minst tid och tillfälle, at tänka på sig sielswe, hwarföre ock ofta de säkraste botemedel blifwa de kraflösa, och en ringare anstöt af sjukdom kan få den farligaste utgång, samt blifwa för Läkaren den äfwenlyrigaste.

Uppå Hans Kongl. Maj:t Konung Adolph Friedrichs nådigaste befallning, genom Hans Excellence Riks-Rådet m. m. Grefwe Tessin, fick jag ordres at öppna och balsamera Högstsalig Hans Maj:t, med tilhjelp af Kongl. Hof-Chirurgen och Assessoren Ribe; hwilket förra den 26 Martii klockan 6 om qvällen förrättades, i närvaro af Deras Excellencer Herrar Rikens Råd: wid samma tillfälle woro åswen tilstådes Herrar Medici och Chirurgi, Archiatrerne Ribe och Rosén, Lif = Medici Bäck och Réef, nu warande Assessor Strandberg, Regements = Fältstären wid Kongl. Adels-sanån, nu Professor och Doctor Acrel och framledne Stads-Chirurgus och Chir. Soc. ledamot Boltenhagen.

Den af nedanstrefne Herrar Medici ingifna och tryckta *relation* derom, lyder
 sålunda.

Sedan Kroppen på wanligt anatomiskt sätt war öppnad, som til sina ytre delar besants med en tiöck fet-hinna omgifwen, hwilken utom fettet hade uti callulis infiltrerat warn, i synnerhet på ryggen och högra låret, och de föttaktiga delarna woro fasta och robusta, ransakades aldrasörst de twänne bräck, hwaraf Högstsalig Hans Maj:t i lifstiden incommoderades.

Nafwel-bräcket, som Högstsalig Hans Maj:t har haft i 20 års tid, war endast et utfall af nåtet, stort som et medelmåttigt renette-åple, och war an-

wuxit wid sielsswa halsen af säcken (saccus herniosus): uti detta war ingen del af tarmarna inträngd. Det andra bråcket war en fulkomlig hernia scrotalis, eller et utfall af tarmarna i scroto på högra sidan, bestående af intestino ileon, utan at något af nåtet war med utfallit, och war icke anwuxit, hwarföre det lätteligen kunde reponeras.

På wänstra sidan wiste sig åswen en början til tarm-bråk. Nätet (omentum) war måst öfweralt fastwuxit wid bukinnan.

Tarmarna (intestina) woro nog upbläste. Blind-tarmen (cæcum) låg icke på sit wanliga ställe, utan närmare åt nasflan: flexura coli eustachii festes i wänstra hypochondrio; men deremot gjorde intestinum colon en owanlig bugt up åt nasflan, innan den slöt sig wid intestinum rectum. Torde hånda, at detta har mycket bidragit til de många och ofta påkommande wäderspänningar, hwaröfwer Högstsalig Hans Kongl. Maj:t så ofta i lifstiden klagade.

Alla små-tarmar woro något inflammerade, men wänstra mag-mun, jemte magens lilla bugt woro gangrænerade, hwarom Medici, dagen för Hans Maj:ts död, woro högeligen bekymrade, i anseende til den ständiga feber, och om lögerdagen de åtskilliga emellan-löpande rysningar, samt om söndagen några häftiga fräkningar, som nogsam utwisade, en sådan inflammation wara för handen; men beklagligen stod den icke med några medel at håfwa och bota, emedan lifs-krafterna stundeligen så

mär-

märkeligen astogo, at icke mera hopp gafs til naturens medverkan, som likwål är oundbärlig, om något medicament skal ega någon kraft.

Denna inflammation härrörde åfwenwål af samma orsaker, som gafswo anledning til rosen i högra benet.

Sedan tarmarne woro fränlöste, besågs lefren (hepar), som besants til hela sin substance god och ostadd; men i gallblåsan funnos 6 stycken gall-stenar: twänne woro nog stora, med åtskilliga spitsiga kanter, til likhet en tribulo eller wattu-nöt: de tre större wogo tilsamman et och et halst qwintin och 10 gran.

Mielten (lien, splen) war stadig och i behörigt stånd.

Widare, då niurarna (renes) besågos, funnos på högra niurens ytre superficie twänne wattu-blåsor (hydatides) ansenligen stora, i widden den ena som en walnöt, den andra som et mustöt, hwilka råfte in i diupheten et stycke af sielswa substancen af niuren, utan at communicera med pelvi. Inre delen war af ordentelig och naturlig bestaffenhet.

Den wänstra niuren, som war med mera hårdt och tiöckt fett eller talg omgifsven, och tillika mindre än den högra, hade til sina ytre och inre delar aldeles ingen åkomma: två små niurstenar, som små grön, funnos allenast fastsittande, den ena uti des inre, den andra i des ytre substance.

Åf uretheres war den wänstra urethern gansta wid, och den högra af wanlig widd.

Blåsan (vesica urinaria) war aldeles öfödd och utan någon sten. Sedan alla dessa i buken lig-gande delar woro noga skärstädade, öppnades bröstet,

Lungorna (pulmones) woro til utseende friska och goda; men då man nogare besåg deras substans, befanns den wänstra öfre lobus af lungan un-gesår wid det ställe, som Höghsälig Hans Maj:t hade fått af en kula en blessur i bröstet, til en gan-ska liten del anwuren wid pleura, något högre up än wårtan, som sitter utan på bröstet. Man kunde här ögonstentligen se, at kulan icke har gått in i caviteten af bröstet, utan halkat utan på resbenet, och gått ut på sidan af ryggen.

I caviteten låg wain, wid påß et halft qwarter.

Då med et hwast instrument skaws uti den nedre loben, bles man warse twänne benaktiga wårter, den ena stor som et peppar-korn, den andra som en liten hassel-nöt. Man kände utom des med fing-ren åtskilliga dyliska, men ganska små: desse wårter wogo tillsammans 16 gran.

Hiertat (cor) war stort och friskt, och med nå-got fett omgifwit. Men der arteria aorta går utur den wänstra hiert-kammaren, woro des luckor (val-vulæ) benaktiga, och inre superficien af denna puls-åders början fanns wara lifsom stenaktig. Uti den högra hiert-kammaren war en liten concretio polyposa. Denna stora stam-åder war, under des wåg igenom buken, här och der dels brosfaktig, dels benaktig.

Arteriæ iliacæ woro lifa så. Lifaledes war stammen af arteria cœliaca, jemte en des gren af samma bestaffenhet.

Emedan hufvudet, så wäl som den öfrige delen af kroppen, skulle balsameras, öppnades hufvudskålen, som war mycket tiock och fast. Wid öppnandet utflöt et watn, wid påß et qwarter, som innehölts emellan dura- et pia- mater.

Den wänstra ventriculus lateralis eller hiertkammaren, war med et dylift watn upphild, hwaraf hiernan har warit nog trykt. Desutan låg öfwer hela hiernan, men i synnerhet på der högra sidan, et gelee- aftigt slem, som är nog owanligt at se.

Ehuru man dessa sista åren, med de utwaldaste och måst försökte medel, sökte at hindra alla de orsaker, som goswo tilfälle til någon trykning up at hufvudet och på hiernan, war man dock icke i stånd, at så aldeles hindra källan til et sådant tilflytande; och ehuru man, igenom fördelande och afförande mediciner, ofta tyktes winna et så godt ändamål; måste man ändock beklagligen erfara, at de icke woro tilräckelige, at aldeles häfwa grunden til widare slag, hwilket man nogsamnt besarade; men hwaraf Högsalig Hans Maj:t, igenom Guds nådiga bistånd, in til sin sista andedrägt, likwäl ingen känning mer hade.

Något besynnerligt fant man också, då lill-hiernan war uttagen, at, der sinus laterales stöta tilsamman, låg et ben längs efter, långt som en led af
et

et finger och två linier bredt, just under förset uti en processu duræ matris.

Det högra benet, hwaruppå Högstsalig Hans Maj:t hade en fontanelle, och uti hwilket rosen slog sig, war gangræneradt intil sielswa benpipan, ifrån fotleden til det tiocka af benet, utur hwilket flöt en otrolig hop blod-watn.

Twänne gangrænerade fläckar syntes högre up på inre sidan af wadan. Uti hela kroppen fants ganska litet blod.

Sedan viscera woro utur alla tre caviteterne uttagna, blefwo de med allehanda goda balsamiska krydder och specerier af Kongl. Lif-Chirurg. Schützer och Hof-Chirurg. Ribe balsamerade. Stockholm den 30 Martii 1751.

Edvaldt Ribe.

Nils Rosén.

I anseende til den korta tid oß blef förelagd, at på 24 timar förrätta hela balsameringen, gafs icke tilfälle, at lossa huden ifrån musclarna, som måst öfwer hela kroppen war updrifwen med infiltrerad watn, uti fettets cellulösa wäfnad.

Caviteterna blefwo befriade ifrån alla inre delar, såsom i buken, i bröstet och i hufwudet, med alla des blod-kåril, rör och fett: desse viscera rensades ifrån de watnaktige och blodblandade wätskor, samt twättades och rensöljdes ofta med campbert-brånwin N:o 5. alt lades sedan uti et koppar-kåril, fylt med spiritu vini rectificatissimo.

Se

Sedan caviteterne woro wäl tvättade och med servietter torfade, smordes de med balsam N:o 1. Denne balsam itererades derpå så länge, tills man såg, at ej mer deraf wille fästa sig: ofwanpå balsamen ströddes et wälluktande aromatiskt och balsamiskt fint pulver N:o 4, som gnedes in på balsamen: af balsam påsmordes åter igen, och så mycket af det fina pulvret ströddes derpå, som igenom tryckande och pressande med händerna kunde qwarfitta.

Utur hiertat, som legat i et serskildt kåril och i stark campher-spiritus, utframades wätstorna wäl: det smordes sedan så wäl i des hiert-öron som kamrar, in och utan på, med nyssnämde balsam: derpå packades et serskildt aromatiskt och balsamiskt fint pulver N:o 2. sedermera lades det åter på sit ställe i bröstet igen: hela bröst-caviteten fylldes sedan med et annat pulver N:o 3 af lika egenkap, dock gröfre. Med hufwudets och bukens iholigheter förfor man på lika sätt: hufwudståls=hwalfwet sattes tillsammans på sit ställe igen, och den åt nacken dragne calotten eller hufwudstålen drogs åter deröfwer, samt syddes tilsamman med den öfriga huden, som blifwit derifrån skild.

Det affågade bröst-benet, som war lossadt ifrån ref-benen, förenades med mesings-tråd: bröst-musclarne lades på sina ställen igen, som ock bukens: huden åter deröfwer, och syddes tillsammans nått och wäl ihop. Ansigtet blef ej
wid-

widrördt. Ögonens hinnor öppnades och uttryf-
tes wätstorna wäl derutur, sedan sattes mustot-
nötter deri, och ögonlocken förenade wi tilsam-
man med fina häfter af silkes-trå.

Då allt detta på 22 timar war förrättadt,
funno wi med förundran, huru den öfriga delen
af kroppen swält och ansenligen updrifwit; wi
beslötö fördenstul, at ändock i hast öppna huden,
och stassa utgång för wätstorna, aldenstund man
billigt kunde föreställa sig, at af lius-wärman
och lampor, samt af qwalmen af det mykna sol-
ket, såsom åstådare, kunde i förtid förorsakas rö-
ta och gäsning, hwarpå en odräglig stank skulle
följa. Huden på ryggen skildes längs efter uti
tvänne delar, sammaledes på alla fyra extremitet-
terne; sedan gjordes i fötten, längst efter, diupa
incisioner, då en ansenlig mängd af några kan-
nor fulla med stinkande watn utflöt och utpressa-
des; man förhölt sig sedermera härwid, som wid
de andre nämde caviteterne: huden lades åter öf-
wer på sit förra ställe och syddes tilsamman: allt
detta war gjordt på 4 timar.

Hela kroppen med armar, lår och ben, blef-
wo efter konstens regler med wälluktande spara-
draps, bindlar N:o 6 lindade.

Snelfworna, som under denna tiden legat uti
ofta ömsad spiritus, uptogos, torkades nu gan-
sta wäl, och smordes med balsam N:o 8: derpå
ströddes det fina pulvret N:o 4: desse blefwo
sedan inpackade och hwarstals lagde uti en ef-lå-
da,

Da, försedd inuti med bly; emellan hwart hwart påhåldes balsam och derpå det gröfre pulvret, så mycket som lådan kunde innehålla; sedan ställes den under Högstsalig Hans Maj:ts hufvud i kistan.

Til madraß, hwarpå Hans Maj:ts lekamen hvilat, togs hwit atlas, fylld med walluktande aromatiska specerier; äfwen til örnegåt af samma slag: en mindre hufvud-dyna fylldes med krydderna N:o 7.

Slutligen påkläddes Högstsalig Hans Maj:t Seraphimer-drågten med peruque, och lades i en med sammet öfwerdragen ek-kista. Deras Excellencer Herrar Rikens Råd buro det Kongl. Liket sedan i Rindelen af flottet, och stälde det på en prächtig Lit de parade, hwarest det stod i 14 dagar til åfådande. Sedan fordes det Kongl. Liket med mycken ståt och pragt til Riddarhusholms-fyrkan, för at der bisättas.

*Ordinationer til Högstsalig Hans Maj:ts,
Koning Friedrich I:s, Balsamering.*

N:o 1.

Balsamum ad loricandum corpus. Libr. VI.

Codex Medicamentarius Parisiensis pag. 180.

N:o 2.

Pulvis ad condiendum Cor. unc. VIII.

Cod. Medicam. Par. pag. 178.

3

N:o 3

N:o 3.

Pulvis ad condienda interanea et cavitates implendas. Libr. XXIV.

Cod. Medic. Par. pag. 178.

N:o 4.

Pulvis ad infarciendas Carnes. Libr. IX.

Cod. Medic. Par. pag. 179.

N:o 5.

Spiritus vini Camphoratus ad singulas corporis condiendi lotiones. Libr. XXX.

Cod. Medic. Par. pag. 180.

N:o 6.

Sparadrap ad corpus conditum involvendum.

Cod. Medic. Par. pag. 180.

N:o 7.

Rec. Ceræ albæ. Libr. viij. Olei Amygd. d. Libr. III.

Bals. d. Mecca. Libr. I. Olei Lavend., Ol. Ligni rhodii et Neroli. Essent. Regiæ aa. unc. iiß.

M. F. l. a. Sparadrap.

N:o 8.

Rec. Specier. pro Cucuph. unc. XV. Fl. Rosar.

rubr. unc. VI. Flor. Lavend. unc. IV. M. f. Species admiscæ Ambræ Griscæ, Maceris Oriental.

tal.

tal. aa. drachm. I. Zibethi. Scrup. I. Essent. Ambræ. unc. I., M. d. S. Wälluktande krydder til huswud-dyna.

Kongl. Hof-Apotekaren Ziervogel har lefwere rat och med mycken flit och skicklighet tilredt dessa requisitioner, dem Herr Lif-Medicus Abr. Bäck förordnat.

Den 27 September 1751 skedde den Kongl. Begravningen i Riddarholms-kyrkan, på följande sätt.

Dagen förut, eller den 26 September, klockan 10 förmiddagen, blef samtelige Rikens Ständer kungjordt, igenom twänne Kammar-Herrar, at den följande dagen skulle Högstfällg Hans Kongl. Maj:ts Konung Friedrich I. begrafwas, samt Rikens Ständer tillsagt, at sig uti kyrkan insinna; såsom ock dem tillkänna gafs, det Hans Kongl. Maj:ts gerna säge, det Rikens Ständer wille utnämna wiså, nemligen 50 af Adelen och 25 utaf hwarje af de öfrige Stånden, at wara Kongl. Maj:ts ifrån Kungshuset til kyrkan följaktige.

Samma dag klockan 11 blef äfwen, genom ett Hårhold uti sorge-drägt, under pukor och trompetter, uppå alla wanliga ställen, dagen til Begravningen afkunnad, och äfwen kungjordt at Lif-predikan uti hwarje af de öfrige kyrkorna skulle komma at hållas, på det hwar och en måtte hafwa ymnogt tilfälle at fira en så stor och mild Konungs åminnelse. Äfwenledes blefwo Herrar Rikens Råds Fruar och Frökningar, Kongl. Collegierne, samt närwarande Rikens

sens Embets-män både af Civil- och Militair-ståndet med deras Fruentimmer, främmande Magters Ambassadeurer och Sändebud budne och tillsagde, af ställen för dem woro uti Riddarholms-kyrkan utsedde, i den händelsen de skulle wilja biwista Begravnings-ceremonien.

Den 26 om aftenen begaf sig Riks-Rådet och Öfwerste-Marskalken med de öfriga Herrar Riksens Råd uti nämde kyrka, och togo det Kongl. Lifet utur grafwen, der det varit bisatt, och lyfte det upp på det i Hög-Choret uprättade Castrum doloris, hwarwid en Corporal, samt vice-Corporal med 24 af Kongl. Maj:ts Lif-drabanter, tillika med twänne Kammar-Herrar samt en Capitaine af Lif-gardet förordnades at wara til waft.

Regalierne afhemtades äfwen samma aften genom 6 Kammar-Råder, tillika med den kronan som sattes ofwan på kistan af det Kongl. Lifet. Uti kyrkan emottogos de af Öfwerste-Marskalken, hwilken lade dem på högra sidan om det Kongl. Lifet, uppå dertil med swart sammet betäfte bord, och öfwerhöljdes de med swart flor. På wänstra sidan lades de Kongl. inhemska Orden, äfwen på et med swart sammet beklädt bord midt emot Regalierne. De Kongl. utlänske Orden lades på et å samma sida fram båtre satt bord.

Begravnings-dagen, eller den 27, samlade sig Kongl. Lif-gardet på parade-platsen, som då war wid Munk-bron, Uplands regemente på Arsenalsgården, Stadsens Borgerskap til häst på Bårnhus-går-

gården, Stadsens Borgerfkap til fot på Stor-Norrmalms- och Södermalms-torgen.

Klockan 11 förmiddagen begynte först Stadsens Borgerfkap til häst at marchera, hwarefter straxt följde Uplands regemente: marchen stödde öfwer Norrebro ända fram åt stora kyrko-brinken, den utföre öfwer Riddarhus-torget åt Riddarholms-bron: Stadsens Borgerfkap til häst intog Munke-torget längs med det Hamiltonska huset, gjorde front åt Riddarholms-kyrkan. Af Kongl. Lifgardet ställdes en bataillon på Riddarholms-kyrkogården, och en annan bataillon på platsen emellan kyrkan och bron, framsför det Creutziska huset, gjorde front åt Hessensteinska huset: Uplands regemente stannade på Riddarhus-torget.

Ifrån Drabante-sals porten til stora Borggårds-trappan formerades hayen af Stånd-Drabanterne, klådde i deras swarta flachsor och flor i bardisanerne, der ifrån til Riddarholms-kyrko-porten, och sedan, öfwer platsen samt Riddarholms-bron intil Riddarhus-gårdens stora port, gjordes hayen af Kongl. Lifgardet; men derifrån, öfwer Riddarhus-torget up til Stor-kyrko-porten, continuerades hayen af Uplands regementet.

Bid up-marchen buro infanteriet deras gewår för lif, åfwenledes öfwer- och Under-officerarne deras hand-pifkar, wårjor och fors-gewår under wänstra armen, samt fanorne hoprullade och sänkte: under marchen rördes spelet, men betåfte och förståmt: Officerarne hade flor uti deras wårjor, på hattarne

och fring armen, på hand-pifarne och om deras escharpes; som ock fanorna, så wäl som Linder-officerarnes fors-gewär woro med flor försedde.

Innan ringningen begyntes, insunno sig, utom de redan förmälte wakthafwande, uti kyrkan

1) Cheferne af Kongl. Maj:ts Lif-drabanter, Lif-gardet, Lif-regementet, Lif-dragonerne, General-Adjutanten, Hof-Stalmästaren, och Hof-Jägmästaren, som stälde sig wid hufwudet af det Kongl. Lifet.

2) Riks-Rådet, Friherre Cedercreutz, stod på wänstra sidan om hufwudet af Lifet midt emot Regalierna med Riks-baneret, som understöddes af twänne Siverstar.

Klockan 1 begynte man i Tyska kyrko-tornet at spela åtskilliga klago-melodier, och klockan 2 börjades med ringandet uti alla kyrkor i hela staden, då de som budne woro skulle insinna sig i kyrkan, och ej ibland Ständer eller under processin förhinderlige wara.

Klockan 3 begofwo sig Riksfens Ständer til kyrkan, i den ordning, at först gick Bonde-Ståndet, sedan Borgare- så Preste-Ståndet och sist Ridder- Skapet och Adelen, anförde af deras Talemån; men Landt-Marssalken hade i handen Landt-Marssalks-stafwen swart öfwerklädd, och fram för sig twänne Hårholder uti swarta kåpor och med flor i spirorna. Sedan Landt-Marssalken, så wäl som de öfrige Talemännerna, gått fram för Stånden til kyrkan, urskilde sig der utur Stånden de af Riksfens Ständers De-
pu-

puterade, som blifwit utsedde at wara Kongl. Maj:t ifrån Kungshuset til kyrkan följaktige och begofwo sig til Kungshuset med sine Talemån: Landt = Marskalken och Udelen stannade wid dörren emellan fyrkanten och rundelen; sedan stannade de andre efter hwarannan.

Herrar Rikens Råd församlade sig i Råds = salen och intogo derpå Audience = rummet.

När alt war tilreds, upståldes lysare, med twänne war = sacklor försedde, inom hayen ifrån Kungs = husets Drabante = sals port, til Ridbar = holms kyrko = port, då Lif = processen börjades således:

Först gingo Page = Hofmästarne med öfwer = klädde korta stafwar, hwarefter Kongl. Pagerne följde 2 i bredd; dernäst gingo Kammar = Pagerne, alla 4 i bredd.

Derefter kom Hof = Marskalken, Baron Johan Löwen, med des Hof = Marskalks = staf, öfwerdraggen med flor: honom följde hälften af Hof = Staten, så wäl som Extra Capita och Krigs = besålet, efter den fördelning som gjordes, alla tre i bredd, de af mindre rang främst och de af större efterst.

Derpå följde de härwarande Pommerske och Wismarske Deputerade: de ifrån Wismar först, och sedan Herrar Landt = Råden, och sist de twänne Hefiske Embetsmän.

Dernäst kommo twänne Hårholder med swarta fåpor och flor uti spiran, och strart efter dem Ordens = Hårholderna; hwarpå följde Herr Riks = Rådet och Öf = werste = Marskalken, som war Prestaf, med stafwen öf =

werdragen och med långt hängande flor uppå, så wäl som på hatten.

Derefter följde samtelige Herrar Riksfens Råd i swarta lång-kåpor, och de ibland dem, som woro Seraphimer=Riddare, med Ordens=kedian der utan på, de yngre främst och de äldre sist, näst Kongl. Maj:t.

Sedan och på sidorna af Kongl. Maj:ts höga Person gick en Corporal och vice-Corporal med 24 Kongl. Drabanter uti deras uniform, med flor uti wärjorna, på hatten och fring armen: innan för dem, samt å sidorna om Kongl. Maj:t, gingo Second-Cheferne af Kongl. Lif-Corpsen, Lif-gardet, Lif-regementet och Lif-dragonerne, General-Adjutanten, Öfwer-Kammar-Herren, Stalmästaren och Hof-Jägmästaren.

Åf Kongl. Maj:ts sorg-mantel upbars, af den älfsta Kammar-Herren, släpet midt på, men på sidorna af twänne andra Kammar-Herrar.

Öfwer Kongl. Maj:t bars himmelen af 4 Presidenter ifrån Kungs-huset, til des Kongl. Maj:t satt sig i des stol i kyrkan, då 4 Capitainer af gardet den åter emottog, och buro honom neder på stora gången och inemot der orgel-låftaren widtager.

Derefter gick Hof-Marskalken, Friherre Horn, med Hof-Marskalks-stafwen öfwerklädd med flor: honom efterföljde den andra hälften af Hof-Staten, så wäl som Extra-Capita och Krigs-befålet.

Derpå gingo twänne Hårholder, och näst efter dem Herr Riks-Rådet, Cansli-Presidenten och

och **S**werste-Marskalken Grefwe Tessin med öfwerdragen staf.

Sedan och på sidorna om Hennes Kongl. Maj:t Drottningen gingo Herrar Riksfens Råd Grefwe Posse och Friherre Ehrenpreus, äfwen geck en Corporal med 16 Kongl. Lif-drabanter: innan för dem gingo de i ordningen följande Cheferne af Kongl. Lif-Corpsen, Lif-gardet, Lif-regementet och Lif-dragonerne, **S**wer-Kammar-Herren, samt de öfrige waktbaswande.

Hennes Maj:ts släp af sorg-flädningen upbars af en Kammar-Fröken, men sidorna deraf af twänne Hof-Fröknar.

Fru Riks-Rådinnan och Hof-måsterinnan samt Hof-Fröknarne gingo näst intil Hennes Maj:t på ömse sidor, och straxt efter Hennes Maj:t följde Herrar Riksfens Råds Fruar.

Himmelen upbars äfwen öfwer Hennes Maj:t Drottningen af 4 Presidenter, och emottogs sedan af 4 Capitainer af gardet, som sedan ställes bredewid Hans Maj:ts himmel i kyrkan under orgel-låktaren.

Dernäst gingo twänne Hårholder; hwarpå följde Landt-Marskalken med de Deputerade af Ridderskapet och Adelen.

Sedan gingo de öfrige Ståndens Deputerade uti deras ordning med sine Talemän för sig, alla klädde uti wanliga sörge-drägter, med flor om hättarne samt blotta hufwuden.

Då procession kom til kyrkan, stannade pagerne under orgel-låktaren, och stälde sig på båda sidor, så

widt ifrån hwarannan, at den öfriga Processen wäl kunde komma emellan dem: Härholderne framför Öfwerste-Marskalken Grefwe Ekeblad gingo up til Hög-choret och stälde sig på höger om castrum doloris, wid hufwudet af Kongl. Liket; men Ordens-Härholderne, på wänster wid fötterne af Kongl. Liket: Hof-Marskalken med Hof-Staten stannade på hwardera sidan om altaret.

Sedan Deras Kongl. Maj:ter intagit deras rum, och de Walthafwande stält sig wid Deras Maj:ters stolar, trädde Herrar Riksfens Råd uti de för dem utsedde bänkar, äfwen så de andra. På stora gången stälde sig å ömse sidor Lif-Drabanterne, näst dem Cadette-Corpsen.

Härholderne, som gått framför Herr Riks-Rådet och Öfwerste-Marskalken Grefwe Tessin, stälde sig på wänstra sidan af castrum doloris wid hufwudet af Kongl. Liket: de Härholder åter, som gått för Landt-Marskalken, på högra sidan wid fötten.

När Kongl. Maj:t trädde in uti kyrkan begyndes sorge-musiken, hwarefter Psalmen N:o 395. Kom o! Jesu huru länge &c. och derefter sista versen af Psalmen N:o 182. O! högsta tröst i alla nöd &c. söngos; sedan trädde Yrke-Bisken på predikstolen: efter predikan uplästes Personalierne, sedan söngs Psalmen N:o 141. Jesu du mit lif och helsa &c. Under siungandet trädde Öfwerste-Marskalken, som war Prestas, tillika med de öfrige Herrar Riksfens Råd, fram, då Härholderne

ne straxt begofwo sig fram om castrum doloris på andra sidan; hwarefter Hans Kongl. Maj:t jemwål tåktes begifwa sig utur des rum: sedan tog Herr Riks - Rådet Friherre Wrede Kongl. Preusiska swarta Örn = Orden: Herr Riks - Rådet Friherre Höpken, den Kongl. Danska Elephanter = Orden: Herr Riks - Rådet Friherre Stiernstedt, de Kongl. Swenska Orden: Herr Riks - Rådet Gyllenborg, Nyckelen: Herr Riks - Rådet och Cansli = Presidenten Grefwe Tessin, Spilet: Herr Riks - Rådet Friherre Wrangel, Swärdet: Herr Riks - Rådet Ehrenpreus, Spiran; och Herr Riks - Rådet Grefwe Posse, Kronan, och buro dem i den ordning framsför det Kongl. Liket; men wid hwarjes höggra sida gick den Kammar = Herren, som samma dag hade haft waft wid hwarie Regalie.

De öfrige Herrar Riksfens Råd trädde å ömse sidor af det Kongl. Liket och buro detsamma. Under det Psalmen N:o 274. Jesus alt mit goda år &c. begyndes, och de wakthafwande Herrar Cheferne, som stått å ömse sidor om castrum doloris, och de wid hufwudet af Kongl. Liket rangerat sig på sidorna, gick procession i graswen för sig således: först Hårholderne, sedan Ordens = Hårholderne, derefter Prestaswen, så de utlånste och inlånste Kongl. Orden, och derefter Regalierne; i den ordning som sagt är, deruppå det Kongl. Liket: näst efter följde Hans Kongl. Maj:t, omgifwen af de wakthafwande, som stått wid Konunga = stolen. Hårholderne och Drabanterne blefwo stående utan före, på ömse sidor
af

af graf-trappan. Sedan det Kongl. Liket war uti grafwen nederfatt, och kronan, som låg på sielfwa kistan, blifwit lösgjord och Herr Riks-Rådet Palm-Tiernas tilståld, steg Årke-Biskopen ned i grafwen och jordfästade Kongl. Liket. När det war fædt, gingo åter Hårholderne förut, som intogo deras förra ställen wid castrum doloris, derpå följde Prestafwen, sedan Kongl. Orden, derefter Regalierne, dernäst Kongl. Maj:t; och sedan de öfrige Herrar Rikens Råd som burit Kongl. Liket, och hwar och en lemnat Kongl. Orden och Regalierne på deras förra ställen, hwarest och den andra lösgjorde kronan lades, satte Hans Kongl. Maj:t sig på sin stol. De twänne Öfwerstarne, som understött Riks-baneret, hwilket nu hölts af en Kammar-Herre och twänne Hof-junkare, trädde uti de för dem utsedde bänkar.

De Ches och öfrige wakthafwande, hwilka hitintils haft wakt, och stått på ömse sidor af Kongl. Liket, begoswo sig til Kongl. Maj:t, då Second-Cheserne, som warit hos Kongl. Maj:t, intogo samma ställe hos Hennes Kongl. Maj:t Drottningen; men de officerare, närmast intil Second-Cheserne, hwilka haft wakt hos Hennes Maj:t Drottningen, gingo tillika med Kammar-Herrarne, som woro förordnade til wakt wid Regalierne och Riks-Baneret, tillika med Hof-junkarne derwid, så och Corporalen med Lif-drabanterne til Castrum doloris, och bleswo der til des Kongl. Maj:t, med hela Processen, kommit utur kyrkan. När således hwar
och

och en tagit in des ställe, lästes den wid begrafningar wanliga bönen, och söngs wälsignelsen för altaret af Biskopen uti Linköping, och straxt derpå Psalmen N:o 245. Jesus är min wån den bästa 27. Sedan begyndes åter sorge-musiken.

Så snart Kongl. Maj:t med hela proecessen kommit in uti kyrkan, fastades Begravnings-penningarne ut ibland folket af Kongl. Rånte-mästaren, sittande til häst och beledsagad af 6 ryttare af Lif-regementet, at afhålla all oordentelighet.

När Kongl. Liket jordsästades, gaf Herr Riks-Rådet och Szwefste-Marskalken Grefwe Ekeblad teki til General-Fälttygmästaren, at med stutande börjas borde; då det på Kongsholms-bron och wid Kornhamn posterade Artilleriet sköto 150 skott, och Kongl. Amiralitetet äfwen så många; derpå sköts salwor utur hand-gewären, först af Borger-skapet til häst, sedan af den Kongl. gardes bataillon som stått på kyrko-gården, dernäst af den andra bataillon, så af Uplands regemente; och på det desse salwor skulle blifwa så mycket starkare, drogs det manskap til bataillonerna, som formerat hayen; sedan gafs salwa af Borger-skapet til fot på Stors-torget, på Norrmalms- och sist af det på Södermalms-torgen.

Derpå begyndes andra omgången med salworne i samma ordning, hwarefter manskapet åter formerade haye.

Efter Guds-tiensten och Begravnings-ceremoniens fulbordande, börjades åter ringandet uti alla kyrk

kyrkorna, och då begynte processionen at gå på samma sätt och i lika ordning utur kyrkan up til Kungshuset, som den gick derifrån. Så snart Deras Kongl. Maj:ter kommit up til Kungshuset, uphörde ringandet.

Regalierne, så wäl som den andra kronan med Riksbaneret samt de Kongl. Orden återbragtes til deras ställen på wanligt sätt.

Tropparnes och Borgerskapets afmarche skedde på samma sätt som upmarchen, bårandes det nu gewåret på wanligt sätt, men spelet blef betäkt.

Konung Friedrich I. war en Herre af et högt, ädelt och nådigt utseende. Han war af en medelmättig längd och tiocklek, men ganska axelbred och hade starka musklar, derjemte egde han mycken styrka och krafter ända til des det förr omtalta slaget infant sig.

Sgonen woro liusblåa, stora, sköna, qwicka och brinnande; man kunde gemenligen af dem märka, hwad han tänkte. Han hade wäl flusne läppar och den nedersta litet hängande; munnen war ganska wäl proportionerad, och förrådde wid des minsta drag Konungens mildhet, äfwen som alla ansigtets liniamenter utwisade at Hans Maj:ts, i des yngre år, warit en ganska wacker Herre. I des Kongl. ornat, eller wid andra högtideliga tilfällen, lyste något Majestäteligt utur hela des wäsende. Gemenligen gick Hans Maj:ts något lutande med halsen och bröstet framåt, synnerligen på sin ålderdom.

kläddbonaden war merendels flåt och råt, stundom med gull = eller silfwer = galoner derpå, synnerligen på wästen. De måsta couleurer han helst bar, woro til råcken, antingen lius = blått eller lius = grått, men wästen war alltid röd. Geck han med strumpor och skor, woro de förre - af regarn, lius = gråa, eljest geck han måst med stöflor, wille ock at andra, då kölden war strång och wäderleken sinutsig, dermed gå skulle, at dymedelst förwara deras helsa: hwita silkes = strumpor och fransöfka klädebonaden såg han ej gerna. Ingen kunde hålla sig til sin kropp snyggare och proprare, än han: han kunde wäl ömsa peruquen allenast 2 a 3 gånger om dygnet.

3 mat och dryck war han ganska fräselig och delicat, dock måltiden war gemenligen inom en tima afgjord.

Af kort = spel war han en affsagd fiende, och det måst af den orsak, at lyckan merendels gynnade honom, dock tolte han wäl at andre, då och då, roade sig dermed. Det hände en gång i Nstads, och hwartil jag war et åsyna witne, at då Hans Maj:ts Herr Broder Ståthållaren, sedan Landt = Grefwen Wilhelm i Casel war ditkommen, för at aflägga sin compliment hos Konungen, geck Landt = Grefwen för tredie qvällen ut, i et annat rum, för at spela med några andra Herrar Pharao: Konungen saknade sin Herr Broder för länge: geck således ut til dem, som woro i andra rummet, och sade med stämt på tyska: Nun wieder bey dem verfluchten spiel! was gilt,

gilt, mein lieber Bruder, Ihr werdet wieder verlohren haben! hütet euch, Ihr seyd unter die = = = gerathen; die nehmen ihnen sehr geschicht das geld weg; då Ståthållaren leende swarade, at han redan förlorat 100 ducater; häruppå satte Hans Maj:t sig wid bordet, tog et kort ur sin Herr Broders hand, kastade det på hela banken, med utlärtelse, va la banque; hwar och en roade sig deråt: kortet want sonica. Hans Maj:ts jagt-page, som stod bakom Konungens stol, fick i detsamma ordres, at samia alla penningar, som bestodo af ducater, riksdalrar och banco = sedlar, en summa af 8 2 9000 daler, i sin hatt, at utdela dem åt waktparaden, som stod på torget, hwilket ock skedde; dermed hade spelet för några dagar en ända.

Hans Maj:t egde et ogement förstånd, at kunna penetrera och raisonera om allahanda saker, synnerligen i frigs-wetenskaper. Han war en hielte i krig, och derpå wiste han åtskilliga prof i sina yngre år; på sin ålderdom egde han samma hieltemod och courage, och blef helt förtörnad, då Ständerne nekade honom at wåga sin person emot fienden i sista Ryska kriget, och at sielf anföra armeen.

Hans sinne war ganska fromt, men tidetals och ganska hastigt, synnerligen i de sista åren af hans lifstid; men en af denne Konungens förnämsta egenheter war, at han aldrig emot någon byste långwarig onåd, mindre förföljde.

Under Hans Maj:ts regerings-tid; under skref han sällan eller aldrig någon döds-dom: sökte
af

at gerna, om möjligt wore, pardonera förbrytaren, om lag och förordningar i det minsta kunde sådant tillåta. Händte någon gång, at de, som woro här i Stockholm, men stodo på den Caselska Staten, synnerligen de, som woro derifrån, hade förbrutit sig emot Hans Maj:t, kunde han wäl i hastighet förassfeda dem, med antydan, at inom 2 gånger 24 timar resa utur riket, och til Casel tillbaka; men tog dock aldrig lönen af dem, så länge de lefde: det händte wäl ock, at han ångrade det och lät återfalla dem med större förmoner.

Af det tacka lönet war han aldeles ingen fiende; twertöm han gynnade dem på allt sätt, och gjorde åtskilligas lycka: och warade denna sensibilité för lönet, alt in på sena åldren hos Herren, såsom warandes af et ganska starkt och eldigt temperament.

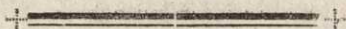
Han war ganska frifostig och gismild: gaf han någon, som ofta skedde, en present, war den altid Konglig. Han hade swårt före, at afslå någon, som sökte en tjenst; han gaf dem måst alla godt hopp om nådig befordran, hwaraf dock studom händte, at man ofta war osäker om utgången.

War någon siuk, hög eller låg, och han allenast hört talas om densamma, såsom en årlig och trogen undersåte, skedde ofta at han nästan dageligen lät sända bud til den siuka och efterfråga des tillstånd. Hörde Konungen, at någon

fattig hustru war i swår barnsnöd, seck jag ofta besalning at bistå henne, jemte penningar til hennes nödtorft. Kort sagt, Konung Friedrich war en ganska nådig Herre emot de fattiga.

Hans Guds-fruktan war utan stenhelighet: Guds-tiensten bewistade han med mycken devotion och gick derutinnan sine undersåtare med godt exempel före: han försummade sällan någon afton- eller morgon-bön, och gjorde den med böjda knän, ofta på bara golfwet: såg han någon under predikan sqwalra eller sofwa, kunde han sig högeligen deröfwer förtörna.

Således hafwa så Konungar sutit på Swea Thron, som egt flera goda egenstaper än Högsfälig Konung Friedrich I.

Konung ADOLPH FRIEDRICH.

Konung ADOLPH FRIEDRICH föddes i Eutin uti Holstein år 1710 $\frac{3}{4}$ Maji. Des Herr Fader war Hertig Christian August af Holstein-Gottorp, Administrator af Hertigdömet, och Biskop i Lübeck; och des Fru Moder, Albertina Friderica, född Mark-Grefwinna af Baden-Durlach. Hans Maj:t war genom denna sin Fru Moder, Konung Carl IX:s dotter-dotters so-

sona = dotters Son; och således en telning af Konung Gustaf I:s wälsignade stam.

På des 17 ålders år, eller 1727, blef han Biskop i Lübeck. Den 23 Junii 1743 waldes han, under Konung Friedrich I:s lifstid, af Swea Rikens Ständer, til Swenskt Thronföljare, såsom härstammande af den högt förtiente och högtälskade Kongl. Swenska Wasa=Ätten.

1744 förmålte han sig med Kongl. Prinsessan LOVISA ULRICA af Preussen, wår nu warande makalösa, hulda och stora Enke=Drottning, som stadgat wårt Konunga=Hus med tre och trettio Prinsar och en ganska skön och mild Prinsessa; af hwilka den äldste är Swea=Rikes och wår nu Regerande Allernådigste Konung och Herre, Konung GUSTAF III.

1751 steg Adolph Friedrich på Swenska Thronen, och samma år den 26 November fröntes han i St. Nicolai kyrka i Stockholm. Men den 12 Februarii 1771, klockan 8 och 10 minuter om aftenen, dog wår hulde Konung oförmodeligen och ganska hastigt af slag, på Stockholms slott, sedan han regerat i 20 år med största beröm.

Under Högstsalig Hans Maj:ts regering, lät den Högste Guden Swea inbyggare ättniuta den ofattbara förmon, at uti Hans Maj:ts ega ett mild, fredsam och huld Konung och Fader, hwar igenom Swea Rike icke allenast bibehölts i det måsta wid en önskelig fred, utan ock wår nådigste Konung sielf bewarades ifrån sådana lifsfaror

ror och beswårligheter, som utwertes oroligheter medföra.

Hans Kongl. Maj:t egde, ifrån sin lyckliga ankomst til Sverige, merendels god helsa, då man undantager coliquer, frogor och i synnerhet migrainer, som nog ofta de första åren swårli- gen beswårade.

Några månader förut, innan Hans Maj:t 1752 reste sin Eriks-gata åt Finland och norra delen af rikets provinser, tilskyndades Konun- gen, igenom et olyfligt fall, en stark contusion på bröstet öfwer wänstra wårtan, samt Hans Maj:t ej serdeles utlåt sig derom. Hennes Kongl. Maj:t Drottningen (tillika med läkarne) före- stälde sig straxt swårigheten deraf och, af wanlig ömhet för Konungens dyra person, rådde straxt til åderlåtning, ehuru det icke gick t verkställig- het: några dagar lupo emedlertid förbi, innan Hans Maj:t en natt oförmodligen ansattes af et swårt styng, just der stöten skedd, med kort an- debrägt, hög och hastig puls m. m. klagande sig åfwen öfwer starka rysningar: Hans Maj:t kunde då ej lyfta sig up i sängen eller på minsta sätt röra sig: ådren öppnade jag genast, som ha- de, jemte andra tienliga medel, den lyckliga werkan, at de nämde tilfälligheter inom få da- gar afstannade och contusionen sig fördelte.

Innan jag kommer at anföra Kongl. Colle- gii Medici aflemnade trykta relation om Hans Maj:ts sista sjukdom och död, samt lifets
öpa

lysnande, wil jag något anföra, hwad sig tilldrog under den forta sjukdomen och den derpå följande döden.

Den 12 Februarii 1771 mådde Hans Maj:t måst hela dagen ganska wäl: hade ätit sin middags-måltid med god appetit: efter måltiden war Hans Maj:t munter, glad och nögd: hade åtskillige af Herrar Riksens Råd och andre hos sig; men emot klockan 8 om qvällen angreps Hans Maj:t ganska hastigt af en håstig mage-framp eller colique; då lutade Hans Maj:t sig framstupa på bordet och på sina armar, klagade dock litet förut öfwer en sore yrsel i hufwudet, med utlåtelse: nu får jag åter min håstiga colique: steg straxt derpå up, i tanka at gå neder i de små Kongl. rummen, men hant ej längre än 10 a 12 steg til närmaste rum, der satte Hans Maj:t sig neder på den närmaste stolen wid dörren, lade wänstra armbogen på et bord och lutade hufwudet på samma hand, samt med den andra knäpte hastigt up wästen. Hennes Maj:t Drottningen Skyndade sig med en warm serviette, lade den öfwer magen, jemte sina kläder, af fruktan det Konungen kunde bli kall, men i samma ögnablick kastade han hufwudet up och tillbaka mot wäggen och stolkarmen; då Hennes Maj:t blef högeligen altererad och oroad. Af de närwarande Herrar Riksens Råd, som äfwen sattes i största bekymmer och häpenhet, anmodades Hennes Maj:t Drottningen underdånigst, at begifwa sig affides i nästa rum, helst de fruktade för en bedröflig utgång, som ock

bedde. J och med det samma fattade Hans Majestät handlederna på då warande Fält-Marskalken, sedan Riks-Rådet Grefve Fersen och Hans Excellence Riks-Rådet Baron Beckfries, förändrade färgen af ansigtet, och då i det samma gaf up sin dyra anda. Inga 8 minuter derefter woro förflutne, då jag på kallelse infant mig. Wid första påseendet märktes wäl icke minsta teken til lif; dock at icke lemna något af de yttersta försöken, öppnades åter ådren, som förut blifwit redan öppnad, men ej mer då än denna senare gång welat rinna: elixirer applicerades, de der blefwo qware: kropsen frotterades med warma servietter: watten östes i munnen, som dock åter på sidorna af mun-giporna utran; jag försökte ock med en siäder-penna, den jag långt neder i halsen införde, men ingen retlighet upwäcktes derigenom, hwarföre jag ock såg, at den påtråkade emetiquen war förgäfves; och at Hans Majestät redan war i Herranom affömnad.

Swea Rikes inbyggare kunna aldrig förglömma den högst bedröfliga stund, på hwilken denna Högsfällig Hans Majestät hastiga bortgång ifrån detta timmeliga lifwet så oförmodeligen blef kunnog.

Dagen derpå lades det Kongl. Liket i sängkammaren, på et dertill förordnadt bord, afläddes och tvättades.

Som war nu warande Allernådigste Konung GUSTAF III, war under denna bedröfliga och olyckeliga händelsen på sina utrikes resor och i Paris stadd, blef mig andra dygnet derpå, eller den 14

Februarii, på Regeringens befallning, genom hans Excellence Riks = Rådet och Öfwerste = Marskalken Grefve Bielke antydt, at öppna det Kongl. Liket, i närvaro af alla deras Excellencer Herrar Riksens Råd, hwilket ock sedde flockan 11 förmiddagen.

Kongl. Collegii Medici aflemnade underdåniga berättelse här om lyder ord ifrån ord sålunda.

Sedan den Allrådande Guden behagat ifrån detta jordiska falla, och til et bättre lif försätta Hans Kongl. Maj:t vår allernådigste Konung, Konung Adolph Friedrich, glorwördigst i åminnelse, förledne flockan $\frac{1}{4}$ til 9 om qvällen, såsom det tilförene är af trycket fungiordt, blef, på hoga befallning, i samtelige deras Excellencers Herrar Riksens Råds öfwervaro, det Kongl. Likets öppning företagen den 14 Februarii följande: närwarande underfrefne Archiater, Lif- och Hof-Medici, Assessorer, samt Doctores Medici i Stockholm; och anmärktes följande

Utwertes:

En blåaktig rodnad öfwer hela ryggen och länderna, så wäl som alt omkring öfwer halsen. Underlifwet, i synnerhet ofwan för nassen, war mycket uppöst.

Inwertes:

1:0 Mätet eller omentum, war stort och tieckt, updragit til större delen fram och upåt lefren och magen, samt uti vänstra sidan i synnerhet hårdt tillpackadt.

2:o Magen stor och utwidgad, til utseende rödsprångd, måst på sidan emellan mellan-gärdet (diaphragma): inemot öfra magmunnen war färgen mera mörk: magens ådror af blod updrefne.

In uti magen funnos lemningar af mat, dels något smälte, dels ännu i mindre stycken, som ej börjat förwandlas. Detta tyktes utgöra 3 quarters mått wid pass, och befants, efter flere Chemiska försök, icke annat vara, än samling af mat och drick efter middags-måltiden.

Sedan magen blifwit renstöljd, befunnos des inre hinnor äfwen i almänhet röda, men fläcketals mer och mindre. Samma mörka färg, som syntes utwertes på magen, befants äfwen märkeligare inwertes, serdeles på nedra och bak-sidan *): omkring nedra mag-munnen woro blodrören mycket fylde.

3:o Små-tarmarne woro updrefne af wäder, och innehöllo något af samma samling som befants i magen, samt woro i synnerhet rödsprångde närmare til tolf tums-tarmen och magen.

Duodenum war mörkt til färgen, men måst på nedre och bak-sidan. Jejunum war icke aldeles torrt, som eljest merendels händer, och lika som ileum något rödsprångt.

4:o

*) På detta stället saknades magens innersta hinna (tunica villosa eller sammets-hinnan kallad) til en riksdalers widd; likaledes kändes magens tiocklek här långt tunnare, än på den öfriga delen.

4:0 De gröfre tarmarne woro måst toma, men stinna af wäder, för öfrigt i fullkomligt godt tillstånd.

5:0 Kröfens mindre ända war blodsprängd och svartfläckig, måst åt den sidan, som ligger närmast intil öfra mag-munnen, under och bak för magen.

6:0 Lesrens öfra sida hade sin naturliga färg, men högra lobens nedra sida war til en del mörkare. Gall-blåsan utan fel.

7:0 Mielten, tarmkäret, båda niurarna samt urin-blåsan, som fants måst tom, woro i sundt och naturligt tillstånd.

I bröstet.

1:0 Lungorna woro öfwer alt ledige, af naturlig färg och consistence.

2:0 Hiertat med alla des stora rör sundt. Vena cava med högra hiert-örat endast full af blod, men det öfriga snarare tomt och något flapt, än för mycket upfylldt.

I Hufvudet.

1:0 Woro alla puis-ådror, så wäl större som mindre blod-rör och hinnor, icke blod-fulla.

2:0 I hiern-kamrarna fants nog mycket watn, och märktes i synnerhet den högra wara deraf utspänd.

3:0 Stora och lilla hiernan woro af dylikt watn fuktige.

Ut kunna gifwa någon underrättelse om Högstsalig Konungens sista sjukdom och alt för hastigt tids made död är nöddigt korteligen nämna något om Hans Maj:ts helsa, i synnerhet de sista åren.

Om Hans Maj:t hafwer varit, alt ifrån des lyfliga ankomst til Sverige, då ock då beswärad med ryg-wärk och colique. För 10 år sedan plågades Högstsalig Konungen af en långvarig hufvud-wärk och swår migraine. Wid samma tid flöt gyllen-ådran en gång och blod-iglar fattes, och fort derpå nytjades Loka bruns-cur, hwarefter dessa plågor lättades: icke des mindre hafwer Hans Maj:t alt sedan varit ofta beswärad af en tryckande plåga i mag-gropen, hwarwid wärk öfwer kors-ryggen, ibland förstoppning och understundom diarrhee insant sig med colique och buller af wäder: en serdeles ömhet omkring näflan, at intet kunde tolas som der tryckte, ofta hufvud-wärk, måst bak åt nacken, som lindrades när hufvudet kommit i någon swett om nätterna, såsom Hans Maj:t wid feber-ansfall och motion war benågen at mycket swettas. Dessa plågor, så wäl som en wärk i armen och imellan armlarna, hafwa håftigare ansatt efter förkylningar, dem Hans Maj:t icke wåjat, eller ansett kunna hafwa farliga följder, såsom Hans Maj:t ej gerna behagade klaga öfwer någon plåga som han kände; så wida Hans Maj:t des emellan, och under rörelse i fria lusten, besant sig wäl, hade god matlust, åt stadig mat och hade lika som want sig wid sina plågor. Dessa sista 2 åren hafwer Hans Maj:t klagat öfwer pruritus hæmorrhoidalis och haft lindring af kallt watten.

Man kan af dessa och flera omständigheter sluta, at ehuru Hans Maj:t kunnat uthårda mycken fatigue, har icke des mindre Herren haft en delicat kropsbe-

beskaffenhet, och varit längre ifrån besvärad med gyllen-åders presningar (molimina hæmorrhoidalia) de der icke kommit til behörigt utbrott och i det stället lagt grunden til förenämde plågor.

När icke eller, för tåta förkylningars skull, tilbörliq utdunstning fått lätta blodet, så hafwer serum sanguinis så mycket mer öfats och med tiden tiltagit i Starpa. Under den Starpa winter-kölden, som detta året länge påstått, hafwer Hans Maj:t varit utfatt för många och swåra förkylningar både om hufvud och fötter.

Nu inföll den olyckeliga dagen eller den 12 Februarii, då Hans Maj:t söga mer än 3 timar efter måltiden, som war stark och stadig mat, blef angripen af håstigaste magkramp och spasme i underlifwet och hiernan, utpressade en myckenhet skarpt serum, och derigenom sammanklämde de til lifwet oumgångeliga delar, som hastigt slöts i en dödande asphyxia och fullkomlig apoplexia serosa, alla Swea rikets inbyggare til största sorg och saknad.

Archiatern Schützercrantz hafwer förrättat öppningen af det Kongl. lifet och med mycken slit och noggranhet fullkomnat balsameringen, med Hof-Chirurgi Justins tilhielp, så at Högsåsalig Konungens jordiska öfwerleswor blifwa snart satte på en stor Konung anständig parade-sång.

Af Kongl. Collegii Medici ledamöter.

Abraham Bäck.

Zachar. Strandberg. Joh. Bergstral. J. A. Darelius.
Rol. Martin. D. v. Schultzenheim. P. J. Bergius.
J. Pfeiffer. J. S. Svensson.

Närvarande Doctores Medici Practici S. T.

H. Schützercrantz. J. G. Hallman. A. Hedenberg.
Ol. Acrel. J. F. Odelius. C. F. Hoffberg.
Bierchén. C. Ribe.

Då allt detta war betraktat och granskat, företogs om aftonen samma dag som öppningen sedde, kroppens tiltredande til balsamering. Hans Excellence Riks-Rådet och Öfwerste-Marskalken Grefwe Bielkes stora omsorg och osparada möda, at allt skulle ordentligt och wäl för sig gå, gaf mig tilfälle at förvärta balsameringen på så lång tid som behöfdes; dock med det förbehåll, at ansigtet skulle lemnas orördt.

Änslworna uti alla 3 caviteterne, såsom underlifwet, bröstet och hufwudet uttogos, jemte alla blod-rör och de hinnor som beklåda nämde caviteter. Uti lefren, niurarna och lungorna, gjordes här och der diupa incisioner: desse delar twättades och framades i flera watn med salt, så at blodet och alla wätskor wäl utkommo. Intestina lossades ifrån mesenterium, mesocolon, och hela canalis intestinalium flars up. Cerebrum och cerebellum uttogos. Hiertat lades uti et serfäst kärl.

Sedan alla inre delar, hwar för sig, ordentligt blifwit handterade och rensköljde, lades de i et silfwerkylfat, och östes på dem campher spiritus N:o 1. hwilket uti 13 dygn 2 a 3 gånger om dagen ömsades. Underlifwets, bröstets och hufwudets iholigheter twättades med nämde spiritus, och swampar lades i
dem,

dem fylde med spiritus, at de omkring warande delar derigenom måtte imbiberas: några gånger om dagen utframades de och ny spiritus påhåldes. Öfwer ansigtet gjordes omslag af starkare spiritus med 4 dubla linne-dufar som deruti doppades, hwilka ständigt så natt som dag af min eleve och nu warande ledamot i Chir. Soc. J. F. Törnbohm höllos sukttige, utom des widare handräkning wid göromålet. Samma afton, då detta togs för händer, förmärktes på ansigtet lius-röda fläckar, hwilka billigt kunde tillskrifwas gipsets trykning under modelleringen: dock syntes detta någorlunda försvinna af linne-dufarnas flitiga sukttande.

Härwid får jag berätta, at man på möjligaste sätt sökte conservera ansigtet, innan hufwudstälens affågning skedde: öfning gjordes igenom huden bak öfwer nackbenet, som tog sin början uti hårgården öfwer högra tinninge-benet til det andra och wänstra: då callotten eller swålen jemte hufwudstälshinnan (pericranium) skildes ifrån hufwudstälens.

Jag får ock omröra, at under hela dissection befriades alla delar och ställen ifrån fett: wid de almånnas betäfningar af huden lemnades ej mer fett qwar, än at de i förtid icke skulle torka och hårdna. Alla vasa sanguifera, samt körklar och nerver borttogos.

De öfre och nedre ledamöterna företogos sedan under arbete. Almånnas betäfningarna öppnades på de ställen, hwarest sömmarna på huden sedan lättast och beqwåmligast skulle kunna dösljas och företagas; lifa-

likaledes stredde åfwen med bröstet så wida kroppens liggning på rygg kunde tillåta.

De musklar, som uplysta armen och handen på hwardera sidan, giordes til deras rörelse fria och lediga: sammaledes med de musklar på nedra ledamöterna, som böja låren, sträcke-benen och böja fötterna. De breda och stora musklar, som sitta på bröstet och draga skuldrorna framåt, giordes åfwen lediga til sina rörelser: de största kött-tog deltes längst efter i flere delar, och de samma, som hade sit fäste näst benen, skildes i det närmaste derifrån, på det de saker som nytjades skulle desto bättre kunna tränga sig in och omgifwa alla delar: altsammans tvåtades med campher-brånwin: större och mindre swampar, som fylles med brånwin, lades emellan och ofwanpå desse muskler: öfwer detta lades servietter, som woro stänkte med brånwin, och om händer och fötter sweptes wåta servietter med campher-spiritus.

När alla musculi på frambdelen af kroppen och ledamöterna woro dissequerade, företogo wi ryggen och länderna samt de öfriga ledamöterna; men innan kroppen wändes, smordes bröstets och underlivets iholighet med balsamen N:o 2. och et aromatiskt fint pulver N:o 3 ströddes, doftades och packades wål ofwanpå, dels at delarne under kroppens liggande framstupa ej skulle taga rötta åt sig, dels at få erfara, hwad werkan nämde saker skulle uträtta. Ansigtet lades fritt och ledigt, at det ej måtte på minsta sätt tryckas, och omslagen obehindrat kunna anlägg-

läggas. Incision til hudens öppnande på ryggen gjordes längst efter ifrån nacken utföre til os sacrum. En ansenlig mängd af fett träffades så wäl här, som på alla andra delar, men borttogs. Musklarna som höra til skuldrorna och ryggaen, äfwen de stora och tiocka fött-tog, som draga låren bakåt, böja benen och sträcka fötterna, gjordes til sina rörelser fria och lediga. När arteriæ popliteæ ofwan för bägge knäveckan skulle borttagas, funnos de under dissection til halfannan tumes långd broskraftige, hwilket twiswels utan af strumpe-bandens hårda tilldragande och nämde arteriers beständiga pulserande här-rört: som ofta twättades och håldes campher-bränwin på alla desse uptagne muskler, hwaraf de som förut wore tiocka och röda, blefwo då sammandragne och blefare.

Canalis spinæ vertebrarum sökte man rensa med et tiockt och kantigt hwalffis-ben, som flere gånger up och ner fördes, samt omwreds och ofta uttogs, så at större delen af medulla spinali medföljde. Hwalffis-benet bestrofs sedan med balsamen, och derpå det fina pulvret, och lemnades änteligen qwar uti rygg-canalen. På händer, fötter fingrar och tår öppnades huden både ofwan och under: fettet togs bort, och procederades der-efter på samma sätt, som förut är nämt. Emellan ossa metacurpi och metabarli skildes föttet, på det de små benen äfwen rundt omkring skulle få del af de nyttjade sakerne.

Härefter skedde sielfwa balsameringen.

Cavitas cranii eller hufvudets iholighet pens-
 lades och smordes med balsamen N:o 2, det affåga-
 de hufvudståls-hwalswet smordes åfwen inuti.
 Rygg- och länd-musklorna torkades och framades
 med servietter, at all öfverflödigt spiritus kom bort,
 och emellan hwar muskel och de afdelte portioner af
 större musklar smordes åfwen med balsamen: efter
 flere timars afbidande, sedan balsamen wäl fått dra-
 ga sig in uti de föttaktiga trådarna och stelnat, gnedes
 det aromatiska fina pulvret wäl in uti de smorda de-
 larna, hufvudståls-caviteten fylldes med det gröfre
 aromatiska pulvret N:o 4, åfwen så det affågade
 hufvudståls-hwalswet: detta sattes tillsammans på
 sitt ställe, och de å ömse sidor gjorde mejsings-tråds
 ligaturer wredos ganska tätt och fast tillsamman:
 hufvudstålen smordes utan på med balsam, och be-
 ströddes med det fina pulvret, och den åt ansigtet
 dragna calotten eller hufvudswålen drogs åter til-
 baka, samt syddes med samma hud åter tillsammans.
 På hela ryggen utföre ingnedes och ströddes ännu en
 gång af det fina aromatiska pulvret emellan och utt
 hwarje muskel: balsamen haldes der öfwanpå, och
 sluteligen ströddes så mycket af det gröfre pulvret,
 at ryggen, halsen, armlarna och länderna skulle få sin
 naturliga skapnad och utseende igen: den skilda hu-
 den på hela ryggen fördes tillsammans, och syddes
 ganska wäl och nått ihop.

Under det froppen låg i denna stälning, före-
 togs åfwen at embaumera de musklar som woro
 på baksidan af ledamöterna, balsamen påsmordes
 och

och det fina pulvret ingneds väl som förr. När nu bakdelen af kroppen och extremiteterna woro färdige, fördes huden frammanföre tillsammans öfver de musklar som ännu icke woro balsamerade: omkring kroppen och ledamöterna lindades fuktiga campher dukar, hwarefter kroppens wändning skedde med lakan.

Ansigtet, som legat några dygn nedwändt, hade ej på minsta sätt förändrat sig, utan war ganska hwitt och hård; man forsor ständigt at hålla dukarna fuktiga derpå: medelst et rör i munnen hålles campher-spiritus genom œsophagum uti bröstet, at dermed rensa och rena munnen, tungan och swalget ifrån slem och orenlighet.

Ögonen woro de endaste delar af ansigtet som rördes, utom det at körtlarna submaxillares, en del af parotidibus och lingualibus, jemte alla vasa arteriosa och venosa colli, skildes ganska warsamt ifrån kåken och dronen, samt borttogos. Cornea pellucida oculi öppnades och med sax i rundel bortskiptes, då alla wätstorna uttryktes; små swampar fördes sedan in, at uppsuga de öfriga fuktigheter deri kunde qvarsitte; sedermera fylldes ögonens caviteter med pulveriserad campher, och sluteligen lades deri så stora muskot-nötter, som kunde swara emot ögonklotens förra storlek: ögonlocken fördes tillsammans och förseddtes med en liten ligatur uti hwardera canthu oculi majori. Den balsam och det pulver, som uti bröst-caviteten och hela underlifwet förut smordes och påströfkes, woro nu wid påseendet hele

R

torra:

torra: hade trängt sig in i sielfwa substancen af kött-trådarna, och egde en liuflig aromatisk luft.

Bröstets och underlifwets fylning företogs fördenksful: bågge desse caviteter fylles hwarstals med det gröfre pulvret, och des emellan håldes campher-spiritus och balsam, at binda pulvret tilsamman, hwilket tillika wäl packades.

Hiertat balsamerades på samma sätt, dock med kostbarare krydder: det lades uti et foder af silfwer, likt et hierta, hwilket löddes tilsamman, och sedan insattes det på sit förra ställe uti bröstet igen.

Det affågade bröst-benet (os sternum) sögades åter med mesings-tråd, på de affågade ställen af ref-benen, wäl fast. Alla de muskler, som hörde til halsen, bröstet, underlifwet och främre sidan af extremiteterne, blefwo på samma sätt, som med ryggens delar sedt, smorde och med aromatiska krydder försedde. Huden på halsen, bröstet, buken och extremiteterne syddes ganska wäl och nått igen: händer och fötter med sina fingrar och tår smordes ofta med balsamen N:o 5 och fylles med pulvret ligni quassia: huden håftades åter til.

När hela balsameringen war förrättad, tvättades kroppen med campher-spiritus ganska wäl ren, och efter några dygns förlopp syntes hela huden wilja swartna, som af balsamens och kryddernas genomträngande härrörde. Efter torkningen, smordes hela ytra huden af kroppen med en ganska wälluktande hwit balsam N:o 6. på denna balsam ingneds pul-

pulvis ligni quassiz, så at kroppen åter seck tåmmeligen sin hwita färg igen.

Efter fulländad balsamering sants hela kroppens och alla extremiteternas proportionerliga, tiocflek och spånad wara med de dertil nyttjade saker så wäl afpassad, at man wid påseendet ej skulle kunna säga, det Kongl. Liket hafwa warit widrört eller balsameradt.

Kroppen med extremiteterna flåddes med en sparadraps-duf, likt et harnest giord, som syddes tått åt: oswanpå denna anlades breda sparadraps-bindlar: emellan bägge sparadrapperna war en balsam N:o 8 påstruken, som tiente til fäste för sparadraps-bindlarna, och at betäcka sömmarna af den första beklådningen. På lanternerna af sparadraps-bindlarna ströks et serstilt wälluktande ceratum N:o 9, hwilket warmt påströks, men kalnadt tiltåpte lanternerna ganska wäl, så at lusten ej kunde trånga sig emellan.

För hwarje finger och tå samt händer och fötter anlades serstilda smala sparadraps-bindlar.

Alla inelsswor, fettet, åbror och membraner, sedan de i 13 dygn legat i spiritu vini camphorato, blefwo utframade och med linne torfade, samt hwar för sig balsamerade och hwarstals med aromatiska krydder och balsam inlagde uti en blylåda. Locket af lådan löddes tilsamman, och ståldes i kistan under Höghetsfälig Hans Maj:ts hufwud.

Hela denna balsameringen påstod i samfælde 14 dagar och det långt in på nätterna.

Kistan war innantill öfwerdragen med hwit atlas. På botn lades först stark luftande humla, deröfwer en hwit atlas madrass och stor hufwud-dyna, fylde med starka aromatiska och wälluktande speccier N:o 10. Sedan påkläddes Högstsalig Hans Maj:t hela Seraphimer-dräkten, med alla des Dräben, och lades i ek-kistan, som war öfwerdragen med rödt sammet, prägtigt utzirad, och med gull-kronor, fransar och toffsar wäl försedd.

Herrar Rikssens Råd lade det Kongl. Liket i kistan, och buro det ut i det rum, der det på sin Lit de parade skulle stå, som war med utwalda och finrika decorationer och deviser mycket prägtigt inrättad, dem Öfwer-Hof-Intendenten och Commendeuren af Kongl. Nordstjerne-Orden Baron Adlercrantz och Hof-Intendenten och Ridbären af Kongl. Wasa-Orden Rehn hafwa inventerat och låtit förjårdiga. Rummet war i 8 dygn med många 100:de hwita wax-lius och lampor eclaireradt.

Under de timar Högstsalig Hans Maj:t stod på sin Lit de parade, som warade i 8 dygn, och då ej åskådare fingo almånt församlas, nytjades, som tilförene, de wanliga omslagen omkring ansigtet, samt då och då håldes uti munnen och swalget en balsam N:o 11. at dermed bättre conservera de delar, som ingen utan skada torde widröra. En stor kopparskåffel, fylld med is, stod natt och dag bakom hufwudet af kistan, på det balsamen och hwad til balsameringen war nytjadt, men af lius-wärmen som oftast blifwit upblött, skulle stelna och hårdna.

Slutligen och kort förrän locket på kistan af deras Excellencer Herrar Riksfens Råd pålades, fant jag at den swarta och af lius-wärman upblotte barmen trängt sig här och der fläcktals på ansigtet genom huden; det beströfs derföre med en genomträngande och conserverande balsam N:o 12, och der ofwan på med en färg, den Professoren Pasch förfärdigade, och med en fin pensel öfwerdrog. I kistan lades ännu här och der, synnerligen omkring hufswudet, stora campher-stycken.

Sedan locket war pålagt, och Kongl. kronan, som war rikt besatt med joweler, bliswit påsatt, bifattes det Kongl. Liket samma aften af Herrar Riksfens Råd i Kongl. Riddarholms-kyrkan, med mycken ståt och pragt, som dock af alla rätta Swea inbyggare med ändå större sorg och affaknad ansågs.

Ordinationer til Högstsalig Hans Kongl.
Maj: ADOLPH FRIEDRICHS Liks
Balsamerande.

N:o 1.

Spiritus vini Camphorat. Codex Medicam.
Paris. pag. 180.

N:o 2.

Balsamum ad loricandum Corpus. Cod. Med.
Paris. pag. 180.

R 3

N:o 3.

N:o 3.

Pulvis ad infarciendas carnes. Cod. Medicam.
Par. pag. 179.

N:o 4.

Pulvis ad condienda interanea et cavitates im-
plendas. Codex. Medicam. Par. pag. 178.

N:o 5.

Rec. Therebinth. Venet., Bals. Copaiv. aa. unc.
I & dimid., Olei Nucist., Olei Origani aa. unc.
dimid., Ol. d. Bergam. drachm. III, Ol. Cary-
oph. drach. I & dimid., Ol. Neroli drachm. di-
mid., Ol. Benzoin. gtt. vj. M. F. balsam. d. S.
Balsamum ad digitos Man. et Ped.

N:o 6.

Recip. Ceræ albæ. unc. IV. Spermatis Ceti unc. I
& dimid. Therebinthin. Venet., Balsam. Co-
paiv. aa. unc. IV., Olei Nucist. unc. I & dimid.
Olei d. Bergam., Ol. d. Cedro, Ol. Lavendul.
aa. drachm. III. Olei Neroli, drachm. I., Ol.
Benz. gtt. vij. M. F. Balsam. d. S. Balsamum
at bestryka froppen utwertes med.

N:o 7.

Recip. Ceræ albæ Libr. VIII. Olei Nucisti moscati.
Libr. dimid. Olei Citri, Ol. Lavendul., Ol. Ne-
roli,

roli, Ol. Thymi aa. unc. IV. Essent. Regiæ
drachm. II. M. f. l. a. Ceratum ad Sparadrap-
pum.

N:o 8.

Recip. Ceræ albæ. unc. vj, Gumma. Elemi unc. VI.
Balf. Copaiv. unc. II. Olei d. Bergam. drachm. VI.
Olei Neroli drachm. I. Ol. Benzoin. gtt. xij
M. f. Balsamum d. S. Balsam at stryfa emellan
bägge sparadrappene.

N:o 9.

Recip. Ceræ albæ unc. IV. Olei Nucist. unc. I., Ol.
Lavend., Ol. d. Bergam., Ol. d. Cedro aa.
drachm. II & dimid., Olei Succin. drachm. I &
dimid. M. f. Balsam. d. S. Balsam at sylta fan-
terna med af de anslagde sparadraps - bindlarna.

N:o 10,

Recip. Herb. Origani Cretici. Libr. I. HB. Abrota-
mi, Centaur. min. Libr. I. et dim., HB. Majo-
ran. Libr. Sem., Mari Veri, unc. IV. Absynth.
Libr. III., Salviæ, Matri Sylviæ, Rutæ, Me-
liloth. aa. Libr. I. et dimid. Menth. Rorismar,
aa. Libr. binas. Florum Anthos, Calendulæ,
Tunicæ aa. Libr. semis. Flor. Chamom. Ro-
man., Ros. rubr. aa. Libr. I. et sem. foliorum
Lauri. Libr. dimid. Seminum Coriandri. Libr. I.
Sem. Amomi, Fœnicul. aa. unc. IV. Costus A-

rabici, Cinam., Nuc. Moschat., Cardam. aa.
unc. III. Gumm. Animæ, Styracis et Mastichis
aa. unc. IV. M. f. grosso modo Species. d. S.
Krydder til Madraske och Huswud-dyna.

N:o II.

Rec. Gummi Elemi, Gumm. Asphalt. aa. unc. IV.
Therebinth. Venet. unc. binas. Ceræ albæ
unc. II. et dimid., Balsam. Peruviani nigri. unc.
I. & femin. M. f. Balsam. d. S. Balsam at
giuta uti mun och swalget.

N:o 12.

Recip. Mastichis unc. II. et Semis, Succini albi.
unc. dimid. Naphtæ Vitrioli. unc. VI. Balsam.
Copaiv. unc. sem., M. f. Balsam. d. S. Ut be-
stryka ansigtet med.

NB. Alla dessa ordinationer requirerades flere
gångar, alt efter nödwändigheten. Kongl. Hof-
Apothekaren Ziervogel har lesivererat och til-
redt desse til balsameringen nytjade saker, med
mycken flit och flitlighet.

Högstsalig Hans Maj:ts lif-ceremonie eller Be-
grafning war uti alt lika med Högstsalig Hans Maj:t
Konung Friedrich Is, undantaandes den flitaktig-
heten uti processionen, som sedde ifrån nu waran-
de Kongl. Slottet til Riddareholms-Kyrkan; at efter
Herrar Rikens Råd gick Hans Kongl. Höghet, Her-
tig Friedrich Adolph och sedan Hans Kongl. Hög-
het

Het Hertig Carl. Efter Hertigarne kom Hans Kongl. Maj:t vår nu regerande Store och Allernådigste Konung, Konung GUSTAF III, beledsagad af sin Kongl. suite och under himmel. Des förge-mantel upbars på wanligt sätt af Kongl. Kammar-Herrar, och himmelen af 4 Presidenter.

Derefter gick då warande Hof-Marfalken Baron Ehrencrona med Marfalks-stafwen, öfwerklädd med flor, och följde honom den andra hälften af Hof-staten, så wäl som Extra-Capita och Krigs-befålet.

Derpå gingo twänne Hårholder och, näst efter dem, Herr Riks-Rådet Grefwe Posse, som gjorde Öfwerste-Marfalks-tienst hos vår nu regerande Allernådigste Drottning.

Derefter följde Hennes Kongl. Maj:t Drottningen beledsagad af Herrar Riks-Råden Grefwe Ekeblad och Grefwe Horn, omgifwen med Kongl. Drabant: Hennes Maj:ts släp upbars af des Kammar-Fröken Uggla och Hof-Fröknarna Ros och Duwall: himmelen bars af 4 Presidenter: dernäst gick Hennes Kongl. Höghet Prinsessan Sophia Albertina, som fördes af Herrar Riksfens Råd, Grefwe Barck och Grefwe Sinclair: Hennes Kongl. Höghets släp upbars af Kammar-Fröken Flewood och Hof-Fröknar. Öfwer-Kammar-Herren och Kammar-Herrarne gingo på sidorna; men näst intil så wäl hos Hennes Kongl. Maj:t Drottningen, som Kongl. Prinsessan, på sidorna gingo Fruar Riks-Rådinnorne och Öfwer-Hof-Måstarinnorne, Grefwinnorne Hiärne och Törnflycht.

jemte de öfrige Hof = Måstarinnorna, Grefwinnorna Fersen och De la Gardie; och eiter Hennes Kongl. Höghet följde Herrar Riksfens Råds Fruar.

Når Deras Kongl. Maj:ter, Hertigarne och Kongl. Prinsessan intagit sina rum i kyrkan, ändades forqe = musiken, och söngs Psalmen, Kom, o Jesu, huru länge oc. N:o 395. derefter sista versen af Psalmen N:o 182. O! högsta tröst i allan nöd: då Biskopen i Linköping Doctor Filenius gick up på predikstolen, och hölt en wacker lifpredikan. Efter fulländad predikan, uplästes personalierne, och derefter söngs Psalmen N:o 141. Jesu, du mit lif och helsa oc. Under det denne Psalmen söngs, trädde Herr Riks = Rådet och Öfwerste Marskalken Grefwe Nils Bielke, som, före Hertigarne och Kongl. Maj:t, förut gått fram, sedan de öfrige Herrar Riksfens Råd; då Höghstsalig Hans Kongl. Maj:ts lif ifrån Castrum doloris, som stod i hög = choret, bars neder i grafwen at jordfästas; för Kongl. lifet gingo, Herr Riks = Rådet Grefwe Possé med Kongl. Danska Elephanter = Orden, sedan Herr Riks = Rådet Grefwe Schwerin med Kongl. Preussiska swarta Örn = Orden, Herr Riks = Rådet Grefwe Becktris med Kejserslige Ryksa Orden, och Herr Riks = Rådet Grefwe von Hermankon med de Kongl. Swenska Orden. Sedan kommo Herrar Riksfens Råd, Grefwe Schaffer med Riks = baneret, Grefwe von Stockenström med Nyckelen, Grefwe v. Wallwik med Äplet, Grefwelhiär.

ne med Svärdet, Grefve Rudenschöld med Spiran, och Grefve Ekeblad med Kronan. Näst efter Kongl. Liket följde Hans Kongl. Maj:t, omgifwen af de Wakthafwande, som stått wid Kongl. Maj:ts stol, och deruppå Deras Kongl. Högheter Hertigarne. Detta at se, war den bedröfweligaste och näst hiertrörande sorg för alla trogna undersätare.

Sedan flöts altsammans på lika sätt, som förr är anmält om Högstsalig Hans Maj:t Friedrich I. Wid denna bedröfliga Act war Hennes Kongl. Maj:t, wår Hulda och Nådiga Enke-Drottning, Lovisa Ulrica, af sorg och bedröfwelse mycket illamående, och kunde således ej biversta Kongl. Lik-processionen.

Konung ADOLPH FRIEDRICH war af et sanguiniskt melancholiskt temperament, hade en medelmåttig längd, war lagom fet och wäl wårt. Hans utseende röjde något högt och ädelt, i synnerhet då han war i sin Kongl. ornat eller Prud. Han hade wakra ansigtets lineamenter, en hög panna, liusblå ögon, wacker näsa och mun, samt bar egna hår; utur hela ansigtet framlyste en serdeles godhet: kort sagt, han war en älskanwärd Konung och ganska behagelig Herre.

Klädebonaden war gemenligen dyrbar eller enligt des höga stånd: Taffeln Kongelig, och åt han helst stadig och södande spis: på resor wiste han dock prof på, det han äfwen kunde wara tårflig, och fatiguera sig ganska mycket, utan at må illa deraf.

Hans

Hans sinne war ganska fromt: ståndaktig i wånskap, försigtig i löstens gifwande, granlaga i deras upfyllande: han försvarade gerna den fränwarande anklagades fel och brister, och satte ej snart lit på elaka menniskors angifwande, utan lät noga utspana rätta sammanhanget, om det sig i sielfwa werket så förhölt eller ej.

Han war ingen ting mindre än långsint; han pardonnerade ofta sina undersåtares nog swåra förbrytelser emot honom sielf; och utur hans wålsignade mun hörde jag honom, wid et ganska märkligt tillfälle, en gång sielf säga: man bör ej wara långsint, utan förlåta, då de med alsware ångra sina begångna fel; huru kunne wi hoppas den Högstes förlåtelse för våra fel, om wi ej förlåte nåstans.

Deffa dygder, som betefna et ömt hierta, en mennisko-slågtets wån, en christen Konung, dem delar Adolph Friedrich endast med Gustaf Adolph och Henric IV.

De dygder åter, som endast synas i enslighetens tynnad, eller som mot deras egen drift wisa sig i dagen och strart wilja sig undangöma, det äro de, som bära witne åt efterwerlden, hwad han hade gjort, om des hierta och des upsåt wid utöfningen ej sunnit hinder och stöte-stenar af tillfälligheter, ofsiljaktiga från andra menniskors wårsk.

Hans åsyn war mild: man sökte honom med glädje, man talade med honom såsom med sin fader, och man lemnade honom med wålsignelse och ömhet.

För

För mennisko-slågtets wälgång borde sådana Konungar wara odödlige; men menniskor känna icke rätt sin lycka förän de den mist.

Adolph Friedrich egde och mycken insigt i ättilliga wetenskaper och konster: han war en stor Ingenieur, han wiste straxt at med urskilning döma om en fästnings styrka och swaga, han ritade dem sielf och förbättrade dem på papperet, efter scala, så wäl som någon det göra kunde; hwarföre och Konung Friedrich I. år 1747 updrog honom såsom Kron-Prins öfwersta befälet öfwer Rikets frigsmagt til lands och siö, samt hela försvars-werket, under namn af Generalissimus. Det war under denna tid, som frigsmagten fick et annat stic, nya trätningar påfunnos, gamla uplifwades, fästningarne i stånd sattes, andra anlades, flottan förbättrades, flere frigs-skepp bygdes, galernerne öktes: med et ord, Adolph Friedrich satte et nytt lif i hela försvars-werket.

Allt detta hindrade honom icke at äfwen hafwa upmärksamma ögon på wetenskaper och konster, som under des regeringstid upstego til en högd af förbättring, förundrans-wärd för en så kort tid.

Wetenskaps-Academien, instiftad med Konung Friedrichs tilstånd af någre så nitiske medborgare, kunde äfwen aldrig få en större och nyttigare Skydds-Herre, än wår Adolph Friedrich; af hwilken de wäntade och i sielfwa werket sunno wetenskapernas upkomst och flor, til deras och efterkommandes lycka.

Uppsala Academie, det älska Läro-sätet i Swerige, upmuntrad af detta exempel, önsjade så honom till sin hustru. Konung Friedrich anförtrodde honom ungdomens upfostran, et af det angelägnaste wärf i riket, och utnämde då warande Prinsen Adolph Friedrich till Academiens Cansler, efter des föregångna wal. Detta wärf war honom ej owant: han hade redan 40 unga Adelsmän, upfostrade under des ögon och på des enskilda bekostnad: en inrättning, som tidernas stic beftageligen ändrade, men för hwilken Swerige endast har at tacka Adolph Friedrichs öma och wälmenande hierta, och som fortplantad i Carlscrona, råknar Konung Adolph Friedrich för des första upfostran.

Natural-Historien fick äfwen under denna wår Konung et nytt lius och upmuntran, hwartil wår Allernådigsta och Stora Enke-Drottning Lovisa Ulrica, såsom altid en Skyds-gudinna för all-witterhet, wetenskap och slögder, icke litet bidrog.

Han war en mästare i allahanda handa-slögder, han teknade och swarfwade wäl.

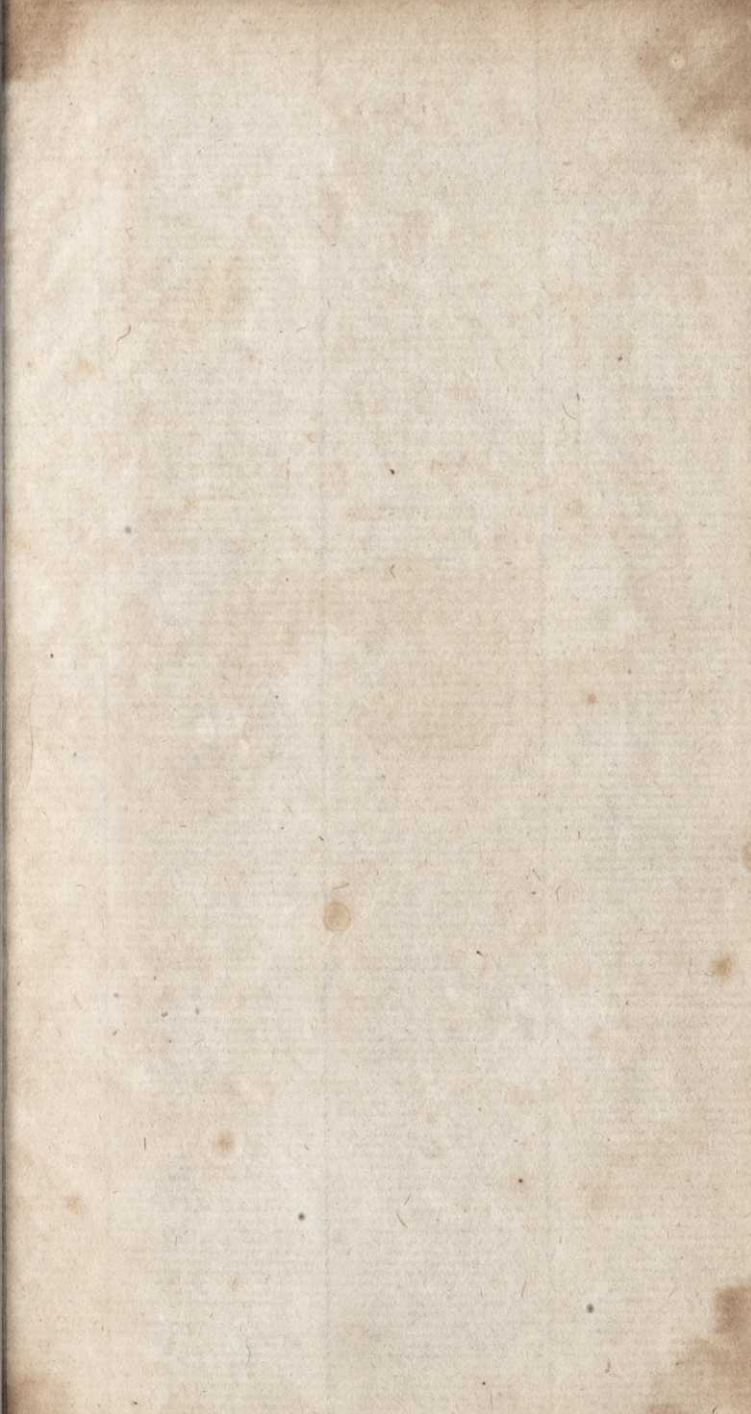
Sådan war Konung Adolph Friedrich den Milde; men, "då wi måst hoppades at så behålla denne gode Konung, som gjorde sin sålhet af wår, blef han isfrån oss ryckt den 12 Februarii 1771, som förut sagt är. Skrämsel och sorg upfylde alla hiertan, hwar och en hade förlorat, i sin Konung, sin Skyds-Herre, sin fader, sin wälgörare, och ju hastigare det almännas lagn förwandlades i den största bestörtning,

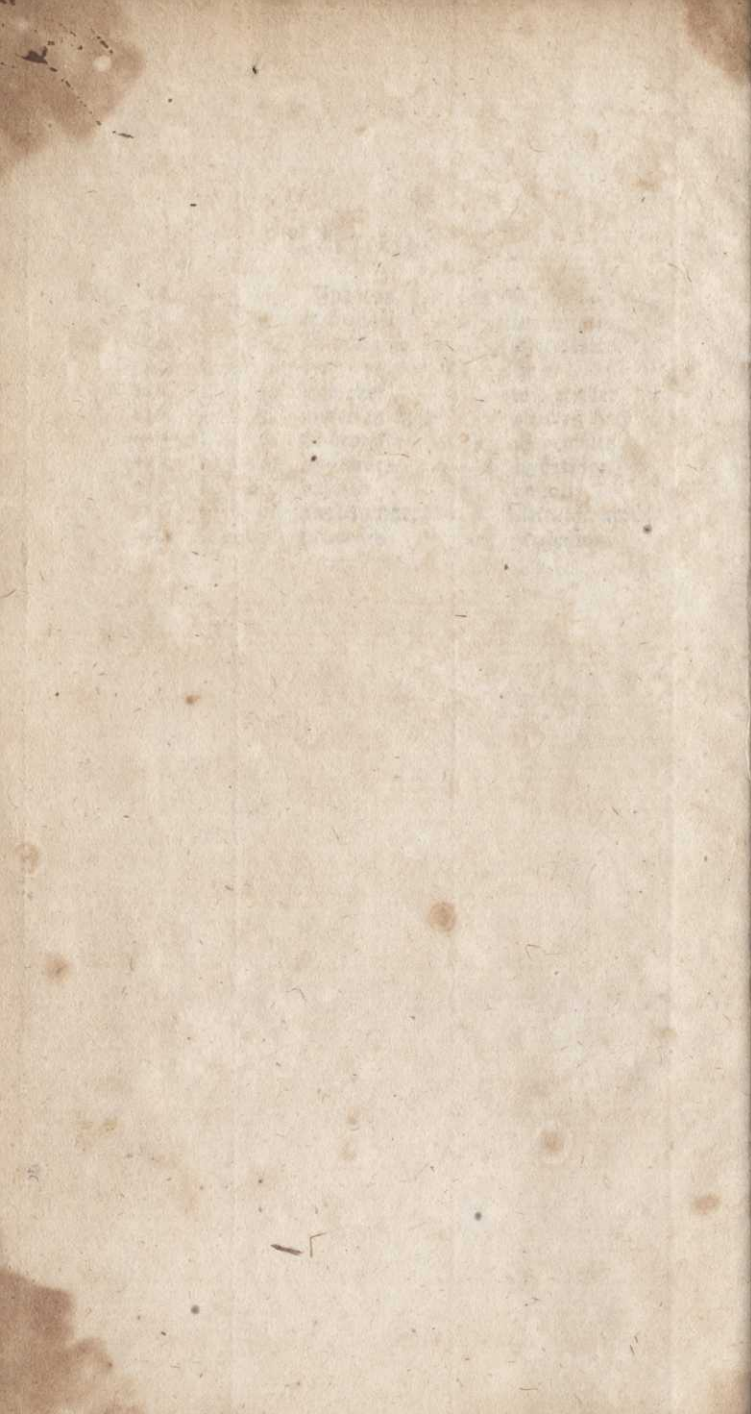
ning, ju mera syntes ock, at, som hans lif giort
allas sálhet, gjorde hans död allas olycka"; dock,
Gudi ware tack, denna stora förlusten, är nu åter
ersatt af des wärdige Son och oß allom så högt ål-
skade Konung GUSTAF III, hwilken Hulde
och Wise Landets Fader Gud i långliga tider
wid et sålt regemente bewara och bibehålla wille!

Rättelser.

Pag.	18.	lin.	26.	Asphatus	∴	lås	Asphaltus.
	43.	l.	4.	incrustativ	∴	∴	incrustatio.
	44.	l.	12.	incrustativ	∴	∴	incrustatio.
	80.	l.	19.	har	∴	∴	han
	126.	l.	3.	wid eller	∴	∴	wid et eller
	136.	l.	5.	öfwer en half	∴	∴	efter en half
	—	l.	6.	til bemålte	∴	∴	af bemålte
	172.	l.	9.	hydalides	∴	∴	hydatides.
	217.	l.	20.	callulis	∴	∴	cellulis.
	221.	l.	9.	hiert-kamaren	∴	∴	hiern-kamaren.
	230.	l.	20.	processin	∴	∴	procession.

102

